ALFONSO SIGNORINI

ÇOK GURURLU ÇOK KIRILGAN

MARIA CALLAS

ÇEVİREN
EREN YÜCESAN CENDEY

pan

MARIA CALLAS

Çok Gururlu, Çok Kırılgan

Alfonso Signorini

Çeviren

Eren Yücesan Cendey

Gri Yayın Dizisi: 109

ISBN 978-605-9646-49-9

Troppo Fiera, Troppo Fragile
© 2007Arnaldo Mondadori Editore S.p.A, Milano
© 2015 Mondadori Libri S.p.A., Milano

© Pan Yayıncılık, 2018, 2025
Sertifika No: 44720

Kitap ilk kez 2009 yılında
Turkuvaz Kitapçılık tarafından yayınlanmıştır.

• Birinci Baskı: Ekim 2018
• İkinci Baskı: Şubat 2025
• Yayın Yönetmeni: Ferruh Gençer
• Baskı Hazırlık: Gonca Başel Yalçın - Fatma Tulum Eryoldaş
• Kapak Grafiği: Davut Yücel

• Baskı: Ayhan Matbaa Basım Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Mahmut Bey Mah. 2622. Sok.
No: 6/41 Bağcılar / İSTANBUL
Tel: (0212) 445 32 38
Sertifika No: 44870

Pan Yayıncılık
Esentepe Mah. Gazeteciler Sitesi Yazarlar Sok. No: 4
Şişli 34394 İSTANBUL
• Tel: (0212) 261 80 72 - 227 56 75
www.pankitap.com

MARIA CALLAS

Çok Gururlu, Çok Kırılgan

Alfonso Signorini

Çeviren
Eren Yücesan Cendey

Alfonso Signorini

7 Nisan 1967'de Milano'da doğan İtalyan gazeteci, televizyoncu ve yazar. Cattolica Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra bir süre lisede edebiyat öğretmenliği yapmıştır.

Toplum haberleri konusunda uzman *Chi* ve *TV Sorrisi e Canzoni* dergilerinin genel yayın yönetmeni ve *Maria Callas, Marilyn, Chanel* kitaplarının yazarıdır.

Eren Yücesan Cendey

İtalyan Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü mezunudur. Susanna Tamaro'nun bütün kitaplarının yanı sıra Calvino, Pavese, Terzani, Calasso, Moravia, Manfredi, Monaldi/Sorti gibi yazarların yapıtlarını Türkçeye çevirmiştir.

Çevirilerinden Bazıları: Calvino: *Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu, Kozmokomik Öyküler*; Susanna Tamaro: *Anima Mundi, Yüreğinin Götürdüğü Yere Git, Luisito*; Tiziano Terzani: *Atlıkarıncada Bir Tur Daha*; Alberto Moravia: *Küçümseme*; Cesare Pavese: *Güzel Yaz, Ağustosta Tatil*; V. M. Manfredi: *Büyük İskender I., II., III.*; Umberto Eco: *Prag Mezarlığı*; Fabio Grassi: *Atatürk.*

İÇİNDEKİLER

Öndeyiş	11
Dünyaya Açılan Pencere	18
Üç Olağanüstü Öğretmen	29
Dantel Bir Mendil	37
Yunanistan'a Hoşgeldiniz	43
Beş Drahmi ve Bir Tabak Çorba	52
Yaratılmışların En Güzeli	64
Kışladaki Bakire	75
Amerika'nın Fethi	82
Hedef Metropolitan	87
Bagarozy Kartı	97
"Memnun Oldum Commendator Meneghini, Ben Maria Callas"	110
Giuseppina, İlk Düşman	124
Nihayet Evlilik	133
Armağanı Kabul Et	139
Scala Ayaklarına Kapanıyor	148
Audrey Gibi Bir Efsane	153
Metropolitan'ın Fethi	162
Elsa, Canım	167
Hepsi Bu Yunanın Kabahati	174
İlk Kriz	182
473 Adet Kırmızı Sevda Gülü	185
Trajedi Kapıya Dayandı	190
Christina Yatında	193
Elveda Titta	212
Minik Omero İle İlk Noel	216
Red	221

Omero ve Sonra Karanlık 224
Son Veda 226
Kennedy Tasarısı 228
Marilyn ve Maria: İki Ruhun Karşılaşması 234
Tekneye Hoş Geldiniz Jackie 237
Dul Kadın 242
Ufukta Düğün Var 244
Lanetli Bir Evlilik 249
Yeniden Ari İle 253
Medea'nın İntikamı 258
Yeniden Başlamak İçin Bir Gala 262
Geçmişten Bir Armağan 265
Son Mutluluk Anları 272
Alexandros Uçuyor 277
Sonun Başlangıcı 283
Elli Aşk Yılı 288
Önceden Bildirilmiş Bir Ölümün Haberi 292
Skorpios'un Kralı 293
Hayat Sona Eriyor 297
Sonsuza Dek Birlikte 305
Son Söz 309
Teşekkürler 310

Anneme...

Çok duyarlı, çok gururlu ama çok kibirliyim.

(Maria Callas'ın 12 Haziran 1963 tarihinde Christina adlı yatta yazdığı, hiç yayımlanmamış bir mektuptan...)

Öndeyiş

Milano, 5 Eylül 1977, Pazartesi

Annen olmadan, ey bebek, sen ölüsün...
Giacomo Puccini; *Suor Angelica*

Luigi huzursuzdu. Saat on biri beş geçiyordu ve "Hanımefendi" hâlâ gelmemişti. Bu sahne her ayın ilk pazartesi günü yineleniyordu. On yedi yıldan beri. Bu onun küçük, dev sırrıydı. Dürüst bir hayattı onunki. Kırk yıldan beri o herkes için yalnızca Milano'nun kuzey banliyösündeki, Bruzzano Mezarlığı'nın yaşlı bekçisi "Ginetto" idi. Ginetto ölülerden korkmazdı. Onlarla yüksek sesle konuşarak, mezarlar arasındaki çakıllı yollarda yürümeyi severdi. Akşam geç saatlere kadar oyalanır, "dünyada sadece yaşayanlardan korkmak gerektiğini" inançla geveleyerek çiçekleri düzenler, kandilleri yakardı. Ona herkes deli gözüyle bakardı ama o halinden hoşnuttu: Cüretli birkaç dulla yaptığı iki ya da üç kaçamak dışında önemli bir heyecan yaşamamıştı. Öte yandan insanların ona çatlak gözüyle bakması işine geliyordu. Özellikle de o günden sonra. Büyük bir sırrın hayatına girdiği o gün. "Saat on biri beş geçiyor ve hâlâ görünürde yok. Hiç geç kalmazdı. Çok tuhaf!" diye söyleni-

yordu kendi kendine.

On yedi yıl önceki o sabah yaşananları dün gibi anımsıyordu. Bir pazartesi günüydü, Mayıs'ın ilk pazartesisi. Bahar gelmiş olmasına rağmen hava hâlâ soğuktu, gökyüzü güzel bir hava vaat etmiyordu. O da bekçi odasındaki minik sobasına yapışmış, gazetesini okuyordu. Her pazartesi olduğu gibi o pazartesi de yapacak hiçbir şey yoktu çünkü mezarlık halka kapalıydı. Yüce Yaradan yağmur yağdırmasın diye dua ederken neredeyse uykuya dalacaktı. Öyle olursa, öteki bekçiler gribe yenik düştüğünden mezarlardaki bütün çiçek vazolarını değiştirmek ona kalacaktı. Bu olasılık keyfini kaçırıyordu. Derken o pek güçlü otomobillerden birinin gürültüsü işitildi. Ginetto gözlerine inanamıyordu. Parmaklığın dışında duran otomobil, ancak varlıklı kişilerin kabristanı olan Monumentale önünde, ölüleri anma gününde görülebilen türdendi; lacivert otomobilin yepyeni gibi duran, kolalanmış gri perdeleri "beylerin" özel hayatını korumaktaydı. Böyle bir şeyi hayatında hiç görmemişti.

"Bekçi siz misiniz?" Şık, gri takım elbiseli, uzun boylu, zayıf bir adam ansızın düşüncelerini yarıda kesmişti.

Hafta başına özgü tekdüzeliği bozan bu beklenmedik durum yüzünden canı sıkılan Ginetto, "Burasının bütünüyle kapalı olduğunu söylemem gerek. Daha geç, öğleden sonra gelmelisiniz," dedi.

Sürücü hiç şaşkınlık göstermeden, "Biliyoruz. Ama 'Hanımefendi' mezarlığı kesinlikle ziyaret etmeli. Bu da sizi rahatsız ettiğimiz için," derken Ginetto'nun eline çabucak bir zarf tutuşturdu ve meraklı bakışların bu sahneye tanık olup olmadığını anlamak için hızla çevresini kolaçan etti.

Ginetto zarfı açtı. İçinde nakit olarak beş yüz bin liret vardı. Müthiş bir paraydı bu. Bu kadar parayı bir arada hiç görmemişti. Bahşişler, mum paralarının üstünden kalanlar ve belediyenin verdiği maaşla, her ayın sonunda yüz seksen bin lireti bir araya getirmeyi ancak becerebiliyordu. Şimdi karşısında duran bu adam ona üç aylık maaşını sunuyordu. Üstelik bu paranın vergisini de vermeyecekti. Tanrı'nın bu nimetinin verdiği mutluluğa hâlâ inanamayarak parayı sayarken tanımadığı sürücü bir kez daha ona seslendi.

"Anlaştık mı? Bizi içeri alıyor musunuz? Eğer bu sırrı saklayabilirseniz her ayın ilk pazartesi günü buraya geldiğimizi göreceksiniz. Mutlak sessizliğiniz karşısında biz de size bu kazancı garanti edeceğiz. Gevezelik etmeyeceksiniz. Hiç kimseyle. Kabul mü?"

Ginetto kısa bir hesap yaptı. Bu hayatının dönüm noktası olacaktı. Hayatı boyunca totoda on üç tutturmayı hayal etmişti. Dürüst bir davranış değil miydi bu? Sonuçta kimsenin parasını çalmıyordu ki! Yalnızca tanımadığı bir "Hanımefendi"ye iyilik yapıyordu. Daha fazla tereddüt etmeden kabristanın ağır, parmaklıklı kapısını açtı.

"Size eşlik edeyim. Nereye gideceksiniz? Burası benim evim sayılır," dedi.

"Rahatsız olmayın. 'Hanımefendi' nereye gideceğini biliyor."

"Hanımefendi"ye teşekkür etmek isterdi. Ama gri bir perdecik onu bütün dünyadan gizliyordu. On yedi yıldan beri böyle sürüp gidiyordu. Her ay. İsviçre saati kadar dakik olan lacivert otomobil, saat tam on birde geliyordu. Küçük pencere otomatik olarak açılıyor, sürücünün eli zarfı

uzatıyor, Ginetto bunu hemen tulumunun cebine sokuyor, birkaç dakika için kendini bir hırsız gibi hissediyor ama bu sadece birkaç saniye sürüyor ve yarım saat kadar sonra otomobil ardında bir toz bulutu bırakarak hızla dışarı çıktığında o lanet olası kapıyı yeniden kapatıyordu.

O gri perde bir kez bile kımıldamadı. Otomobilin içindekinin kim olduğunu öğrenmek için canını verirdi. Ama anlaşma gayet açıktı. Soru sorulmayacaktı. Merak edilmeyecekti. Şu ana dek, buna değmişti. Birkaç yıl içinde iyi para biriktirmişti. Sırrından kimsenin, karısı Stefania ve üç çocuğunun bile haberi yoktu. Paralar Lugano Bankası'nın küçük bir şubesinde duruyordu ve o her ay Stefania'ya et suyu tableti ve çikolata alma bahanesiyle İsviçre'ye geçiyordu. Kemiklerindeki ağrılar dayanılmaz bir hal aldığında herkese veda edecek ve Mike Bongiorno ve Kessler ikizlerinin yaptığı gibi Karayip Adaları'na uçacaktı. *Gente* dergisinde okumuştu bunu.

"Saat neredeyse on bir buçuğa geliyor. Ne oldu acaba?" Ginetto şimdi gerçekten kaygılanmaya başlıyordu. "Hanımefendi" bunca yıldır bir kez bile randevusunu aksatmamıştı.

Güzel bir eylül günüydü; hava sıcak, aydınlıktı. Duru gökyüzü ve tatlı bir esinti servileri bile keyiflendiriyordu.

"Bu mezarlık gerçek bir cennet," diye geçiriyordu içinden.

Ginetto hiç beklemediği bir anda otomobilin gürültüsünü duydu. Derin bir nefes aldı. Bu ay da kazancını garantiye almıştı.

"Geciktiğimiz için özür dilerim Luigi. 'Hanımefendi' çok utandı. Bir daha kesinlikle olmayacak," diyen sürücü zarfı

pencereden uzattı.

"Bir daha olmayacak... Bir daha olmayacak... Bir daha olmayacak..." Bu sözler Maria'nın düşünceleri arasına çekiç darbeleri gibi sızmıştı. Bu sözler uzun, uykusuz gecelerin bitkin düşürdüğü beyninde kötü bir kehanet gibi yankılanıyordu: "Bir daha olmayacak..."

Otomobilin kapısını açan Ferruccio "Hanımefendi, geldik," dedi. O sabah Maria son derece şık giyinmişti; randevusuna her zaman öyle gelirdi. Krem rengi, şal desenli Hermes marka ipek gömlek, kahverengi bol paçalı pantolon giymiş ve ses tellerini korumak amacıyla boğazına ince, kaşmir bir şal sarmıştı. Aslında artık korunacak bir şey kalmamıştı çünkü sesini bir süre önce yitirmişti.

"Beni burada bekle Ferruccio." Karanlık mezar taşlarını yavaş yavaş tırmanırken baş dönmesi yüzünden düşmemek için kenardaki tırabzana sıkı sıkı tutunan Maria, bütün dünyanın bundan haberi olsa hakkında neler düşünüleceğini merak ediyordu. İlahe'nin, yüce Maria Callas'ın o sıradan eylül sabahında Milano dışında bir mezarlıkta olduğunu bilseydi dünya... Artık kendine sorular sormaktan yorgun düşmüştü. Dünyanın onun hakkında neler düşündüğünü merak etmekten yorgun düşmüştü. Şimdi o sonsuz mezarlık sıraları arasında gezinirken, tanımadığı ölülerin ifadesiz yüzlerle bakan resimleri, onun hakkında araştırma yapma isteği duymuyorlardı. Ruhuna ağırlık vermeyenler, bir tek ölülerdi.

"İşte geldim, küçük aşkım. Bir kez daha beraberiz küçük Omero'm. İkimiz baş başayız ve bütün dünya dışımızda; aynen Butterfly'ın Pinkerton'una söylediği gibi." Maria

her zamanki gibi ağlıyordu. Gözyaşlarının, yalnızlığın derinleştirdiği çizgilerinde akmasına izin veriyordu. Doğar doğmaz ölen bebeğinin minik fotoğrafının, mermere altın harflerle kazınmış Omero adının arkasında hayatının bir parçası gizliydi. Bir sır. Oğlu.

Evet, bütün dünyanın bakışlarından saklamak zorunda kaldığı o oğlu; sanki utanç duyması gerekiyormuş gibi Milano dışında bir mezarlığa gizlice gömmek zorunda kaldığı o oğlu. Babası Aristotelis Onasis'in zulmü yüzünden bir kez bile kucaklayamadığı oğlu. Çılgıncasına âşık olduğu, ona Callas olduğunu unutturan erkek yüzünden... Elinden düşürmediği dantelli mendiliyle mermer lahdi silerken Maria, bir ninni gibi nakaratını söylüyordu: "Keşke burada olup annene sarılabilseydin. Annen o kadar yalnız ki... Ah, ne zaman buluşabileceğim seninle cennette?" Puccini'nin *Suor Angelica*'sına ait bu romansı kimbilir kaç kez söylemişti ve her seferinde kaç kez soluğu boğazında düğümlenip kalmıştı. Bu sesi dinleme ayrıcalığı, yalnızca Bruzzano Mezarlığı'nın o uzun koridoru boyunca sıralanan yüzlerce minik çerçevedeki ruhunu yitirmiş çehrelere aitti. Bir zamanlar olduğu gibi, ses bütün gücüyle çıkıyordu. Bu mucizeyi bir tek Omero yaratabilirdi. Maria, sadece o minik kemik yığınını gizleyen mezar taşının önüne geldiğinde gene Callas, anne ve kadın oluyordu.

Klakson sesi onu şiddetle gerçekliğe geri çağırdı. Yarası yeniden kanadı. Mezar taşları arasında yankılanan bu ses bir kez daha onu Omero'sundan, hayatının tek gerçek aşkından ayırıyordu. Ansızın nakarat yeniden canlandı ve beynine bir çekiç gibi vurmaya başladı: "Bir daha olma-

yacak... Bir daha olmayacak... Bir daha olmayacak..." Çerçevelerde yer alan ölü yüzler beklenmedik bir biçimde canlanıyorlardı. Omero da ansızın gözlerini açıyordu: Bakışlarında sevgi yoktu. Yalnızca terk edilmenin sitemi vardı. Maria bütün bunları kaldıramazdı. Her sefer, her ayın ilk pazartesisi olduğu gibi bu sefer de bütün çılgınlığını haykırarak koşuyordu ve haykırışları o sessiz varlıklar koridorunda dehşetle yankılanıyordu. Tek istediği bir an önce buradan gitmekti. Tek istediği dünyayı ardında bırakıp içine kapanmaktı. Otomobilindeki yerini alınca isterik bir şekilde bağırdı: "Ferruccio, Paris'e. Paris'e!" Bu arada ince, uzun, titreyen parmaklarıyla üç ya da dört sakinleştirici hapı birden yutmaya çalışıyordu. Derin derin solumaya başladı. Az sonra sakinleşecekti ve her şey yok olacak, sıcaklık yeniden bedenini sarıp sarmalayacaktı. Buz gibi ter damlaları alnında birikmişti. Maria, çantasından az önce minik Omero'nun yüzünü sildiği dantel mendilini alıp kendi yüzünü de bununla kuruladı. O benzersiz koku aniden onu sarıp sarmalayıverdi. Kâhyası, sadık Bruna o minik dantel mendile her sabah birkaç damla Roger&Gallet kolonyası damlatırdı. Çok sevdiği bu kokunun birkaç damlası Maria'ya sükûnet armağan etmeye yetti. Gözlerini yumdu ve zihninin başıboş dolaşmasına izin verdi. Çok sürmeyecek, hasta beynini terk etmekte zorlanan o pek cılız ses de sonsuza dek yok olacaktı: "Bir daha olmayacak... Bir daha olmayacak... Bir daha olmayacak..."

Dünyaya Açılan Pencere

New York, 29 Ekim 1929, Salı

"Bir daha olmayacak. Anladın mı?" Anne Litsa, kızı olacak yaratığa öfkesini kusmayı bitirdiğinde o çoktan ortadan kaybolmuştu. O öğleden sonrasında da Maria, kızgınlığını dindirmek için evin kapısını çarpmış, hızla Washington Heights Sokağı'na inmişti. Henüz altı yaşında bile yoktu ama ne yaptığını biliyordu. New York sokakları, onu korkutmadığı gibi annesi Litsa'nın kafa ütülemesiyle karşılaştırıldığında bir cennetten farksızdı. Zaten her şey hesaplıydı: Yumruklarını sıkarak, kimseye bakmayarak beş dakika koşuyor, iki defa trafik ışığında karşıdan karşıya geçiyor ve babasının ecza otlarının kokularının asit fenik ve tütün kokularına karıştığı dükkânına giriyordu. Ne huzur! Onun gerçek yuvası burasıydı. Annesinin haykırışları, kız kardeşi Jackie'nin onu evin Külkedisi gibi hissettirmesine yol açan şımarıklıkları ve prensesçilik takıntıları yoktu burada. Burada kraliçe oydu, herkes tarafından şımartılıyordu. Ağırlıklı olarak Yunanistan göçmeni olan dükkân müşterileri, herkesin babasına verdiği adla "Tata Geo"nun öğütlerine güvendikleri için eczaneyi doldururlardı. Onun herkese uyan bir sözü ve ilacı bulunurdu: Biraz büyücü,

biraz hekim, biraz günah çıkartıcı olan George Callas iyi yürekli bir insandı, sabrı hiç taşmazdı. Nazik davranışları ve beyefendi tavırlarıyla, bakımlı ince bıyıklarıyla pek çok hanımı kendine âşık ederdi. Maria babasını deliler gibi severdi. Onun kollarının arasına koşmaya, Roger&Gallet parfümünü içine çekmeye bayılırdı. Babası bu kolonyayı idareli kullanır, sabahları tıraştan sonra yüzüne yalnızca birkaç damla sürerdi ama bu onun tartışmasız alâmetifarikasıydı. Babası ona mal getiren tüccarlarla ilgilendiği sırada Maria gizlice raftan şişeyi alır, mendiline birkaç damla damlatırdı. Böylece babasını hep yanındaymış gibi hissedebilirdi. Mendildeki kokuyu derin derin içine çekince bütün korkuları yok olur, hattâ annesi Litsa'nın bitmek bilmeyen azarlamaları da uçar giderdi.

"Mary, sorun nedir? Bahse girerim gene annendir." Dükkâna henüz girmiş olmasına rağmen babası onun içini okumuştu. Babasına açıklama yapmasına gerek yoktu. Aklından geçenleri anlamıştı. O doğuştan sahip olduğu yetenekle kızının düşüncelerini yüzünden okuyabiliyordu.

"Ondan nefret ediyorum, artık katlanamıyorum baba. Sabahtan beri bir kuzu kadar şişman olduğumu haykırıp duruyor. Ablam Jackie ile karşılaştırıldığımda süt danasına benziyormuşum. Çirkin olduğum için arkadaş edinemediğimi, büyüdüğüm zaman bir sevgili bulamayacağımı çünkü kimsenin benim gibi biriyle işi olmayacağını söylüyor. Bir de berbat bir karakterim olduğunu, daha doğrusu senin iğrenç huylarının hepsinin bana geçmiş olduğunu söylüyor. Bunlara dayanamıyorum işte." Maria'nın içi dolmuştu. Ağlayamıyordu, bu ona zor geliyordu. Ama annesi

Litsa ne zaman onu olumsuz anlamda babasına benzetse kendini yaralanmış küçük bir hayvan gibi hissediyordu. İri, kara gözleri ansızın durgun göllere dönüşüyor, kuzgunî siyah saçları örgülü bu tombul kız, mahzun, düşünceli bir yetişkine dönüyordu...

"Sonra da kendi babasının general, büyük amcasının Yunan Kralı'nın özel hekimi olduğunu anlattı..."

"Onu Peleponezli bir zavallıyla, baban olacak Meligalalı eczacı parçasıyla evlendiren kaderine lanet okuyarak bitirdi sözlerini, değil mi?" Geo, sözlerini gürültülü bir kahkahayla sonlandırdı.

"Evet, aynen böyle dedi. Ama umurumda değil çünkü o hiçbir şey anlamıyor. Sen benim babamsın ve ben seni seviyorum," diyerek gülümsedi Maria.

"Tamam, ama sen de anneni kızdıracak bir yaramazlık yapmış olmalısın."

"Yalnızca komşumuz Bayan Raynes'e sinir oldum. Yemek yiyorduk; biliyorsun annem Jackie'nin okuldan dönmesini beklememi istiyor. Tam musakkamızı tabağımıza koymuştu ki komşu gelip dikiş dikmek için iğne ve iplik istedi. Annem her zamanki gibi aramaya girişti: Nedenini anlamıyorum ama o kadın bir şey ister istemez annem onu memnun etmek için çırpınmaya başlıyor. Bizim için böyle bir şeyi asla yapmaz. Ben de annem odada değilken Raynes'e gidip dükkândan iğne, iplik almasını ve yemeğimizi huzur içinde yememiz için bizi rahat bırakmasını söyledim. Annemin bu kadar öfkelendiğini hiç görmemiştim. Bana herkesin önünde çok korkunç şeyler söyledi. Daha fazla dayanamadım ve buraya, senin yanına kaçtım. Sen

beni seviyor musun? Beni kötülüklerden koruyacak mısın?"

Maria, Tata Geo'sunun kalbini nasıl fethedeceğini biliyordu. Neredeyse altı yaşına girecek olan küçük bir kızdı ama baştan çıkarma, cilve yapma sanatını iyi biliyordu.

"Ne diyeceğim, biliyor musun? Rosalinda'nın sana öğrettiği şarkıyı yalnızca baban için söylersen, seni bağışlarım."

Rosalinda dükkânın vazgeçilmez elemanıydı: Bu Asuncion'lu harika kız, Hotel Plaza'da başgarson olan kocasının düşük maaşına katkıda bulunabilmek için haftada iki kez Bay Callas'a yardıma geliyordu.

Annesi Litsa hiç durmadan "O orospudan uzak dur. Yalnız senin baban gibi sersemin biri öyle düşük bir kadını beğenir," derdi. İnatçı Maria kendi bildiği gibi davrandığı için sonunda Rosalinda onun en iyi arkadaşlarından biri olmuştu. Anlattığı öyküleri dinlemeye bayılıyordu: Küçükken Paraguay'ın uzak köylerinin birindeki bir çiftlikte annesine nasıl yardım ettiğini, ev sahibesinin kötülüğünü, on beş yaşında çılgınlar gibi âşık olduğu ve sonradan kocası olacak gençle New York'a kaçışını anlatırdı.

Günden güne bu küçük huysuz kızın sesindeki tuhaflığı fark eden de Rosalinda oldu. Onu kucağına oturtur ve en sevdiği şarkı olan *La Paloma*'yı söyletirdi.

"*Una paloma blanca...*" Maria şarkı söylemeye başladığında bütün dükkân donar kalırdı. O ayağa kalkar, dükkânın ortasına dikilir, beyaz bir güvercinin serbest ve düşüncesiz uçuşunu taklit eden kol hareketleriyle eşlik ederek tatlı şarkısını söylerdi. Her şeyi unutarak uçar ve şarkı

söylerdi. Şarkının sonunda bakışlarıyla gökyüzünün o özgür ruhuna eşlik eder, şık uçuşuna hızlı bir el hareketiyle veda ederdi. Bunun üzerine herkesin alkışını hak ederdi.

Ne var ki o öğleden sonrasında yolunda gitmeyen bir şey oldu. Oysa Maria her zamankinden güzel söylemişti şarkısını. Sunumu bu kez alkış almamıştı. Dükkânda tek bir müşteri yoktu. Gerçekten de birkaç günden beri evde de bundan başka bir şey konuşulmaz olmuştu: Bir önceki gün New York Borsası çökmüş, dükkâna kimse uğramaz olmuştu. Buna ilk dikkat çeken annesi Litsa olmuştu. Babası George ise durumu önemsememişti: "Saçmalık. Borsa ister olsun ister olmasın, insanlar gene hastalanacaklar. Korkacak bir şey yok." Öyle söylemiş olsa da bütün bir hafta sonu geçmiş, salı gününe kadar babası eve tek bir dolar bile getirememişti.

Evdeki gerilim bıçakla kesilecek kadar belirgindi: Litsa ve Jackie bu konudan, sefaletin ve umutsuzluğun en karasına düştükleri için intihar eden insanlardan başka bir şey konuşmaz olmuşlardı. Bu acımasız kader eninde sonunda onları da etkisi altına alacaktı, bundan emindiler. Ama Maria bunları dinlemek istemiyordu. O gerçekliği ve geleceği düşünmek istemiyordu. Sorunları çözmenin en iyi yolunun onları düşünmemek olduğunu öğrenmişti. Kulağını radyoya yapıştırıyor ve New York Metropolitan Operası'nda şarkı söyleyen ünlü şarkıcı Rosa Ponselle'yi dinliyordu: Adı *Aida* olan, savaş yüzünden bir firavunun kızı olan Amneris'e kölelik yapmak zorunda kalan ve kendi halkına düşman Mısırlı bir komutana çılgınca âşık olan Habeş prensesinin öyküsüne bayılıyordu.

Gün gelecek, kendisi de bir prenses olacak ve bir prensese layık olan en büyük aşkı yaşayacaktı, bunu biliyordu ve nişanlısı onu o evden, annesinin haykırışlarından kurtaracak ve yalnızca ona ait olacak büyük bir şato inşa edecekti.

"Yeter. Artık evden çıkmanı istemiyorum. Anladın mı?"

Hâlâ bakışlarıyla güvercininin uçuşunu izlemekle meşgul olan Maria bu azarlamayı işitmediği için son derece şiddetli bir darbeden kendini koruyamadı. Başına inen ağır tokat yüzünden birkaç saniye sendeledi. Ansızın babasının dükkânına girmiş olan annesi Litsa öfkeden deliye dönmüştü. Gerçekten de çıldırmış gibiydi.

Litsa "Artık senin şımarık çocuklar gibi kapris yapmana dayanamıyorum. Hattâ ikinize de, sen ve koruduğun şu üç kuruşluk orospuya dayanamıyorum!" diye bağırırken Rosalinda'ya ve baba George'a bakıyordu; fakat ikisi de donup kalmış, tek söz edememişlerdi.

Kocasına "Artık katlanamıyorum. Anlıyor musun?" diye avaz avaz bağırıyordu. "Getirdiğin parayla evi idare edemiyorum. Kızlarımız okuyorlar, karınları aç. Jackie piyano dersi alıyor ama ben öğretmenin parasını nasıl vereceğimi bilemiyorum. Oysa kızımızı çok beğeniyor, onun harika bir konser piyanisti olacağını söylüyor. Peki, ben ne yapıyorum? Ders bittiğinde çantamda bir dolarım bile olmadığı için, telefonda konuşuyormuş gibi yapıyorum. Mahallenin yüz karası olmamalıyız. Ne diyorum biliyor musun? Yunanistan'a dönelim. Orada ben hâlâ herkes için General Dimitriadis'in kızı Bayan Dimitriadis'im. Gidiyorum. Evet, kızlarımı alıp gidiyorum. Senin gibi başarısız bir adamla

ne yapacağımı bilemiyorum." Litsa kocasının yanıt vermesine fırsat bırakmadan Maria'yı bir kolundan tutup dükkânın dışına sürükledi. "Bu kez sana gününü göstereceğim çirkin velet. O zaman kapıyı vurup evi terk etmek ne demekmiş öğrenirsin. Evde kimin sözünün geçtiğini çabuk anlarsın."

Piyano başına oturmuş, kendini solfej çalışmasına kaptırmış gibi görünen Jackie, sanki Maria saydammış gibi boşlukta yitip gitmiş gülümsemesiyle karşıladı kardeşini. Annesi yaprak gibi titriyordu.

"Jackie, tatlım, gidip ilaçlarımı getir. Kardeşin olacak Mary denen şu lanet olası beni kalpten öldürmeden elini çabuk tut. Tanrım, bayılacağımı hissediyorum. Artık dayanamıyorum." Ve gözyaşları döküyordu. Maria bu sahneye alışıktı. Litsa birkaç gün önce intihara teşebbüs edince acil olarak Saint Elizabeth Hastanesi'ne kaldırılmış, ama yarım saat bile geçmeden taburcu edilmişti. Herkes alışıktı buna. Ölüm tehditlerine kulak asan yoktu artık. Annesinin bir sözünü iki etmeyen Jackie bile büfe çekmecesinde duran sakinleştirici ilaçları aramaya girişmedi.

Gene de o günden sonra Callas evinde bir şeyler değişti. Litsa durulmak bilmiyordu. George ve Maria bunu pahalıya ödeyeceklerdi. İkisiyle de hiç konuşmayacaktı. Sonuç şuydu: Tata Geo zamanının büyük bölümünü evin dışında geçiriyordu. Birkaç dolar daha kazanabilmek için dükkânı sadık Rosalinda'ya emanet ederek ilaç pazarlamacılığı yapmaya çalışıyordu. Saygılı tavırları sayesinde işi iyi gidiyordu ve birkaç hafta sonra evin hesapları eski halini tutar olmuştu. Yumuşamış olan Litsa akşamları onun önüne bir

tas sıcak çorba bile koyuyordu. Ama Geo o kadar yorgun oluyordu ki bunu bitirmekte bile zorlanıyordu. Bir gece gizlice soğuk bir bardak limonata içmek için yatağından kalkan Maria babasının iş kıyafetleriyle masa başında, çorba tası önünde uyuyakaldığını ve horladığını görmüştü.

Maria'nın günlerinin hepsi birbirinin aynıydı. Sabahları okula gidiyor, öğleden sonraları radyoya yapışıp havada şatolar hayal ediyordu. Ya da daha üç yaşındayken ölen kardeşi Vassilis ile sohbet ediyordu. Kardeşi şimdi onu göklerden koruyordu. En sevdiği oyun arkadaşı oydu. Bütün bir hayat boyunca birbirlerine bağlı kalacaklardı. George amcası ona verdiği bir sırla Vassilis'in, Maria annesinin karnındayken tifüsten öldüğünü açıklamıştı: Böylece canlarını değiş tokuş etmişlerdi. "Bu nedenle," demişti George amca, "Litsa anne, doğacak bebeğin erkek olacağından eminmiş." Doğduğu gün kollarında Maria ile odaya giren ebeyi bu nedenle kovmuştu. Beş buçuk kilo ağırlığında doğan bebeği bir hafta boyunca görmek istememişti: Litsa'ya göre bu bebek asla doğmamalıydı. Annesi gözyaşları içinde George amcaya "Hiçbir zaman Vassilis'imin yerini tutamayacak," diye itirafta bulunmuştu. İlk günden beri reddedilmişti. Çocukluğundan beri yalnızlığa mahkûm edilmişti. Maria Callas'ın kaderi ilk günden belirlenmişti.

Aslında küçük Mary için Vassilis hiç ölmemişti. Onun yanı başında kalmayı sürdürerek başka dünyaları keşfe çıkmıştı sadece. Küçük Maria'nın evreni bundan ibaretti. Küçük dev hayallerden, kum şatolardan, sessiz hayaletlerden oluşuyordu.

Bir öğleden sonrasında annesi Litsa güzel Jackie'nin

isyankâr saçlarını ayna karşısında tararken, Maria beklenmedik bir hüznün içine yuvarlandı. Babası artık zamanının büyük bölümünü ev dışında geçirir olmuştu. Bir gün, korkunç bir gün, telefonda konuşan annesini gizlice dinlerken onun, babasını Rosalinda denen o yosmayla lokantada öpüşürken yakaladığını duymuştu.

"Babamın bir sevgilisi olduğunu biliyor musun? Annem dün gece eve hiç gelmediğini söyledi. Kızın evinde uyumuş." Jackie evde olup bitenlerden daima haberdardı ve bunu söylemek için Maria'yı gece yarısı uyandırmıştı. Bütün dikkatini kendisine değil de Maria'ya yönelten babası George'u onun gözlerinde küçük düşürmekten sadistçe bir zevk alırdı.

Mary ablasına "Peki sen nereden biliyorsun?" diye sormuştu şaşkınlıkla.

"Annem Raynes'e anlatırken duydum."

Gene o lânet olası Raynes girmişti işin içine. Maria bu habere inanmak bile istemiyordu. Başını yastığının altına soktu ve bunu düşünmemek için uğraştı. Yatakta dönüp duruyor, bir türlü uyuyamıyordu. Belki de Jackie haklıydı. Hattâ gerçekten haklıydı. İyice düşününce baba Geo'nun onu artık sevmediğine karar verdi. Kanıtı mı? Artık Mary'sine hiç özen göstermiyordu: Onu eskisi gibi kucaklamıyor, geceleri gelip onun rüyalarını okumaya çalışarak saçlarını okşamıyordu. Baba Geo bir yabancı olmuştu. Ertesi gün Maria güzel Rosalinda'yı kıskandığını hissetti çünkü şu ana dek beslendiği biricik okşayışları o çalmıştı. Böylece, biraz sıkıntıdan biraz üzüntüden, öğretmen çıkartma yapmayı anlatırken ansızın baba Geo'nun küçük

dükkânında söylediği o eski Asuncion şarkısını hatırladı: "*Una paloma blanca...*" Maria okuldan döndüğünde şarkıyı mükemmel bir şekilde söylemek istedi. Küçük odasının ortasında bir sandalye vardı. Boştu. Bu Vassilis'in sandalyesiydi. Kendisi onu görüyordu. Oradaydı. Sarışın, mavi gözlü, beyaz gömlekli, minik kırmızı kravatlı: Bu giysileriyle tabuta konmuştu; annesinin yatak odasında, komodinin üstünde gözü gibi koruduğu ama Maria'yı bazen çok korkutan o fotoğrafta böyle görünüyordu. Vassilis onun seyircisiydi: Törensel bir dinleme halinde, kollarını göğsüne kavuşturmuş oturuyordu. Maria *Paloma* şarkısını bir tek onun için söylerdi. Camı açtı ve güvercinin uçuşunu taklit etmek için pencere önüne yerleşti. Ellerinin arasında babasının kokusunu taşıyan mendili vardı. Son bir kez kokuyu içine çekti ve şarkı söylemeye başladı.

Washington Heights, New York'un bu gürültülü sokağı birkaç dakika için büyülenerek durdu sanki. Küçük bir grup pencerenin altında toplaştı ve bu çocuksu ama müthiş sesin *Paloma* notalarında ortaya koyduğu son derece dramatik ve duyarlı tınıyı sessizlik içinde dinledi. Sonunda da uzun, çok uzun bir alkış geldi. Maria pencereden bakıyor, gördüklerine inanamıyordu. İnsanlar yukarı bakıp gülümsüyorlardı. Bu bitmek bilmeyen alkışlar, bu heyecan ona aitti. Birkaç dakika süren bu büyü, ona hayatta arzuladığı tek şeyin insanlar tarafından beğenilmek, halk tarafından onaylanmak olduğunu anlatmaya yetti. Ömrünün sonuna dek bunun için mücadele edecekti.

Bu dağınık düşünceler küçük Mary'nin zihninde şekillenirken ansızın odanın kapısı açıldı: Gelenler Litsa ve Ja-

ckie idi. Alt üst olmuşlardı. Her şeyi anlamışlardı. Üstelik çok hızlı bir şekilde. Maria gözleriyle umutsuzca Vassilis'i aradı ama o kardeşini yalnız ve savunmasız bırakarak gitmişti. Şimdi karşısında onu süzen bakışlar vardı: Annesinin paraya düşkün, beklenti yüklü; ablasının kıskançlık ve kin dolu bakışları. O günden, tam o andan başlayarak hayatı sonsuza dek değişecekti. Ve hiçbir şey asla eskisi gibi olmayacaktı.

Üç Olağanüstü Öğretmen

New York, 22 Kasım 1934, Cumartesi

Maria parmakları arasında Bulova marka saati evirip çeviriyor ve hâlâ inanamıyordu. Bu Bulova ünlü olacağının somut kanıtıydı. Artık bundan emindi. Hayatta kazanan o olacaktı. Ablası Jackie'nin onu sürpriz bir şekilde kaydettirdiği bir radyofonik yarışmada ikinci olmuştu. Önceden haber vermeden, belki de kardeşini küçük düşürmek, bülbül sesiyle sergilediği bütün havalara karşın başaramayacağını göstermek için yapmıştı bunu. Oysa böyle olmamıştı. *Cavalleria Rusticana* operasından *"Voi lo sapete, o mamma"* aryasıyla herkesi şaşkına çevirmişti. Sonunda elli yarışmacıdan geriye iki kişi kalmışlardı. O ve Metropolitan Operası'nın viyola da gamba öğretmeninin öğrencisi olan oğlan. Hiç umut vermeyen küçük bir tenor olsa da sonunda onun kazanacağı besbelliydi. Ama o iflas etmiş eczacı, ilaç pazarlamacısı George Callas'ın kızı olarak ikincilik ödülü ile göklere uçmuştu. Henüz on bir yaşındaydı ve beş yıllık umutsuz bir çalışma sonucunda şahane bir Bulova kazanmıştı.

"Mary, saati hemen annene ver. Uslu ol," diye hayallerini yarıda kesti anne Litsa.

"Mami, bunu düşünmüyorum bile. Saat benimdir. Onu

ben kazandım. Buna sahip olabilmek için yıllardan beri çalışıyorum." Litsa onu dinlemiyordu bile. Fazla uğraşmadan kızın elleri arasından Bulova'yı çekip aldı ve Noel yemeğini organize etmeye girişti. Günlerden 22 Kasım'dı. Yitirecek zaman yoktu. Callas evinde Noel her zaman aynı biçimde kutlanırdı. Baba George iki gün önceden dolmades ve suvlaki yapar, anne Litsa kimsenin daha iyi pişiremediği musakkaya girişirdi. Yoğurt, soğan, sığır kıymasıyla uğraşarak günlerce mutfakta çalışırlardı. Hamburger, patates kızartması ve yerfıstığı ezmesine bayılan Maria, evin perdelerine bile sinen bu kokudan nefret ederdi.

Maria'nın canı bayram yapmak istemiyordu. Küçük odasında *Paloma*'yı söylediği o uzak günden beri hayatı bir cehenneme dönmüştü. Çalışma, çalışma, çalışma... Solfej, solfej, solfej... Seslendirme, seslendirme, seslendirme... Her gün takıntılı biçimde yinelenen bu karabasan, bu trajik senaryonun iki kahramanı vardı: küçük Mary ve anne Litsa.

Annesi, her gün daha çirkin ve şişman bir hal alan bu canavarın, onun deyimiyle dişilikten nasibi olmayan bu küçük kuzunun, en sonunda kendisine bir mutluluk yaşatacağını anlamıştı. Ses, Callas evinin geleceği buydu: Bu ses sayesinde nihayet zengin olabilecek, Amerika'nın yüksek sosyetesine katılabileceklerdi. Tanrı'nın gerçek bir armağanıyla Mary her gün boğazından zorlanmadan çıkarttığı sesle evi coşkuyla dolduruyordu. Elbette yontulacak, biçim verilecekti bu sese. Ama vardı en azından.

Şimdi sorun bu sesi eğitmekti. Baba Geo'nun eve getirebildiği üç beş kuruşla zafer şarkıları söylemek olanak-

sızdı. Çünkü Jackie ve onun eğitimi her şeyden önce geliyordu. Örnek çocuk, her annenin arzu edeceği kız evlat oydu. Uzun boylu, ince, şıktı. Gülümsemeyi ve doğru anda göz kırpmayı, kızarmayı, sofrada küçük bir hanım gibi oturmayı biliyordu. Üstüne üstlük piyano da çalıyordu.

"Maria, ablandan öğren. Bak o ne kadar güzel. Ne kadar şık olduğuna dikkat et. Onun üzerinde giysiler harika duruyor. Sen hantalsın, bir bak şu aynaya. Sivilce dolusun. Sadece abur cubur yiyorsun. Kime çekmişsin sen böyle?" Yakınmalar hiç değişmiyordu. Ama bunların onun üzerinde bir etkisi yoktu. Mary, aynayı çoktan unutmuştu. Hattâ yansımasını görme korkusuyla vitrinlere bile bakmıyordu. Yemek yemeyi seviyordu ve dünyadaki hiçbir şey onu bundan vazgeçiremezdi. Yemek yerken bütün acıları yok oluyor, bütün olumsuz düşünceleri uçup gidiyordu. Güzel olmadığını kendisi de biliyordu. Ama sesi sayesinde çok uzun bir yol kat edeceğini de kesinlikle hissediyordu. Elbette evde iki küçük Callas'a farklı davranılıyordu. Jackie için haftada iki gün eve piyano öğretmeni geliyordu. Anne Litsa'nın parasını hep geç ödediğinden ötürü sürekli yakınan bir tipti bu. Ama en azından vardı. Mary için ise gereksiz harcama yapılmıyordu.

Bir gün annesi pazardan pek neşeli döndü. "Mary, hayatım. Annenin yanına gel. Bak sana ne aldım. Sana şan öğretmenleri buldum. Her şeyi onlar öğretecekler." Masanın üstünde içinde üç kanaryanın durduğu bir kafes vardı.

Şaşkınlığa kapılan Maria "İyi ama bunlar sadece kuş," dedi.

"Sen bir bülbül olmalısın. Onlardan öğreneceksin."

Litsa her zamanki pratik yaklaşımıyla konuşmayı burada kesti. Üç kanarya: biri kara, ikisi sarı.

Maria kara kanaryaya "Senin adın, Yahudi olduğu için başında kara bir takke taşıyan sıra arkadaşım gibi David olacak," dedi. "Sen de Elmina olacaksın. Sana annemin ilk adını veriyorum ki sesin ötekilerden daha çok çıksın. Sana gelince, sen öğretmenim gibi kel olduğundan adın Stephanakos olacak."

O günden sonra ağabeyi Vassilis ile birlikte Maria'ya arkadaşlık eden bu üç kanarya oldu. Onların boğazına bakmaya bayılıyordu: O cılız göğüslerini şişire şişire saatlerce şarkı söylüyorlardı. Özellikle de Elmina, en küçük olan. Maria havayı ciğerlerine doldurmayı, sonra yavaş yavaş ya da notaya uygun olarak çok kuvvetlice çıkarmayı ondan öğrenmişti. Ablasının piyano çalışını izlerken bunu iyice aklında tutuyor ve daha iyi başarıyordu. Sonrasında da radyoda Rosa Ponselle'yi dinlemek yetiyordu. Artık küçük Mary, Verdi'nin, Rossini'nin, Puccini'nin bütün operalarını ezbere biliyordu. Satır satır. Şarkı söylerken hem tenorun, hem de baritonun parçalarını söylüyordu çünkü bu olağanüstü müziğin hiçbir notasını kaçırmak istemiyordu.

Ne var ki o Noel Maria'ya mutluluk getirmemişti. Üç kanaryanın karşısında gözyaşı döküyordu. Arife gecesiydi. Anne Litsa, Bulova saatini elinden almıştı. Aslında bu saati onların yardımlarıyla kazanmıştı. Her zaman çalışmış, sesini sürekli eğitmiş, onları örnek almıştı. Kendisi de aynen bu kuşlar gibi bir kafesteydi. Ve onlar gibi bunu unutmak için tek bir yolu vardı: Şarkı söylemek.

"Şimdi herkes sussun. Maria *Ave Maria* söyleyecek!" No-

el'de töreni yöneten rahibe Litsa idi. Yortu için süslenen sofranın çevresinde bütün Callas ailesi tam takım toplanmıştı. Uzaklardan, ta Florida'dan gelen George amca bile vardı. Tarpon Springs'ten bir kasa harika rom getirmişti ve herkes kafayı bulmuştu. Maria'yı doğurtan Doktor Lantzounis ve herkesin pek sevdiği kremalı tatlısıyla gelen karısı da sofradaydı. Hattâ komşuları olan ve Maria'nın nefret ettiği Rayensler bile oradaydılar: Anne, baba, hukuk fakültesinden yeni mezun olan ve gözlerini kızıl kadife giysisiyle pek şık olan Jackie'den ayıramayan oğulları Aristides. Annesi kendi düğününde taktığı zümrüt gerdanlığını bu gece için kızına ödünç vermişti. Evin övünç kaynağıydı bu gerdanlık. Evdeki bayram kutlamasına davet edilenler arasında Rosalinda ve kocası da vardı: Tata Geo'ya nakit ödeme yaparak eczaneyi satın almışlardı ve nakit paraları gören anne Litsa Asuncion'lu kızın 'orospuluğunu' unutmuştu. Zaten Maria bu kaba saba aileye bayılıyordu.

"Yalnızca *Ave Maria*'yı söylemeyeceğim mami. *Aida* operasından *Ritorna Vincitor* ve Gianni Schicchi'den *O Mio Babbino Caro*[1] aryalarını da hazırladım," dedi Maria.

Üç kanaryayı barındıran kafesi piyanonun üstüne koydu; kendini gerçek bir kraliçe gibi hissetmesine yardım eden Litsa'nın şalına sarındı ve şarkı söylemeye başladı. Yalnızca Noel gecesinin sağlayabildiği o büyü sayesinde o gece Callas evinde sevgi solunuyordu. Mary, Gianni Schicchi'nin ünlü romansına başladığı zaman Tata George'a yaklaştı, elinden tuttu ve yalnızca onun için söyledi. Müthiş bir coşku yaşandı. Alkışlar ve "Bravo!" ünlemleri kesilmi-

[1] O mio babbino caro: Benim sevgili babacığım. (ç. n.)

yordu. Maria çok mutluydu.

Bu kadar duygusallıktan hoşlanmayan Litsa, konuyu kapatarak "Şimdi de hediyelerimizi açalım," dedi. Kaldı ki Maria fazla şımarmamalıydı. Çalışması yoğunlaşma istiyordu ve ayakları yerden kesilmemeliydi. "Güzeller güzeli Jackie'mizden başlayalım," dedi.

Jackie ayağa kalktı ve annesinin öğrettiği üzere kızararak ve gözlerini kırpıştırarak Raynesler'in oğlu Aristides'in verdiği armağan paketini açtı. Hediye üzeri işlemeli, şahane bir kaşmir şaldı. Belli ki gerçek bir servete mal olmuştu. Maria ablasının bu küçük, iğrenç avukata bin bir cilve yaparak yaltaklanmasını seyrediyordu. Delikanlı kısa boyluydu, kalın camlı gözlükler takıyordu, dikkatler kendisine çevrildiğinde sürekli kekeliyordu. Maria onun mahkemede nasıl savunma yapacağını merak ediyordu. Kasvetli bir büroda küflenip gidecekti. Komşu Raynes ailesinin her türlü anlamsız işi için annesinin kendini telef etmesinin nedenini Maria şimdi anlamıştı: Derdi Jackie'yi evlendirmekti. Onlar gerçekten zengindiler. İhtiyar kadın her hafta yeni bir kürk giyer, baba yılda iki kez Hindistan, Jaipur'dan gelen mücevherleri incelemek için Londra'ya giderdi. Sözün özü, Raynes ailesi ile akraba olmak gerçek bir başarı olacaktı.

"Jackie, güzelim. Annenin armağanlarını aç." Noel ağacının altında koca bir kurdeleyle süslenmiş küçük bir kutu ile bir zarf duruyordu. Jackie zarftan başladı. Bunun içinden bir kart çıktı: Modeller için zarafet kursuna kayıt belgesiydi.

"Ah anneciğim, ne kadar iyisin!" diye cıvıldayan Jackie annesinin boynuna atıldı. "Daima daha güzel olmak, be-

nim için yaptığın fedakârlıkların karşılığını ödemek istiyorum," derken gözünün ucuyla Aristides'e bakıyordu.

"Haydi, haydi, anneni ağlatma şimdi. Şimdi de ötekini aç bakalım." Jackie hemen paketi aldı eline ve içindekini herkesten önce görmek için yavaş yavaş açtığında gözleriyle Maria'yı aradı. Maria ablasının bakışlarında kötü bir ifade, sadist bir zafer edası okudu.

"Ah anneciğim. Bir Bulova saat. Şahane!"

Maria annesinin bitmek bilmeyen zalimliklerinin sonuncusuna inanamıyordu. Bütün dünya üzerine yıkılmış gibi hissediyordu. Ölmek istiyordu. Hemen. Tata Geo onu kucaklayıverdi. "Haydi Maria, şimdi sıra sende," dedi tatlı bir sesle.

Anne Litsa ise onu susturarak: "Sofrayı toplamamız gerekiyor. Zamanımız yok," deyiverdi.

"Hayır, zamanımız var. Zaman olmalı. Hattâ ne diyeceğim biliyor musunuz? Mary paketlerini açınca son rom şişesini de açalım ve iyice sarhoş olalım!"

Ağacın altında Maria için iki hediye vardı. Rosalinda ve babasından gelen iki paket. Önce Rosalinda'nın armağanını açtı. Bu bir plaktı: Rosa Ponselle *La Paloma*'yı söylüyordu. Sonra da babasının paketini açmaya koyuldu. Kâğıdını yırtarken kalbi güm güm atıyordu. Babası her zaman onun içini okurdu; onu hayal kırıklığına uğratmayacaktı. Hediyesini açtığında gözlerine inanamadı: Kutunun içinde harika bir Bulova duruyordu. Radyofonik yarışmada kazandığı ve annesi Litsa'nın Jackie'ye armağan etmek için elinden kaptığı Bulova'nın aynısıydı bu. Maria kendini yeniden evin kraliçesi gibi hissetti: Babasına sıkı sıkı sarıldı ve kulağına şöyle

fısıldadı: "Babacığım, sana söz veriyorum, bu saat daima benimle olacak. Hayatım boyunca."

Maria o gece huzur içinde uyurken, yan odada annesi babasıyla kavga ediyordu. Anne bulaşıkları yıkıyor, babası da kurulamaya yardım ediyordu. Litsa, onu gereksiz masraflar yaparak aileyi sıkıntıya sokmakla suçluyordu. O saate verdiği parayla kaç hafta geçinebilirlerdi. Ama Maria hiçbir şey işitmedi. Ona yüreğindeki mutluluğu hissetmek yetiyordu. Sevildiğini hissetmenin verdiği mutluluk. Son bir kez Bulova'sının bileziğinin şıkırtısını dinledi ve rüyaların en güzelini gördü.

Dantel Bir Mendil

New York, 28 Ocak 1937, Perşembe

O Perşembe günü anne Litsa seher vakti kalkmıştı. Aziz Kirillos yortusuydu ve o iyi bir Ortodoks Yunan olduğu için bu azizi evden biri olarak kabul ederdi. İçine bal karıştırdığı bir fincan leziz çayını yudumlarken kutsal köşesinde üç mum yaktı. Bu incecik, kahverengi mumları özel olarak Atina'dan getirtiyordu. "Aziz Kirillos, aşağıya bak ve Maria'mı koru. Bu sabah onun başarısı, benim de başarım olacak. Bize şefaat et." Beş dakika süren bu duanın sonunda Litsa gülümsedi. Hayatında ilk kez kızı için azizlere yakarıyordu. Ama bu ötekiler gibi bir gün değildi. Önemli bir gündü: Maria diploma alacaktı. Aslında kızının eğitimine özel bir ilgi gösterdiği yoktu. Tam tersine. Mary için eğitim sürecinin burada bittiğini bal gibi biliyordu. Ayağının altında bilgiç bir yelloz olması umurunda değildi. Yıllar önce kızının tek bir yazgısı olduğunu anlamıştı: Şarkı söylemek. Ama bu gereksiz kâğıt parçası Litsa'nın gözünde bir hedefi temsil ediyordu; daha doğrusu bir anahtarı. Kısa bir süre sonra o ve Maria Yunanistan'a doğru yola çıkacaklardı. Rüyası nihayet gerçekleşiyordu.

Atina'da her şey bambaşka olacaktı. O yeniden General

Dimitriadis'in kızı Bayan Evangelia Dimitriadis olacaktı. Anne ve babası, kızlarının eğitimi için yardımcı olacaklardı. Erkek kardeşi Eftinyos ve bu lanet olası diploma sayesinde Maria'yı konservatuvara yazdırabilirdi: Eftinyos müzisyenleri iyi tanırdı çünkü akşamları öğrencilerin birkaç drahmi kazanmak için müzik yaptıkları tavernalara sık sık giderdi.

Kaldı ki New York pek matah bir yer de değildi. Kocası George ile de arası bir süredir limoniydi. Evet, aynı çatı altında yaşıyorlardı ama birbirlerine yabancı gibiydiler. Kendisi o evden uzakta gelişecek bir gelecek tasarlamakla fazlasıyla meşgulken, kocası kadınların peşindeydi. Öyle görünüyordu ki karısının dışında bütün kadınlar ilgisini çekiyordu. Son zamanlarda bu durum iyice göze batmaya başlamıştı. Jackie bile onu hayal kırıklığına uğratmıştı. Aristides Raynes adındaki o efendi çocuktan, genç avukattan da ayrılmıştı. Oysa o Maria'nın şan derslerinin parasını ödemeyi bile önerecek kadar iyi yürekli bir erkekti.

"Kız kardeşinle ben ilgileneceğim. İyi bir öğretmenden eğitim almayı hak ediyor. Olağanüstü yetenekli bir kız. O üç kanarya, radyo, gramofon yetmez ki." Bir öğleden sonra Mary'nin solfej dersini dinledikten sonra böyle demişti. Bu da Jackie'nin anlamsız bir kıskançlık nöbetine kapılmasına yetmişti. O günden sonra aralarındaki her şey değişti. Jackie, Aristides'in Maria'ya başka gözlerle baktığına, ona abartılı bir ilgi gösterdiğine takmıştı kafasını. Genç erkek sonunda bu evde gerçek saflıkta duygulara yer olmadığını anlamış ve Callas ailesini kaderine terk etmişti.

Raynes ailesinin parası ve George gibi bir erkeğin varlı-

ğı olmayınca Litsa tek çözümü bavulları toplayıp Yunanistan'a dönmekte bulmuştu. Zaten Jackie'yi birkaç ay önceden ön keşif yapması için Atina'ya yollamıştı. Oradan gelen haberler kısaca pek heyecan vericiydi. Litsa, Jackie'sinin son mektubunu tekrar tekrar okuyor; okuduklarına inanamıyordu:

Sevgili Anneciğim; sana harikulade bir haberim var. Bir haftadan beri senin çok hoşuna gidecek bir gençle görüşüyorum. Adı Milton. Uzun boylu, geniş omuzlu, dar kalçalı. Bir Hollywood aktörüne benziyor. Pazar öğleden sonraları beni dondurma yemeye götürüyor. Hattâ dün beni kent merkezindeki bir restorana götürdü. Ayrıca tenis şampiyonu. Ama sana daha fazla anlatmayacağım. Anneanneme bundan söz etme, mami. Nedenini sonra söyleyeceğim...

Bu birkaç satır yüzünden, Litsa günlerden beri hayal kuruyordu. "Tenis şampiyonu..." Yunanistan'da tenis oynamaya gücü yeten pek az kimse vardı. Milton kesinlikle harika bir aileye mensup olmalıydı. Zaten Jackie sınıf atlamaya layıktı. Artık yirmi yaşında güzeller güzeli bir kızdı. Zarafet kursunu tamamladıktan sonra *Harper's Bazaar* dergisi için fotomodellik bile yapmıştı. Atina'ya gideli çok zaman olmamasına karşın böyle ilginç bir tanışma gerçekleştirmesi de Birleşik Devletler'den bir an önce gitmesindeki amaca ulaştığını gösteriyordu.

"Mami, ne giyeyim?" Maria annesini bu ve benzeri düşüncelerinden kopardı. İşte kızı karşısında duruyordu. Bir an için bu kızının kime benzediğini merak etti. Artık on

üç yaşına gelmişti ama yirmi beş yaşında gibi duruyordu. Boyu bir metre altmış santimi biraz geçmişti, göğüsleri erkenden büyümüştü, olgun bir kadının kalçalarına ve bacaklarına sahipti. Yüzü ise yaşlı bir kadınınki gibi asıktı ve yaşıtlarının neşesine ve heyecanına sahip değildi. Belki hiç arkadaşı olmadığı, belki boş şeylere ilgi duymadığı, belki de babası gibi inatçı olduğu için, Mary yabani bir hayvan gibi büyümüştü. Sadece şarkı söylerken bambaşka biri oluyordu: Piyanonun önünde bir tanrıçaya dönüşüyor, artık bu dünyaya ait olmayıp başka boyutlara uçuyordu; o boyutları da kendi gözlerinden başkasının fark etmesine olanak yoktu.

"Görüyor musun? Öyle şişmanladın ki artık giyecek bir şey bulamıyorsun!" diye çıkıştı kızına.

"İşin gerçeği şu ki Jackie dolapları boşalttı ve geriye Atina'ya götürmek istemediği dökküntüler kaldı. Yani benim kendi giysilerim," dedi sıkkın bir şekilde Maria.

"Mary, biraz buraya gel." Tata Geo, kızı üzerinde hâlâ gücü olan tek kişiydi. Odasının kapısını hızla çarparak kapatmadan hemen önce yatağının üzerinde duran harika bir pembe kazak ile loden kumaşından bir etek gördü. İkisi de özel olarak onun için satın alınmışlardı. "Bu senin en güzel günün. Baban da böyle bir günde senin yanında olacak," diyen babası kızına sarıldı.

Diploma töreni pek kısa sürdü. Washington Heights 189, Manhattan adresindeki devlet okulunda törenlere yer yoktu. Kısa bir tokalaşmadan sonra, İngilizce öğretmeninin Maria'yı kutlayarak, ona dil eğitimi veren bir liseye yazılmasını önermesiyle her şey bitti. Litsa, kızının hayal-

lere kapılmaması gerektiğini düşünüyordu.

"Tatlım, bu annenin armağanı." Öğretmeni Maria'yı çekiştirirken, annesi cebine bir zarf sokuşturmuştu. Bu beklenmedik ihtimam karşısında pek meraklanan Maria, zarfı açtı. Bunu yapmamalıydı. Bu zarfı açmak, bütün hayallerinin bir anda yıkılması anlamına geliyordu. Anne Litsa ona bir *Saturnia* bileti hediye etmişti. Okyanusu aşacaktı. Bilet 2 Şubat tarihini taşıyordu: Dört gün sonra annesiyle birlikte New York'tan ayrılacak ve bu gemiyle Yunanistan'ın Patras Limanı'na doğru yola çıkacaktı. Odasıyla ebediyen vedalaşmalıydı. Tüneyip şarkı söylediği, 'seyircisinin' dikkatini çektiği pencerelere elveda demeliydi. Ve her şeyden önemlisi sevgili Tata Geo'dan, babasından, dünyada onu gerçekten sevdiğine inandığı tek kişiden ayrılmak zorundaydı.

"Neden Tanrım? Neden beni bu kadar üzmek seni eğlendiriyor?" Onunki bir yeniyetmenin çığlığı değildi. Kişiliğinin ve hayatın çok hızlı büyüttüğü, gençliğinin bir çehresinin sonsuza dek öldüğünü hisseden küçük bir kızın ağlayışıydı. Maria o gece hiç uyuyamadı. Ön odanın karanlığında babasının dönüşünü beklemek istedi. Eninde sonunda dönecekti, hissediyordu. Öyle de oldu. Babası sabahın üçünde eve girdiğinde Mary gözyaşları içinde babasının boynuna atıldı.

"Baba, senden ayrılmak istemiyorum. Yalvarırım, bizimle Yunanistan'a gel. Sen de her şeyi bırak. Ben sensiz yaşayamam." Bu sahneyi kesinlikle iğrenç bulacağını bildiğinden anne Litsa'yı uyandırmamak için alçak sesle konuşuyordu.

"Mary, benim tatlı, küçük Mary'm. Yunanistan'a doğru yola çıkarken, yüreğini burada bırakacaksın. Böylece baban hiç yalnız kalmayacak. Ama sen de yalnız olmayacaksın. Ağlama," derken cebinden çıkarttığı kenarı dantelli mendiliyle gözyaşlarını kuruluyordu. "Al. Tata Geo bunu sana hediye ediyor. Buna ne kadar düşkün olduğumu bilirsin Mary. Bunu babaannen düğünümde benim için işlemişti. Bu mendille sevinç ve keder gözyaşlarını kurulayacaksın. Onunla büyüyeceksin ve bu şekilde ben de daima seninle olacağım. Sana söz veriyorum. Mutlu musun? Şimdi biraz sakinleştin mi?"

Maria yanıt vermedi. Başını babasının omzuna dayamış, hayatının sonuna dek bırakmayacağı mendili parmaklarının arasına sıkıştırmış ve uyuyakalmıştı.

Yunanistan'a Hoşgeldiniz

Atina, 24 Şubat 1937, Çarşamba

Patras'a varış, Litsa için gerçek bir düş kırıklığı oldu. Rıhtımda onu ve Maria'yı bekleyen kimse yoktu. Bir zamanlar genç kızlık tenini okşamış olan ılık Akdeniz kışı şimdi bir anıya dönüşmüştü. Liman yoğun bir sise gömülmüştü.

"Eftinyos dayının bizi almaya gelmemiş olması olanaksız. İki gün önce kaptan aracılığıyla ona bir telgraf yolladım. Karısı, Olympia yengen hepimizin bildiği gibi cadının tekidir. Anneni her zaman kıskanmıştır. Çünkü ben her zaman en güzel, en varlıklı olandım; hepsinden daha fazla olanağa sahiptim. Ama benim Eftinyos'um buralarda bir yerlerde olmalı," diye yakınıyordu Maria'ya.

Maria en sevdiği kanaryası David'i okşarken, çocuksu sesiyle konuşmaya gayret ederek ve son derece sadist bir edayla "Olympia yenge de orospu mudur?" diye sordu.

"Maria, annenle bu tonda konuşmana izin veremem. Artık Amerika'da değiliz. Yunanistan'dayız. Atalarının toprağına döndük. Unutma ki ben burada Bayan Dimitriadis'im ve..."

"... ve General Dimitriadis'in kızısın, amcan da kralın özel hekimiydi." Maria bu sızlanmayı ezbere biliyordu. Ka-

naryalarının kafesini aldı ve *Saturnia*'dan inmek için seyirtti, annesi hâlâ şaşkın bir halde güvertede duruyordu.

Yunanistan'da neyle karşılaşacağına ilişkin belirgin bir düşüncesi yoktu ama ilk bakışta gördükleri hiç de hoşuna gitmemişti. Patras Limanı yük gemileriyle, korkunç kara giysiler giymiş, kara başörtüleri takmış kadınlarla doluydu. Çıldırmış yarasalara benziyorlardı. Ayrıca annesi Litsa'nın defalarca yinelediği üzere hava hiç de kekik kokmuyordu; tam tersine mazot ve yanmış yağ kokusu duyuluyordu. Öte yandan Yunanca konuşmak ona tuhaf geliyordu: New York'ta Callas evinde genellikle Yunanca konuşulurdu ama Maria İngilizce düşünmeye alışmıştı. O günden başlayarak düşünme tarzını bile değiştirmesi gerekecekti. Kendini zorladı. Kaldı ki burası da fethedilecek bir topraktı ve o hayatı boyunca meydan okumaya ve kazanmaya yemin etmişti.

"Çirkin ama kazanan" kişi olma düsturunu benimsemişti. Yarım saat sonra rıhtımda kimseler kalmamıştı. İple bağlanmış üç yapay deri bavulun yanında dikilen ikisinden başka bir de karaya indiklerinden beri onları gözetleyip duran tuhaf bir tip vardı.

"Bayan Callas ve genç Bayan Callas sizler misiniz?" diye bağırdı uzaktan. Maria kahkahalarla gülmeye başladı. Hayatında hiç kimse ona "genç Bayan Callas" diye hitap etmemişti. Bunu işitmek üzerinde tuhaf bir etki yaratmıştı. Annesiyle karşılarına dikilen bu efendi, yeni tıraş olmuş bey kibar davranmaya çalışıyordu. Başına bir külah takmış, boynuna kalın bir yün atkı sarmış olan bu tip New York'ta sıkça karşılaşılan, limanda taşımak için yük arayan

işçilere benziyordu. Ama kendine göre bir havası, gerçek bir şıklığı vardı.

Litsa kibirli bir edayla, "Siz kimsiniz peki? Biz tanımadıklarımızla konuşmayız. En azından bize kendinizi takdim edin," dedi.

"Haklısınız hanımefendi. Bağışlayın. Adım Mihalis ve Bay Milton Embirikos tarafından gönderildim. Beni sizi almak ve Bay Eftinyos'un evine götürmekle görevlendirdi. İzin verir misiniz?" diyerek Litsa'nın şaşkın bakışları arasında bavullara uzandı. Bunları, gri renkli pek lüks bir otomobile yükledikten sonra Mihalis şaşkınlıktan kımıldayamayan iki hanıma döndü: "Valizlerin geri kalanını nerede bulabilirim?"

"Valizlerimizin geri kalanı, varış esnasında yaşanan karmaşa sırasında denizciler tarafından çalındı. Çaresiz durumdayım. Her şeyimiz onların içindeydi," deyiverdi Litsa.

"Ama anne, bu doğru değil ki. Sadece bu üç çantamız vardı." Maria cümlesini bitiremeden annesinin beş parmağı yüzünde iz bırakıverdi. Kendi kendine "Yunanistan'a hoş geldiniz," diye mırıldanan Maria gözyaşını yuttu.

"Ne dediniz küçükhanım?" diye sordu Mihalis. Ama o yanıt vermedi. Ağlamamak için kendini zor tutuyordu. O anda annesini memnun etmek, bir yabancıya karşı terbiyeli davranmaktan daha önemliydi.

Litsa yol boyunca "onun" Milton'u hakkında hayaller kurdu. Artık Milton onun olmuştu. "Bana anne der mi? Ona bu kadar yüz vermeli miyim acaba? İlk önce ailesiyle tanışmalıyım. Terziye gidip düzgün bir elbise diktireyim.

Bir sürücüleri, güzel bir otomobilleri var. Belli ki pek varlıklılar. Bizim sefil olduğumuzu anlamamalı. Ah, keşke *Saturnia* gemisine bilet alacağım diye zümrütlerimi satmasaydım. Açık yakalı bir giysi üzerinde ne güzel dururlardı. Umarım Olympia denen o cadaloz hakkımızda hiçbir şey anlatmamıştır. Yoksa gebertirim onu..."

"İşte geldik." Mihalis, Litsa'nın düşüncelerini yarıda kesivermişti. O ise gözlerine inanamıyordu.

"Ama kardeşimin evi bu değil ki. Yanılıyorsunuz. Biz hayatımız boyunca merkezde, Patission'da yaşadık. Hizmetçilerimiz Pire'de yaşarlardı."

"Ben bilemem Bayan Callas. Tek bildiğim sizi buraya getirmem gerektiğidir. Hoşçakalın."

Maria göz ucuyla annesine bakıyordu. Gizliden gizliye seviniyordu. Bir saat önceki tokadın intikamını aldığını hissediyordu.

"Mami, sevgili mami. Ne kadar mutluyum!" Jackie neşeyle bağırarak kapıdan çıkmış, annesine doğru koşuyordu.

"Dur da sana bir bakayım tatlım. Harika görünüyorsun!" Litsa haksız sayılmazdı. Jackie gerçekten pek güzel bir kız olmuştu: Gösterişli göğüsleri zümrüt yeşili bluzunun altından belli oluyordu. Saçlarının yeni kesimi yüzüne ışık vermişti; poposu ise gerçekten pek güzeldi. Maria uzakta durmaya çalışarak ve elinde kanarya kafesiyle kendini dışlayarak abladan çok bir yabancı gibi hissettiği bu kızı seyrediyordu.

"Birtanem, Milton hakkında her şeyi öğrenmek istiyorum. Nasıl? Ne iş yapıyor? Ailesi kim? Umarım onu bu

mezbeleye sokmamışındır," diye telaşlandı Litsa.

"Anne, sen deli misin? Elbette kapıdan içeriye girmedi. Ah anne, sana anlatacak çok şey var. Bana karşı öyle nazik, öyle terbiyeli ki... Haydi yukarı çıkalım..." Jackie ve Litsa, Mary'yi avlunun ortasında, elinde kanarya kafesi, yanında bavullarla bırakarak uzaklaştılar.

Eftinyos dayının evi gerçek bir cehennemdi. Maria, birkaç gün içinde bunu anlamıştı. Elli metrekarelik küçük bir apartman dairesinde sekiz kişi birden yaşıyorlardı: Dayısı ve karısı Olympia, oğulları Andonis ve Luigi; anneanne İrini, Maria, Jackie ve Litsa. Patission'daki aile evi birkaç yıl önce Eftinyos hastalandığı ve tedaviye para gerektiği için satılmıştı. Bu nedenle hepsi birden bu mütevazı eve çekilmişler, başlarını öne eğerek, hava atmaktan vazgeçmişlerdi. Litsa dışında hepsi.

Bayan Callas hemen düşüncesini dile getirerek "Bizi bu satıştan haberdar etmeliydiniz. Benim de o parada hakkım vardı," dedi.

"Bir lokma için paraya muhtaç hale gelmiştik. Bizden ne bekleyebildin ki?" diyordu Eftinyos kollarını açarak. Karısı Olympia ve anne Callas sabahtan akşama kadar kavga ediyorlardı.

"Kardeşimle evlenerek turnayı gözünden vurdun. Geçinebilmek için her ne pahasına olursa olsun Dimitriadis adını almak istiyordun," diyordu biri.

"Kes sesini lanet olası. Boynuzlunun tekisin sen. Kocan ayağının altında dolaşma diye seni kovdu buralara. Şimdi de kendine baktırabilmek için alıp kızlarını yanımıza düştün," diyordu öteki de: Bunlar Maria'nın her gün duydu-

ğu en nazik sözlerdi. İki kuzeni daha da berbattı. On beş yaşındaki ikizler sanki insana dünyayı dar etme göreviyle doğmuşlardı. Andonis, biraz daha sevimliydi. Luigi de Maria'yı kendi tarzında karşılamıştı: "Daha iğrenç bir kuzen gelemez miydi bize?" Ama Andonis durumu düzeltmişti: "Sen dert etme kuzen Mary. O ablanı yıkanırken gözetlemekle yetinsin. Ama biraz daha az iğrenç olabilirdin..."

Anneanne İrini sağırdı. Ona "Günaydın," diyordun ve o sana "Ton balığı istemem," yanıtını veriyordu. Onunla diyalog kurmaya çalışmak yersizdi. Öte yandan bu evde yaşayan hiç kimse operayla ilgilenmiyordu. Radyo ve kanaryalar yardımıyla alıştırma yapmaya da olanak yoktu. Eftinyos dayı bir gün Maria'nın *La Paloma* şarkısını söylediğini duyunca şöyle buyurdu: "Annen ve sen buraya şansınızı denemek için geldiyseniz, şunu bilmelisin ki Yunanistan'da senden daha güzel şarkı söyleyen binlerce kız var."

Maria ondan nefret ediyordu. Anlaşılamamaya katlanamıyordu. Litsa bile bu kadar kırıcı olmamıştı. "Eh, senden biraz daha şanslı olmakla yetinirim ben de. Bunun zor olacağını sanmıyorum." Mary insanların laflarını ağızlarına tıkmakta ustaydı ve Eftinyos dayısı konusunda zorlanmıyordu.

Pire'deki bu döküntü evde hayat katlanılmazdı ama geceleri her şey daha trajikomik bir hal alıyordu. Sanki kim daha fazla horlayacak yarışması yapılıyordu. Kanaryalar bile uyuyamıyorlardı. Sabahın beşine kadar ötüyorlar, o zaman yorgunluktan bitap bir durumda salıncaklarından düşüyorlar ve uykuya dalıyorlardı. Maria bir sabah uyandığında zavallı Stephanakos'u bacaklarını havaya dikili

durumda buldu. Bu strese daha fazla dayanamamıştı. Bu gelişme Maria'yı daha da derin bir üzüntüye soktu. Tata Geo'yu ölesiye özlüyordu. Onun kucaklamasını, kokusunu, öpücüklerini özlüyordu. Neyse ki Jackie onu oyalıyordu; zamanını, ablasının Milton ile bitmek bilmeyen telefon konuşmalarını gizlice dinleyerek geçiriyordu.

"Ah Milton, annem inanılmaz armağanlarla geldi. Sana da Rosa Ponselle'nin üç plağını getirmiş. Annem sevgi dolu bir insandır ve seni şimdiden dünyalar kadar seviyor."

Maria çoktan anlamıştı. New York'tan getirdiği valizin içinde, paçavraları, Bulova'sı, Ponselle'nin üç plağı, kanarya kafesi, kenarı dantelli mendille babasının komodininden gizlice aldığı bir şişe Roger&Gallet kolonyası vardı. Dünyadaki hiçbir güç onu bu eşyalarından ayıramazdı. Ertesi sabah annesinin bir akbaba gibi onun dolabının çevresinde dolaştığını gördü. Maria her şeyi yok etmişti. Eşyalarını yatağının ve şiltesinin altına gizlemişti.

"Ponselle'nin plakları nerede? İş büyümeden onları ortaya çıkarsan iyi olur. Tek istediğimin senin gerektiği gibi şarkı söylemeyi öğrenmen olduğunu biliyorsun. Buraya kadar gelmemizin nedeni seni konservatuvara yazdırmak ve seni lirik müziğin yıldızı yapmak. Bunun için seni çok seven annenin sözünü dinlemelisin."

"Mary, anneni dinle. Milton harika bir insan. Lirik müziğe bayılıyor. Göreceksin, uslu olursan senin için pek çok şey yapacaktır," diye ekledi Jackie.

Maria kararsızdı. Bir yandan hayatından yani müzikten ayrılmak ve bu iki cadıya yenik düşmek istemiyordu. Öte yandan da bu davranışı ona konservatuvarda bir yer

sağlayacak ya da başka bir işe yarayacaksa, plaklarından kolayca feragat edebilirdi. Zaten bu konuda fazla kafa yormasına gerek kalmadı: Litsa çoktan yatağın altına sızmış, saklanan her şeyi bulmuştu. Maria bütün bir gününü bu gizemli Milton'un, onun plaklarıyla ne yapacağını düşünmekle geçirdi. Artık hakkında her şeyi biliyordu. Çok yakışıklı olduğunu ve Errol Flynn'e benzediğini biliyordu. Yunanistan'ın en varlıklı ailelerinden biri olan Andreas Embirikoslar'ın oğluydu. Aile armatördü.

Anne Litsa bunları öğrendiği zaman az kalsın kalp krizi geçiriyordu. Gazetelerin sosyete sayfalarında Embirikos ailesinin resimlerine hayranlıkla bakardı. Jackie'sinin böyle bir voli vurmuş olmasına inanamıyordu. Öte yandan avukatlık yapan, tenis ve eskrim şampiyonu olan Milton son derece cömertti. Jackie'yi inanılmaz armağanlarla donatıyordu; kaşmir kazak, ipek eşarp, hattâ safirli küçük bir bilezik bile almıştı. Annesi bu bileziği hemen satmış, birkaç ay sonra taşınacakları kent merkezindeki yeni evlerinin üç aylık kirasını peşin olarak ödemişti. Henüz Callas evine davet edilmemiş olan Milton berbat insanların yaşadığı bu çöplüğü asla görmemeliydi. Kent merkezindeki güzel bir evde şerefiyle ağırlanacaktı. Bir Dimitriadis'in kızına da bu yakışırdı.

Bu arada Maria için zaman annesinin çığlıkları, kuzenlerin alayları, Jackie'nin sevgilisine ilişkin anlattığı akla hayale sığmaz öyküler arasında gelip geçiyordu. Milton, evin görünmez adamı halini almıştı. Varlığını sürekli gönderdiği armağanlarla hissettiren ama asla cisim kazanmayan iyi yürekli ve zengin bir tür amca gibiydi. Yalnızca

Jackie o ünlü pazar gezmelerinde ya da daha ender olarak cumartesi geceleri onu görüyordu. Kesin olan tek bir şey vardı: Milton varlıklıydı. İnanılmaz varlıklıydı.

Bütün bunlara karşın Maria ablasını hiç kıskanmıyordu. Kendi hedefi üzerinde fazlasıyla yoğunlaşmış durumdaydı. Ev denen bu delikte şarkı söyleyemediği, alıştırma yapamadığı için zamanını babası Tata Geo'ya uzun mektuplar yazarak, Yunanistan'a kadar peşinden gelen, onu ve iki kanaryasını koruyan Vassilis ile konuşarak geçiriyordu. Bir de yemek vardı. Yerel alışkanlıklara hemen ayak uydurmuştu. Şerbetli tatlılar onu çıldırtıyordu ve mutfakta daima bir tabak soğuk musakka oluyordu. Günün her saatinde, her şeyi yutuyordu: Her sabah evin bitişiğindeki küçük fırına gidip susamlı simitler alıyordu. Birkaç ay içinde davul gibi olmuştu. Bacakları selülit dolmuş, şiş bilekleri bedenini taşıyamaz olmuştu. Yediği çikolata ve yoğurtlu soslar yüzünden cildi sivilcelerle dolmuş, üstelik bir de tüylenmişti. Sözün kısası bir canavara dönmüştü. Öte yandan müziği müthiş özlüyordu. Plaklarının kaybolmasının üzerinden aylar geçmişti, Eftinyos dayının evinde radyo yoktu; bir süre önce satmıştı. Aida'yı, Santuzza'yı, Lucia'yı ve onların olağanüstü aşk öykülerini çok özlüyordu. Gene de onlara çok yakında kavuşacağını hissediyordu. Şimdilik tek çözüm dişleri sıkmak ve düşünmemeye çalışmaktı.

Beş Drahmi ve Bir Tabak Çorba

Atina, 2 Haziran 1937, Çarşamba

Sonunda o büyük gün geldi. Jackie ve Maria sabahın altısından beri uyanıktılar. Dolapları boşaltmışlar, her şeyi bavullarına yerleştirmişlerdi. Mutfakta oturmuşlar, anne Litsa'nın son kontrolleri bitirmesini bekliyorlardı. Bu iğrenç evde kendine ait hiçbir şey bırakmak istemiyordu. Buradan fazlasıyla nefret etmişti. Birkaç saat sonra kent merkezine, çocukluğundan beri yaşadığı Patission semtinin 61 numaralı evine dönmüş olacaktı.

George Callas Atina'ya her ay kirayı zar zor karşılayan bir meblağ yolluyordu. Kemeri biraz sıkarlarsa, başarabilirlerdi. Bir de kapıcısı ve girişte kırmızı halısı olan bir evde yaşamanın hazzı vardı. İşte o zaman Milton'u utanmadan kabul edebilirlerdi. Hattâ belki ailesini de. O gün için fraklı bir garson bile kiralayabilirdi. Evet, eğer her şey Litsa'nın planlarına uygun olarak gelişirse. Öte yandan birkaç gün önce Amerika'dan Maria'nın diploması gelmişti ve bununla Atina Konservatuvarı'na yazılması mümkün olacaktı.

"Kızlar, gidiyoruz. Sürücümüz geldi mi?" Litsa, Olympia'yı kıskandırmak için özellikle yüksek sesle konuşuyordu. Maria annesinin gerçekten harika bir kadın olduğunu kabul etti: New York'tan gelmiş üç sefildiler ama Milton'un

sadık elemanı Mihalis'i kendi emrine almıştı. "Önemli olan inanmak," diye düşünüyordu.

Yeni evlerine geldiklerinde Jackie müthiş heyecanlıydı. Bu apartmanın her şeyi onu büyülemişti. Merdivenler gerçek mermerdendi. Kırmızı kadifeden yolluklar aşınmamışlardı bile. Dairelerin masif ahşap kapılarına takılmış pirinç levhalarda yazan adlar da pek iddialıydı: avukatlar, doktorlar ve profesörler... Burası gerçek zenginlerin oturduğu bir apartmandı. Litsa, kızlarına gururla "Üç oda ve banyomuz var," dedi. "Maria, sen benimle uyuyacaksın, Jackie ise yalnız kalacak. O hem büyük hem de Milton onu görmeye geldiğinde baş başa kalmak isterler. Doğru değil mi tatlım?"

"Ah, mami..." Jackie doğru anda kızarmayı küçüklüğünde öğrenmişti. Maria onun bu yüz ifadelerinden tiksinirdi. Yeni apartman dairelerinin kapısını açtıklarında şaşırıp kaldı. Ev tam anlamıyla bomboştu. Yeni boyanmıştı ama tek bir iskemle bile yoktu. Sadece mutfakta küçük bir kamp ocağı ile banyoda kerosen sobası vardı.

"Anne, yataklarımız nerede? Nerede uyuyacağız?" diye sordu Mary.

"Aptal kız, yerde yatacağız. Haziran ayındayız. Yaz ortasında. Popomuz serin serin dinlenirse fena olmaz, değil mi? Soğukta insanın kafası daha iyi çalışır. Sonbahar geldiğinde birkaç eşya alacak paramız olur."

Maria ansızın bir yanardağa dönüştü. Bir süredir içinde beslenen duyguyu nasıl bastıracağını bilemedi.

"Bu da ne demek? Sen sefil bir hayat sürdüğümüz için New York'tan ayrıldığımızı söylemiştin. Babamın doğru

dürüst kazanmaması yüzünden bütün mahallenin yüz karası olduğumuz için yakınırdın. Şimdi de burada mı yaşamak istiyorsun? Anne, biz asıl burada berduşlara döndük. Asıl burada utanç duymamız gerekiyor. Bütün bu olup bitene izin veremeyiz. Sen de bunu çok iyi biliyorsun. Ben lüks bir restorana gitmek, sofraya oturmak ve sonra da yemekler çok pahalı diye hiçbir şey ısmarlamadan oturmak istemiyorum. Oysa sen aynen böyle davranıyorsun!"

Jackie öfkeyle, "Nankörün tekisin sen!" diye susturdu onu. "Annem senin için canını dişine taktı. Seni Yunanistan'a getirebilmek için aile mücevherlerini sattı. Sen müzik eğitimi alabilesin, sana piyanoda eşlik edebileyim diye ben New York'tan ayrılmak zorunda kaldım. Hepimiz senin için uğraşıyoruz ve sen küçük, inatçı şişko, ne yapıyorsun? Sanki bir primadonnaymışsın gibi köpürüp duruyorsun. Gerçekten sandığın gibi matah bir şeysen, şarkı söyleyip para kazanmaya başla bakalım." Ablası benzeri hakaretlerle esip gürlerken, Maria kanın beynine çıktığını hissediyordu.

"Artık yeter!" diye haykırdı Litsa. "Komşulara ilk günden rezil mi olalım istiyorsunuz? Bugünden başlayarak, burada her şey değişecek. Şimdi sen gel benimle," dedi ve Maria'yı kolundan tutarak sürüklemeye başladı.

Maria ve Litsa tek söz etmeden Atina'nın kızgın güneşi altında saatlerce yürüdüler. Annesi hâlâ general Dimitriadis'in kızı olduğunu kanıtlarcasına asker gibi yürüyordu. Öğleden sonra saat üç sularında kıyıdaki tavernalara ulaştılar. Bazıları kepenklerini yeni yeni açıyorlardı. Litsa utanmak nedir bilmiyordu. O çokbilmiş kızının doğal ye-

teneğini ve öğrendiklerini ortaya dökmesinin zamanı gelmişti. Buna ihtiyaçları vardı. Maria'nın bir hırsız gibi utanması umurunda değildi.

"Akşam için bir şarkıcı işinize yarar mı? Kızım *La Paloma*'yı ve başka opera aryalarını söyleyebiliyor. New York Konservatuvarı'nda eğitim aldı. Sahnede güzel hareket etmeyi de bilir," diyordu sırayla bütün meyhanecilere. Yanıtlar farklı ama tümü küçük düşürücüydü.

"Senin kızın gibi bir şişkoyu ne yapalım? Bizim denizcilerimizin canı eğlenmek ister. Müşterileri popoyla ve memeyle kandırıyorum, böyle bir göbekle değil."

"Opera mı? *La Paloma* mı? İyi ama burada insanlar sirtaki dansı yapıyor. Senin kızın çıksa, sahne çöker zaten. Hah, hah..."

Maria ağlayarak annesine bunu görme keyfi yaşatmak istemiyor ama gözyaşlarını da tutamıyordu. Başını öne eğmiş, gözlerini yerden kaldırmadan hıçkırıyordu. Yaralı bir hayvana benziyordu: Litsa onu eğitimli bir maymun gibi satışa çıkartmıştı.

"Ne kadar istiyorsunuz?" En sonunda birisi bu pazarlamayla ilgilenir görünmüştü.

"Her akşam on drahmi," dedi anne Callas hiç düşünmeden.

"Haftada üç akşam, beş drahmi ve bir tabak çorba diyelim. Servisimiz saat yedi ile gece yarısı arasıdır. Ama almaya siz geleceksiniz. Yoksa eve yalnız başına döner. Ya bu teklifi kabul edin ya da vazgeçin." Litsa işi bağlamaya acele ediyordu. "Anlaştık. Yarın akşam başlar." Ayda altmış drahmi: Başlangıç için hiç de fena değildi.

"Tatlım, bugün ve yarın iyice prova yapmalısın. Birkaç şarkı daha öğrenelim. Ne dersin? Ah, ne heyecanlı bir durum... İyi ama memnun değil misin?"

Maria dehşet içindeydi. Onunla ve müziğiyle zerre kadar ilgilenmeyen yarı sarhoş, çığlık çığlığa denizciler karşısında sahneye çıkma düşüncesi onu korkutuyordu.

"Anne, ben istemiyorum. Yalvarırım yarın gönderme beni. Ne istersen yaparım. Garsonluk veya bulaşıkçılık işine verirsen kabul ederim. Geri dönelim. Adama beni yamak olarak isteyip istemeyeceğini soralım. Ama beni o insanların karşısında şarkı söylemeye zorlama. Yalvarırım."

"Senin hakkında kararları yalnızca annen verir. Ben ne dersem onu yapacaksın. Bunu yapıyorsam, senin iyiliğin içindir. Göreceksin sesine de iyi gelecek," diyen Litsa konuyu kapattı. Maria savaşmaktan vazgeçti. Annesinin sonsuz ihtirasları karşısında fazlasıyla güçsüzdü. Bütün mücadeleleri başlangıç noktasında yitirmişti.

Bütün yorgunluğuna karşın, uykusuz bir gece geçirdi. Ertesi sabah durum daha da kötüydü. Küçük repertuvarını tekrar tekrar yineliyordu; birkaç eski Güney Amerika şarkısı, biraz Aida ve Cavalleria Rusticana biliyordu. Öyle cahil insanların, sarhoş kafayla yosmalara sarkıntılık ederken *Ritorna Vincitor* aryasını neden dinlemek isteyeceklerini merak ediyordu.

"Maria, kımılda biraz. Hazırlanma zamanı geldi. Şunu giy üstüne." Maria bu anın gelmesini hiç istemiyordu. Ama Litsa ona kulak asmıyordu. Kısa kollu, koyu yeşil renkli o her zamanki giysisini yere atmıştı. Ama eteğini kısaltmıştı ve kızın bacakları utanç verici biçimde açıkta kalıyordu.

"Anne sen delirdin mi? Asla, asla diyorum böyle bir şey giymem. Eteği çok kısa ve bacaklarım görünüyor." Maria zaten bilekleriyle hiç geçinemezdi. Onlardan resmen nefret ederdi: Fazlasıyla kalın, çam yarması gibiydiler. Zaten bacak yerine iki koca ağaç kütüğü vardı. Onları böyle çekinmeden ortaya koymak, kendini çıplak hissetmesine neden oluyordu.

Litsa, "Uzatma. Tavernaya şarkı söylemeye giderken rahibe gibi giyinemezsin," derken Jackie haince gülüyordu. "Jackie, şu huysuz kardeşine rujunu versen?" dedi annesi.

Ruj mu? Maria hayatında hiç makyaj yapmamıştı. Bir kez denemiş ve yüzünü aceleyle ve öfkeyle yıkamıştı çünkü alerjik olduğundan dudakları balon gibi şişivermişti.

Jackie, onun bütün itirazlarını yarıda keserek "Mary, al canım, bu antialerjik bir ruj," dedi. Bu lanet olası evde bir ayna bile yoktu. Penceredeki yansımasına bakan Maria Callas o öğleden sonrasında ilk defa diva havalarına bürünmeye çalıştı.

Ne büyük bir felaketti. Kendini biçimsiz bir kukla gibi hissediyordu. Bu yetmezmiş gibi Haziran güneşi altında caddeler de alev alev yanıyordu. Tek umudu, tavernaya o akşam kimsenin gelmemesiydi.

Maria, girişte donakaldı. Lokalin dışına asılan yeni boyanmış pankartlara şöyle yazılmıştı: "Cuma, cumartesi, pazar canlı müzik: Güzel Maria sizler için söylüyor." Okuduklarına ilişkin bir şey düşünmeye zaman bulamadan içeriye girmesiyle birlikte korkunç bir sigara dumanı, alkol ve soğan kokusuyla karşılaşması bir oldu. "Ben burada nasıl şarkı söylerim? Soluk almak bile olanaksız," diye

düşündü.

"Tatlım, annen gidiyor. Senin gerçek seyirci karşısında şarkı söylemeni seyretmenin heyecanına katlanamayacağım. Sinirlerim çok zayıftır bilirsin. Gece yarısı gelir alırım seni."

Litsa onu bozguna uğramış bir durumda bırakıp gitti. Şimdi aslanlarla dolu bir çukurda tek başınaydı. Salon ağzına kadar doluydu. Sanki Pire'nin bütün gemileri ansızın en berbat miçolarını buraya boşaltmış, miçoların hepsi de tavernada buluşmak üzere sözleşmişti.

İçeride cehennem misali bir gürültü vardı. Tabakların ve bira bardaklarının gürültüsü, sarhoşların kahkahalarına karışıyordu: Kimisi geğiriyor, kimiyse kusan birini hava alması için dışarıya taşıyordu. Bu karışıklığın ortasında, Ege'nin en iyi tavernasının sahibi olan Bay Anselmo herkesi susturmak için ağır kepçesini bir masaya vurdu. "Hey, sessiz olun. Bu akşam bir yıldız bizimle. Çok uzaktan, Amerika'dan geliyor. Sizi uyarıyorum: Sakın denemeye kalkışmayın. Ellerinizi uzatmaya kalkışırsanız, Maria bir köpek gibi hırlar ve ısırır."

Piyanoda teni güneş ve tütünden sararmış yaşlı piyanist Yannis vardı. Maria çıkmaya cesaret edemiyordu. Tata Geo'nun mendilini sıkı sıkı tutuyordu. Bileğindeki Bulova'ya bakarak cesaret topladı: O bugüne bugün New York radyosunun yarışmasında *La Paloma* ile ödül kazanmış biriydi.

Sahneye çıktığında ıslıklar ve kahkahalarla karşılandı. "Anselmo, kim dokunur buna? Ne iğrenç bir şey görmüyor musun?" Herkes gülüyor; kimi protesto için masayı

yumrukluyor kimisi de kulakları sağır edecek bir gürültüyle ıslık çalıyordu. Hattâ sahneye çatal fırlatan bile oldu. Mary'nin gözyaşı bile kalmamıştı artık. İri kara gözleriyle yaşlı Yannis'in bakışlarını aradı. O anladı. Gürültüyü bastırabilmek, ötekilerden daha duyarlı olan birkaç ruhu yakalayabilmek için *La Paloma*'yı en yüksek tonda çalmaya başladı. Hayır. Kimsenin onu dinlediği yoktu.

Maria ansızın tuhaf bir ruh haline büründü. O döküntü piyanoya yaklaştı, sesini *La Paloma*'nın notalarına ayarladı ve şarkısını söylemeye başladı. Karşısında artık hiç kimse yoktu. Sadece binlerce renkli bulutun oynaştığı sonsuz gökler uzanıyordu. Dünyaya yukarıdan bakmak, açık kanatlarla uçmak, o beyaz güvercin gibi sonsuz özgürlük içinde olmak çok güzeldi. Aşkın şarkısını söylemek ve sevilmenin mutluluğunu yaşamak çok güzeldi. Ansızın büyü bozuldu. Kendini yeniden o dumanlı tavernada buldu. Şarkısını bitirmişti. Ama artık gürültü yoktu. Karşısında sadece şaşkın bakışlı yüzlerce göz vardı. Ve hayretten açılmış birkaç ağız. Dünya durmuş gibiydi. Sonra küçük bir alkış duyuldu ve bir başka alkış onu izledi. Sonunda lokanta yıkıldı. Bu gerçek bir zaferdi. İhtiyar deniz kurtlarının güneşin ve denizin derin çizgiler açtığı yüzlerinde gözyaşları bile belirmişti. Maria ilk mucizesini gerçekleştirmişti.

Öteki akşamlar gibi o akşam da olağanüstü bir başarı gerçekleşti. Bir hafta içinde Anselmo "Güzel Maria" sayesinde müthiş iş yapmaya başladı. Hayır, güzel değildi ama ondan herkes böyle söz ediyordu. Çünkü herkes, o en kaba saba ruhlar bile on üç yaşındaki bu genç kızın şarkı söylemeye başlamasıyla gizemli, hipnotik bir durum yarattığını

anlıyordu. Maria değişiyordu. Bir başka dünyaya giriyordu. Çoğunun "Sanat" adını verdiği o dünyaya. Bu da onu güzel kılıyordu. Atina'nın genç kızlarının en güzeli.

Litsa mutluluktan uçuyordu. Maria, Pire'de müthiş bir olay olmuştu. Onu Anselmo'nun elinden kapmak için, her akşam altı drahmi vermek isteyen bile çıkmıştı. Ama Maria onun önerisini dinlemek istememişti. Kendini burada iyi hissediyordu.

Anselmo, "Litsa, kaygılanma. Eylül'den sonra sana her akşam sekiz drahmi öderim ve istersen kızını Patission'a ben kendim getiririm," diyerek annesini rahatlatmıştı. Jackie bile kardeşiyle gurur duyuyordu. Onun maaşı ve Milton'dan hediye gelmesiyle satılması bir olan mücevherler sayesinde üç Callas, birkaç mobilya ve bir ayna almışlardı. Hattâ üç tane de branda yatak. Sınıf atlamanın ilk basamaklarıydı bunlar.

Bir pazar akşamı Maria sahne için hazırlanırken çok ama çok şık bir gencin lokantaya girdiğini gördü. Alışmış olduğu serserilerden ya da maceracı kaptanlardan farklıydı. Bej renkli keten takımı, beyaz gömleği, çorapsız giydiği deri mokasenleri onu ötekilerden farklı kılıyordu. Bu yalnızca bir düşünceydi. Yannis piyanosunu çalmaya başladığında Maria için bütün düşünceler siliniyordu. O akşam "Güzel Maria" ilk kez repertuvarına iki yeni parça eklemişti: *Tosca* operasından *Vissi d'Arte* ve *Besame Mucho.* İnsanlar ellerini ovuşturuyordu ona bakarken: Anlatması olanaksızdı ama neredeyse 100 kiloluk bu kız *Besame Mucho* söylerken bambaşka birine dönüşmeyi biliyordu. Gözleri, elleri, gülümsemesi, kalçaları... Her yeri müthiş doğal bir

duyarlılık ve sevimlilikle hareket ediyordu.

"Maria, kendimi tanıtmama izin verir misin?"

Gözlerine inanamıyordu. O ana dek gösteriyi kapı kenarındaki bir masadan izleyen o şık genç şimdi karşısında duruyordu. Çok yakışıklıydı. Etli dudakları, zeytunî teni, briyantinli saçları, kartal gibi gösterişli bir burnu vardı. Gösterisi yüzünden soluk soluğa olan Maria ona bakıyor ve gözlerini ayıramıyordu.

"Merhaba Mary. Ben Milton. Ablan Jackie'nin sevgilisi."

Demek ki Milton gerçekten vardı! "Ah, Tanrım!" diye düşündü. "Anne Litsa burada olsaydı! Kimbilir ne derdi?"

"Mary, seni dinlemeye geldim çünkü bir süredir seninle tanışmak istiyordum. Bana bu akşam armağan ettiğin duygular için teşekkürler. Senin için küçük bir hediye aldım ve sen eve gitmeden bunu vermek istedim. Hattâ ne diyeceğim biliyor musun? Eğer istersen, seni eve ben götürebilirim."

Maria yanıt bile veremedi. Neredeyse hipnotize olmuş gibi peşinden gitti. Birkaç dakika sonra Milton'un gri otomobilinde, onun yanında, dizlerinin üzerinde hediyesiyle oturuyordu.

"Açsana paketi," dedi neşeli bir sesle Milton. Paketin içinde Rosa Ponselle'nin bütün plaklarının koleksiyonu vardı. Ünlü sopranonun New York Metropolitan Operası'nda uzun süren kariyeri boyunca kaydettiği bütün plaklar buradaydı. Mary küçük bir kız çocuğu gibi ağlamaya başladı. "Ama bu benim en büyük hayalimdi! Ah, Milton. Senin için ne yapabilirim? Böyle güzel bir armağanın borcunu nasıl öderim?"

"Her zaman ve sadece şarkı söyleyerek. Yarından tezi yok sana iyi bir şan öğretmeni bulma işini ben üstleneceğim. Ders paralarını ben vereceğim. Bu akşam evde başka bir sürpriz bulacaksın. Maria sen gerçek bir yeteneksin ve sanatını bu insanlara meze etmene izin vermeyeceğim." Milton karşılık kabul etmiyordu.

"Ama anne Litsa'nın benim kazandığım paraya ihtiyacı var. Tata George akciğerlerinden hastalandığından beri bize tek bir dolar bile yollayamıyor. Benim kazandığım ve annemin komşumuz Doktor Kabanis'in evine gizlice temizliğe giderek kazandığı para tek kazancımız."

Jackie'nin sevgilisi dehşete kapılmıştı. Demek ki Jackie'nin sürekli dile getirdiği Callas ailesinin zenginliği acımasız bir yalandı. Bunu anlamalıydı. Jackie, Maria'nın o tavernada ısrarla sahneye çıkmak istemesinin nedeni olarak lokal sahibinin oğluna aşkını göstermişti. Aşk falan yalandı. Onu buna mecbur eden açlıktı.

"Maria sen şimdi evine git. Hiç merak etme. Yarından sonra Milton seni düşünecek."

Demek ki masallar gerçekten vardı. En üzücü masalın bile mutlu bir sonu olabiliyordu. Maria bütün bunları düşünerek merdivenleri tırmanırken ayakları basamaklara takılıyordu, çünkü ağır plakların kapaklarında yazılı olan opera aryalarının adlarını okumaya çalışıyordu.

Kendini kaptıracağı pek çok yeni müzik, tadacağı ve seyircisine tattıracağı pek çok yeni heyecan vardı. Gürültü etmeden, parmak uçlarında girdi içeriye. Jackie odasına kapanmıştı; anne Litsa odasında horluyordu. Her gece olduğu gibi. Ama o akşam farklı bir hava hissediliyordu.

Küçük salondaki sehpanın üstünde kocaman bir gramofon duruyordu ve duvara dayalı bir piyano vardı. Milton sözünü tutmuştu: O gerçek bir beyaz atlı prensti. Mary, gözyaşı döktüğü bunca aydan sonra kendini gerçekten mutlu hissediyordu. Mutfağın penceresini açtı ve yıldızlarla dolu gökyüzüne bakarak tatlı esintiyi ciğerlerine çekti. Atina havası o gece ilk kez kekik kokuyordu.

Yaratılmışların En Güzeli

Atina, 14 Kasım 1940, Perşembe

"Mami, şurayı oku. Yalvarırım. İnanamıyorum!"

Jackie, buruşuk bir kâğıt parçasını gururla annesine gösterdi. Gözleri çok ama çok ilginç bir keşif yaptığına inananlara özgü sinsi bir bakışla ışıldıyordu. "Mutfakta, önlüğün cebinde buldum. Oraya Mary bırakmış olmalı."

Litsa kâğıdı aldı. Evirip çevirmeye başladı.

Bir tanecik Maria'm, evin girişinde ellerini öpebildiğim günden beri yalnızca senin için yaşıyorum. Bir kıza yeniden güven duyabileceğimi sanmıyordum. Ama senin gülümsemen ve saadetin hayatımı pembeye boyadı. Sabahları uyanıyorum ve ışıltılı gözlerin, aydınlık gülümsemen karşımda beliriyor. Akşam senin kokunla uykuya dalıyorum. Yaradılmışların en güzeli sensin. Evet, şarkılarında söylediğin ve çok sevdiğin kadın kahramanlar gibisin.

Senin Dimitris'in

Litsa, bu üç kuruşluk palavraları önemsememişti. Ama hepsinin içinde tek bir sözcük vardı ki bunu sindiremiyordu.

"Saadetin mi? Saadet ne demek?"

"Maria da onun duygularına karşılık veriyor demek. Anne, olan olmuş. Bizimki numara yapıyor ve herkesi aldatıyor. Ya aydınlık gülümsemen? Sen Maria'nın birine gülümsediğini gördün mü hiç? Evde hep surat asar. Üstelik apartman girişinde öptürmüş kendini. Bu utanç verici bir durum, mami. Adımızın onuru ve saygınlığı ne olacak? Ah, Tanrım, bizim Milton böyle bir rezaleti duyarsa başımıza neler gelebileceğini düşünmek bile istemiyorum. Hepimizin sonu olur bu."

Jackie kozunu oynamıştı: Milton. Milton hayatlarına gireli üç yıl olmuştu. Ve önemi giderek artmıştı. Callas evinin bütün işleriyle o ilgileniyordu. Bu da fazlasıyla sevilmesine yetiyordu. Maria Atina Konservatuvarı'nın gerçek yıldızı Helvira De Hidalgo'dan şan; George Karakaudis'ten oyunculuk ve sahne zarafeti dersleri alıyordu. Mary, bu yardımlar ve doğal yeteneği sayesinde her geçen gün gelişiyordu. Mayıs ayında radyoda Puccini'nin *Suor Angelica* operasını baştan sona seslendirmişti: Ailesi tarafından rahibe olmaya zorlanan ve bu nedenle oğlunu kucağına alamayan genç bir annenin öyküsüydü bu. Birkaç ay önce Atina'nın Lirik Tiyatro korosuna katılmıştı ve bütün apartmanın gururu haline gelmişti. İyi yürekli Milton'un 'yararları' arasında bir de dükkânların onlara kredi açmaları vardı: Callas ailesi merkezin gıda dükkânlarından istediklerini alabiliyorlardı. Bay Embirikos'un yardımcısı Mihalis ay sonunda gidip hesapları kapatıyordu.

Bu, savaş zamanında azımsanmayacak bir durumdu: İtalyanların Yunanistan'ı işgal etmelerinden beri Atina yaşanmaz bir hal almıştı. Fiyatlar karaborsada akıl almaz

boyutlara ulaşmıştı ve insanlar resmen açlık çekiyorlardı. Ama Milton'un parası sayesinde şimdilik onlar bu sorunla yüzleşmemişlerdi. Embirikos kuyusu gerçekten dipsiz olmalıydı: Yiyeceğin yanı sıra Jackie'ye mücevherler, pazar günleri anne Litsa'ya çiçek ve tatlılar alınıyor; her iki hanımın kuaför masrafları karşılanıyordu (Maria onlara uymuyor; kendi saçını kendisi yapıyordu.). Milton kadınlarını şımartmaktan hoşlanıyordu. Jackie'nin nişanlısının Callas evine adım atmamış olması çok yazıktı. Eski kafalı ve despot bir baba olan ve yetişkin yaştaki üç kadının başlarında onlarla ilgilenen bir erkek olmadan (Tata Geo, Yunanistan'a üç kuruş yollamayalı çok zaman olmuştu) yaşamalarını onaylamayan Andreas Embirikos'un oyuncağı olan Milton, sevgilisine bütün gereksinimlerini karşılayacağı konusunda söz vermişti ama şimdilik onların bu acayip ailelerine karışmaya niyeti olmadığını bildirmişti. Verdiği bütün nimetler karşılığında Atina'nın günlük gazetesi *To Vima*'nın dedikodu muhabirlerine sevgilisini sergilemekle yetiniyordu. Litsa ise içten içe bu kadar cömertliğin gerçekte rezil bir sırrı gizlemeye yaradığını düşünüyordu.

"Bence eşcinsel. Benim Jackie'mi kendine paravan olarak kullanıyor," diye geçiriyordu arada sırada aklından. Öte yandan kızına sevgilisiyle baş başa kaldıklarında neler yaptıklarını sorduğunda kızı, annesinin ona öğrettiği üzere kızararak hep şu sözleri yineliyordu: "Oh, mami. Öyle duyarlı, öyle tatlı ki. Gerçek bir beyefendi." Aslında Litsa bunu pek de umursamıyordu. Onun için önemli olan elini cüzdanına atma gereksinimi duymamasıydı ve Milton bu bakımdan gerçek bir altın yumurtlayan tavuktu.

Bu nedenle genç Mary'nin apartmanın giriş kapısında bir delikanlının ellerini (yatağında dönüp dururken, 'Sadece ellerini mi?' diye merak ediyordu) öpmesine izin verdiğini asla öğrenmemeliydi.

Milton'un hayalinde, Mary on yedi yaşında kendini sanata adamış bir genç kızdı: Kimsenin zehirleyemeyeceği bakire bir rahibe gibiydi. Nerede kalmış öpücük, gülümseme, parfüm... Her ne pahasına olursa olsun küçük Maria'yı amacından koparmaya cesaret eden bu Dimitris'in kim olduğunu öğrenmeliydi: Onun amacı zavallı annesini zenginleştirmek için ünlü bir şarkıcı olmaktı.

Bir gün Jackie zaferle odaya girerek "Mami, her şeyi biliyorum: O, üçüncü kattaki diş hekimi," deyiverdi.

"Diş hekimi mi? Cebinde tek drahmisi olmadığı için nişanlısı tarafından terk edildiği gerekçesiyle bütün gün sızlanan o zavallı mı? Ah Tanrım, bu felaketleri uzak tut ailemizden."

Kızının karşısına yoksul ve de üstelik ağlamaklı bir sevgili çıkmıştı: Anne Litsa için bu felaketlerin en dayanılmazıydı. Doktor Dimitris Dustabanis'i hayatlarından temelli çıkartmalıydılar. Evet ama nasıl?

Maria'nın yüreği ağzındaydı. Konservatuvardan Patission'a oldukça uzun bir yol vardı. Her akşam olduğu gibi gene geç kalmıştı. Öğretmeni Madame De Hidalgo ile çalışırken zaman farkına varmadan uçup gidiyordu. Dersi sona erdikten sonra sınıfta kalıp öğretmeni Helvira'nın müthiş meslek hayatının serüven dolu öykülerini dinlemek ya da başka arkadaşlarının derslerini izlemekten de çok hoşlanıyordu. Tenorların, baritonların ve mezzosopranoların

şan tekniklerindeki incelikleri öğrenirse müziğin gizemini çözebileceğine ve herkesten daha iyi olacağına inanıyordu. Her ne kadar doğa ona karşı cömert davranmamış olsa da (bütün o fazla kilolar ve sivilcelerle hâlâ çok çirkin bir kızdı) benzersiz bir kararlılığı ve inatçılığı vardı: Hayatta başarılı olacağına emindi. Bunu içinde hissediyordu. Sadece amansız bir çalışma ile başarının kapısını açmak için gerekli olan anahtarı elde edebilirdi.

"Saat neredeyse yedi. Dimitris on dakika sonra otobüs durağında beni bekliyor olacak," diye içinden geçirirken adımlarını hızlandırıyordu; elinde taşıdığı ağır defterde cömert öğretmeninin ona titizlikle ve ayrıntıyla öğrettiği bilgilerin tümü kayıtlıydı. Dimitris: Bu adı telaffuz etmek bile kendini iyi hissetmesine yardım ediyordu. Bu dünyada hayatını sevgiyle doldurmuş tek kişi olan babasının uzaklığı, Maria'yı derinden yaralamış, yalnız bir kız haline sokmuştu ve sevgiye çok açtı. Elbette onu saf ve benzersiz bir hayranlıkla seven Milton vardı. Ama Maria onun kendisini müzik ilahesine dönüştürerek idealize ettiğini düşünüyordu.

Maria, Dimitris'in hayatına girmesiyle ilk kez anlaşıldığını hissediyordu. Genç erkek onu yumuşaklığıyla kazanmıştı. Bir kez ağlayarak aşk acılarını dile getirmişti: Nişanlısı İoana dört yıllık nişanlılıktan sonra hiçbir neden göstermeden onu terk etmişti. Üstelik o, bu kız için pek çok fedakârlıkta bulunmuştu: Elinde kalan paralarıyla onun senetlerini ve diş hekimi muayenehanesinin aletlerinin parasını ödemişti; hattâ taksitle akuamarin taşlı bir yüzük bile almıştı. Genç kız bunların değerini bilememiş

ve bir açıklama yapmadan çekip gitmişti. Bu kötü olaydan üç gün sonra şehir merkezinde ona rastladığında kolunda orta yaşlı bir bey, üzerinde yerlere kadar uzanan vizon bir palto vardı.

"Onun bunu almaya gücü yetmezdi. Belli ki yeni erkek arkadaşının hediyesiydi. Maria, bir anda para denen o rezillik yüzünden terk edildiğimi anladım."

Bu terk ediliş genç Maria'nın yüreğinde derin bir merhamet duygusu uyanmasına yol açtı. Demek ki yeryüzünde kendisi gibi terk edilmiş, yapayalnız ve özen bekleyen bir kişi daha vardı. Aslında sadakayı andıran ve apartman girişinin karanlığında ele kaçamak kondurulan öpücükler Maria'nın hayatını aydınlatıyordu. Zaten küçücük sevinçleri vardı: Bayan Helvira'nın övgüleri, kurs arkadaşlarının hayranlığı, iki küçük kanaryasına duyduğu sevgi. Şimdi bir de her akşam onu 24 numaralı otobüsün durağında bekleyen Dimitris vardı.

"Şehrin yollarını kat ederken yalnız olmanı istemiyorum sevgili Maria. Sokağa çıkma yasağı yüzünden sevimsiz kişilerle karşılaşabilirsin," diyordu Dimitris. Aslında Maria askerlerden korkmuyordu: İngiliz ve İtalyan askerleri, karşılaştığı herkeste neredeyse saygı dolu bir ürküntü yaratan bu kızdan uzak duruyorlardı. Ama birisinin onun sağ salim evine varması için kaygılandığını düşününce kendine gösterilen hayranlık ve özen onu mutlu ediyordu. Onun yaşındaki bütün kızları edeceği gibi.

Dimitris o akşam her zamankinden daha yakışıklı göründü gözüne: İnce bir paltoya sıkı sıkı sarınmış olan genç, kolunun altında ekmek paketiyle onu mutlu bir bi-

çimde bekliyordu.

"Baksana Maria, karaborsadan alabildim. Biraz sert de olsa, çavdar ekmeği. Ama gerçek çavdar. İçinde talaş yok. Bunu çok sevdiğini biliyorum." Maria utanıyordu: Zavallı Dimitris, Milton sayesinde Callas evinde her akşam beyaz ve çıtır ekmek yendiğini bilemezdi; bu nedenle onun elindeki paketi alıp sıkıca tuttu.

"Söylesene Dimitris, benim gibi bir kızda ne buluyorsun? Güzel değilim, yaşıtlarım gibi serbest davranmıyorum. Üstelik tuhafım; aklımda daima müzik var. Tamamen kendime ait bir dünyada yaşıyorum. Her zaman hayatımda aşka yer olmayacağını düşünmüşümdür. Ve samimi olarak söylemem gerekirse hâlâ da böyle düşünüyorum. Seni İoana gibi kandırmayacağım: Şan benim için her zaman birinci sırada olacaktır. Hep öyle oldu ve öyle de olacak."

Bu sözleri bir solukta söylerken başını öne eğmişti çünkü söylediklerine karşı çıkmasından korkmuştu.

"Maria, seni acele ettirmek istemiyorum. Bekleyebilirim ve buna değeceğini biliyorum. Bir aile kurmayı düşündüğüm kız sensin, çocuklarımın annesi sen olacaksın. Muayenehanem iyi işliyor: Sana sarsıntıları olmayan, huzurlu bir hayat garanti edebilirim. Akşamları beni beklersin, çocuklarımız için harika ninniler söylersin. Bugün Pire'ye indim: Orada denize bakan bir ev kiralamak istiyorum. Tamamen bize ait bir ev."

Dimitri, koluna girdi ve eve kadar sessizce eşlik etti. Yürürlerken, bu kızın yanı başında yeni bir hayata başlamanın ne kadar güzel olacağını düşünüyordu. Ama Maria'nın aklı başka yerdeydi. Bu sözlerin asla gerçek olmayacağını

yüreğinde hissediyordu. O büyük bir şarkıcı olacaktı, dünyaya sanatını armağan edecekti. Ta derinlerinde çok güçlü bir biçimde hissettiği amacı buydu: Müziğin ona taşıdığı dünyanın mucizelerini o da insanlara aktaracaktı. Bu yalnızca onun gözlerinin görebildiği ama büyülü bir biçimde o ve sesi sayesinde vücut bulan bir dünyaydı. Maria bilmiyordu ama bu onun Dimitris'ini gördüğü son akşamdı.

Ertesi gün, Patission 61 numaranın üçüncü katında müthiş bir kargaşa vardı. Maria her sabah olduğu gibi saat yedi buçukta evden çıkarken Dustabanis'in muayenehanesinin kapısına mühür asan ve tahtalar çakan bir asker birliğiyle burun buruna geldi.

"Ne oluyor? Neden yapıyorsunuz bunu? Doktor Dimitris biliyor mu?" diye soran Maria gözyaşlarına boğulmuş ve çok üzülmüştü.

"Biz bir şey bilmeyiz küçükhanım. Bu Albay Bonalti'nin emri." Saat sekiz buçukta De Hidalgo konservatuvarda ders için onu bekliyordu ama Maria'nın aklı başka yerdeydi. Dimitris'inin evine gitti, İtalyan asıllı arkeolog Gianni ile paylaştığı küçük dairesinin kapısını çaldı. Kapıyı da bu genç açtı.

"Dimitris yok. Gitti. Yoksa siz Maria mısınız?" diye sordu telaşla. Maria şaşırmıştı: Nereden tanıyordu onu, varlığından nasıl haberdardı? "Dün akşam evi aramaya İtalyan askerler geldi," diye sürdürdü sözlerini Gianni. "Dimitris'i birkaç saat sorguya çektiler. Başlarında Bonalti adında bir albay vardı. Sonunda perişan bir biçimde bana 'Gianni sen beni bekleme. Asla dönemeyeceğim. Ama senden başka bir ricam var. Ailem yok, yokluğuma kimse üzülmeyecek. Bu ka-

pıyı çalabilecek tek bir kız var: Sevdiğim, çok sevdiğim tatlı bir kız olan Maria. Onu yeterince tanıyorsam kesinlikle gelip beni arayacak, hakkımda bilgi almak isteyecektir. Yalvarırım, ona beni merak etmemesini söyle,' dedi ve işte gözleri yaşlı olarak bana bu paketi ve mektubu verdi. Maria, bu kadar çabuk geleceğini ummuyordum."

Maria öleceğini sandı: Kader, Tata Geo'dan sonra onu birazcık seven tek kişiyi de ondan koparmıştı. Yüreğinde derin bir acıyla bu mütevazı evden ayrıldı. Mektubu açmaya cesareti yoktu. Ama bunu yaptı.

Çok sevgili Maria'm,

Bugün öğleden sonra Pire'deki evi görmeye gittim. Kasım ayında olduğumuz için çok soğuktu. Gene de eve girdiğimde bir ışık huzmesi bulutların arasından çıktı ve ortalığı bütünüyle aydınlattı. O anda, bunun ikimiz için iyiye işaret olduğunu düşündüm. Biliyor musun, güzel bir ev orası? Sana göstermek için can atıyorum. Belki de cesaretimi toplarsam önümüzdeki haftasonu benimle gelip orayı görmeni isteyebilirim. Biliyorum, fazla aceleci davrandığımı düşüneceksin. Ama açık gözlerle rüya görmek bedava. Hem işin en ilginç yanı ne, biliyor musun? Girişteki eski bir masanın üzerine bir kitap bırakılmış. Görür görmez hemen seni ve hayallerimi düşündüm. Seni çok seviyorum benim minik, tatlı Mary'm.

Senin Dimitris'in

Maria gözyaşlarının yanaklarından süzüldüğünü hissediyordu. Yaşlar lav gibi yakıyordu yüzünü. Paketi açtı. İçinde bir ninni kitabı vardı. Onun asla söyleyemeyeceği

ninniler. Kasım ayının sevimsiz bir sabahının dondurucu soğuğunda elinde bir kitap, yüreğinde derin bir umutsuzluk caddenin ortasında yapayalnız kalakalmıştı. Bir an için hayatının bavulunda bu eski bebek ninnileri kitabının bir saatin yanında yerini alacağını hissetti. Bulova ve babasının New York'u ebediyen terk etmesinden önce ona armağan ettiği dantel işlemeli mendil. Birkaç gün sonra on yedi yaşını bitirecekti: Bavulun bu kadar boş olması onun gibi sert karakterli bir kızı bile korkutuyordu. Yalnızca şarkı söylemek bu sızıyı unutturabilirdi. Koşarak konservatuvarın o küçük sınıfına ulaştı. Merdivenleri koşarak çıktı. Dona Helvira birkaç dakikadır piyano başına oturmuş sessizce onu bekliyordu. Tek söz etmedi. "*Oberon*'dan *Oceano! O Mostro!* aryasını hazırladım," dedi Maria. Başka bir şey eklemeden şarkı söylemeye başladı. "Gözümde ulu bir gösterisin, sabah ışığında dostça uyuduğunda. Ama öfkeyle coştuğunda, ey deniz! Zavallıları sana kurban edilmiş gibi yutuyorsun, gemileri saz gibi un ufak ediyorsun; işte o zaman okyanus, sen korkunç görünüyorsun..." Maria yüreğinde hissettiği bütün çaresizlikle Dimitris'i için söylüyordu. Bu ve benzeri acıları ona yaşatan hayatın zulmüne karşı yalnızlığını, umutsuz aşk ihtiyacını söylüyordu. Rezia'nın bu uzun ve şahane aryasının sonunda ağlayan öğretmeni olmuştu. Uzun meslek hayatı ona dünyanın en büyük sahnelerinde, Scala'da, Metropolitan'da, Buones Aires'in Colon Tiyatrosu'nda çok büyük heyecanlar ve alkışlar armağan etmişti. Ama Helvira şimdiye kadar böyle olağanüstü bir şey duymamıştı. Şimdi kalın bacakları üzerinde dikilen bu şişman kızın insanî dünyaya ait olmadığı-

na mutlak olarak kanaat getirmişti. O bir tanrıçaydı. Tanımadığı Tanrı'nın kendinden bir parçayı anlatabilmek için dünyaya armağan ettiği bir yaratıktı. "Teşekkürler Maria. Bugün yüreğim daha fazlasını kaldıramaz," dedi Hidalgo titreyen sesiyle. Ve piyano Maria Callas'ın ilk gerçek performansının üzerine kapandı.

Kışladaki Bakire

Atina, 6 Mart 1944, Pazartesi

Savaş kimseye ayrıcalık tanımıyordu. Yunanların İtalyan, İngiliz ve Alman işgaline karşı direnişi son çarpışmalara tanık oluyordu. Sefalet dört bir yana yayılıyor, fark gözetmeden herkesi etkiliyordu. Milton Embirikos da buna dâhildi. Birkaç ay içinde umarsızca işlerinin çöküşüne tanık olan babası parasının hesabını tutmaya başlamış ve oğlunun, onun küçümsemeyle "Callas Küçükhanımları" diye nitelendirdiği kişilerin yalnızca kaprislerini değil, ihtiyaçlarını karşılamasını da yasaklamıştı. Mücevherler, kuaför ansızın yok olurken, eve pide ve simit bile girmez oldu. Maria, iyi yürekli Dimitris'inin uzak bir tramvay durağında armağan ettiği çavdar ekmeğini sık sık hasretle düşünür olmuştu. Konservatuvardaki bir ders ile Lirik Tiyatro'daki bir prova arasında Pire yakınlarındaki tarlalara gitmek ve annesi Litsa'nın çorba pişirebileceği yabani kökler toplamak zorundaydı. Maria toprağı kazıyor, kazıyor ve parmakları toprağı eşelerken açlık krizlerini atlatabilecekleri bir şeyler bulabilmeyi umut ediyordu.

"Mary, bu akşam konuklarımız gelecek. Jackie'yi bir tavuk istemesi için Eftinyos dayına yolladım. Sen de kesin-

likle De Hidalgo'nun dersini kırmalısın. Eve pişirebileceğim sebze bulmadan gelme. Pazara git ve becerebilirsen salata da al. Ama acele et. Düzgün bir yemek hazırlamak istiyorum. Aptallık etmemeliyiz."

"Peki, para?" diye sordu Maria.

"Tatlım, savaştayız. Burada güçlü olan ayakta kalır. Kazmak için ellerin var. Beynini de kullan. Gerekirse bir dükkâna dal ve çal. Hayatta kalmanın yollarını sana ben mi öğreteceğim?" diye bağırdı Litsa.

Maria kapıyı çarparak çıktı. Hayatta hırsızlık yapamazdı. Açlıktan ölürdü daha iyi. El uzatmak için fazlasıyla onurluydu. Hem o sabah Dona Helvira ile *Turandot* operasının bütün birinci perdesini geçeceklerdi: Buz Prenses onu çıldırtmıyordu ama bu operada rol alabilme olasılığı çok yüksekti. Savaş beklenmedik bir engel olmuş ve onun basamakları tırmanışını yavaşlatmıştı. "İki yabanî patates ya da bir tutam salata planlarımı suya düşürecek değil!" diye söylenerek konservatuvara yöneldi.

Kurnazca bir hesaplama sonucunda eve akşamın dokuzunda; olan olduktan, beklenen konuklar geldikten sonra döndü. Anne Litsa içeriye girişini görünce onu bakışlarıyla yakıp kül etti ama konukların yanında hiçbir şey söyleyemeyerek onu soğuk bir gülümsemeyle karşıladı. Maria'nın istediği de buydu zaten.

"Gel Mary, tatlım. Sana çok sevdiğim dostum Albay Mattia Bonalti ve yardımcısı teğmen Carlo Durante'yi tanıştırayım." Maria ansızın buz kesti. "Ne var canım. Kendini iyi hissetmiyor musun?"

Albay Bonalti. Birkaç yıl önce sevgili Dimitris'ini orta-

dan kaldıran bu adamdı. Muayenehanesine el koyan da oydu. Şimdi de karşısına duruyordu. Nasıl oluyor da annesi onu bu kadar iyi tanıyordu?

Gözlerinin ta içine bakarak ve soğuk bir ses tonuyla "Dimitris'i nereye sakladınız?" diye sordu. Albayın yüz ifadesinden hiçbir heyecan belirtisi okunmuyordu.

"Ben Dimitris diye birini tanımıyorum küçükhanım. Herhalde bir başkasıyla karıştırıyorsunuz."

"Saçmalamayın. Onu saatlerce sorgulayan ve evinden alıp yok eden sizsiniz. Muayenehanesini kapatan da sizsiniz. Bana bunu sizin askerleriniz söyledi. Dimitris'in nerede olduğunu öğrenmek istiyorum," diye sözlerine devam etti Maria öfkeyle.

"Mary, tatlım, belki de gerçekten kendini iyi hissetmiyorsun. En iyisi odana çekilip dinlenmen olacak. Konuklarımızı rahatsız etme," diyerek araya giren anne Litsa herkesi saran utanca bir son vermeye çalışıyordu.

"Hayır anne. Anlamak istiyorum. Bir insan birdenbire ortadan kaybolamaz. Dimitris..."

"Biz Dimitris diye birini tanımıyoruz. Sen şimdi odana gir ve annen emredene kadar da oradan çıkma. Anladın mı?" diye sert bir tavırla araya giren Litsa kızına tek bir yanıt verme fırsatını tanımadı.

Maria annesine karşı derin bir nefret duyuyordu. O anda babası George'u öyle çok özlüyordu ki... O burada olsaydı annesinin böyle davranmasına izin vermezdi. O kızını korurdu. Dimitris'in gizemli bir biçimde ortadan yok oluşunun ardında annesinin gizli bir manevrasının yattığından emin olarak odasına çekildi.

Maria, anne Litsa'nın kararlılığıyla tam olarak tanışmamıştı. Litsa hayatın karşısına çıkardığı sınavlarla tek başına yüzleşmeye alışık bir kadındı. Onun ve kızının sosyal basamakları tırmanmasında ayak bağı olacağını fark ettiği anda kocasından ayrılmakta bile tereddüt etmemişti. Yeryüzünde kalmış olan ve onu sefil gösteren biricik akrabalarını silmişti. Adalet takıntısı yüzünden tepinen kızının huysuzluklarından korkacak değildi elbette. Ama ertesi sabah kahvaltı ederlerken ipin ucunu kaçırmamak ve sorunu kendi yöntemleriyle çözmek için Maria'ya saldırdı:

"Aklından geçirdiklerin umurumda değil!" diyerek doğrudan konunun içine daldı. "Zamanı gelene kadar annene bağımlısın. New York'ta kalan ve baban olacak o becerıksiz sünepeyi beklemek zorunda kalsaydık, şimdi hepimiz açlıktan ölmüştük. Bana kafa tutmaya niyetliysen, şimdi döküntülerini topla ve çek git. Ne var ki henüz reşit sayılmıyorsun. Bu da bir süre daha bana itaat etmen gerektiği anlamına geliyor. Artık sorun dinlemek istemiyorum. Bundan böyle, şimdiye dek yaptığın gibi derslerini çalışmalısın. Ama aynı zamanda eve birkaç kuruş para getirmenin yollarını da bulmalısın. Dün Albay Bonalti ile anlaştım. Haftada iki ya da üç akşam, odana kapanıp kanaryalarınla tembellik edeceğine Bonalti'ye gideceksin. Kışlada askerleri için neşeli eğlenceler düzenliyor. Onları eğlendirmesine sen de yardımcı olacaksın. Haydi, şimdi de Hidalgo'ya git."

Maria ona yanıt vermek isterdi ama Litsa zaman tanımadı. Kızı ağzını bile açamadan ayağa kalktı ve onu yalnız bırakarak mutfaktan çıktı.

"Askerleri eğlendirmek ne anlama geliyor?" diye düşü-

nen Maria kaybettiği zamanı yakalamak için hızlı adımlarla yürüyor, tam saatinde öğretmeninin karşısında olabilmek için acele ediyordu. Neyse ki onu kaygılarından kurtaran müzik vardı. Tam da o gün *Tosca* operasını çalışmaya başlayacaktı. Victorien Sardou'nun, Puccini'nin operayı yazarken temel aldığı dramını çoktan öğrenmişti. Atılım ve tutkularıyla kendine benzettiği o kıskanç ve sahiplenici kadının sırlarını öğrenmek için can atıyordu. Ama o gün fazlasıyla hızlı geçti. Aynı akşam Maria bu uzun ve yorucu günün sonunda evine girdiğinde yatağın üzerinde yeni bir lame giysi buldu; annesi Litsa bunu kendi dikmişti. Yiyecek bir tabak sıcak yemek yoktu.

"Albayın yanında doyuracaksın karnını. Seni bekliyorlar. Git haydi. Biraz da makyaj yap. Gösterişli bir ruj sür; erkekler her zaman hoşlanırlar bundan," dedi.

Maria bu kez gözyaşlarını tutamadı. Son gücüyle ve bedeninin son enerjisiyle haykırmaya başladı: "Ben fahişe değilim. Beni tanımadığın askerlere satamazsın. Ben hâlâ senin kızınım. Ayakta kalabilmek için beni cepheye göndereceğine, sen neden bir iş bulup çalışmıyorsun? Tanrım, ne biçim bir annesin sen? Nasıl bu kadar kötü kalpli olabiliyorsun? Neden getirdin beni dünyaya?"

Ama Maria'nın annesi onu dinlemiyordu bile. Jackie henüz Milton'un yanından dönmemişti ve akşam yemeğini hazırlayacaktı. Kaybedecek zamanı yoktu. Kaldı ki bu benmerkezci ve inatçı kızın sızlanmalarına alışkındı. Ağzından çıkan tek söz, kızının duyabilmesi için yüksek sesle söylediği "Aynı babasına çekmiş," oldu. Mary'yi ölümüne yaralayacak tek sözün bu olduğunu biliyordu.

San Giorgio kışlasının kapısında Maria kendini bir fahişe gibi hissediyordu. Litsa'nın diktiği lame giysi acayip büyüktü ve üzerinde biçimsiz bir çuval gibi duruyordu. O kadar çok ağlamıştı ki makyajı da akmıştı. Neden burada olduğunu bilmiyordu. Neden başka bir yere kaçmadığını bilmiyordu. Yüreğinde köklenmiş olan sorumluluk duygusu onu kendine zarar vermek zorunda bırakıyordu. Ama kendi kendisiyle barış içinde yaşaması ancak böyle mümkündü.

"Gir Maria." Onu sarışın bir İtalyan asker karşıladı. Hakkında her şeyi biliyorlardı. Subay salonuna girdiği zaman dipte birkaç kişilik küçük bir orkestra gördü. Odaya yayılmış sigara kokusu aklına birkaç yıl önce şarkıcı olarak sahneye ilk çıktığı Pire'deki meyhaneyi getirdi. Ama bu odada farklı bir insan grubu vardı. Genç askerlere sarılmış açık saçık giyimli fahişeler, ellerinde konyak bardaklarıyla koltuklarına gömülmüş boş bakışlı yaşlı generaller vardı. Albay Bonalti uzaktan Maria'yı fark etti ve karşılamak üzere ona doğru yürüdü.

"İyi akşamlar albay," diyen Maria ona elini uzattı.

"Ne albayı? Bana Mattia de," diyen erkek kızın elini görmezden geldi ve uzanıp onu boynundan öptü. Soluğu viski kokuyordu, teni terli ve sertti. Maria'nın zihninde bir şimşek çaktı: Annesi onu buraya resmen satmak için yollamıştı. Bir alışveriş söz konusuydu. Bedeni, Litsa'nın bunca aşağıladığı bedeni, birkaç drahmi karşılığında satılıktı.

Maria, elini göğsüne doğru yaklaştırarak "Sence değerim nedir Mattia?" diye sordu. Gözlerinden tutku değil, sadece uğursuz bir çılgınlık ışığı yansıyordu.

"Ah, ah, ah! Senin gibi birinin değeri ne midir? En fazla

yüz drahmi. Bu da yalnızca bakire olduğun için. En azından bana öyle dediler."

Maria hiç istifini bozmadan ona bir öneride bulundu: "Bırak şarkı söyleyeyim. Bana şarkım için para öde. Şu orkestra bana eşlik eder."

"Şarkıcıya ihtiyacım yok. Benim gramofonum var. Ben sadece seni becermek istiyorum, tamam mı?" derken gözleriyle onu soyuyordu. Maria cesaretini yitirmedi. Adamın elinden kurtularak, sahneye çıktı. Orkestra ile anlaştı ve *Vissi d'arte* aryasını söylemeye başladı. Atina'nın San Giorgio kışlasının subay salonunda birdenbire derin bir sessizlik oldu. Sahnede yalnızca o vardı. *Tosca*'dan daha duyarlı, Sarah Bernhardt'dan daha dramatik olan Maria Callas o gece bütün genç İtalyan subayları büyüledi. Sonra *La Traviata, Turandot, Aida* ve hattâ Beethoven'in *Fidelio* operasından aryalar seslendirdi. Hepsi büyülenmişti, hepsi onun seyirciyi kavrama becerisine yenik düşmüştü, hepsi onun olağandışı, trajik ve sihirli şarkısına kapılmıştı. Aynen geçmişte kalan o Pire tavernasında olduğu gibi, kışlada da gerçek bir zafer kazanmıştı. "Maria sen inanılmazsın. Ne diyeceğim biliyor musun? Seni becerme hevesim bile kaçtı. Seni her akşam istiyorum burada!" dedi albay heyecanla.

O akşam Patission 61 adresindeki Callas evinin mutfak masasının üstünde üç tavuk, iki tavşan, domates ve peynir vardı: Hepsi San Giorgio kışlasının mutfağından geliyordu.

Ertesi sabah uyandığında bu nimetleri gören anne Litsa "Mary kendini iyi pazarlamış," diye düşündü.

Amerika'nın Fethi

Atina, 14 Eylül 1945, Cuma

Stockholm gemisinin güvertesinde duran Maria, Pire Limanı'nın uzaklaşmasını hüzünle seyrediyordu. Sekiz yıl önce anne Litsa ile birlikte umut dolu üç bavulla bu limana inişlerini hâlâ anımsıyordu. Üzerinden ne çok sima, ne çok öykü gelip geçmişti. Bir anda ortadan kaybolan iyi yürekli Dimitris, saf ve samimi aşkını bırakmıştı geriye. Velinimeti Milton. Yakışıklı ve şık bu genç adam, âşık olduğu sanatın Maria'dan yansıdığını düşünüyordu. Onun sayesinde, onun yüreklendirmeleri ve parası sayesinde gerçek bir şarkıcı olmuştu. İtaatkâr bir köpekçik gibi ona sadık ve tutkun olan ilk hayranı Albay Bonalti, Atina Tiyatrosu'nun sahnelerinin kapısını açmış, bu sıradan koro kızının gerçek bir primadonna olmasını sağlamıştı. O yıllarda sahnede Leonora, Santuzza, Tosca olmuştu. Her yerde çılgınca alkışlanmış, büyük başarı kazanmıştı. Artık Atina'dan Selanik'e kadar her yerde o sadece Callas'dı, ülkesinin en çok umut vaat eden yeteneğiydi. Sonra bir de öğretmeni sevgili Bayan Helvira vardı; bu azman ve hırçın kıza ihtiras yükleyerek ondan bir diva yaratmıştı. Artık birbirlerini hiç bırakmayacaklardı: Dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar mektupla, telgrafla, telefonla haberleşeceklerdi.

"Birkaç dakika sonra Atina görünmez olacak," diye düşünen Maria pişmanlık duymuyordu. Bu kez ağır valizini Pire'ye kadar tek başına sürüklemek zorunda kalmıştı: Milton'un sağ kolu Mihalis bir bombardımanda canını yitirmişti; Milton da bir süre önce Jackie'yi terk etmişti. Bir neden göstermemişti. Ablası ve annesi bunu bir dram haline getirmemişlerdi: Savaş Embirikoslar'ı perişan etmişti ve onlar Maria'nın kazandığı paralar sayesinde artık iyi bir hayat yaşayabiliyorlardı. Zaten Jackie bakire ve sadık nişanlı rolünden sıkılmaya başlamıştı. Milton iyi bir genç olabilirdi ama bir türlü sadede gelemiyordu. O ise gençlik heyecanlarıyla yüklü yirmi sekiz yaşında güzel bir kızdı. Bir süredir İngiliz donanmasından pek yakışıklı bir genç olan Anthony Barlow ile flört ediyordu: Delikanlı aslında bir lord idi. Onu, en iyi arkadaşı Betty ile gittikleri tenis kulübünde tanımıştı: Betty eninde sonunda doğru sevgiliyi ancak burada bulabileceklerini fısıldamıştı ona. Maria ablasının tan yeri ağarırken eve dönüşünü duyup ipek eşarplarla boynundaki morlukları gizlemeye çalıştığını gördüğünde Jackie'nin yitirdiği zamanı telafi etmeye çalıştığını düşünerek içten içe gülüyordu.

Anne Litsa hiç durmadan "Ablan bir lord ile görüşüyor. Maria artık senin de etrafına bakınmanın zamanı geldi," deyip duruyordu. Ama Maria aşkla ilgilenmiyordu. Onun takıntısı şarkı söylemek ve başarıydı. Yirmi iki yaşında, erkek peşinde koşma arzusu duymuyordu. Tanıdığı askerler ve meslektaşları onda bir iz bırakmamıştı. Onlar da kendi hayallerinin peşinde koşmaktan çevrelerine bakınmaya zaman bulamıyorlardı. Hem sonra Maria kendini, onda-

ki sanatsal değeri ve yeteneği ilk fark edebilecek erkeğe armağan etmek istiyordu. Onu bir heykel kaidesine oturtacak, ona bir tanrıça gibi davranacak erkeği bekliyordu. Bir tür Milton istiyordu; onun gibi zengin ama biraz daha çapkın biri.

Kendisi doğduğundan beri bambaşka bir gezegende yaşıyordu. Anne Litsa ve ablası Jackie onun Yunanistan'a yaşattığı başarıyla yetiniyor olabilirlerdi ama Maria bu başarıyla yetinemiyordu. Atina'da bir numara olmak yetmiyordu: Değerinin onu çok daha önemli hedeflere taşıyacağını biliyordu. Dünyada onu yüceltecek, dünya starı olarak kutsayacak çok büyük sahneler vardı: New York'ta Metropolitan, Milano'da Scala, Londra'da Covent Garden, Paris'te Opera. İşte bu tiyatrolar onun evi olacaktı. Bunu biliyor, ta yüreğinde hissediyordu. Doruklara ulaşmak için yapması gereken fedakârlıklar gözünü korkutmuyordu: Zorluklara, feragatlere alışıktı. Mücadele etmenin ve değerini kanıtlamanın ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. Küçük yaşından itibaren bazı şeylerden vazgeçerek ve acı çekerek kazanmayı öğrenmişti. Sahnelerde bütün dünyayı çıldırtacak, milyonlarca kişiyi hipnotize edecek bir tanrıçaya dönüşecekti.

İmzalanmayı bekleyen beyaz kâğıtları kızının gözünün önünde ısrarla sallayıp duran Litsa'ya, "Atina Tiyatrosu ile on yıllık kontratı ne yapayım ben? Buradan gitmeliyim. Yunanistan'ı terk etmeliyim, zaman yitiremem," deyip duruyordu.

"Ama sen burada lirik müziğin kraliçesisin. Bu insanlara aitsin. Sana başarıyı onlar tattırdı."

"Anne, ben dünyaya aidim."

"Sen Yunanistan'a aitsin. Bunu asla unutma," diyen Litsa'nın yüzü ansızın kararıverdi. "Biz Yunanlar toprağımızla bir bütünüzdür. Ondan kaçamayız. O bizim yazgımızdır. Başarılı olacaksın Maria, Olympos Dağı'nın doruklarına çıkacaksın ama gene dönüp dolaşıp buraya geleceksin. Çünkü senin toprağın burası ve alın yazın burada yazılmış."

Bu sözler Maria üzerinde tuhaf bir etki yarattı: Dinlerken sırtından aşağı inen bir ürperti hissetti. Ama önemsemek istemedi. Konuyu kapattı: "Anne bana başarıyı kimse armağan etmedi. Başarım sadece benim alın terimin, sebatımın ve yalnızlığımın ürünüdür."

Maria, bu sözlerin annesinin yüreğine ulaşamayacağını biliyordu çünkü kızının başarısının ona tanıyacağı toplumsal ayrıcalığı tırnaklarıyla ve dişleriyle savunmakla meşguldü. Bu nedenle günün birinde Tata Geo'nun New York'tan yazdığı mektupta Amerikan vatandaşlığının sona ermek üzere olduğunu bildirmesi, ona kaderin bir işareti olarak göründü.

"Babamın yanına gitmeliyim. Mesleğim için bu çok önemli. Amerika savaşı kazandı ve ben Amerika doğumluyum. Pasaportum, mesleğim için iyi bir anahtar olacaktır."

Litsa bu kızın inatçılığıyla savaşmanın boşuna olduğunu biliyordu. Bu nedenle onu rahat bıraktı. Kaldı ki Yunanistan'da altın yumurtlayan bir tavuksa, Amerika'da gerçek bir hazineye dönüşebilirdi. Maria'sı için çok fedakârlık yapmıştı ve kader bunu ona geri ödüyordu. "Yatırım yaptım. Ama şimdi faizi almanın zamanı geldi," diye yineleyip duruyordu memnuniyetle.

O sabah Stockholm transatlantiği Pire'den ayrılırken üç pare top atışı yapıldı ve limana bakan bütün küçük Ortodoks kiliseleri çan çaldı. Çok neşeli bir sahneydi. Sanki bütün Atina oraya toplanmış, onun yola çıkışını selamlıyordu.

"Sen Yunanistan'a aitsin, bunu asla unutma. Kaderinden kaçamazsın." Litsa'nın sözleri kulağında çınlıyordu. Annesinin çıkışmalarına alışıktı. Hiçbir zaman önemsememişti. Gene de bu sözleri yüreğinden atamıyordu. Ege Denizi'nin esintisi saçlarını dağıtırken, Maria kendi kendine "Acaba evimi bir daha ne zaman görebileceğim?" diye soruyordu. Ama hüzünlenmeye zaman yoktu. Dünyanın öteki ucunda Tata Geo onu bekliyordu. Sekiz senedir onu görmüyor, onun benzersiz kokusunu duymuyor, kucaklamasının sıcaklığını tatmıyordu. Bir baba Maria'sını bekliyordu. Ama acaba Amerika bekliyor muydu Callas'ı?

Hedef Metropolitan

New York, 28 Ocak 1946, Pazartesi

Kocaman yatağın içinde dönüp duruyordu. Tata Geo'su ona bir prenses gibi davranıyordu: Krem rengi örtüleri olan sarı bir yatak odası hediye etmişti. Aynı moda dergilerindekiler gibi. Bir süredir uyanıktı. Kar, Washington Heights sokaklarını beyaza boyarken yorganın altında oyalanmak hoşuna gidiyordu. Burası halk tabakasının yaşadığı bir mahalleydi ama sokaklar sabahın erken saatlerinden itibaren kurulan pazarlar yüzünden gürültü ve renkle doluyordu; bu da Maria'ya Amerika'da kimsenin el el üstünde oturmadığı izlenimini veriyordu. Bu, onun için önemli bir gündü: Metropolitan'ın genel yönetmeni, patronların patronu Edward Johnson ile görüşecekti. Her ne kadar birkaç yıl önce bu tiyatronun adını söylemek bile bacaklarını titretiyor olsa da bugün fazla korkmuyordu. Artık işler değişmişti. Birkaç gösteri izlemişti ve bu, efsanenin gözünde çökmesi için ona yetmişti. Maria iflah olmaz ve inatçı bir mükemmeliyetçiydi. Helvira de Hidalgo diyaframını kullanarak ve Alman şarkıcıların tersine, ağzını kocaman açmayarak şarkı söylemeyi öğrettiğinden beri partisyonları geçmediği, alıştırma yapmadığı bir tek gün olmamıştı. Zaman içinde neredeyse unutulmuş bir opera

keşfetmişti: Bu Vincenzo Bellini'nin *Norma* operasıydı.

Bunun, "onun" operası olduğundan kesinlikle emindi ve Druidlerin mutsuz rahibesi kostümlerine büründüğünde dünyada bir numara olacağını biliyordu. Birkaç aydan beri Amerika'daydı ve karşısına büyük yenilikler çıkmamıştı; ama o ağır alıştırmalarına bir gün bile ara vermemişti. Hiç dinlenmemişti. Tek eğlencesi kuyruğa girmekti ama Metropolitan Operası'nda bir gösteri izlemek için bilet kuyruğuna girdiğinde bile kolunun altında bu ölü zamanı değerlendirebileceği notaları oluyordu. Atina'dayken, Si bemol darbeleriyle yıkmayı hayal ettiği bir şato olarak düşündüğü bu tiyatronun en üst balkonuna çıktığı her sefer derin bir hayal kırıklığı duymuştu.

Maria ünlü İtalyan şarkıcı tarafından yorumlanan *Boheme* operasının gösterisinden eve döndüğünde babasına "Bir dâhi olan Arturo Toscanini dışında, bütün orkestra şefleri *routinier.* Şarkıcılardan ise hiç söz etmeyelim. Seyirci Licia Albanese gibi biri için ellerini kanatıyorsa, hiç umut yok demektir," dedi. Tata Geo onu tepki göstermeden dinliyordu: Lirik müzik karısı Litsa'nın takıntısıydı. Kendisi Latin Amerika müziğinden hoşlanıyordu ve Met'e hayatında adım atmamıştı: Ucuz dans salonları ne güne duruyordu?

Ocak sonunun o soğuk gününde Maria, gelecekteki günlerini bir biçimde belirleyecek olan Johnson ile görüşmesini değil, Ricky'yi düşünüyordu. Boss ile bir randevu ayarlayabilmek için Met ofislerinde beklerken karşılaşmıştı onunla. Tam iki aydır sekreterin önünde sabırla kuyruğa giriyor, kabul edilmek için umutsuzca bekliyordu çünkü

yayın provası iyi geçmemişti. Öte yandan güzel umutlarla dolu bir şarkıcının tiyatro genel yönetmeninden bizzat randevu istemesi alışıldık bir tutum değildi. Genellikle tersine bir işlem olurdu. Ama o buna gerek görmüyordu: O her zaman için Atina Tiyatrosu kraliçesi Maria Callas idi. Bir gün sıranın kendisine gelmesini sabırla beklerken çekingen, sivilceli, iri bir gencin sevimli bakışlarla kendisini süzdüğünü fark etti.

"Bahse girerim şarkıcı olmak istiyorsun." Tam da onun sevdiği gibi aşırı yağlı patatesler ikram ederek ansızın böyle demişti.

"Ben şarkıcı olmak istemiyorum. Ben bir şarkıcıyım. Arada fark var," diye yanıt veren Maria onu baştan ayağa süzerken bundan daha üzücü bir başlangıç yapılamayacağını düşündü.

"Burada, Amerika'da herkese yer var. Tavuklardan bülbüllere kadar. Sen hangi kategoriye aitsin?"

Bu densiz ısrar onu güldürmüştü: Maria, Ricky'nin sevimli olduğuna karar verdi. Birkaç dakika sonra hayatına ilişkin her şeyi öğrenmişti. Hukuk fakültesinin birinci sınıfına kayıtlı bir öğrenciydi, ragbi oynuyordu, diliyle bir kızı ilk öptüğünde on iki yaşındaydı. Çok sivilcesi vardı, doğru ama bir yerlerde Rodolfo Valentino'nun da gençliğinde sivilce problemi yaşadığını okumuştu; demek ki bu genç için de umut vardı. Bu ve benzeri sohbetler Maria'yı pek ilgilendirmiyordu; onun gözünde tek bir hedef vardı: Müzik.

"Burada Met'te ne yapıyorsun?" diye soruverdi birdenbire.

"Harçlığımı çıkartmak için bizim ihtiyara yardım ediyorum. Adı Eddie Bagarozy. Tanıyor musun?"

"Hiç tanımıyorum."

"New Yorklu ünlü bir avukattır. Pek çok şarkıcının kontratlarıyla ilgilenir. Tek takıntısı lirik müziktir. Öyle ki mahkeme salonlarından çok tiyatro ve konser salonlarına gider. Zaten bir şarkıcı ile evlidir: Annem Louise mezzosopranodur; benimle kardeşime bakmak için kariyerinden vazgeçmiş. Hâlâ şan dersi verdiği olur ama yalnızca bunu hak edenlere. Babam yeni yetenekler bulmam için beni her sabah buraya gönderir. Ama seni daha önce görmemiştim. Demek ki bu sabah erken kalktım... Kimbilir, belki sen benim işime yararsın..." diyen Ricky onu merakla inceliyordu.

Maria temsilci ve aracılara güvenmemeyi öğrenmişti: Anne Litsa tanımadığı kişilerle; konservatuvar öğrencilerine güzel umutlar ve kolay kazançlar vaat eden tilki ya da kediler gibi tiyatroları dolduran işsiz güçsüz tuhaf tiplerle konuşmamasını öğütlerdi. Bu nedenle ağzını sıkı tuttu.

"Hayır, teşekkür ederim. Bir temsilci aramıyorum. Tiyatro yönetmenleriyle bizzat kendim konuşuyorum. Ben acemi değilim. Yunanistan'da, kendi ülkemin bütün sahnelerinde defalarca alkışlandım ve orada bir numarayım. Maria Callas adını hiç duymadın mı?"

"Hah, hah, hah..." Yüzüne karşı koca bir kahkaha attı. Onun bilmiş edasına karşılık Ricky Bagarozy'nin yanıtı şu olmuştu: "Maria Callas mı? Kim tanır seni? Tatlım, Amerika büyüktür. Sen burada tiyatronun hademesinden daha değerli değilsin. Kaidenin üzerinden in ve işe başla. Sela-

nik'te dört sarhoş askerin geldiği tiyatroda şarkı söyledin diye Mister Johnson seni görür görmez diz çökecek sanıyorsan, bunu unut. O bu barakanın başıdır ama müzikten hiç anlamaz. Tenorluk yapmıştır, bu doğru. *Carmen* operasında don Jose'yi oynamıştır ve bunu herkese hatırlatır. Ama müzik umurunda değildir: Tek derdi paradır. Anlaşmalarda eşi benzeri olmayan bir acımasızlık sergiler: Sanatçılara son derece az para ödemesinin nedeni, geri kalan parayı cebine atmak istemesidir." Bu ukalalık Maria'yı sıkıyordu. Ricky denen bu genç tipik bir bilgiç, dünyada her şeyi bildiğini sanan "babasının oğlu" modeliydi. Gene de kendine güveni hoşuna gitti.

"Bana telefon numaranı ver," deyiverdi Maria.

"Ne yapıyorsun? Asılıyor musun bana?" yanıtını verdi Ricky arsızca.

"Yavaş ol. Sen umrumda değilsin. Ama hiç belli olmaz. Eğer Callas kartı büyük bir etki yapmazsa, Bagarozy kartını oynamayı denerim," dedi Maria gülerek. Ricky bir kâğıt parçası aldı, duvara dayadı ve ev numarasını yazdı. Bunu dörde katlayıp çapkınca Mary'nin gömleğinin içine sokuverdi.

"Memelerin pek gösterişli. Ciddi söylüyorum." Ne edepsizlikti bu! Suratına bir tokat yapıştırmak isterdi ama kendini tuttu. Ne de olsa ünlü bir avukatın, kendini kabul ettirmiş bir temsilcinin oğluydu. Parola şuydu: Arkandaki kapıları asla kapatma. Kimbilir belki günün birinde bu numaraya gereksinim duyabilirdi. Maria Callas Olympos'a tırmanmak için her şeye razıydı.

"Saat sekiz olmuş bile. Tanrım, kımıldamam gerek."

Ricky'yi düşünmeye başlayınca zaman kaybetmişti. Yataktan kalktı ve telaşla giyindi. Bir elmayı ısırarak kendini sokağa attı ve kar altında koşmaya başladı. Kolunun altında *Norma* operasının kalın notası vardı: Johnson bir şarkı söylemesini isterse diye *Casta Diva*'yı hazırlamıştı. Randevusu saat ondaydı. Saat dokuz kırk beşte Maria ofisinin kapısındaydı.

"Bayan Callas, biraz sabırlı olmalısınız. Bay Johnson henüz gelmedi. Kar yüzünden bu sabah New York trafiği felç olmuş durumda. Umarım birkaç dakika içinde burada olur." Boss'un sekreteri artık Maria'yı çok iyi tanıyor ve patronunun bütün 'hayır'larını sessizce sineye çekmesini takdir ediyordu. Ona dikkatle baktı: İçinden bu kızın gerçekten yetenekli olmasını diliyordu çünkü yalnızca dış görünüşüyle değerlendirilecek olursa bakımsız, anlamsız, ilgi çekmeyecek bir tipti. Yirmi iki yaşında hâlâ lise öğrencisi gibi kısa çorap giyiyordu. Uzun ve kara saçlarını koca bir tokayla toplamıştı. Tombul yüzü irinli sivilcelerle doluydu. Kolları kalındı. Bacaklarında ince bir tüy tabakası görünüyordu. Gür ve bakımsız kaşlarından kıllı bir bedeni olduğu anlaşılıyordu.

"Merhaba Mary. Büyük gün geldi demek!" Maria gülümsedi. Sinir bozucu bu bekleyişi Ricky gibi neşeli biriyle paylaşmak ona büyük bir mutluluk veriyordu.

"Nasıl oldu da buradasın?"

"'Kendi' sanatçımı o zalimin eline bırakacağımı mı sandın? Deli miyim ben? Seni korumak için buradayım."

"Dinle Ricky. Bir şeyi hemen açıklığa kavuşturalım: Ben kimsenin sanatçısı değilim. Hele senin hiç değil. Kendi işi-

mi halletmeyi bilirim ve hakkımı da çok güzel korurum. Yunanistan'da da sözleşmelerimi gözden geçiren hiç kimse yoktu. Bunu ben yapardım. Bu iş için yeterince kurnazım. Kendi başıma yapabileceğim bir iş için neden başkasına yüzde ödemem gerektiğini anlamıyorum. Bu nedenle şimdi toz ol ve beni rahat bırak."

"Hey, amma da alıngansın. Neyin var? Huysuzluğun mu üstünde? Ben gene de buradan ayrılmıyorum. Genç şarkıcılar arıyorum ve sen New York gökleri altında yapayalnızsın. Duydun mu yarın Toscanini geliyor, yanında da..."

"Bayan Callas, buyurun lütfen." Edward Johnson'un sekreteri onu ansızın gerçekliğe döndürdü. Maria, Metropolitan Operası'nın genel yönetmeninin şık yazıhanesine girdi. Johnson büyük bir yazı masasının arkasında oturuyordu, deri bir koltuğa gömülmüştü ve sigarının dumana bürünmüştü.

"Evet, Bayan Callas. Sizden söz edildiğini duydum. Mucizevî bir sesiniz olduğunu söylediler bana. İki yüz yılda bir gelebilecek bir sesmiş. Metropolitan operasında ne söylemek isterdiniz?"

Maria, böyle bir soru beklemiyordu. Yeteneğinin bir ay önceki deneme yayınında nasıl olup da anlaşılamadığını sormak isterdi. Ama şimdi fazla sorun yaratmamak gerektiğini düşündü: Bunun yeri burası değildi.

"Yanımda *Norma* operasının partisyonu var. İsterseniz size *Casta diva* aryasını söyleyebilirim. *Norma* kendime çok yakıştırdığım bir opera. Günün birinde bu kahramanla büyük bir şöhret kazanacağımı biliyorum."

Johnson lafı fazla uzatmadan "Sevgili küçükhanım, kar-

şınızda bir menajer var. Ben bu tiyatroyu yürütmek zorundayım. İki parolam vardır: para ve başarı. Harika bir sezon olması için paraya ihtiyacım var ve para bana seyirciden geliyor. Siz *Norma* gibi bir operayla Metropolitan'ı doldurabileceğimi mi sanıyorsunuz?" deyiverdi.

"Eh, onu ben söylersem, belki olur," deyiverdi Maria.

"Rica ederim anlayışlı olun. Şöyle bir akıl yürütelim. Size iki opera öneriyorum, geleneğin büyük iki operası: *Madam Butterfly* ve *Othello.* Ne dersiniz?"

"Ama ben onları bilmiyorum. Neden bunları söyletiyorsunuz ki bana? Benim gibi iri yarı birinin *Madam Butterfly* oynaması gülünç olur. Bu iki operayı söylemektense ağzımı sonsuza dek kaparım daha iyi." Maria işini biliyordu. Doğduğundan beri müziğin içinde yaşıyordu. Onun geleceği ve onun yetenekleri konusunda gerçekçi görüşlere sahip olmak için bir müdüre ihtiyacı yoktu. "O halde repertuvarımda olan rolleri yorumlamam daha iyi olur. Örneğin *Tosca* veya *Cavalleria Rusticana.*"

"Eh, siz Beethoven'in *Fidelio* operasını da söylediniz. Almanca yerine neden İngilizce söylemiyorsunuz onu?"

"Bakın Bay Johnson, anlaşamıyoruz. Ben burada müziğe ve sanata katkıda bulunmak için varım. Beni ticarî bir iş yapmaya zorlamayın. Müziğe olan saygım her şeyden önce gelir. Burada, Amerika'da bir hiç olabilirim, bu doğru. Ama Atina'da daima Maria Callas olacağım," diyerek görüşünü bildirdi Maria.

"Beni bu primadonna havalarıyla şaşırtmak istiyorsanız, çok yanılıyorsunuz Bayan Callas. Şarkıcıların peşinde koşma âdetim yoktur. Belki bir başka tiyatroya başvurma-

nız daha iyi olacaktır," dedi ve konuğuna kararlı bir biçimde kapıya kadar eşlik etti. Maria, onun kalibresinde bir sanatçının hırslarını göz önüne almayan bu kibirli davranışı kabullenemiyordu.

"Ne diyeceğim biliyor musunuz? Gün gelecek, Metropolitan benim önümde diz çökecek. O zaman da ancak kendi koşullarımla bu daveti kabul edeceğim: Eğer burada söyleyeceksem, bunu *Norma* ile ve abartılı bir kaşe ile yapacağım. O zaman Maria Callas'a nasıl davranmanız gerektiğini öğreneceksiniz."

"İnandığınız gibi davranmakta serbestsiniz ama beni etkileyemezsiniz. Dünya ve özellikle de tiyatrolar sizin gibi delilerle dolu."

Maria kapıyı öfkeyle vurarak çıktı.

"Hey yavaş ol. Kilidi mi kırmak istiyorsun?" Ricky aşırı güvenli sırıtışı ile bakıyordu ona. En umutsuz olduğu anlarda bile onu keyiflendirmeyi biliyordu. Bu nedenle bir biçimde bağlanmıştı ona.

"Ne diyorum biliyor musun Ricky? Belki de kutlamak daha iyi olur. Metropolitan, orada Maria Callas şarkı söylemediği sürece hep küçük bir kasaba tiyatrosu olarak kalacaktır," dedi Maria kahkahayla. Az sonra Beşinci Cadde'nin şık bir barında Maria'nın ilk hayal kırıklığı hakkında şakalar yapmaktaydılar.

"Bana öyle geliyor ki açlıktan ölmek istemiyorsam, eninde sonunda Bagarozy kartını oynamam gerekecek galiba, öyle değil mi?" diye sordu Mary Ricky'ye.

"Bana da öyle geliyor. Bu arada ben bu işleri bilmediğim için babamdan önümüzdeki hafta için bir randevu

istedim. Salı uygun mu? Babam ve annem saat beşte seni çaya bekliyorlar."

Maria bu daveti büyük bir memnuniyetle kabul etti: Belki de Amerika'dan verebileceğinden fazlasını istemişti. Ama bu onun suçu değildi. Doğduğundan beri dikkat çekmeye alışıktı. Her gösterisi seyirciyi etkiliyordu. Elbette dikkatlerden kaçamazdı. Bu nedenle Mr. Johnson'un 'Büyük Refüzesi' onu fazla kaygılandırmamıştı. Çünkü daha onun nasıl şarkı söylediğini duymamıştı. Bu zaman meselesiydi. Büyük adımı atacağı gün çok yakında gelecekti. Bunu yüreğinde hissediyordu.

Bagarozy Kartı

New York, 5 Şubat 1946, Salı

Avukat Eddie Bagarozy oturduğu yerde çayını yudumlarken gözlerini onun üzerinden ayırmıyordu. Karısı Louise, Maria eve girdiğinden beri hiç susmadan konuşuyordu; seslerde yaşanan krizler, savaşın yarattığı açlık, New York'un çetin kışı... Maria hiçbirine ilgi duymadan, konuşulanları onaylıyordu. Bu tür salon gevezeliklerinden her zaman kaçmıştı: Anne Litsa cumartesi öğleden sonralarında Jackie ile arkadaşlarını kabul ettiğinde Mary sıvışmak için daima bir bahane bulurdu. Genellikle pek konuşkan ve kendinden emin görünen Ricky de evin dört duvarı arasında bir kuzuya dönüşmüş, ev sahibeliğini annesine bırakmıştı. Mary, Eddie'nin bakışlarını üzerinde hissediyor ve bundan nasıl kurtulacağını bilemiyordu. Tuhaf bir ateş sarmıştı her yanını. Erkeğin kara ve derin gözleriyle karşılaştığında yüzü kızarıyordu. Bu adam onda yepyeni duygular uyandırmıştı. Yüreği çılgın gibi atıyor, yanakları alev alev oluyor, içinde bir soba yanıyormuş gibi terliyordu. Son derece şık bir erkekti. Tazmanya yününden dokunmuş takım elbisesi terzi tarafından özel olarak, üzerine göre dikilmişti. Giysinin kurşuniliğini ona yakışan sardunya rengi bir kravatla açmıştı. Mükemmel bir şekilde

ütülenmiş gömleğiyle kollarındaki mercan rengi kol düğmeleri de aynı renkteydi.

Kadife yumuşaklığındaki sıcak sesiyle "Louise, bırak da Maria bize biraz kendinden söz etsin," dedi.

"Ah, pek anlatacak bir şey yok, avukat Bagarozy. Hayatım eşittir müzik. Benim yerime konuşacak olan sesimdir. Şarkı söylerken daha konuşkan olduğumu düşünüyorum," yanıtını verdi Maria. Piyanoya yaklaştı ve nihayet *Casta diva* aryasını söyledi. Bagarozy ailesi onun şarkı söyleyişini ilk kez dinliyordu. Hepsi için unutulmaz bir deneyim oldu. Onun kendini notalara nasıl kaptırdığını gören Ricky bile bir hafta önce onun memeleri arasında bir pusula iliştirmiş olduğu için kendini bir solucan gibi hissetti. "Hiçbir şey anlamamışım. O gerçek bir sanatçı. Bu çılgınca bir durum," diye düşündü.

Bagarozy "Maria, bugünden başlayarak her dakikayı senin çıkışın için harcayacağız. Doğal bir yeteneğin var ama daha da fazla mükemmelleştirilmeli. Louise telaffuz tekniği konusunda sana ders verecek: İtalyancayı daha iyi öğrenmeli ve bu dilin müzikalitesine hâkim olmalısın. Tekniğin iyi: Belli ki De Hidalgo seninle iyi bir iş çıkarmış," yorumunu yaptı.

"Gerçekten öyle mi beyefendi? Benim sahneye çıkabileceğime ciddi olarak inanıyor musunuz?"

Maria şarkı söylemek için sabırsızlanıyordu. Sonrasının çok daha kolay olacağını biliyordu. "Şu beyefendi lâfını da bırak. Ben Eddie'yim, o kadar," diyerek kızın ellerini kendi elleri arasına aldı. Büyük, bakımlı, sıcak elleri vardı; onlara dokunmak hoşuna gitmişti. Gayet eğitimli ve

varlıklı, klâs bir erkek tarafından kendisine hayranlık duyulması onu mutlu etmişti, belki Maria'nın da oynayacak kartları olabilirdi.

Eve döndüğünde aynada kendine baktı. Bunu uzun zamandır yapmıyordu. Aynalardan her zaman nefret etmişti. Kendini çok dikkatle inceledi ve gerçekten bir felaket olduğunu keşfetti. Mademki erkeklerin bakışı hep oraya kayıyordu, göğüslerini daha iyi değerlendirmeliydi. Balenlerle güçlendirilmiş sutyenlerden, bedenini şekillendirecek korselerden almalı ve daha dar bluzlar giymeliydi. Saçları da karma karışıktı: Bunları iki büyük örgüyle toplayacaktı. Böylelikle daha tertipli bir görünüşü olacaktı. Sonra bir de zayıflaması gerekiyordu. Kendini artık böyle iri yarı görmek istemiyordu. Kalçalarını bir an önce inceltmeli, yağlar altına gömülmüş olan belini ortaya çıkartmalıydı. Cildine de bakım yapması gerekiyordu: Louise'den yardım isteyecekti. Onu kendi dönüşümüne dâhil etmekten heyecan duyuyordu: O kadın farkına varmadan kocasını baştan çıkarmasına yardım edecekti. Bu tehlikeli ama kesinlikle büyüleyici bir oyundu. Evet, hayatında ilk kez bir erkeğin hoşuna gitmek istiyordu. Bunu şimdiye dek böylesine derinden hiç istememişti. Ama New York'un o ünlü avukatının bakışları onu ikna etmişti. Maria eğlenmek istiyordu ve belki de bunu yapmanın zamanı gelmişti.

Çay toplantısından sonra Bagarozy evindeki dersler hızlı bir şekilde başladı. Eddie gayet somut kararlar alan bir insandı. Zaman yitirmek istemiyordu. *Turandot* partisyonunu ortaya çıkarttı ve karısına verdi. "Onu hazırla. Chicago'da söyleyecek. Bunu yapabilecek sese sahip."

Maria sahneye ilk çıkışını *Norma* ile yapma hayalinden vazgeçmişti: Amerikalıların Bellini ve Belcanto hakkında bir şey duymak istemedikleri belliydi. Verdi ve Puccini çok gözdeydi. O da pazara ayak uyduracaktı. *Turandot* çok yorucu bir operaydı: Baştan sona kadar var gücüyle bağırarak söylemesi, sadece diyaframını kullanarak orkestrayı bastırması gerekiyordu. Rus ruleti oynamak kadar riskliydi.

Maria, Ricky'ye içini dökerken "Yemin ederim, varlıklı ve ünlü olduğumda asla böyle bir opera söylemeyeceğim. Korkunç bir şey. Bütün varlığımla nefret ediyorum ondan. Ama başka çıkar yol yok. Onu kendime sevdireceğim," diyordu. İyi arkadaş olmuşlardı. "Söylesene, baban neden hiç evde olmuyor?" diye soruverdi ansızın.

"Ah, o hep ofistedir. Gece on bire doğru eve gelir. Annem onu yemeğe bekler ve daima çalışma saatlerinden yakınır zavallıcık."

Tata Geo'nun yanına, evine dönerken Maria'nın aklında tek bir düşünce vardı: Eddie'yi ofis çıkışında şaşırtmak. O geceden sonra onu bir daha görmemişti. Her dersin sonunda eve gelmesini boş yere bekliyor, hattâ kimi zaman Louise'in birlikte aperitif içme önerisini kabul ediyordu ama o kapı hiç açılmıyordu. Eddie'ye takmıştı kafasını. Şimdi pek bakımlı bir kız olmuştu, altı kilo vermişti (sadece yerfıstığı yağıyla elma şurubunu kesmek yetmişti), kendini gerçekten güzel hissediyordu. Louise ona kaşlarını almayı öğretmişti; cımbızı hayatında hiç kullanmamıştı. Kaşlarını almayı acı dolu, cehennem işkencesi gibi görüyordu; gene de yüzünün güzelliği için şart olduğunu anlamıştı. Bagarozy ailesinin banyosundaki tezgâhtan yü-

rüttüğü mucizevî bir krem sayesinde sivilceleri bile yok olmuştu. Maria bütün bunları o erkek için yapıyordu. Değip değmediğini anlamak istiyordu. Bir kez olsun ellerini tutmak istiyordu. Bu kesinlikle ona âşık olduğundan değildi. Kendisi aşka inanmazdı, asla da inanmayacaktı. Sadece çok uzun bir süre boyunca gömülü kalmış olan baştan çıkarma yeteneğini sınamak istiyordu.

Sağanak halinde yağan yağmur ve rüzgâr onu tedirgin ediyordu. Maria hayatında ilk kez incinebileceğini hissediyordu. Başka bir deyişle zavallı bir aptal olduğunu düşünüyordu. 11. Cadde'de, Bagarozy'nin ofisinin girişinde bir ileri bir geri yürüyordu. Gecenin on buçuğu olmuştu ve hava gittikçe soğuyordu. Kaldı ki ıslak kaldırımlarda yürüdüğü yepyeni ayakkabılar ona zorluk çıkarıyordu: Topuklu giymeye alışık değildi ve sarhoş gibi hareket ediyordu. Sendeliyor ve burada ne işi olduğunu soruyordu kendi kendine. Şu anda burası dışında herhangi bir yerde olmak isterdi. Oysa bu akşam için günlerdir hazırlanıyordu. Her ayrıntıya özen göstermişti. Büyük mağazaya gitmiş kendine güzel bir yağmurluk, etek ve çiçekli bluz almıştı. Sonra da en sevdiği renk olan kayısı renginde düz renk bir fular edinmişti. Güzergâhı bile çalışmıştı: İki tramvaya binmiş, uzun bir yolu da yürümüştü. Şimdi sırılsıklam olmuş, o kapının açılmasını bekliyordu. Aynanın karşısında tam bir saat makyaj yapmıştı ama bu da boşa gitmişti çünkü yağan yağmur yüzündeki o baştan çıkarma silahını silip atmıştı.

Ansızın üçüncü katta bulunan ofisin ışıkları söndü. Eddie birkaç dakika sonra karşısında beliriverecekti. Kalbi delirmiş gibi çarpıyordu. Uzun bir konuşma hazırlamıştı

ama şimdi hiçbir şey hatırlamıyordu.

"Maria? Ne işin var burada?" Erkek, bir kez daha hazırlıksız yakalamıştı onu.

"Bir arkadaşımı görmeye gelmiştim. Eve dönüyordum. Sen buralarda mı çalışıyorsun?" deyiverdi bir solukta.

Erkek ona sarılarak "Bir civciv gibi ıslanmışın!" dedi. "Hasta olacaksın. Haydi gel, bin arabaya, seni eve bırakayım."

Maria bir çocuk gibi heyecanlanmıştı. Bayılacağından korkarak erkeğin yüzüne bakmaya cesaret edemiyordu. Kokusunu içine çekmek ona yetiyordu. Otomobilin içi tütün ve sandal ağacı kokuyordu. Bu onun kimseye benzemeyen özel mührüydü. Gözünün ucuyla süzüyordu erkeği: Güzel mi güzeldi. Günün yorgunluğu albenisini arttırmaktan başka bir şeye yaramamıştı. Güneş yanığı teninde birkaç derin iz görünüyordu. Eddie bir sigara yaktı.

"Bunu yapmamalıydın. Ben bir şarkıcıyım ve bu duman boğazıma dokunur," dedi Maria belli belirsiz bir sesle. Normal bir biçimde konuşmayı bile beceremeyeceğini hissediyordu. Pek gülünçtü. Eddie onun uyarısına kulak asmadı. Onu ve kaygılarını umursamadan sigarasını tüttürmeyi sürdürdü. Fazla korumacılık ya da fazla atılganlık onu daha fazla heyecanlandırıyordu.

"Dersler nasıl gidiyor? Louise ile her şey yolunda mı?"

Şimdi erkeğe, onun kolları arasında olmayı, onu öpmeyi, o etli dudaklarına değebilmeyi dünyada her şeyden çok istediğini söylemek isterdi. Sadece onun için bir kadın olduğunu belli edebilmek isterdi. Ama Eddie bu durumu fark etmemiş gibiydi. "Biliyorum, *Turandot* mahveder in-

sanı. Ama biliyor musun, ses için iyi bir alıştırmadır. Onun gibi bir operayı söyledikten sonra ayakta kalabilirsen, gelecekte her şeyi seslendirebilirsin. Bu sözlerimi hatırlayacaksın. Ama neyin var Maria? Neden konuşmuyorsun? Yolunda gitmeyen bir şey mi var?"

Hiçbir şey yolunda gitmiyordu. Erkek kesinlikle onun farkında değildi. Müzikten, Chicago'dan, sahnelerden söz ediyordu. Bunlardan, sadece bunlardan... Oysa onun erkekten beklentisi farklıydı. Bu nedenle yanıt vermemeyi yeğledi.

"Eh işte geldik. Hemen in, çünkü baban seni yatağında göremezse telaşlanır."

Maria hayal kırıklığı içinde otomobilin kapısını tam açmak üzereyken Eddie ona şöyle dedi: "Dur bekle." Arkasını dönmesiyle kendini beklenmedik bir biçimde erkeğin kolları arasında bulması bir oldu. Erkeğin ağzı hırsla onu arıyordu. Aylardan beri bundan başka bir şey arzulamayan Maria bu coşkuya kendini bıraktı. Erkeğin ağzı tütün kokuyordu; dudakları kızı iştahla yiyordu. Kendisi de aynı iştah, aynı arzuyla bu öpücüklere karşılık veriyordu. "Şimdi evine çık. Haydi. Acele et." Onun buyrukları tartışma kaldırmazdı. Maria bu erkekten tatlılık beklemiyordu zaten. Onun beklentisi de tam olarak buydu: Kendisine hükmedecek biri. Hiçbir şey armağan etmeden, ondan talep edecek bir erkek. Erkeğin arzularının emrinde olmak hoşuna gidiyordu.

Evinin kapısını usul usul açarken bunları düşünüyor, aklından geçen düşünceler yanaklarını kızartıyordu. Tata Geo bir süre önce uyumuştu. Ev sessizliğe gömülmüştü.

Yağmur, rüzgârın şiddetiyle pencereleri dövüyordu. New York hiçbir gece böyle gürültülü olmamıştı. Maria ağır ağır soyunup yorganın altına girdi. Sersemlediğini hissediyordu; tuhaf, mutlu bir heyecana kapılmıştı. Sanki içki içmiş gibiydi. Kendinden geçmişti. Evet, kendinden geçmek en doğru terimdi. Yavaş yavaş kalın, pazen geceliğini çıkarttı ve şimdiye dek hiç yapmadığı bir şeyi yapmaya, kendini okşamaya, bedenine dokunmaya başladı. Şimdi o erkeğin ellerinin teninde dolaşmasını arzuluyordu. Neler oluyordu? Hiç böyle bir şey hissetmemişti. Anne Litsa olsa bu durumu asla onaylamazdı. Olup biteni gayet yakışıksız bulurdu. Sonra aklına Milton, onun o kartal burnu, etli dudakları; Albay Bonalti'nin boynunda gezinen dili, Jackie'nin bahriyeli teğmenle öpüşmeleri geldi. Askerin spordan şekillenmiş bedeninin ablasının yumuşak bedeni üzerinde uzanışını düşündü. Kendini bu düşüncelere, hattâ daha açık saçık olanlarına kaptırdı. Harikaydı.

"Bu Maria'nın onuruna. İtalya'ya gittiği zaman lokantalarda yediği *cannelloni*lerin benimkilerden daha lezzetli olup olmadıklarını bize anlatacak," dedi Louise.

O yağmurlu gecede çaldığı kaçamak öpücüklerden bu yana beş ay geçmişti. Maria, Eddie'yi bir daha hiç görmedi. Bu arada Chicago'da sergilenecek olan *Turandot* da gerçekleşmemişti. Ama kendisinin onu düşünmediği tek bir gün yoktu. Pek çok kez gecenin on birinde gidip yazıhanesinin kapısına dikildi ama her seferinde üçüncü kat pencereleri karanlık oluyordu. Cüret edip evinin kapısına kadar gitmiş ama gene boşa çıkmıştı. Hattâ karşılıksız üç mektup bile yazmıştı. Erkek onu özellikle görmezden geliyor gibiy-

di. Derken hiç beklemediği bir anda, bir telefon geldi.

"Merhaba sevgili Maria; ben Eddie. Yarın akşam kimseye söz verme." İşte pek erkeksi, kendine pek güvenen bu sesi yeniden duymuştu. Nihayet, bunca zamandan sonra onu aramaya karar vermişti. Demek ki o da kendisini görmeden, öpmeden duramıyordu... O da kendisini arzuluyordu.

Maria aslında kesinlikle sahip olmadığı bir özgüven sergileyerek, duraksamadan "Benimle nerede buluşmak istiyorsun?" diye sordu.

"Evimde. Seni iki arkadaşımla tanıştırmak istiyorum; bas Nicola Rossi Lemeni ve Giovanni Zenatello. Zenatello Arena di Verona'nın yöneticisidir ve yaz sezonunun açılışı için yeni sesler bulmak amacıyla Amerika'ya geldi. Biliyorsun; herkes bunu bekliyor. Savaştan sonra ilk kez gösteri yapılacak. Giovanni, Zinka Milanov'u götürmek istiyor İtalya'ya ama ben seni bir kez dinlemesini istiyorum; kararını senden yana kullanması için onu ikna edeceğim. Süslenip gel, baby." Ona yanıt verme fırsatı bile tanımamıştı; erkeğe aralarında yaşananlardan sonra ortadan kaybolmaya utanıp utanmadığını sormak, onu çok özlediğini itiraf etmek, o öpüştükleri geceden bu yana hiçbir gecesinin eskisi gibi olmadığını söylemek istiyordu ama erkek telefonu kapamıştı bile. Eddie böyleydi işte: Hiç kimsenin buyruklarına karşı gelmesini kabul etmiyordu. Zaten onu çekici kılan da buydu.

Ertesi gün Bagarozy evinde esen hava müthiş bir fırsatı müjdeliyordu. Louise sofrayı altın yaldızlı tabaklarıyla ve Baccarat kadehleriyle kurmuştu. Dört bir yanı karanfiller ve güllerle süslemişti. Kendisi Maria ile mutfağa girdiğinde Eddie ve arkadaşı Zenatello, Rossi Lemeni'nin karşısın-

da fısır fısır konuşuyorlardı.

"Maria'nın olağanüstü bir sesi var. Doğanın bahşettiği gerçek bir mucize. Göreceksin, dinleyince senin de aklını alacak."

"Evet ama ben rol için çoktan Milanov'a söz verdim. Ona güveniyorum. Burada, Metropolitan'da harika bir iş çıkardı. Johnson da onu tutuyor. Bana onu tavsiye etmek için her gün yeniden telefon ediyor." Zenatello hâlâ kararsızdı.

"Giovanni, Zinka kırk yaşında. Doğru, büyük bir sanatçı ama daha kaç sezon dayanabilir ki? Maria henüz yirmi üç yaşında ve harika bir sesi var. Lirik müziğin kraliçesi olacağı kesin. Hangi operayla açılış yapmayı düşünüyorsun?"

"Gioconda."

"Tamam, o bu işe son derece uygun. Koyu bir tonu olan isyankâr bir sesi var. *Norma* söylüyor, *La Gioconda*'yı mı yapamayacak?"

Önlüğünü çıkartarak piyano başına oturan Louise "Beyler, şimdi huzurlarınıza ilahe Maria geliyor. Giovanni'nin ve söylemeyi hak ettiği *Gioconda*'nın onuruna size *Suicidio* aryasını söyleyecek." Maria piyanoya yaklaştı. Yalnızca yürüyüşünü görmek bile, izleyenlerde saygı dolu bir korku yaratıyordu. Piyanonun yanı başında aryasının giriş bölümünü gözleriyle, elleriyle, tüm bedeniyle takip ediyordu: Müziğin içine dolmasını ve sonradan harika bir çağlayan olarak dışarıya akmasını bekliyordu.

"In questi fieri momenti tu sol mi resti..." Zenatello gözlerini yumdu ve bu arkaik, güçlü, benzersiz sesin Roma İmparatorluğu'ndan kalan amfitiyatronun basamakları

arasında dolaşmasını, yıldızlı göğün büyüsüne sarmalanmasını, artık var olmayan dünyaları çağrıştırmasını hayal etmeye başladı. "Sevgili Bayan Callas, rol sizindir. Tartışmaya gerek yok."

Her şey onun öngördüğü biçimde gerçekleşiyordu. Şimdi belirsiz kalan tek bir konu vardı: Eddie Bagarozy. O gece tattığı heyecanı en azından bir kez daha yaşamadan buradan gitmek istemiyordu. Hayatından sonsuza dek çıkmasını istemiyordu. Kaderi buydu sanki: Her seferinde yeniden başlıyordu.

"Eddie, seni yeniden görmek istiyorum. Son kez de olsa." Ötekiler salonda Arturo Toscanini'nin sözde sevgililerine ilişkin dedikodu yaparlarken, Maria onu mutfakta yakalamıştı. Gömleğinin kollarını kıvırmış, kaşmir kazağını omuzlarına atmıştı, bu haliyle daha da büyüleyiciydi. Bir squash maçından yeni dönmüştü ve üzerinde taze bir koku vardı. Ensesine yapıştırdığı saçları hâlâ nemliydi. Eddie, onu sıkıca kolundan yakaladı ve gözlerini dimdik onun gözlerine dikti. Elleri bir kerpeteni andırıyordu. Kolları acımaya başlamıştı.

"Seni bir daha asla görmek istemediğimi anlamadın mı? Seni kariyerini düşündüğüm için mi İtalya'ya gönderiyorum sanıyorsun? Kariyerin umurumda bile değil. Yalnızca artık ayaklarımın altında dolaşmanı istemiyorum. Serbest olabileceğini de sanma. Louise de seninle birlikte binecek gemiye: Önce Salerno'daki akrabalarını görmek zorunda olsa bile İtalya'da da peşini bırakmayacak. Oraya vardığından ve saçmalamayacağından emin olmak istiyorum."

Maria, "İyi ama sen benim menajerimsin. Bir sözleşme

imzaladık. Kazancımın yüzde onunu istiyordun. Benimle senin gelmen gerekiyor," diyerek karşı çıktı.

"Louise Verona'da seninle olacak. Ofisimi bırakıp İtalya'da senin peşinde dolaşacağımı sanacak kadar aptal mısın sen?"

"Eddie, aramızda yaşananlardan sonra senden daha farklı bir yaklaşım bekliyordum."

"Ne yaşandı ki? O akşam bana ne oldu bilmiyorum. Senin gibi biriyle hiç işim olmaz. Sevdiğim bir karım, asla benim işimi sürdüremeyecek aptal bir oğlum var. Küçük ailemin rahatı yerinde. Canım çektiğinde sekreterlerimle düzüşüyorum. Başımı döndürmeyi bilen gerçek kadınlarla... Sen hâlâ bakiresindir herhalde. Bu konuda iddiaya bile girerim. Artık işin tadını almaya başladın değil mi?"

Bu sözler birer bıçak gibi saplanıyordu yüreğine. Yaralandığını, kan içinde kaldığını hissediyordu ama gözlerinde bir damla yaş yoktu. "Eh, sen git arzularını tatmin edecek birini ara. Benim aklım başka şeylerle meşgul."

Eddie çekip gitti. Onurunu böyle düşüncesizce ayaklar altına alıp gitti. Maria bir baş ağrısını bahane ederek toparlanıp oradan ayrıldı. Zenatello'nun ona acenteye uğrayıp gemide üçüncü sınıf bir kamara ayırtmasını söyleyen sesini duymuyordu bile. Louise'in doğru soluk alma öğütleri bile kulağına ulaşmıyordu. Tek isteği oradan çekip gitmekti. New York'tan gitmek istiyordu. Artık burada kalmak için bir nedeni yoktu. Babası, Tata Geo'su bile kendi hayatına dalmıştı ve onu uzak geçmişte olduğu gibi kucaklamalarıyla ısıtmıyordu. Anne Litsa birkaç ay önce Amerika'ya geri gelmişti; ne var ki kocasının çapkınlıklarının

peşinden koşmaktan varlığı ile yokluğu belli olmuyordu.

Şimdi İtalya bekliyordu onu. Orada yepyeni bir hayata başlayacaktı. Orada herkes için Callas olacaktı. Zaten en iyisi de buydu. Şarkı için yaşayacak, kendini işiyle yoracak, tüketecekti. Emin olduğu tek bir şey vardı: Hayatında artık aşka ve hattâ tahrip edici hiçbir tutkuya hiç yer yoktu. Şarkı söylemek dalgınlığı kabul etmezdi. Bunu bizzat deneyimlemişti. Bu lanet olası ders ömür boyu işine yarayacaktı.

"Memnun Oldum Commendator Meneghini, Ben Maria Callas"

Verona, Haziran-Temmuz 1947

Nihayet kurtulmuştu Louise'den. Ondan ölesiye nefret ediyordu. İtalya'ya doğru okyanus aşırı yolculuklarına başladıklarında kadın onu bir an bile gözden yitirmemiş, eteklerine yapışmış, bir türlü çekip gitmek bilmemişti. Üstelik kaygılar konusundaki repertuvarı son derece zengindi; sese zarar verme olasılığı olan hava akımlarından kaçılıyordu, o dönene kadar birkaç ay boyunca dondurulmuş gıdalarla beslenmek zorunda kalacak olan zavallı Eddie'sini merak ediyordu. Maria, Amerika Birleşik Devletleri'nin ortalama ev kadınının tipik bir örneği olan böylesine can sıkıcı bir kadının Eddie Bagarozy gibi son derece ilginç bir adamı baştan çıkarmış olmasına şaşıp kalıyordu. Kendisi de o günler boyunca Eddie'yi düşünmekten başka bir şey yapmamıştı. Öte yandan onun karısıyla yüz yüze olmak bazı şeyleri daha da zorlaştırıyordu. Kaldı ki ona eşlik etmek zorundaydı çünkü zavallıcık bir yandan da deniz tutmasıyla mücadele ediyordu ve Maria'nın onu revire götürmesini bekliyordu; Louise revirde nöbetçi olan hekimlere sırayla bütün hasta-

lıklarını sayarak onları deli ediyordu.

Russia adındaki transatlantik şimdi Napoli Limanı'na yanaşmıştı. Körfezin ışıl ışıl görüntüsü, yüreğini canlı bir neşeyle ve sonsuz bir yaşama arzusu ile doldurdu. Mergellina Mahallesi akla hayale sığmaz bir hareketlilik içerisindeydi: Adamlar avaz avaz haykırarak üç kuruşa balık satıyorlar, serseri çocuklar zenginlerden topladıkları bahşişleri üleşmek için dövüşüyor, taksi sürücüleri turistlerin dikkatini çekmek için gürültülü bir biçimde korna çalıyorlardı. Sayısız denizci ve iri göğüslü bembeyaz dişli şahane kadınlarla kaynıyordu ortalık. Hava bile rengârenkti: Duru gökyüzü denize yansıyor; onu hafif çatlak ve alacalı bir aynaya dönüştürüyordu. Havada öyle bir yaşama sevinci, öyle çılgınca bir coşku vardı ki insanın keyfi hemen yerine geliyordu.

Maria aklından "Karnım acıktı. Şimdi güzel bir pizza yerim," diye geçirirken karşısında duran Louise hâlâ solgun ve ağlamaklı bir haldeydi.

"Tatlım, seni böyle savunmasız bırakmaya gönlüm razı olmuyor ama senden ayrılmak zorundayım. On gün sonra Verona'da görüşürüz. Dikkatli ol Mary. Kimsenin sözüne inanma, yabancılarla konuşma. Doğru istasyona git ve hemen Milano'ya doğru yola çık. Unutma; merkez istasyona vardığında oradan Verona'ya aktarma yapacaksın. Hava akımı olan yerlerde durma; biliyorsun boğazına iyi gelmez. Üzerine daima...." Maria onun sözünü kesti. Bir dakika daha bu öğütlere katlanamayacaktı. "Louise, merak etme. Uslu bir çocuk gibi davranacağım. Sen kendini ve akrabalarını düşün. Salerno yolculuğunun tadını çıkar.

Ben seni Verona'da dört gözle bekleyeceğim. Orada birbirimize yoldaş olacağız." Sonra kadını içten gelmeyerek öptü: Louise'in yanaklarındaki gözyaşlarının ıslaklığından rahatsız oldu. Hemen bir çeşmeye koşup yüzünü yıkadı. Vezüv Yanardağı'nın görüntüsü harikaydı. Maria gözlerini yukarıya dikmiş, elinde bir pizza dilimiyle Mergellina rıhtımında dikiliyordu. Hayatında ilk kez kendini özgür hissediyordu. Napoli havasını doyasıya içine çekmek ona iyi geliyor, güç ve tutku veriyordu. Bu keyfin tadını çıkarmak için biraz daha orada kalmak istedi ama doğuştan yüklenmiş olduğu o sorumluluk duygusu galip geldi. Her türlü kaçamağa karşı koymasına yardım eden demir gibi güçlü iradesi onu şimdiye dek hep ilk sıraya yerleştirmiş, ötekilerden üstün kılmıştı. Onu istasyona götürecek olan otobüse doğru hızla yürüdü. Taksiye binemezdi. Cebinde yalnızca elli doları vardı. Bu yeşil banknot demeti ile en azından beş gün idare etmek zorundaydı; Arena di Verona'da *Gioconda* provaları başladığında uygun bir avans almayı düşünüyordu. Otobüste bacakları arasına sıkıştırdığı mukavva bavulda sahip olduğu her şeyi taşıyordu; birkaç eski giysi, Tata Geo'nun diploma aldığı gün armağan ettiği ama artık keçeleşmiş olan pembe angora kazak ve Dimitris'in yıpranmış olan ninni kitabı. Ninnileri olan yıpranmış bir kitap. Bu her şeyden ağırdı ama ne olursa olsun o kitaptan ayrılması söz konusu değildi.

Napoli istasyonu gözüne uçsuz bucaksız göründü: Ortalık insan kaynıyordu ve yön saptamak olanaksız gibiydi. İşin daha da zor tarafı İtalyanca bilen birini bulmaktı. Herkes onun kesinlikle anlayamadığı tuhaf bir lehçeyle konu-

şuyordu. İngilizceye başvurmayı denedi ama bu karanlıkta yolunu bulmaktan bile daha olanaksızdı.

Tam bir görevliye Milano treninin peronunu soruyordu ki müthiş bir darbe yedi. Yere düşen Maria omzunu taşa çarptı. Her şey birkaç saniye içinde yaşandı. Bir kargaşa, bir karmaşa derken Maria ayağa kalktığında mukavva bavul ortadan kaybolmuştu.

"İmdat! Bavulum! Yardım edin!" diye haykırmaya başladı ama kimse ilgilenmedi onunla.

"Bayım, yalvarırım bana yardım edin. Bavulumu çaldılar." Maria tren şefine başvurmuştu.

"Kim yaptı bunu küçükhanım?"

"Bilmiyorum. Bir çocuk bana çarptı, bir an için kendimden geçtim ve çantam kayboldu."

"Hah, hah, hah! O halde Napoli'ye hoş geldiniz!" Bu sözleri söyleyen tren şefi onu sundurmanın altında bırakıverdi.

Neyse ki dolarları, Verona'ya üçüncü sınıf tren bileti ve *Gioconda* operasının beş temsili için sözleşmesi ceketinin cebindeydi. Onu uzaklara, kuzeye, yabancı bir kente taşıyan trenin penceresine dayanmış olarak bütün yolculuk boyunca biraz üzüntüden biraz da omzunun ağrısından ağlayıp durdu. Artık hiçbir şeyi kalmamıştı. Maria Callas Verona'ya yalnızca kendisini ve üzerindeki paçavraları götürüyordu.

"Belki de," diye düşündü, "bu kaderin bir işaretidir. Bu yepyeni bir hayatın başlangıcıdır. Yeniden doğacaksam, çıplak doğmam daha doğru olur. Her şey geride kalmış olur. Amerika, geçmişim, Dimitris... Tanrı yardımcım olsun." Bunu düşünürken elini bütün Ortodokslar gibi yum-

ruk yaparak haç çıkardı.

Sonra ceplerini yokladı: Aslında en değerli varlığı az önce gözyaşlarını kuruladığı o kenarları dantelli mendiliydi. Çocukluğunda kahramanlaştırdığı, onu gerçekten sevmiş tek kişi olan babası Tata Geo'nun hatırası. O kare biçimindeki kumaş parçası onu mutlu etmeye, kendini iyi hissetmesine yetiyordu. Biraz erkeksi çizgileri olan Bulova saatinden de asla ayrılmıyordu. Saat her seferinde onun, Maria Callas'ın bütün engelleri sadece irade gücüyle kazanacağını anımsatıyordu. Verona da aynen Atina ve New York gibi fethedilecek bir kentti. Aslında orası küçük bir taşra kentiydi: O kadar da korkmasına gerek yoktu.

"Odaya sevgili almak yok. Çamaşırınızı kendiniz yıkamak isterseniz, koridordaki balkona asamazsınız. Ayrıca burası gece yarısı kapanıyor çünkü bizler erken uyanıp çalışmaya başlıyoruz. Bütün günü bir şey yapmadan geçiren siz sanatçılar gibi değiliz biz!" Bra' meydanına yakın küçük bir pansiyon olan Accademia'yı işleten hanım huysuz bir tipti. Kendini sevimli kılmak için de çaba sarf etmiyordu. Ne var ki bütün Verona'da, odada kalmayı planladığı bir ayın parasını önceden istemeyen tek yer burasıydı. Üstelik odası da pek süslüydü. Mary'nin üzerine hemen iki minik resim çerçevesini yerleştirdiği minik küçük bir masası bile vardı: Resimlerden birinde ailesi, birinde ise küçük Vassilis vardı. Aslında bir süredir onunla 'yaşamayı' bırakmıştı ama gene de sesini gayet net biçimde işitiyordu. Notaların onu sürüklediği tuhaf dünyalarda onunla sık sık karşılaşıyordu. O dünyalarda her şey, hattâ acıları unutmak bile olasıydı.

Maria o akşam yemeğe indiğinde çekine çekine, "Bayan Anita, peki ama banyolu bir oda yok mu?" diye sordu.

"Güzel kızım, bana günde bin beş yüz liret ödüyorsun ve bir de banyo mu soruyorsun? Koridorun sonunda bütün müşterilerin kullanımına açık bir banyo var. Saat düzenini ayarlarsan sonunda alıştığını göreceksin."

Maria şaşırıp kalmıştı. Özel durumlarını kimseyle paylaşmak istemiyordu. Karın ağrısından ölürdü daha iyi. Ama birkaç gün sonra, üstelik hiç utanıp sıkılmadan duruma razı oldu ve doğanın düzenini uygulamasına izin verdi.

Verona'da yaşadığı günler askerî kışla hayatını andırıyordu: Sekizde uyanıyor, hızlı bir kahvaltı ediyor, sonra akşamın yedisine kadar tiyatroda prova yapıyordu. Saat on üçte verilen molada şarkıcılardan oluşan grup öğle yemeği için lokantaya gidiyordu. Maria daima bir bahane uyduruyordu: Bir keresinde başı ağrıyordu, bir keresinde Yunanistan'daki ablasına telefon edecekti, bir keresindeyse eski bir aile dostuyla buluşacaktı. Oysa yalnızca bir gerçek vardı: Tek kuruşu yoktu. Bu kadar az parayla yaşaması hiç kolay değildi. Üstüne üstlük Arena'nın yöneticisi Zenatello ona temsil başına para ödeyeceğini bildirmişti. Sahneye çıkacağı gün olan iki ağustosa kadar tek bir lira görmeyecekti.

"Maria, rica ediyorum bu zarfı al. Ben hep meşgulüm, Fransiskenlerin kilisesine gidip bağış yapmaya zamanım yok. Sen hallet bu işi." *Gioconda*'yı yöneten maestro Tullio Serafin neredeyse utanarak ona bir zarf uzatmıştı. Maria bunu açtı. İçinde yüz bin liret vardı.

"Maestro, ben kiliseye gitmem. Yanılıyorsunuz," dedi

Maria.

Şef, bir suça ortaklık edercesine göz kırparak "O halde sen çaresine bak," dedi. Serafin anlamıştı. Daha iyi günlerde Callas'ın gururunu kırmaya olanak olmayacaktı. Gelecekte kimse Callas'ın gururunu kıramayacaktı ama Maria'nın şimdi buna ihtiyacı vardı. Ve bu hareketi asla unutmayacağına dair kendine söz verdi. Orkestra şefinin güveninin karşılığını vermek için provalar sırasında elinden gelenin en iyisini yapmak dışında bir seçeneği yoktu. Ama bu onu hiç zorlamıyordu.

Gioconda ses tellerine sinmişti; New York'tayken Louise Bagarozy ile yapıtı defalarca çalışmışlar; hattâ Atlantik Okyanusu'nu geçerken de yapıtı baştan sona bir kez daha geçmişlerdi. Nicola Rossi Lemeni'den Richard Tucker'e, Elena Nicolai'ye kadar bütün arkadaşları uzaklardan gelen ve yirmi dört yaşına daha yeni basan bu kızın üstünlüğü olduğunu fark etmişlerdi. Maestro Serafin de bunu kısa sürede anladı. Faşizmin zorbalığına karşı hoşgörü gösteremeyen Toscanini'nin New York'a taşınmasından sonra Milano'daki Scala Operası'nın yönetimini Serafin üstlenmişti. Enrico Caruso'dan Maria'nın çok sevdiği Rosa Ponselle'ye kadar yetenekleri tartışılmaz pek çok şarkıcıyı yönetmişti. Ama genç Callas'ın çok özel bir sesi olduğunu hemen fark etmişti: Ses olağanüstü güçlüydü, kimi zaman doğanın en saf elementleri gibi keskin ve tiz oluyordu ama kesinlikle anlamsız değildi. Duyguları aktarmakta doğuştan yetenekliydi. Çekingen, az konuşan ve hattâ kimi zaman sert bir kişi olan Serafin kendi kendine Maria Callas'ı bütün zamanların müziğinin deniz feneri haline getirece-

ğine söz vermişti.

Verona'ya geleli sekiz gün olmuştu. Haftasonu yaklaşmıştı. Maria giysilerini yıkamak için bu fırsatı bekliyordu. Üzerinde yalnızca Amerika'dan geldiği sarı-beyaz benekli giysisiyle ceketi vardı: Bir hafta sonunda artık temizlenmeleri gerekiyordu. Cumartesi ve pazar günü, pazartesi sabahına hazır olması gereken giysilerin kurumasını bekleyeceği için odasından hiç çıkmayacaktı.

"Maria, bu akşam bize katıl. Hayır deme. Hep o odaya kapanıp kalıyorsun. Sen manastır rahibesi değilsin ya," diyen arkadaşı *Gioconda*'da Alvise rolünü oynayan ve Maria'nın New York'ta Bagarozy evinde tanıştığı Nicola Rossi Lemeni idi. "Lokantaya gideceğiz. Paraları Zenatello ödüyor. Kavdan yeni çıkmış güzel bir kadeh Tokai şarabı ile *moeche* yemeyi kaçırmayalım!"

Maria en sonunda biraz açlıktan, biraz da arkadaşlarıyla birlikte olma arzusundan boyun eğdi. Kendince bir hesap yaparak cumartesi sabahı biraz daha fazla uyuyabileceğini de düşündü.

Uzun zamandan beri böyle leziz yiyecekler yememişti: Kent merkezinde bulunan ve buluşmak üzere sözleştikleri lokanta olan Pomari'de tek sorun yemekler arasında seçim yapabilmekti. Üstelik hemen herkes biraz kafayı bulmuştu: Provaların iyi gitmesi, bombardıman karabasanından sonra yaşanan ilk yaz olması ve sunulan yemeklerin lezzeti sayesinde herkes keyfine bakıyordu.

Masanın öteki ucunda oturan ve yüzü bir kırmızıbiber gibi kızarmış olan Zenatello "Maria, gel bak, burada senin özel bir hayranın var," diye haykırıyordu. Onun yanında

yaşlıca, krem rengi keten takımı içinde pek şık olan bir bey oturuyordu. İçlerindeki pek az şık kişiden biri olan bu beyin sofradakilerin kimi zaman yoğunlaşan bayağılığına katılmayışı Maria'nın dikkatini çekmişti.

"Kendisi *Commendatore* nişanı almış bir kişidir. Biraz çekingendir ama olağanüstü bir insandır." Maria bu kişiyi zor durumda bırakmamak için yerinden kalktı ve onun yanına gitti.

"Memnun oldum küçükhanım. Ben Giovanni Battista Meneghini," diyerek onun elini öptü. Nezaket kurallarını pek iyi bilen Tata Geo kızına, erkeğin öperken bayanın eline dudaklarını hafifçe dokundurması gerektiğini anlatmıştı. Meneghini'nin dudaklarının şapırtısı Maria'yı güldürdü ama daha fazlasını beklememesi gerektiğini biliyordu. Ne de olsa Verona, New York değildi.

"Asıl ben memnum oldum, Commendatore Meneghini. Ben Maria Callas."

"Ah sizi tanıyorum. Sizi dinlemek için provalara ne çok geldiğimi bir bilseniz. Daima Arena'nın en arkasında otururum. Bunu bana annem Giuseppina öğretmişti. Uyduruk şarkıcıların sesi oraya ulaşmaz. Ama sizin sesinizi gayet net işittim."

Bu bembeyaz saçlarını bol briyantinle tarayan adam nazik halleriyle uzaktan uzağa ona babasını anımsatmıştı. Grubun geri kalanından koparak baş başa konuşmaya koyuldular. Bir saat dolmadan, Maria Commendatore Meneghini'nin bir sanayici olduğunu öğrenmişti: Verona yakınlarındaki Zevio'da on iki tuğla fabrikası vardı.

Elli bir yaşındaydı ve hiç evlenmemişti: Hâlâ 'Titta'sı-

na pek düşkün olan annesi Giuseppina ile yaşıyordu. Tek tutkusu lirik müzikti. "Arena'nın hamilerindenim. Müziğin kentimize geri gelmesi için çok mücadele ettik. Ve bu açılışı seneler sonra sizinle, sizin sesinizle yapıyor olmak bizim için bir gururdur. Gerçekten olağanüstü bir sesiniz var." Böylesine yalın ama aynı zamanda böylesine varlıklı bir insan bulmak Maria'ya bir mucize gibi göründü. Bu beyefendinin çok parası olduğu belliydi. Bu yalnızca bileğindeki som altın saatten değil aynı zamanda usta terzi elinden çıkmış giysisinden, serçe parmağında taşıdığı yakut şövalye yüzüğünden de belliydi (serçe parmağının tırnağı uzundu ve bunu içtenlikle 'Kulağımın içini daha iyi temizlemek için,' diye açıklamıştı). Üstelik o akşam bütün ekibin hesabını öderken gözünü bile kırpmamıştı. Zorunluluk nedeniyle bir Çingene yaşamı sürdüren Maria'nın yüreğinin derinliklerinde taşıdığı aileye bağlılık duygusuna da sahipti. "Aynı benim gibi, tek farkı onun parası olması," diye düşündü kendi kendine.

"Maria, arkadaşlık kurduğunuza göre neden sen de ekibin geri kalanına katılıp bizimle Venedik'e gelmiyorsun?" Nicola Rossi Lemeni iki grappa kadehi arasında bu öneriyi ortaya atarak Meneghini'yi de heyecanlandırmıştı.

"Ah, hayır teşekkür ederim. Yarın bütün gün işim var. Hem çalışmam hem de bazı alışverişler yapmam gerekiyor," diyen Maria, pazartesi günü ortaya temiz bir biçimde çıkabilmek için ertesi gün elbisesini yıkaması gerektiğini biliyordu.

"Sizden rica ediyorum küçükhanım. Bu beni de çok mutlu edecektir. Sizi bizzat ben gelip otomobilimle alaca-

ğım. Spor bir arabam var, biliyor musunuz?"

"Şoförünüz de var mı?" diye sormaya cüret etti Maria.

"Hayır canım! Biz kuzeyli sanayiciler kendimizi yoktan var ettik. Paramızı çöpe atmayız. Üstelik ben araba kullanmayı çok severim. Ama söz konusu otomobil olunca cimrilik etmem. Her zaman en son modeli kullanırım. Şimdi Ferrari adında yeni kurulan bir fabrikanın otomobilini yolladılar. Size kaç para olduğunu hiç söylemeyeyim. Bunu anneme bile söylemedim yoksa beni evden atardı." Bu erkeğin aynı anda sahip olduğu saflık ve kararlılık karışımı, sonunda Maria'nın kalbini çaldı. Onu görünüm ve tavır olarak korkunç bulduğu anlar da yok değildi. Saçlarını fazla briyantinliyordu, nefesi pek temiz kokmuyordu, göbeği vardı, pantolon kemerini fazlaca sıkıyordu. Ama kimi zaman da gözüne çok sevimli görünüyordu: İki lafın birinde annesinden söz ediyor, hiç büyümemiş bir çocuk gibi insanı yumuşatan bir içtenlikle konuşuyordu.

"Bakın Commendatore, sizinle açık konuşacağım. Bütün giysilerimi kuru temizleyiciye verdim. Giyecek hiçbir şeyim yok. Bu nedenle yarın rahat rahat otelde oturmak istiyorum," itirafında bulundu.

"Çok yazık olur küçükhanım. Venedik gerçekten şahane bir şehirdir. Çok romantiktir. Yani öyle olduğunu söylerler ama ben oraya hiçbir zaman sevgilimle gitmedim."

Lokantadan çıkınca Commendatore Meneghini Maria'ya Accademia Pansiyonu'nun kapısına kadar eşlik etmeyi önerdi.

"İyi geceler diliyorum Commendatore. Gene görüşmek üzere," diyen Maria fazla oyalanmadı.

"Ah yakında, pek yakında görüşeceğiz. İyi geceler!" diyen erkek onun ellerini bir pençe gibi sıkı sıkı tuttu.

Maria merdivenleri çıkarken "Elimi acıttı," diye düşünüyordu. "Ona hiç kimse bir kadının eli böyle mahvedilmez diye öğretmemiş mi?"

Vassilis elinde bir çiçek buketiyle kapıya vuruyor, ona gülümsüyor ve kollarına atılarak öpücüklere boğuyordu. Bu öyle güçlü ve gerçek bir duyguydu ki gerçekten kapının çaldığını sanıyordu. "Maria, aç kapıyı. Hemen aç! Demek ki hayal görmüyordu. Kapıda dikilen Bayan Anita kendinden geçmiş gibiydi. Maria gözlerini ovuşturdu ve elini Bulova'sına attı. Saat dokuz buçuk olmuştu.

"Bu sabah kahvaltı etmeyeceğim. Biraz daha uyumak istiyorum," diyen Maria'nın sesi sanki mezarın dibinden geliyordu.

"Çabuk olun, Tanrı aşkına." Anita pek ısrarcı davranıyordu. Maria terliklerini ayağına geçirdi. Cennetteki bütün azizlerin adını saymaya başlamıştı ki kapı ardına kadar açıldı ve üç tezgâhtar ellerinde sayısız giysiyle içeriye girdi.

"Yatağa bırakın lütfen," dedi Maria şaşkınlık içinde. "Tanrım, burada bütün bir gardırop var!"

"Bir de bunlar var," diyen Anita elinde kocaman bir çiçek demeti tutuyordu. Kimden olabilirdi ki? Maria herkesi odadan çıkardıktan sonra içindeki notu açtı: "Değerli Bayan Callas, bu izinsiz davranışımı mazur görün. Ama Venedik'e yapılacak bir gezi için terbiyesizlik göze alınır. Hayranınız Titta Meneghini."

Maria mutluluk içinde "Ah, kısaca 'Titta' demeye başla-

dık bile!" diye haykırdı.

Yatağın üzerinde her türlü giysi vardı. İpek, hattâ saf ipekten giysilerdi bunlar. Şimdiye dek hiç görmediği şeyler. Maria saf ipeğin tenine değmesinin hazzını çıkartarak teker teker hepsini denedi. Hayatında hiç bu kadar mutlu olmamıştı. Karnı açlıktan zil çalan bir çocuğun kocaman bir kremalı pasta karşısında duyduğu sevinci yaşıyordu. Venedik gezisi için hemen pastel yeşil bir gömlekle evaze bir etek seçti. Ona çok yakışmışlardı. Commendatore Meneghini her şeyi düşünmüştü: Her giysiye uygun bir fular, küçük bir gündüz çantası ve yeni ayakkabılar vardı (Çok sonraları "Ölçülerini Arena'nın terzisinden aldım," diye itiraf etmişti). Saat on birde Titta, onun Titta'sı alev alev yanan yepyeni Ferrari'si ile pansiyonun kapısına gelmişti bile.

"Bayan Anita, şu giysileri dolaba yerleştirmeme yardım eder misiniz lütfen? Benim kaçmam gerekiyor!" Anita bu durumda bile yalnızca ona özgü bir biçimde sevimsiz olmayı başardı.

"Bu sabaha kadar bomboş olan bir dolabın nesini yerleştirecekmişim?" diye bağırdı merdivenlerden. Kapıyı açarken Maria'nın ne kadar şanslı olduğunu düşünüyordu. Giysileri düzene koyarken yüksek sesle "Amerika'dan gelip bizim erkeklerimizi elimizden alıyorlar. Dünyaya bir daha geldiğimde ben de sanatçı olmak istiyorum," diye homurdanıyordu. Derken gözü henüz toplamadığı yatağa ilişti. Maria'nın unuttuğu bir kart duruyordu orada. Bütün bu armağanları yollayan meçhul kişinin kim olduğunu öğrenmek hevesiyle Anita bir saniye bile düşünmedi. Her

şeyi yutarcasına okudu ve dili tutuldu. "Bu olamaz. Titta Meneghini mi? Commendatore mi? Peppina'nın oğlu mu? Ah Tanrım. Bu gerçek bir şanssızlık!"

Anita koşarak indi merdivenleri ve danışmadaki telefona sarıldı.

"Peppina, sen misin?" İçindeki bütün zehri, gözlerinden kanlar saçarak Maria'ya akıtıyordu. "Anladın mı oğlunun yaptıklarını? Aklını yitirmiş Peppina. Dikkatli ol. Bunlar tehlikeli kadınlardır. Pahalı kadınlardır. Servetleri har vurup harman savururlar."

Bayan Giuseppina Meneghini karşısında sakınılacak tek bir şey varsa, o da paradan söz etmekti. O ve kocası senelerce açlık çekmişler, oğulları Titta'yı okutmak için ağızlarına süt ve pirinçten başka şey koymamışlardı. Şimdi Amerika'dan biri gelip her şeyi elinden alacak mıydı? Hayır! Bunu yapmak için onun cesedini çiğnemesi gerekirdi. Bunlar kaderin tuhaf cilveleriydi. Maria o sabah Venedik'i, aşk şehrini, bir erkeğin tutkusunu, hayranlık duyulan bir kadın olma heyecanını ilk kez keşfetmişti. Ama aynı zamanda o sabah hayatına bir de Giuseppina girmişti. Onun ilk gerçek düşmanı.

Giuseppina, İlk Düşman

Verona, 17 Ağustos 1947, Pazar

Maria, Arena'daki odasında bitkin oturuyordu. *Gioconda*'nın son temsili henüz bitmişti. İlk dört gösteri gibi bu da gerçek bir zafer olmuştu. Kelimenin tam anlamıyla çiçeklere boğulmuş durumdaydı. Özellikle de Titta'nın çiçeklerine. Ona sık sık tembih ediyordu: "Bana bu kadar çok çiçek gönderme. Her seferinde çiçekçi çocuğa elli liret bahşiş vermek zorunda kalıyorum. Beni parasız mı bırakmak istiyorsun?" Ama boşuna konuşuyordu. İçinde büyümüş olduğu gösterişli ama yoksul yaşam onu tutumlu davranma konusunda eğitmişti: Parasını boşa harcamaktan hoşlanmıyordu. Verona'da gerçek bir *diva* olmuştu. Akşam Commendator Meneghini'nin kolunda Bra' Meydanı'na geldiğinde insanlar onu alkışlıyor, imza istiyor; kalabalıklar, ona yol açmak için dalgalanıyordu. Kendisini gerçek bir kraliçe gibi hissediyordu. *Gioconda* bitince Titta ile İschia'da kısa bir tatil yapacaktı: Titta onu deniz üstünde bir kaplıca oteline götüreceğine söz vermişti. Bu isyankâr teni için gerçek bir şifa olacaktı. Sonra da *Tristano*'yu çalışmaya başlayacaktı çünkü 30 Aralık'ta gene Serafin yönetiminde Venedik'in La Fenice Operası'nda sahneye çıkacaktı.

Serafin onun koruyucu meleği olmuştu. Kendine verdi-

ği sözü tutuyordu: Maria adım adım bir primadonna kariyeri oluşturuyordu.

Aynaya baktı: Yüzü perişan bir haldeydi. Eleştirmenler ne derlerse desinler, *Gioconda* son derece yorucu bir operaydı ve Verona ağustos ayında bir fırın gibi sıcak oluyordu. Ona hoşgeldin diyerek kucak açan pırıl pırıl denize dalabilmek için gün sayıyordu. Titta'nın, onu ılık bir temmuz gününün öğleden sonrasında Garda Gölü kenarındaki koruda öptüğü gün nişanlanmışlardı. Erkek onun için deli oluyordu: Kızın şımarıklıklarını, küçüklüğünde yoksunluk çektiği için sahip olduğuna inandığı çocuksu kaprislerini tatmin etmek için ne yapacağını şaşırıyordu.

Maria o çocuk sesiyle ona hiç durmadan "Ah Titta, küçük kızına fazla yüz veriyorsun!" diyordu. Ama erkek bunları duymak bile istemiyordu. Hattâ sonunda ona tuhaf bir anlaşma bile önermişti: Kendisi Maria'nın giysilerinden şan derslerine kadar maddi her türlü ihtiyacını karşılayacak, o da bunun karşılığında yalnızca derslerine çalışacaktı. Bunca özveri Maria'yı duygulandırıyordu.

Bu adama âşık değildi. Ah, hayır. Böyle bir şey yoktu. Her an onun özenini hissetmeye âşıktı, evet o kadar. Buna izin veriyor, bunu yapması için onu yüreklendiriyordu. Böylesine sevilmek onu cesaretlendiriyordu. Hattâ Litsa'ya gönderdiği bir telgrafta övünerek "Bir Commendatore ile nişanlandım. İtalya'nın en büyük sanayicilerinden biri. Üç şoförü ve altı uşağı var," yazmıştı. Bu doğru değildi ama caka yapmak için yanıp tutuşuyordu.

Odasına yığılan hayranlarının sonuncularıyla vedalaşırken Maria o akşam tanımak istemediği tek kişi olan

Giuseppina ile karşılaşmaya hazırlanıyordu aslında. Her ne kadar konuşmalarından hiç eksik olmasa da Titta'sının annesiyle daha tanışmamıştı. Oğlunun annesine esir oluşunu göz önünde bulundurarak asıl fethetmesi gereken kişinin o olduğunu düşünüyordu.

"Annem pazar günü seni operadaki odanda görmeye gelecek. Son temsilin en iyisi olduğunu söyler hep." Gerçekten de haklıydı: O akşam Maria ilahî bir biçimde söylemişti. *Suicidio* (İntihar) aryasından sonra yirmi dakika alkışlanmıştı. Seyirci alkışı kesmek istemiyordu. Bu çılgın kalabalık arasında Giuseppina'nın da olduğunu bilmek ona müthiş bir iktidar duygusu veriyordu. Sahne peruğunu henüz çıkarmıştı ki kapıya vurulduğunu işitti.

Titta, nazik ve saygılı ses tonuyla "Maria, biziz," diye seslendi.

"Geliyorum aşkım. Annen de geldi mi?" Karşısında dikilen iri yarı, sert görünüşlü kadın onu şimdi baştan ayağa süzüyordu.

Maria'ya ilk sözleri "Oğlumdan uzak dur," oldu. "Onunla birlikte olmanı istemiyorum. Siz sahne kadınları bir aileyi çekip çevirmeye uygun olmazsınız. Titta'mın yanında benim gibi biri olmasını istiyorum. Akşam fabrikadan geldiğinde önüne bir tabak sıcak çorba koyabilecek, gömleklerini ütüleyecek, hanımlık görevini hizmetçilere bırakmayacak biri. Hasta olduğunda sizin gibi dünya turuna çıkacak değil, ona ilacını uzatacak bir kadın. Gözlerimi yumduğumda Titta'mın annesine gerek duymayacağı, onun yanında adımıza yaraşır bir kadın olduğunu bilmek istiyorum."

Maria şaşırıp kalmıştı. Nişanlısına bakıyordu ama o utanç içinde gözlerini kaçırıyordu. Maria'nın onu sakin ve diplomatik davranmaya iten mantıklı ve hesapçı bir yönü de vardı ama sonunda öfkesini bastıramayarak içindeki kaplanı serbest bıraktı.

Yaşlı kadına onu küçümseyen gözlerle bakarken "Sevgili hanımefendi," dedi, "olasılıkla siz beni bir hizmetçiyle karıştırdınız. Sizin için üzgünüm. Ama hayatım boyunca yemek zorunda kaldığım b.ku evde oturup sizin oğlunuzu beslemek için yemedim ben. Evet, çok iyi anladınız: b-o-k," diye yineledi, harfleri tek tek yüzüne vurarak. "Kazandığım her şeyi onurumla kazandım. Doğrudur, henüz samur bir kürküm yok. Ama eninde sonunda onu alacak parayı da kazanacağım. Bunu tek başıma da yapabilirim. Ben bütün dünyayı dolaştım ve bunu yapmayı sürdüreceğim. Verona gibi bir çamaşır leğeni içinde çürümekten çok daha iyidir bu. Şimdi izin verirseniz, çok yorgunum. Üzerimi değiştireceğim, sonra da otelime gidip dinleneceğim!" Maria, karşısında havlu atmaya hiç niyeti olmayan bir kadın bulunduğunu hesaba katmamıştı.

"Üzerinde oğlumun armağanı olan ne varsa çıkarmaya başlasan iyi olur. Bahse girerim, bunu yapamayacaksın. Yoksa bu odadan çırılçıplak çıkmak zorunda kalırsın."

Hayır. İşte buna dayanamazdı. Battista'yı yakaladı kolundan: "Ona her şeyi anlattın ha? Sen ne biçim bir erkeksin? İyi, haydi o zaman uslu uslu çek git annenle. Ama bunu yaparsan da beni sonsuza dek unut!" Titta nereye bakacağını şaşırmıştı. İki kadını karşı karşıya bırakarak odadan çıkmayı yeğledi.

Artık Maria'sız yapamazdı. Maria onun her şeyiydi; kendisi de Maria için her şey anlamına geliyordu: uzaktaki babası, hiç sahip olmadığı ailesi, ekonomik güvence ve sevgili... Evet, aynı zamanda buydu. Battista kadınlara karşı her zaman çekingen olmuştu. Geçmişte bir nişanlısı olmuş, kız gencecik yaşında lösemiden ölmüştü. Sonra hayatına kimse girmemişti: yalnızca evi ve fabrikaları. Tuğlalar ve annesi. Ve müzik. Maria'ya sarılmak, onu kucaklamak hayatında hiç tatmadığı duyguların doğmasına yol açıyordu. Ve bu duygulardan vazgeçmek istemiyordu. Annesi için olsa bile.

Ertesi sabah o korkunç gece yüzünden elindeki kocaman kırmızı gül buketiyle Accademia Pansiyonu'na doğru yürürken Titta "İşte. Ona bütün bunları söyleyeceğim," diye düşünüyordu. Anita çoktan danışma masasının başına geçmişti ve ona her zamanki acıyan gözlerle bakıyordu. Pansiyonuna sevgililerin girmesine izin vermezdi ama Commendatore için bir ayrıcalık tanıyordu: Verdiği bahşişlerden vazgeçemezdi. Odasının kapısını açtığında Maria bavulunu toplamaktaydı. "Sana söyleyecek tek bir sözüm bile yok Titta. Roma'ya Maestro Serafin'in yanına gidiyorum. Fenice'deki çıkışım için iyice hazırlanmam gerekiyor ve maestro ile eşi bana yardımcı olmayı vaat ettiler."

"Dün akşam için özür dilerim Maria. Ama kendi kararımı söylememe izin ver. Ben seçimimi senden yana yapıyorum. Hayatımın geri kalanını sen olmadan geçirmek istemiyorum. Seni sevmeyi, korumayı, ihtiyaçlarını karşılamayı sürdürmek istiyorum. Zamanla her şey yoluna girecek ve göreceksin annem de senin ne kadar tatlı ve

cömert olduğunu anlayacak. Bana bir fırsat daha ver. Sana yalvarırım." Bunları söyledikten sonra çiçeklerle birlikte minik bir paket uzattı.

Maria önce her zamanki gibi kaşlarını çatarak ona baktı, sonra tatlı bir gülümseme yayıldı yüzüne.

"Gel Titta. Gel otur yanıma. Birlikte açalım." Mavi kadife kutunun içinde şimdiye dek gördüğü en güzel pırlanta parlıyordu. Dona Helvira De Hidalgo'nun sahne mücevherleri bile böyle ışıldamazdı.

"Aşkım, bu benim için mi? Beni ağlatacaksın. Ah Titta, sen benim tüm hayatımsın!" diye fısıldayarak kollarını erkeğin boynuna sardı.

Sabahın on biriydi ama yatağa uzanıverdiler. Ve seviştiler. Her zamanki gibi olağanüstü bir şey değildi. Birkaç dakika içinde biten sevişme sonunda Maria'nın göğüslerine başını dayayan Meneghini horlamaya başladı. Maria insanların seks yapmakta ne bulduğunu merak ediyordu. Kendisi hiçbir şey hissetmiyordu. Ve hiçbir zaman hiçbir şey hissetmeyeceğine inanıyordu. Samimi olmak gerekirse, bu işi biraz da can sıkıcı buluyordu. "Neyse ki kısa sürüyor," diye kendini avuttu. Ama kendini böylesine savunmasızca ona bırakan bu erkek içini sevgi ile dolduruyordu. Böyle büyük sorumlulukları olan, her ay milyonlarca lirayı yöneten bir erkek şimdi kendini olduğu haliyle ona bırakıyordu. Artık varılan bu noktada yapılması gereken, onun Bayan Meneghini olmasıydı; bütün bir hayatı boyunca peşinde koştuğu sosyal statüye kavuşmalıydı.

"Hiçbir şey söyleme, sana bir sürpriz yapmak istiyorum." Jackie büyük bir şaşırtmaca yapabilmek için merdi-

venleri hızlı adımlarla tırmanıyordu. Nişanlısı, İngiliz lordu Anthony ile buluşmak için Atina'dan ayrılmıştı. Birlikte İskoçya'da birkaç gün tatil yapacaklar, erkeğin ailesinin kır evinde dinleneceklerdi. Onu kızları gibi görmüş, aileye kabul etmişlerdi. Annesi ona telefonda Mary'nin de Verona'lı çok zengin bir adamla nişanlandığını söylemişti. Her ne pahasına olursa olsun, daha fazlasını öğrenmek istiyordu. Bu nedenle programının dışına çıktı ve Edinburgh'a uçmadan önce kardeşine uğramaya karar verdi.

Kapıya usulca vurdu ama yanıt veren olmadı. Oysa girişteki hanım Maria'nın odasında olduğunu söylemişti. Kapının kulpunu çevirdi, kapı aralandı. Oda karanlığa gömülüydü. Jackie gözlerine inanamayarak taş kesildi. Yarı çıplak Maria bir erkekle yataktaydı. Üstelik görebildiği kadarıyla adam ondan çok daha yaşlıydı.

"Ah Mary, sen daha evlenmedin ve bu rezillikleri mi yapıyorsun? Bütün bunları Litsa anneye anlatmak için sabırsızlanıyorum," diyerek çok şaşırmış numarası yaptı. Maria hayatında ilk kez yaralandığını hissediyordu, çıplaktı ve savunmasızdı. Jackie bir anda ortaya çıkmış ve en özel anının içine dalmıştı. İki yıldır birbirlerini görmüyorlardı ve şimdi kardeşini kucaklamaya, ona "Nasılsın?" diye sormaya bile tenezzül etmiyordu.

Maria doğruldu ve "Çık buradan. Defol. Senden nefret ediyorum!" dedi. Jackie yıldırım hızıyla gözden kayboldu. Neyse ki Titta mutlu bir şekilde horlamayı sürdürüyordu: Uyuyakaldığında top patlasa uyanmazdı.

Jackie bu üç kuruşluk pansiyonu sonsuza dek terk etmeden önce Bayan Anita'ya "Bilginiz olsun. Callas bir er-

kekle yatakta," dedi. Anita bu haberi Pinuccia'ya yetiştirmek için can atıyordu.

"Pina, haberin olsun, Titta o Amerikalı sürtükle yatakta. Sabahtan beri odaya kapandılar ve rezillikler yapıyorlar."

Giuseppina'nın dünyası başına yıkıldı. Titta'sı ona yalan söylemişti: Bu sabah evden çıkarken fabrikada çok işi olduğunu bildirmişti. Annesini tatile çıkartmadan, onu dağda yaşayan kardeşine götürmeden önce fabrikada bitirmesi gereken sorumlulukları olduğunu anlatmıştı. Oysa kalkıp gene o Amerikalının yanına gitmişti. Annesine ihanet etmişti. Şimdi tek çaresi, o en son çözümdü: Bayılacaktı.

"Commendator Meneghini, sizi telefondan istiyorlar." Maria ve Titta'sı Tre Corone Lokantası'nda midye sote yerlerken garson onların romantik yemeklerini bozmuştu. Maria pek mutluydu. Bu huzur ona keyif veriyordu. Şimdi geleceğine güvenle bakıyordu. Arena sezonu zaferle sona ermişti. Şimdi *Tristano* onu bekliyordu ve maestro Serafin nihayet *Norma*'yı sahneleyebileceğini müjdelemişti.

Maestro'ya "*Norma* ile adımı duyuracağım," diye söz vermişti. "Bundan eminim. Benim kahramanım o. Hiç kimse asla *Norma*'yı benim gibi söyleyemeyecek." Meslekî rüyaları bir bir gerçekleşiyordu. Özel hayatı da çok iyi gidiyordu. Ona çanların sesini duyuracak büyük aşkların ya da tutkuların peşinde değildi: Bu tip şeyler filmlerde, genç kız romanlarında olurdu. Gerçek bambaşkaydı. Ama kendini sakin, huzurlu ve çok, çok sevilen bir kadın gibi hissediyordu.

"Sevgilim, bağışla beni gitmem gerekiyor." Titta'nın yüzü kağıt gibi bembeyaz olmuştu.

"Ne var hayatım? Ne oldu?" diye sordu kaygıyla.

Annem fenalaşmış. Acilen hastaneye kaldırmışlar. Daha fazla bilgi vermediler. Seni haberdar ederim." Ve çekip gitti. Kader bir kez daha onunla oynayarak eğleniyordu. Tam hayatına ilişkin olumlu yorumlar yaparken ansızın Giuseppina denen o kadın bir kez daha Titta ile arasına giriyordu. Hangisi kazanacaktı?

"Maria, tatlım. Bunu sana nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum. Annem perişan. Şu anda gerçekten bana ihtiyacı var. Roma'ya yalnız başına gitmek zorunda kalacaksın. Kendini müziğine ver, çok yakında yeniden beraber olacağız." Titta daha fazla bir şey söylememişti. Onunla birkaç kelimeyle, neredeyse aceleyle vedalaşmıştı. Kesin olan bir şey vardı: Maria'nın Verona'da kalmasını istemiyordu. Neden? Belki de onun dünyanın öteki ucunda gömülüp gitmesini isteyen annesine itaat etmek içindi bu. Onu Roma'ya götüren trende bunu düşünüyordu. Titta'ya çok ama çok kızgındı. Oysa ona Verona'nın merkezinde büyük bir ev tutacağını, salona kuyruklu bir piyano alacağını, hattâ o yalnızca *Tristano* ile ilgilensin diye bir de hizmetçi tutacağını vaat etmişti. Ama şimdi bir kez daha trende, bambaşka bir kenti fethetmeye gidiyordu. Tek avantajı Maestro Serafin ile yakınlığıydı. Onunla Wagner'i sindirmek çok daha kolay olacaktı. Hem Roma'ya birinci sınıf yataklı vagon ile seyahat ediyordu. İtalya'ya cebinde elli dolarla gelen biri için hiç de fena değildi. Yaralı kadın onurunu bir başka sefer düşünecekti. Şimdi balıklama müziğe dalmalıydı. Kaldı ki o her zaman Maria Callas'tı.

Nihayet Evlilik

Verona, 21 Nisan 1949, Perşembe

Maria aynanın karşısında oturuyordu. Kendini seyrediyor ve büyüleyici buluyordu. O Atinalı bakımsız kız yoktu artık. Karşısında yirmi beş yaşında, bakımlı, şık giyimli, burjuva mücevherler takan bir kadın vardı. Hayatı onu tatmin ediyordu. İtalya'da çok iyi tanınan biriydi. Fenice zaferinden sonra nihayet Floransa'da *Norma*'yı sahneleyerek arzusuna kavuşmuş ve bu zaferi onu İtalyan müzik dünyasının en umut vaat eden yeteneklerinden biri olarak belirlemişti. Bunu hissetmekte haklıydı: O *Norma* idi. Ondan sonra kimse *Norma* olamayacaktı. Elbette hâlâ Scala ve dünyanın öteki büyük tiyatrolarında da alkışlanması gerekiyordu. Ama artık arkasında İtalya'nın küçük kentlerinin tanık olduğu başarılar vardı: Rovigo'da, Trieste'de, Udine'de, Cenova'da şarkı söylemişti. Pek çok *Turandot, Aida* ve hattâ *Puritani* ve *Walküre.* Bütün bunlar olağanüstü yorumlar almıştı.

En iyisini henüz sergilemediğini çok iyi biliyordu. Ama bir gün yükseleceğinden Tanrı'nın varlığından emin olduğu kadar emindi.

Açık seçik ve kimi zaman abartılı eleştiri duygusu yü-

zünden asla kendinden memnun olmuyordu. Sanatçı olarak geleceği parlaktı, bu doğruydu ama henüz bir numara değildi. Üstelik görünüşünü beğenmiyordu. Kalçaları hâlâ çok büyüktü, ayak bilekleri sürekli şişti, yüzü tombuldu. Eninde sonunda bir dönüşüm yaşamaya kararlıydı. Kozadan çok süslü, gösterişli ve kırılgan bir kelebek uçacaktı. Ama henüz kozadan ayrılmak için erkendi. Dönüşümü şöhretine eşlik edecekti. Birkaç kilo fazlası varken bir tanrıça gibi yüceltilmeyi asla kabullenmeyecekti. Gene de bu son yıllarda gösterdiği ilerlemeden memnun olduğu söylenebilirdi. Güzel umutlarla dolu olan Maria'nın yerini bir sanatçı ve bir kadın almıştı.

Maria ayna karşısında oturmuş aşkı düşünüyordu. Çocukluğundan beri kahramanları kadın olan Aida, Violetta ve Tosca'nın olağanüstü öyküleriyle hayal kurmayı öğrenmişti. Kendi beyaz atlı prensini de defalarca getirmişti gözünün önüne: Uzun boylu, güzel, atletik yapılı, altın bukleleri omuzlarına dökülen bir erkekti bu. Onu atının terkisine atarak Litsa ve Jackie'den çok uzaklara götürecekti. Sonsuza dek. Ama hayat ona yıllardan beri aşk diye bir şeyin var olmadığını öğretmişti. Eddie ile tek yönlü de olsa hayvanî tutkuyu deneyimlemişti. Dimitris ile sevgili olmayı ve suç ortaklığını yaşamıştı. Titta ona özellerinde yaşadıkları yakınlığı armağan etmişti. Ama o yürek çarptıran aşkı Maria hiç tanımamıştı ve asla tanıyamayacaktı. Titta'sı onun için annesiyle mücadele etmişti. Ve sonunda sıkıcı pazarlıklarla elinden gelenin en iyisine sahip olmuştu. Çok yakında ona ezelden beri aradığı şeyi verecekti. İşte, belki de aşk yalnızca buydu: Ötekinin arzularını ger-

çekleştirmek.

Maria aynanın karşısında oturuyordu. Gerçekten güzel bir gelindi. Evet, tüllü duvaklı beyaz gelinliği yoktu çünkü bu ölçülerle bir sandığa benzerdi. İyi bir terzinin elinden çıkmış, beli oturan bir tayyör giymek daha iyiydi. Tata George yanında değildi. Onu davet bile etmemişti: O çocukluk yıllarına eşlik etmiş babasında takılıp kalmıştı. Bugün de elinde sıkı sıkı tuttuğu dantelli mendil gene onu hatırlatıyordu. Yanında annesi ve ablası da yoktu; onları da çağırmamıştı çünkü onun hayatında hiç olmamışlardı. Üstelik oğlunu çaldığı için ondan nefret eden kayınvalidesi Giuseppina da yoktu. Gene de şanslı olduğunu düşünüyordu. Birkaç saat sonra Zevio'lu Commendator Meneghini'nin eşi Bayan Maria Meneghini Callas olacaktı. Bu ona yetiyordu: Duvarlarında tabloların asılı, yerlerinde İran halılarının serili olduğu aydınlık bir evi olacaktı; dolabında iki ya da üç astragan ve vizon kürkü olacak; hizmetçisi ve şoförü ona hizmet edeceklerdi.

"Girebilir miyim?" Matilde düşüncelerini böldü. "Hanımefendi, Commendatore aradı. Saat on ikiye kadar pasaport için emniyet amirliğine gitmeniz gerektiğini hatırlatıyor."

Titta hiç değişmiyordu. Daha o gün evlenmişler, hayatlarını sonsuza dek birleştirmişlerdi ama o hâlâ pasaporttaki damgaları düşünüyordu. Ertesi gün Güney Amerika'da, uzun bir turneye çıkacaktı. Kocasından üç ay uzak kalacaktı. Titta, yolculuğunu en küçük ayrıntısına kadar planlamış, her şeyi düşünmüştü. Onun aşkı uğruna menajerlerin en hassası kesilmişti. Tiyatro yöneticileriyle

iletişim kuruyor, kaşe konusunda pazarlık ediyordu. Maria yalnızca şarkı söylemekle yetiniyordu. O bu tür pratik işler için yaratılmamıştı: Maddî konularla ilgilenemeyecek kadar düşkündü sanata. Böyle olunca da kendini iyiden iyiye bir çocuk gibi hissediyordu ve tuğlalarının yanı sıra bir de onun mesleği ile ilgilenmek zorunda kalan adama karşı içi şükran duygusuyla doluyordu. Kimi zaman kasvetli düşüncelere dalıyordu. Bu erkeğin henüz anlamayı başaramadığı gölgeli alanları vardı. Onu her an yinelediği üzere gerçekten bu kadar çok seviyorsa, nasıl oluyor da böylesine uzun bir süre karısından ayrı kalmaya katlanabiliyordu? Düğün tarihini neden sürekli ertelemişti? Onu ikna edebilmek için "Ya benimle evlenirsin ya da ben şarkı söylemeyi bırakırım!" diye haykırmak zorunda kalmıştı. Aynanın karşısında saçlarını tararken kendini yüksek sesle "Yoksa benimle çıkarları için mi evleniyor?" diye sorarken yakalamıştı. Sonra kendi kendine gülümsedi. Yüzyılın en başarılı işini kendisi yapmıştı. Meneghini ailesi gerçekten de milyonerdi. Evet, kazancını cebine atıyordu ama aynı zamanda onun her türlü ihtiyacını karşılıyor, giysilerinden mücevherlerine kadar hiçbir şeyini eksik etmiyordu. Hayır, onun Titta'sı gerçekten âşık bir erkekti. Peki, o halde neden onunla bir perşembe günü, akşamın beşinde San Fermo Kilisesi'nin rahip odasında yalnızca iki tanık ve nikâhı kıyacak olan don Ottorino'nun huzurunda evleniyordu? O her zaman beyaz bir gelinliğin, *Ave Maria*'yı çalan bir orgun ve melekler bakiresi korosunun söylediği *Forza del Destino*'nun hayalini kurmuştu. Tamam, kendisi Amerikalıydı, Titta da İtalyan. Kendisi Yunan-Ortodoks'tu,

Titta Katolik. Ama bunlar kolayca aşılabilecek engellerdi.

"Hanımefendi, bağışlayın. Kapının altından bir mektup atmışlar." Matilde onu en özel düşünceleriyle baş başayken rahatsız etmekten hoşlanıyor gibiydi. Üzerinde "Bayan Maria Meneghini" yazan beyaz bir zarftı bu. Eşinin soyadıyla aldığı ilk mektuptu bu. Açtığı anda yüzü soluverdi. Notta büyük harflerle şöyle yazıyordu: "Sen ölü bir kadınsın." Öyle görünüyordu ki bir kilisenin rahip odasında aceleyle kıyılan burjuva nikâhı bazılarını rahatsız ediyordu. Hem de çok...

Sabahın üçüydü. Kepenklerin arasından sızan ay ışığında Maria uzun parmaklarına bakıyor, nikâh yüzüğünü okşuyordu. Bu yüzüğe henüz alışamamıştı. Titta yanında uzanıyor, neredeyse bir saattir horluyordu. Bu onun düğün gecesiydi. Kocasıyla sevişmişti, her zamanki gibi aceleyle. Neden erkekler her şeyi aceleyle yapıyorlardı? Amaçlarına ulaşana dek tatlı ve ilgili davranıyorlar ama sonra saygısızlık etmekten çekinmiyorlardı. Böyle düşünüyordu. Erkeklerin dünyasını asla anlayamayacaktı. Ne de cinsellik takıntılarını. Onu hazırlık aşaması daha çok mutlu ediyordu. Ama Titta böyle bir tip değildi. Ona soyunma fırsatı tanımadan işini bitirmiş oluyordu.

Odanın sessizliğinde evlilik hayatını hayal etmeye çalışıyordu: Günün yorgunluğundan sonra sığınacağı emin bir limandı. Divanlara serili battaniyelerle, karıştırılacak dergilerle, birkaç okşamayla ve birlikte içilecek çaylarla yaşanacak bir yakınlıktı. Ona gerçek heyecanları müzik sayesinde vermeye ve almaya hazırdı. Bu konuda hiçbir şeyi esirgemeyecekti. Sahnede kendini olduğu gibi açacaktı.

Çünkü Maria Callas'ın gerçek aşkı yalnızca ve sonsuza dek tiyatroda yaşanacaktı. Bundan emin olmasına karşın ansızın içini bir hüzün kapladı. O da artık yirmi beş yaşında bir kadındı: Eddie'ye karşı duyduğu ve bunca senedir boğmaya çalıştığı tutku ansızın su yüzüne çıkmıştı. Onun kollarında, onun öpücükleriyle yaşadığı kaçamak, sarsıcı, doyurucu duyguları hâlâ hissedebiliyordu. Kaygıyla yataktan kalktı, üzerine bir sabahlık geçirdi ve gürültü etmeden yazı masasına gitti.

Eddie, bugün evlendim. Birkaç saat sonra Buenos Aires'te uzun bir turne yapmak için yola çıkacağım.

İlk olarak senin bana çok çalıştırdığın Turandot ile çıkacağım sahneye. Bu nedenle olsa gerek, evliliğimin ilk gecesinde bile olsa seni kendime çok yakın hissediyorum. Sonra Norma ve Aida'yı oynayacağım. Ne dersin? Sesimi böyle zorlamakla iyi yapıyor muyum? Her şey bir yana, sen hâlâ benim menajerimsin.

Öpücüklerini, okşamalarını, kokunu özlüyorum. Mutlu ol, sevgilim, hayatım.

Senin Maria'n

Ona birkaç satır yazınca ve bu mektubu yarın ona postalayıp pek yakında da yanıtını alacağını düşününce kendini daha iyi hissetti. Kaygısı uçup gitmişti. Huzurlu bir şekilde yatağa döndü. Maria ağlayarak, güneşin odayı aydınlatmasını bekleyerek sabahı karşıladı. Battista yanında horluyordu.

Armağanı Kabul Et

Milano, 22 Kasım 1950, Çarşamba

"Titta, acele edelim. Yitirecek zamanımız yok." O büyük gün nihayet gelmişti. Maria havalarda uçuyordu: Hep bunun beklentisiyle yaşamıştı. Meslek hayatının her adımını bu amaçla atmıştı. Üstelik bu mucize, müziğin koruyucu azizesi olan Santa Cecilia'yı anma gününde gerçekleşiyordu. Yatak odasında komodinin üstünde duran Michelangelo'nun Sacra Famiglia (Kutsal Aile) tablosunun önüne koştu ve hızlı bir dua okudu. Bunu hissediyordu. Eninde sonunda olacaktı. Bu nedenle birkaç sene önce Titta'sını Verona'yı terk etmek konusunda ikna etmişti ve sonunda Milano'nun en yeşil ve şık semtlerinden biri olan Buonarotti'de bir villa satın almışlardı. Hattâ villanın çocukları için bir bahçesi bile vardı: Toy adındaki kara fino köpeği Maria için evlat gibiydi.

Doğruydu, ikisi artık sürekli dünyayı dolaşıyorlardı. Birkaç ay Meksika'da kalmışlar, enine boyuna bütün İtalya'yı dolaşmışlardı ama Milano demek Scala demekti ve sadece bu tiyatroda, müziğin bu katedralinde "Callas" olabilecekti. O öğleden sonra, Maria'nın Vittorio Gui idaresinde *Parsifal*'i söylediği Roma'dan henüz dönmüşlerdi ki bir telgraf geldi. "Açsana Maria, haydi be karıcığım... Aç şunu

hemen!" diye bağıran Meneghini bir yandan da ısrarla kapıya vuruyordu.

Titta çok iyi biliyordu ki Maria banyoda meşgul olduğu zaman ne olursa olsun rahatsız edilmek istemezdi: Onun için banyonun uzun küveti, Köln kolonyası ve ipek geceliği (öğleden sonraları da onunla dinlenirdi) kutsal bir ayin anlamına gelirdi. Kaldı ki o Kasım ayı Milano'da kutup soğukları yaşanıyordu: Sis adeta bıçakla kesilebilecek yoğunluktaydı. Kaynar suyun içinde yatmak öyle keyifliydi ki... Titta'nın bu telaşının ardında gerçekten bir ölüm kalım meselesi olmalıydı.

Pek fazla heyecan göstermeden "Nedir bu kadar önemli olan aşkım?" diye sordu.

Kocası içeriye girer girmez gözlüklerini uzatarak "Oku şurayı," dedi.

Maria gözlerine inanmak istemiyordu. O birkaç satırı beş ya da altı kez yeniden okudu. "Babam sizi Milano, Durini Caddesi 20 numarada bekliyor. Birkaç hafta içinde siz bir tarih belirleyin. Wally Toscanini."

"Kutsal Meryem Ana! Ah sevgili Meryem!" Maria başka bir şey söyleyemiyordu. Meryem Ana'ya seslenerek evin içinde dolaşıyordu. Bir robota dönmüştü. Demek ki Arturo Toscanini ile tanışabilecekti. Çocukluğundan beri New York Metropolitan Operası'nda dinlediği o Toscanini ile. Giuseppe Verdi ile tanışmış olan ve dünyada herkes için İtalya'yı temsil eden o Toscanini. Toscanini demek Scala demekti. Kimse onun adını kutsamadan tiyatroya adım atamazdı. Ve o kesinlikle Scala'ya ulaşmalıydı. Ancak oradan bütün dünya için "İlahi Callas" olarak adlandırılarak

yola başlayabilirdi.

Battista "Maria haklı. Gerçekten yitirecek zaman yok. Her şeyi çok iyi planlamalıyız," diye düşünüyordu. Bu karısının hayatını ya da ölümünü belirleyecek olan buluşmaydı. Toscanini ile Maria Meneghini Callas dünyanın en seçkin tiyatrosuna ana kapıdan girebilecekti. Aslına bakılacak olursa daha önce Scala'ya çıkmıştı. *Aida*'nın üç temsilinde söylemişti. Hem de o yıl, Nisan ayında olmuştu bu: Scala'nın kraliçesi Renata Tebaldi'nin yerini alması için acil olarak çağrılmıştı. Ama kimse bunun farkına varmamıştı. Tiyatronun yöneticisi Ghiringelli, odasının önünden geçerken ona selam bile vermemişti. Oysa Maria odasının kapısındaki Tebaldi adını silerek oraya "Bayan Maria Meneghini Callas" yazıvermişti. Elden bir şey gelmiyordu: Herkes Toscanini'nin "meleğin sesi" olarak nitelendirerek yücelttiği Tebaldi'nin yokluğu yüzünden ağlamaktaydı. Titta sesten anlardı: Arena di Verona'da defalarca dinlediğinden, Maestro karısını bir kez dinleyebilse bu işin olacağını biliyordu. O zaman kimselere gerek kalmazdı. Maria herkesi bir kenara atabilirdi. Tebaldi de kimdi? Karısı o yararsız dualarını okurken Commendatore telefonu eline aldı ve hemen Toscanini'nin evini aradı. "Maria, Maestro önümüzdeki pazartesi, ayın 27'si için randevu verdi. Bizi öğle saatinde evinde bekliyor." Maria paranoya derecesinde batıl inanç sahibiydi. Ona göre, bu tarih meslek hayatının en anlamlılarından biriydi. "Titta, bu Tanrı'dan gelen bir işaret. Ben 27 Kasım 1940 yılında Atina Lyric Tiyatrosu'nda ilk kez *Boccaccio* ile sahneye çıktım. Ve şimdi, tam on yıl sonra her şey umduğum gibi giderse, Toscanini için

şarkı söyleyeceğim. Haydi çıkalım. Gidip Duomo Katedrali'ndeki Meryem Ana'ya teşekkür edelim."

Maria o Meryem Ana heykelciğini çok seviyordu: Milano'ya gelir gelmez onun yanına koşuyordu. Bu da onun ayinsel takıntılarından biriydi: Duomo'da mum yakmak, Cova'da kahve içmek, Montenapoleone Caddesi'nde gezinmek.

Maria giysi dolabını açarak "Pazartesi günü giyecek hiçbir şeyim yok. Ne yapacağız?" dedi. Titta'sının her soruya bir yanıtı, her soruna bir çözümü vardı.

"Yarın sabah seni en varlıklı kişilerin terzisine götürürüm. *Corriere della Sera* gazetesinde okudum. Adı Biki. Herkes ona gidiyor. Merkezde bir dükkânı varmış. Toscanini için çok şık olmalısın benim biricik aşkım."

Ertesi sabah Titta ve Maria sabahın onunda Biki'deydiler. Satış görevlisi kız öğleden önce müşteri gelmesine alışık değildi. Hanımefendiler, o gerçek olanlar, asla ondan önce uyanmazlardı.

Meneghini o Commendatore ifadesiyle "Biki siz misiniz?" dedi.

"Ah hayır beyefendi. Madame saat on bir olmadan dükkâna inmez. Bir şey mi arzu etmiştiniz?"

"Ona inmesini, Maria Meneghini Callas'ın burada olduğunu söyleyin lütfen."

Biki'nin satış görevlisi kız bu tür davranışlara alışkın değildi. Hem zaten Madame sadece çok seçkin birkaç müşteri için rahatsız edilebilirdi. Bayan Meneghini'yi baştan ayağa şöyle bir süzdü ve gülümsemeye başladı. Bu kocaman bir kadındı. Biki sadece sıska kadınları giydirirdi. O

yılların modası büyük bedenlere uygun değildi.

"Bayım, Madame'ı rahatsız edebileceğimi sanmıyorum. Siz..."

"Bakın küçükhanım, ben Commendatore Meneghini'yim," derken cebinden timsah derisi cüzdanını çıkarttı. "Ben nakit para öderim, anladınız mı?"

Maria, Titta'nın bu kararlı hallerine bayılıyordu. Karısını savunması gereken durumlarda öne çıkmasına hayrandı. Yarım saat sonra Biki canının sıkkın olduğunu gösteren bir yüz ifadesiyle dükkâna indi. Yardımcısı ona Meneghini Callas adında bir hanımın geldiğini bildirmişti. Bu ad ona kesinlikle hiçbir şey ifade etmemişti. Ufak tefek, gerçekten olağanüstü şıklıkta bir hanımdı. Sabahın bu erken saatinde bile. Bu iki yeni müşteriyi tek bir bakışı ile değerlendirmişti: Bunlar korkunç 'taşralı zenginler'di. Meneghini Callas denen hanımın bacakları feciydi, kolları sosisi andırıyordu. Üstelik sabahın bu saatinde tüllü ve yeşil bir şapka takmıştı. Ölülerin bile yüzünü mosmor edecek bir kıyafetti bu. Ağzından "Oh, mon Dieu!" nidası kaçtı.

"Ben Commendator Meneghini'yim, sevgili Bayan Biki. Burada karım için bulunuyorum, ünlü..."

"Çok üzgünüm Bay Meneghini ama sizi memnun edemeyiz," diyerek Meneghini'nin sözünü ağzına tıkayan Biki'nin yüzünde son derece sahte bir gülümseme belirdi.

"Sizin hanımınıza uygun bedenlerimiz yok. Giysilerimiz, onun... böyle iri tarzına uymaz..."

"Ama istisnalar yapılabilir, ben çok iyi para öderim. Ve her zaman nakit olarak," diye ekledi Titta. O ana dek olup bitenleri sessizce izleyen Maria bu hanımın sahte nazlan-

malarına kanmamıştı.

Onu kolundan yakalayarak "Siz kesinlikle bir hanımefendi değilsiniz, size neden herkesin yalnızca Biki dediğini şimdi anlıyorum. Benim yüzüme iyi bakın şimdi," deyiverdi. "Ve şunu aklınıza iyi kazıyın: Bu yüz Maria Meneghini Callas'a aittir. Eğer olur da, dükkânınıza bir kez daha girersem ne Commendatore'ye ne de kartvizite ihtiyacım olacak. Bunu unutmayın. Ve dikkatli olun. Ben sözümü hep tutarım." Sonra Montenapoleone Caddesi'ndeki dükkânında şaşkın bir Biki bırakarak çekip gitti. Bu kadında gerçekten "ilahi" bir yaradılış vardı. Uçuşa geçmesini beklemek gerekiyordu.

En sonunda pazartesi günü gelip çatmıştı. Maria onu Toscanini'den ayıran her günü saymıştı. Her sabah katedrale gidip Meryem Ana heykelciğine mum yakmayı unutmamıştı. Gene bir tür büyü yapmak için bir önceki gün Scala'nın önünden geçmiş ve tiyatronun her köşesinde üç kez haç çıkarmıştı.

Titta onu acele ettiriyordu: "Acele edelim Maria. Toscanini'yi bekletmeyelim." Şimdi hazırdı. Beyaz yakalı sade gri giysisinin üzerine (Biki bunu kesinlikle onaylamazdı) vizonunu giydi ve Titta'sı ile büyük buluşmasına doğru yollandı. Kolunun altında bir *Norma* partisyonu vardı. Eğer Maestro ondan bir şeyler söylemesini isterse en sevdiği yapıtı söyleyecekti. Ama fazla seçeneği yoktu. Herkes bilirdi ki Toscanini'ye bir şey kabul ettirmek olanaksızdı. Ne yapacağı kesinlikle tahmin edilemezdi. Bu da Callas'ı müthiş kaygılandırıyordu. Gergin olduğu zaman kesinlikle en iyi performansını sergileyemezdi.

Toscanini malikânesinin yer aldığı Durini Caddesi'nin köşesine henüz varmamışlardı ki Maria birdenbire kalakaldı. Kaldırımın karşı tarafında bir çocuk gözlerini dikmiş ona bakıyordu. Kendisinden ayırmadığı o mavi gözleriyle hiç kımıldamadan duruyordu orada. Beyaz bir gömleği, kırmızı bir kravatı vardı. Ona gülümsüyordu. Bu Vassilis'ti. Yıllar vardı ki onu "görmüyordu". Ona dönmüştü, yalnızca onun için, bu çok önemli günde geri gelmişti. Maria, Titta'nın kolunu bıraktı ve yolun karşısına geçerek ona doğru koştu. Kocası "Maria, ne yapıyorsun?" diye bağırdı. Anlayamıyordu. Anlayamazdı. Vassilis sürekli uzaklaşıyordu. Ona gülümsüyordu ve sonunda ona minik eliyle kocaman bir öpücük göndererek "Armağanı kabul et! Armağanı kabul et!" diye haykırdı. Şimdi yok olmuştu. Belirdiği gibi görünmez olmuştu. Maria artık korkmuyordu. Tek bir söz etmeden Titta'sının koluna döndü. Ona hiçbir açıklama yapmadı. Anlayamazdı. Toscanini malikânesinin geniş merdivenlerini tırmanırlarken kendi kendine ağabeyinin "Armağanı kabul et! Armağanı kabul et!" diye bağırmasının ne anlama geldiğini düşünüyordu.

Arturo Toscanini az konuşan bir insandı. Her ne kadar güzel kadınları çok sevse de şarkıcılardan uzak dururdu. Burnunun ucunda duran gözlüğün üzerinden Maria'ya şöyle bir baktı. Doğrudan Meneghini'ye hitap etmeyi yeğliyordu. "Sizi gayet belirli bir nedenle davet ettim," diyerek sadede geldi.

"Uzun meslek yaşantımda gerçekleştirmek istediğim tek bir hayalim kaldı: Verdi'nin *Macbeth* operasını yönetmek. Bu sevinci yaşamadan ölmek istemiyorum. Şimdiye

dek yapmamamın da yalnızca bir nedeni var. İşini bilen bir Lady Macbeth bulamadım. Bana söylediklerine göre," diyerek sözlerine ilk kez ara verdi ve Maria'ya döndü, "sizin öyle tuhaf, çetin, vahşi kedi gibi bir sesiniz varmış ki bunun bana uyabileceğini düşündüm."

"Vahşi kedi sesi." Maria şimdiye dek kimsenin sesini böyle tanımlamadığını düşündü. Ama bu onu rahatsız etmedi. "Melek mumyası olmaktansa vahşi bir kedi olmak daha iyi," diye düşünürken Tebaldi meleğine özellikle düşkün olan Toscanini'nin duyarlılığını yaralamamak için düşüncelerini dile getirmemeye dikkat etti. Böylesine önemli bir fırsat karşısında Maria'nın telaffuz etmeyi becerebildiği tek cümle "Maestro, çok sevindim," oldu. "Tamam. Buraya gelin o halde." Maestro Callas'ı piyanonun yanına aldı. Notaları onun eline verdikten sonra *Macbeth*'i çalmaya başladı. Maria bu operayı tanımıyordu ama de Hidalgo'nun değerli eğitimi sayesinde notaları görür görmez deşifre etmeyi biliyordu. Resitatif bölmeden başladı: *Zafer günü rastladım ona...* Adım adım ilerledikçe Maestro başıyla onu onaylıyor ve sürdürmesini işaret ediyordu. Maria farkındaydı: İlahi bir sesle söylüyordu. Ara vermeden *Caballetta*[2] bölümüne, yüce Lady'nin kendine duyduğu güvenle başladı: Kendisinde de aynı kan, aynı cehennem sesi vardı. *Gel, acele et! Senin o soğuk yüreğini ateşe vermek istiyorum,* diye devam eden arya bu notaların olanaksız gibi görünen hızlı tırmanışıyla akıp gidiyordu. Son çağrıda şöyle diyordu: *Geç mi? Armağanı kabul et, tahta sen otur.*

[2] 19. yüzyıl operalarında aryanın oldukça hızlı olan ikinci bölümüne verilen ad. (ç. n.)

"Armağanı kabul et." Şarkısını söylerken Maria bütün heyecanını gözyaşlarına döküyordu: Bunlar sevgili Vassilis'inin gözlerinin önünden son kez yitmeden önce veda ederken söylediği sözlerdi. Savaşı çoktan kazanmıştı. Bundan emindi. Ağabeyi öte dünyadan bunu müjdelemek için gelmişti. Gözle görünür biçimde duygulanmış olan Toscanini piyanoyu kapattı ve tek bir övgü dile getirmeden ona yan gözle baktı ve şöyle dedi: "Bayan Callas, aradığım Lady sizsiniz. Yarın sabah Scala'dan bir teklif mektubu alacaksınız."

Scala Ayaklarına Kapanıyor

Milano, 15 Haziran 1951, Cuma

"Yorgunum. Sinirlerim harap oldu. Nasıl anlayamıyorsun bunu?" Milano'daki evinin şık salonunda yazı masasının başına oturmuş olan Maria huzursuzca ajandasını karıştırıyordu. Elleri titriyordu. 5 Haziran günü Floransa Comunale sahnesinde *Vespri Siciliani*'yi[3], 9 Haziran günü iki kez *Orfeo ed Euridice*'yi seslendirmiş, 11 Haziran'da Floransa'nın Grand Hotel operasında aryalar konseri vermişti (Kocası onu "Sahipleri dostlarım. Çok iyi para veriyorlar. Hem de nakit olarak," diyerek ikna etmişti). Bundan dört gün sonra Meksiko kentine gitmişti: *Aida, La Traviata, Norma, Tosca* operalarında sahneye çıkmış ve Eylül'ün sonuna kadar farklı konserler vermişti. "Artık dayanamıyorum. Sen yeryüzündeki en bencil erkeksin. Beni hiç mi düşünmüyorsun? Ben para basan bir makine değilim!" diyerek gözyaşlarına boğuldu. "Kimi zaman Yunanistan'da beni lokanta lokanta dolaştıran ama benim gerçekten ne istediğimi sormayan anneme benziyorsun. Annemin hâlâ yitirmediği sömürme duygusu sende de var."

Anne Litsa'ya ilişkin anılar onu yaralamaya devam edi-

[3] Sicilya'nın akşam ayinleri. (ç. n.)

yordu. Birkaç ay önce New York'a gitmişti. Annesine bir sürpriz yapmak istiyordu. Bu arada kocasından ayrılmış olan Litsa, Astoria'da tek başına küçük bir apartman dairesinde yaşıyordu. Zsa Zsa Gabor'un annesinin işlettiği bir giyim mağazası olan Jolie'de çalışarak para kazanıyordu. Oraya vardığında Maria gözlerine inanamadı: Annesi vitrine bir dizi oyuncak bebek dizmişti ve bunlara "Callas bebekleri" adını vermişti. Her bir oyuncak onun bir mücadelesini yansıtıyordu: *Aida, Turandot, La Traviata...* Her biri yirmi dolara satılıyordu. Litsa bunların Amerika'da çok ünlü olan bir Yunan soprano tarafından çizildiği yalanını uydurmuştu.

Maria ciğerlerindeki bütün havayı savurarak "Nasıl olur da böyle bir şey yaparsın? Nasıl olur da benim adımı böyle sömürürsün?" diye haykırdı.

"Senden gelecek parayı beklersem açlıktan öleceğim. Ne yapsaydım yani?" diyen annesi haklı olduğunu savunuyordu. Bu durumdan son derece rahatsız olan Maria dükkânda bir dakika daha kalamadı.

"Şimdi bu kapıdan çıkıyorum ama asıl senin hayatından çıkıyorum!" dedi. Ve sözünü tuttu.

O öğleden sonrasında Titta da Litsa gibi davranıyordu. Karısının nefes almadan, dinlenmeden her yerde sahneye çıkmasını istiyordu. Kendisi için bir sorun yoktu. Maria'sının adımlarını sahneye attığı an müthiş bir dönüşüm yaşadığını biliyordu: Kendine ait bir dünyaya giriyor, orada yalnızca kendisinin görebildiği yüzler ve renklerle mutlu oluyordu. Kahramanını her seferinde yeniden canlandırmayı başarıyordu. Onu notaların içinden çekip çıkartıyor,

ona mucizevî bir biçimde can katıyor, sonra seyircinin çiçeklerine ve alkışlarına gömebiliyordu. Şarkı söylediği her sefer yinelenen gizemli bir ayindi bu.

Titta "Yapma tatlım, saçmalama. Bugün öğleden sonra Scala'da senin sözleşmeni görüşeceğiz. Tiyatronun kraliçesi olduğunda her şey değişecek," diyerek onu rahatlatırken, kahvesini uzatıyordu. Meneghini kartlarını iyi oynamayı biliyordu: Scala adını andığı anda, Maria'nın bambaşka bir hale büründüğünü, yepyeni bir ışıkla parıldadığını biliyordu.

Toscanini sözünü tutmuştu: Maestro'nun evindeki denemenin ertesi günü Ghiringhelli onu davet etmiş ve 7 Aralık'taki açılışı ve Scala'da başrol için sözleşmeyi müjdelemişti. Şimdi sırada ödeme ve sahnelenecek yapıtlar konusunda anlaşma vardı. Maria, daha bir yıl önce *Aida*'da söylerken ondan selamını esirgeyen bu sevimsiz yönetmenden intikamını almıştı. Şimdi Scala'ya bir kraliçe olarak giriyordu. Bu, kaderinde yazılıydı. Bazı fesat kişilerin verdiği adla "Commendator Callas" özellikle çok mutluydu. O gün öğleden sonra öteki adlar, idareciler, değnekçiler (Maria orkestra şeflerine bu adı verirdi) ve her şeyden önemlisi kaşe konusundaki koşullarını bildirecekti.

"Açılışı *Norma* ile yapmak istiyorum: Maria şimdiden bildiğini okumaya başlamıştı. Aslında Titta'sına anlaşma konusunu ona bırakma konusunda söz vermişti ama Ghiringhelli 7 Kasım'da *Vespri Siciliani* ile sahneye çıkmasını önerince bunun nedenlerini dinlemeye bile razı olmadı. *Norma* onun en büyük silahıydı: Bu operayla bütün Scala'yı dize getirecekti.

"Hanımefendi, size birinci sınıf bir sözleşme sunuyoruz. Bütün sezon boyunca çıkacağınız üç operada da başrolde olacaksınız. Kendinizi operamızda kesinlikle evinizde hissetmenizi istiyoruz."

"Bay Ghiringhelli, Callas kendini Scala'da evinde hissetmek istemiyor." Kendinden söz ederken üçüncü şahıs kullanmayı çoktan öğrenmişti. Bu alışkanlığını, bu ikiye bölünmeyi bir daha asla yitirmeyecekti. "Scala benim sarayım olacak. Ben de buranın kraliçesi olacağım. Ah, merak etmeyin, ben ne deli ne de beyinsiz bir kibirliyim. Tacımı alın terimle hak edeceğim. Tahtımı yorularak ve hattâ gerekirse tırnaklarımla kazıyarak fethedeceğim."

Maria'nın bu sözlerini duyan Ghiringhelli donup kaldı. Orada herkes çok iyi bilirdi ki Scala'nın tek bir kraliçesi vardı: Hem seyircinin hem de bizzat Arturo Toscanini'nin sevgisiyle kutsanmış olan Renata Tebaldi. Ayrıca bu iki kraliçenin aynı çatı altında barınamayacağı da çok iyi biliniyordu. Maria ve Renata birkaç ay önce Meksiko'ya yaptıkları turne sırasında tanışmışlardı ve birbirlerinden hiç de hoşlanmamışlardı.

"7 Kasım günü kesinlikle Verdi ile açılış yapmak istiyoruz. *Norma*'yı programa alabilirim ama ancak ikinci sırada olabilir." Maria tuhaf bir ürperti duydu, kendini işgal edilmiş gibi hissediyordu. Rakibine karşı bir satranç oyununa başlamıştı.

"Tamam. Öyleyse açılışı *La Traviata* ile yaparız." Tebaldi'nin bir önceki sene Verdi'nin bu en ünlü operasını Regio'da sahnelediğinde büyük bir başarı kazanamadığını biliyordu. Her ne kadar uzun bir süredir bu operayı Sca-

la'da da oynamak istediği bilinse de opera yönetimi bu rolü ona vermekten kaçınıyordu. Callas, aynen *Norma*'da olduğu gibi *La Traviata* operasında da kimsenin kendisiyle boy ölçüşemeyeceğini biliyordu. Açılışı *La Traviata* ile yaparsa Tebaldi adını tiyatrodan sonsuza dek silebilirdi.

Ghiringhelli konuyu fazla uzatmamaya çalışarak "Üzgünüm ama bu saygısızlığı meslektaşınıza yapamayız," dedi. "Renata'yı kızı gibi gören Toscanini'ye de yapılamaz bu." Ghiringhelli bir sıfır öndeydi. Callas bu noktada boyun eğmek zorunda kaldı, intikamını daha sonra alacaktı.

"Pekâlâ, *Vespri Siciliani* ile başlayalım," diyerek noktayı koydu. "Ama bana *La Traviata* için de bir sözleşme hazırlayacaksınız."

Titta bu durumdan hoşnut kalmıştı. Eve şahane bir sözleşme getirmişti: *I Vespri, Norma, Il ratto dal Serraglio*[4] ve ileride belirlenecek bir tarihte seslendirilecek dört *Traviata* gösterisi. Bir sonraki sezon ise Toscanini'nin gözdesi olan Verdi'nin *Macbeth*'i ile açılacaktı. Titta, Filodrammatici Caddesi'nde bulunan Scala operasından çıktıklarında karısını kucaklayarak "Maria, bizi artık hiç kimse durduramaz!" dedi. Maria buna bir yanıt vermedi. Başını öne eğmiş yürüyordu. Mutluydu ama içinde huzursuz bir önsezi vardı: Bu kader günüydü. Her şey bitmişti. O andan sonra onun için geriye dönüş artık mümkün değildi.

[4] Saraydan Kız Kaçırma. (ç. n.)

Audrey Gibi Bir Efsane

Milano, 7 Kasım 1953

O akşamın en şık kadını olmak istiyordu. Siyah kadifeden uzun giysisi, krem rengi samur kürkü ile harika görünüyordu. Tek sıkıntısı rahat nefes almasına izin vermeyen korsesiydi ama bu işkenceye değerdi. Rakibi Renata Tebaldi'nin zaferine tanıklık etmek zorundaydı. Tebaldi o sene Scala'nın açılışını Catalani'nin *La Wally* operasıyla yapıyordu. Maria da üç gün sonra *Medea* ile sahneye çıkacaktı. Gene de Tebaldi'nin bütün alkışları almasına izin vermeyecekti. Kendini opera yöneticisi Ghiringhelli'nin locasına davet ettirmişti. Seyircinin en rahat görebildiği locaydı bu. Herkes onu fark edecek ve coşkuyla hayranlığını dile getirecekti. O, Scala seyircisinin kalbini bir süre önce fethetmişti: *Macbeth* ve *Il Trovatore* ile herkesi çıldırtmıştı.

"Maria, neden ısrarla bu kolsuz giysiyi giymek istiyorsun, bir anlam veremiyorum," diyen Titta, karısının giyim kuşamı dâhil her şeyi ile ilgilenmek istiyordu. "Bir açılış için uzun kollu bir giysi kesinlikle daha uygun düşerdi," diye ekledi. "Çok basit Titta. O harika uzun eldivenleri giyebilmek için bu giysiyi seçtim. En son moda bunlar. Audrey Hepburn *Life* dergisinin kapağında tanıttı bunları," dedi Maria dalgın bir havayla. Aslında gerekçesi farklıydı: O

uzun saten eldivenlerle lanet olası Tebaldi'yi alkışlamak zorunda kaldığında hiç ses çıkmasın istiyordu. Maria ona karşı zafer kazanmak için böyle oyunlar yapıyordu. Kaldı ki o yıl bir düelloda karşı karşıya geleceklerdi: Önce Renata-*Wally,* Maria-*Medea*'ya karşı oynayacak, sonra da Maria-*Don Carlo,* Renata-*Otello*'ya karşı çıkacaktı sahneye. Ve bu düelloda ikisinden biri sonsuza dek yok olacaktı. Artık iki kraliçeye yer yoktu. Bu belirleyici bir sezon olacaktı.

Maria bir türlü huzura kavuşamıyordu. O kadında hoşuna gidebilecek hiçbir şey bulamıyordu. Onun sahnede bir fil edasıyla hareket ettiğini, sesinin hamur gibi yumuşak olduğunu düşünüyordu; açık söylediği sesli harflerde bir taşralılık, belirgin bir vurgu vardı. Annesinin eteğini bırakmayan evde kalmış bir kız kurusuydu. Gene de bir türlü anlamlandıramadığı biçimde seyircisi ona tapıyordu. Onu kesin bir biçimde nasıl yere serebileceğine kafa yorarak geceler boyunca uykusuz kalmıştı. Başlangıçta yeteneğinin buna yeteceğini düşünmüştü. Ama bunu asla açıkça kabul etmese de Tebaldi gerçekten eşsizdi. Farklı bir yöntem geliştirmeliydi. "Öyle ya! Nasıl oldu da bunu daha önce düşünemedim?" Bu dâhice düşünce Noel'den on gün önce, bir öğleden sonra Roma'da Excelsior sinemasından çıkarken aklına geldi. Birkaç gün sonra Opera tiyatrosunda *Trovatore*'yi söylemek üzere sürdürdüğü çalışmalar arasında bir öğleden sonra dinlenmeye karar vermiş ve Audrey Hepburn'un *Roma Tatili* filmini görmeye gitmişti. Filmin sonunda Titta'nın o günlerde işe aldığı ve kendisine eşlik eden kâhya Bruna ağzından şöyle bir söz kaçırdı: "Biliyor musunuz hanımefendi, siz de biraz Hep-

burn'e benziyorsunuz!"

Bruna haklıydı. İşte fikir aklına buradan gelmişti, o da Hepburn gibi olacaktı. Her akşam hiç sakınmadan kendini feda ettiği seyircisi tarafından ilahlaştırılabilmek için o da bir tanrıçaya dönüşmeliydi. 19. yüzyıl sonlarında İngiliz ressamları tarafından yapılmış ve Milano'daki evinin salonunda zevkle seyrettiği bazı portreler gibi uçucu, naif bir hal almalıydı. Bir ömür beklediği an gelmişti. Artık kelebeklerin en güzeline dönüşecek ve uçuşa geçecekti.

"Titta, nasıl yapabiliriz bunu?" Öğüt almak için başvurabileceği en doğru insan kocasıydı. Yaratıcısı oydu. Callas'ı o şekillendirmişti; şimdi tanrıçayı yaratmak için de yardımcı olurdu. Titta iyi bir iş adamı olarak Maria'nın haklı olduğunu bir çırpıda anladı. "Sevgilim, ilk iş olarak zayıflamalısın. Sonra da görünümünü yenilemelisin. Makyajını, saçlarını... Her şeyi yeni baştan ele alacağız."

Kocası haksız değildi. Soluğunu kesen korselerin esiri olamazdı. Şiş ayak bileklerine, gerginliğini yitiren bedenine, senelerden beri ışıldamayan tenine kesinlikle bir çözüm bulmalıydı.

"Haklısın sevgili Titta," diyen Maria durumu kabullenmişti. "Takriben bir ay sonra Scala'da Lucia di Lammermoore olacağım. İnsanlar farkı görmeye başlamalı. Delirme sahnesinde cansız, solgun, zayıf olmalıyım: Ancak o zaman deliliğim inandırıcı olabilir." Evet ama bu kadar kısa bir sürede bu kadar köklü bir değişiklik nasıl olabilirdi? Varlıklı bir kadın olduğundan beri hiçbir şeyden sakınmamıştı: Masajlar, çamur banyoları... Amerika'dan ithal edilen çok yenilikçi (ama çok can sıkıcı) bir sisteme bile başvurmuş-

tu: elektro uyarı sistemi. Ama sonuçlar hep hayal kırıklığı yaratmıştı. Tabii diyetlerden söz etmeye gerek bile yoktu; her türlü diyeti uygulamış ama sonuç alamamıştı. Tiyatro saatleri yüzünden sağlıklı bir yeme düzeni oturtamıyordu. Akşam yemeğini sabaha karşı birden önce yemesine olanak yoktu. Bu da yiyeceklerin sindirilmesini engelliyordu. Ama şimdi kritik bir noktadaydı. Gerçekten bir numara olmak için değişmeliydi, hem de çok çabuk.

Güvenebileceği tek bir dostu vardı. Onu doğurttuğu ve vaftizinde bulunduğu günden beri birbirlerini gözden yitirmemişlerdi. Bu Doktor Lantzounis'ti. Birkaç seneden beri Hollywood'a yerleşmiş ve büyük sinema yapımcılarıyla dostluklar kurmuştu. Anne Litsa'yı Zsa Zsa Gabor ile tanıştıran da o olduğu için Maria onu hiç bağışlamamıştı. Tam bir ay önce kendisine bir mektup yazmıştı: Jayne Mansfield'in en iyi arkadaşı olduğunu bildirmişti. "Zayıflamanın çaresini onlar da bilmiyorsa..." diye düşündü Maria.

"Korkma Maria. Biliyorum, bu biraz farklı bir çare. Düşününce rahatsız ediyor. Ama gerçekten mucizevî bir yöntem. İstediğin kadar düşünmek için zamanın var. Evet demeye karar verirsen beni ara. Sana arkadaşımın Cenevre numarasını veriyorum. İki randevu sonra iş tamamdır." Maria telefonu kapattığında allak bullak olmuştu. Doktor Lantzounis gayet açık konuşmuştu. Hollywood'da zayıflamak için yaygın olarak iki yöntem kullanılıyordu. Birincisi ve daha yaygın olanı onun için söz konusu bile olamazdı: kokain. Yemeklerden önce kokain çekmek iştahı kesinlikle kapatıyordu. Bunun yanında müthiş bir canlılık veriyor, sıradan bir insanın asla kaldıramayacağı bir çalışma rit-

mi sağlıyordu. Bir filmi bir an önce çekmek ya da kamera karşısındaki çekingenliği yenmek için ideal bir yol olabilirdi. Bunun sakıncaları vardı: Bağımlılık yapıyordu ve kalbe dokunuyordu. Maria doktorun açıklaması üzerine "Ah hayır. Benim tansiyonum düşüktür. Sonra bir de notaları unutursam?" gibi bir yorum yapmıştı.

Gene oldukça sıra dışı olan ikinci yöntem daha az seçiliyordu çünkü insanda ruhsal bir sıkıntı yaratıyordu; daha doğrusu gerçek bir iğrenme duygusuna yol açıyordu. Gene de Rita Hayworth, Greta Gabro ve Marilyn Monroe gibi yıldızlar bu 'doğal' yöntemle zayıflamışlardı: Bir asalağın, tenyanın yumurtalarını yutmuşlardı. Birkaç gün içinde tenyalar yaşamak için doğal ortamlarını bağırsaklarda buluyorlar ve bedenin önemli besin kaynaklarını ondan çalıyorlardı.

"Ne korkunç! Bedenimde yaşayan bir asalağın beni yemesini öneriyorsun!"

"İyi düşün Maria. İstediğin her şeyi yiyebileceksin ve hiçbiri bedenine yaramayacak."

"Peki o şeyi ne kadar tutacağım içimde?" diye sordu Maria temkinli bir ilgiyle.

Lantzounis "Üç ay; bu sürede zaten kilo vereceksin ve metabolizmanı değiştireceksin," diyerek onu rahatlattı. Ona dünyanın en korkunç çaresiymiş gibi görünen bu yöntem, saatlerin akıp gitmesiyle olası tek çözüm olarak görünmeye başladı; bir sanatçı ve kadın olarak kendini yüceltmek adına böyle bir fedakârlığa katlanacaktı.

Doktor Gustav Hassler'in Cenevre'de bulunan kliniği bir sığınağı andırıyordu. Lantzounis, Amerikalı ve başka

milletten milyarderlerin burayı keyifli bir kaçış noktası olarak gördüklerini söylemişti. Burada gayet avangart uygulamalar yapılıyordu: kış uykusu, kan plazmasının değişimi, hattâ kırışıkları yok etmek için mikro cerrahi yöntemleri. Dışarıdan baktığında bu klinik Maria'ya Cape Canaveral ile Thomas Mann'ın *Büyülü Dağ* kitabında anlattığı klinik arası bir yer gibi göründü. Sabahın erken saatlerinde buraya Titta ile geldiğinde tanınmamak için gösterişli bir şapka ve büyük güneş gözlükleri takmıştı ama içeridekilerin kimseyi umursadıkları yoktu.

Doktor Hassler titiz bir muayenenin sonucunda "İşte burada. Bir bardak suyla güzelce yutulacak yirmi yumurta," diyerek reçetesini yazdı. "Bunları eve gidince yutmanızı öneririm çünkü bir saat sonra bulantı da başlayacaktır. Ama kaygılanmayın. Her şey kontrol altında."

Maria bu ilk yaramazlığında bir çocuk gibi heyecanlanmıştı. Hizmetkârlara görünmemek için Buonarroti Caddesi'ndeki evine gizlice girdi. Buzdolabından aldığı kadehi donmuş Crystal ile doldurdu. "Bu iğrenç canavarları mutlaka yutmak zorundaysam, onları en azından şampanyada boğmayı denemeliyim," diyerek tenya yumurtalarını tereddüt etmeden yuttu. Geceyi mide bulantıları ve mide krampları yüzünden uykusuz geçirdi: Olimpos Dağı'na tırmanışı başlamıştı.

Aşağı yukarı bir ay sonra Maria Callas on altı kilo vermişti. Yüzü incelmiş, gözleri daha iri ve kara görünmeye başlamış, dudakları şehvetli bir görünüm kazanmıştı. Gizli ve güzelce saklanmış olan dostuna verdiği ad Coco'ydu ve Coco'yla birlikte huzur içinde yaşıyordu: O sessiz bir var-

lıktı ve içinde bir işçi karıncanın gayretiyle çalışıyordu. Ama bu hızlı zayıflama herkesin dikkatini çekmişti. Gazetelerde ve salonlarda herkes farklı yorumlar yapıyordu: Callas hasta, Callas bitkin, Callas'ın birkaç ay ömrü kaldı. Bu dedikoduların gölgesinde doğmakta olan yeni kadın olağanüstü büyüleyici ve moderndi. Sofistike bir kadın imgesi güneş gibi doğuyordu.

"Titta, artık gardırobumu gözden geçirmeliyiz." Maria kocasına bunu söylerken birkaç ay önce satın aldığı ve şimdi üzerine pek bol gelen kürk paltosunu denemekteydi. "Her şeyi daraltmalıyız. Yeni bir imaj üzerine çalışmalıyız. Şimdi buna müsait olduğum için hata yapmamalıyız."

"Yeni Callas'ı yoktan var edebilecek tek bir kişi var. Bunu yapabilmek onu hem utandıracak, hem onurlandıracaktır," dedi Titta. Birbirlerinin gözlerinin içine bakıp gülümsediler.

"Bırak da ben söyleyeyim: Biki." Maria havalarda uçuyordu. İntikamını almak için sabırsızlanıyordu. Montenapoleone Caddesi'ndeki dükkâna girdiklerinde saat öğleden sonra dörttü. Biki terzileriyle Bayan Invernizzi'nin ölçüsünü alıyordu. Dükkâna yeni müşterilerin geldiğini işitti ama önemsemedi. Invernizzi ailesi uzun zamandır müşterisiydi ve ilkbaharla birlikte gardırobun yenilenmesi gündemdeydi. Satış görevlisi kararlı bir tavırla işini bıraktı ve "Madame, sevdiğiniz bir dostunuz sizi görmek istiyor." Biki bakışlarını kaldırdı: Bu önemli bir müşteri gelince söylenen parolaydı. Ucunda büyük iş var demekti. Invernizzi'nin yanından nezaketle ayrıldı ve perdeyi açtı: Karşısında bizzat Maria Callas duruyordu. Birkaç yıl önce

yaşanan fırtınalı tanışmayı hiç unutmayan Madame'ın gerginliğini Maria yumuşattı.

"Gördüğünüz gibi sevgili Biki, ben sözümü daima tutarım. Size bir gün geleceğimi söylemiştim ve işte buradayım. Özürleriniz beni ilgilendirmiyor çünkü yüzünüze bakınca utancınızı okuyabiliyorum. Sizin bir dâhi olduğunuzu kabul ediyorum ve siz de kesinlikle esin periniz olabileceğimi kabul ediyorsunuzdur. Asla üretime sokmayacağınız, yalnızca benim için yaratılmış bir gardırop hazırlarsanız size uygun bir ödeme yaparız ve iyi dost oluruz. Kabul etmezseniz de sorun değil. Chanel her ne pahasına olursa olsun benim peşimde. Hemen kabul etmememin tek nedeni Paris'e gitmenin benim için yorucu olmasıdır."

Biki, bu kadar kısa sürede ne çok şeyin değişmiş olduğunu düşünüyordu. Karşısında artık sözü Commendatore kocasına bırakan o birkaç yıl önceki çekingen ve ürkek kadın yoktu. Callas büyüleyici, uçucu, doğal olarak şık ve kendinden emin bir kadına dönüşmüştü. Belirgin düşüncelere sahip olduğunu ve varacağı hedefleri gayet iyi bildiğini belli ediyordu. Kendince birkaç küçük hesap yaptıktan sonra bu öneriyi kabul etmenin işine yarayacağını anladı: Bu kadın yüksek sosyete ortamında onun imzasının bütün dünyayı dolaşmasına yardım edecekti. Doğrudan gözlerinin içine bakarak gözlüklerini çıkarttı ve şöyle dedi: "İşe koyulalım." O öğleden sonra Bayan Invernizzi bile bekleyebilirdi.

Lucia di Lammermoore operasının delirme sahnesinde Maria bir tanrıçayı andırıyordu. Uzun, siyah saçları, Lucia'nın zihinsel kırılganlığının timsali olan uzun plise giysi-

nin üzerine, dağınık bir biçimde dökülüyordu. Yüzü bembeyazdı. Sahnede böyle yalınayak yürürken saydamlıkları ve ışık oyunlarıyla Klimt'in bütün Ofelia'larını hayata çağırır gibiydi. Herbert von Karajan'ın eliyle görkemli biçimde yönetilen orkestradaki flüt sesine kusursuz biçimde eşlik eden sesi gizemli ve kadife gibiydi. Müthiş bir zafer yaşandı. Yalnızca o yirmi sekiz dakika alkışlandı. Sahneye son çağırılışlarından birinde locadan gayet net ve kararlı bir haykırış işitildi: "Sen bir ilahesin!" Dünyanın en çok eleştirilen ve en saygın tiyatrosunda bu ad ilk kez yankılanıyordu. Maria bakışlarını locaya doğru kaldırdı ve mutlulukla gülümsedi. O anı dondurmak isterdi. Artık insanlar dünyasına ait değildi: Bütün fedakârlıklarının karşılığını almıştı. O andan itibaren onun için yalnızca Olimpos vardı.

Metropolitan'ın Fethi

New York Uçağı, 3 Ekim 1956, Çarşamba

Uçaktaydı. Buna bayılıyordu. Titta yanında gürültüyle horlarken, o minik pencereden hava akımları nedeniyle pek tuhaf biçimler alan bulutları seyrediyordu. Bulutların arasından eninde sonunda bir ruhun geçtiğini varsayarak arada sırada göz kırpıyordu. Kendini anılarına bırakmıştı. Gençliğine eşlik eden, o bitip tükenmek bilmeyen Atlantik aşırı yolculuklarını düşünüyordu. Aşağıya bakıyor ve engin bir mavilik görüyordu. Başka da bir şey yoktu. Hostese safça "Affedersiniz küçükhanım, gemiler görünmüyor mu?" diye soruyordu. Yanıt hep aynıydı: "Bu yükseklikten görünmez hanımefendi." Buna üzülüyordu. Bir gemiyi görebilmek, onun içinde bulunan umutlar ve tasarılarla dolu bir genç kızı hayal etmek isterdi; aynen birkaç yıl önceki kendisi gibi.

O uzak günlerden bu yana hayatında pek çok şey değişmişti. Şimdi her yerde bir kraliçe gibi karşılanıyordu. Dünyanın en güzel insanlarıyla görüşüyordu. En şık ve en konforlu süitlerde kalıyordu. Mutlu bir evliliği vardı. Eh, mutlu biraz iddialı bir söz olabilirdi. Titta ile artık iki kardeş gibi yaşar olmuşlardı. Aralarında büyük bir yakınlık olsa da onları bir araya getiren tutku bir süredir yok olmuştu. Bu

Maria'yı artık üzmüyordu: Hayatı boyunca aşkın ne olduğunu asla tanıyamayacağına emindi. Başarı ve müzik onu tatmin etmeye yetiyordu. Eninde sonunda o, heyecanlarıyla yaşamayı bilen bir kadındı. Arkadaşlarına sık sık "Fazlasıyla gururlu ve fazlasıyla kırılganım," diye itiraf ederdi "ve acı çektiğim zaman başkalarından yüz kat daha fazla acı çektiğim için üzülüyorsam da, eminim ki mutlu olduğum zaman da başkalarından yüz kat daha fazla mutluyumdur." Müzik ona hiçbir zaman ihanet etmeyecek, sonsuza dek mutlulukla doyuracaktı.

Birkaç saat içinde New York'a; doğduğu, pek zor ve eziyetli çocukluğunun büyük bölümünü geçirdiği kente ineceklerdi. Babası George'u görecekti: Arada sırada telefonda konuşuyorlardı ama Maria'nın Callas olması onları kesinlikle uzaklaştırmıştı birbirlerinden. Annesi ise ayda iki ya da üç kez kızından para istemekten bıkmıyordu. Artık yalnızca avukatları aracılığıyla haberleşiyorlardı. Şimdi ilk kez Metropolitan'da sahneye çıkacaktı. Evet, küçüklüğünde sık sık gittiği, Arturo Toscanini'yi alkışlamak için en üst balkonun parmaklığına dayandığı o tiyatroda söyleyecekti. Ona sahneye *Norma* ile çıkmasını yasaklayan yönetici Edward Johnson'a iddialı bir vaatte bulunduğu ve "Buraya döndüğümde kendi koşullarımı ileri süreceğim ve yüksek bir kaşe ile *Norma*'yı seslendireceğim," dediği o tiyatroya gidiyordu.

Her zamanki gibi sözünü tutmuştu: 29 Ekim günü Bellini'nin operasıyla sahneye çıkacak ve gösteri başına beş bin dolar alacaktı. Bu kadar yüksek bir kaşe istendiğini duyan yeni yönetici Rudolf Bing'in yüreğine iniyordu az daha.

Ama elden gelen bir şey yoktu. Giovanni Battista Meneghini, Amerikalıların deyişiyle Mister Callas bir adım bile geri atmamıştı.

"Ya bunu ödersiniz ya da Callas'ı rüyanızda görürsünüz." Hıncını cılız bir intikamla almak için parayı beşer dolarlık banknotlarla ödese bile Bing bu kaşeyi kabul etmek zorunda kalmıştı.

New York "Met kenti" anlamına gelmekle birlikte aynı zamanda Eddie Bagarozy'nin de yaşadığı kentti. Onu kafasından atabilmek için elinden geleni yapmıştı. Sözleşmedeki boşluklara dayanarak menajeri olarak hak ettiğini iddia ettiği bütün parayı ödemeseydi, Bagarozy Maria'nın Verona'da evlendiği gece yazdığı mektubu basına vermekte tereddüt etmeyecekti. "İyi düşün: Bayan Meneghini olduktan sonra yazdın bana. Hah hah hah... Bahse girerim kocanla sevişirken beni düşünüyordun değil mi?" Telefonda böyle konuşarak Maria'nın yüzünün utançtan kızarmasına yol açmıştı.

Avukatları aracılığıyla "Sana tek kuruş ödemeyeceğim. Asla bana menajerlik yapmadın. İşim için kafa yormadın. Bunu kanıtlayabilirim de," yanıtını vermişti.

Eddie ise "Bu kesinlikle doğru değil. O cinsellik kokan mektubunda benden *Aida* ve *Norma* konusunda öğütler istiyordun. Sanatsal 'seçimlerin' için hâlâ bana danıştığının kanıtıdır bu," diyerek Maria'yı şaşırttı. Böyle olunca, bir rezilliğin yaşanmaması için Maria elli milyon lireti onun hesabına yatırmak zorunda kaldı.

Ne var ki bu bile onu unutmasına yaramadı. O hayatında tanıdığı en aşağılık, sahte ve bencil erkekti, bunu

kabul ediyordu ama onunla kendini canlı hissediyordu. Onun kolları arasında yaşadığı bir saat için evliliğinden vazgeçebilirdi. İşte Milano'dan New York'a uçarken bu ve benzeri uygunsuz düşünceler geçiyordu aklından. Şimdi Amerika'ya bir primadonna olarak dönüyordu. Hem de artık sadece dünyanın en iyi şarkıcılarından biri değil, aynı zamanda dünyanın en albenili kadınlarından biriydi. *Time* dergisi birkaç sayı önce kapağını ona ayırmış ve onu yılın kadını olarak nitelendirmişti. Ama onun tek bir takıntısı vardı: Acaba Eddie onu hâlâ arzuluyor muydu? Acaba karşılaştıklarında evine aniden geldiği günkü gibi bakacak mıydı gözlerine?

Kâhyası Bruna bavulları hazırlarken safça "Hanımefendi, kimin için süsleniyorsunuz böyle?" diye sormuştu. Yanına on kürk, yüz çift ayakkabı, yetmiş şapka almıştı: Kraliçelere yaraşır bir yolculuk yapıyordu. Kendinden hoşlanan ve hoşlanılmak istenen bir kraliçe. Hayatlarında bir daha asla bir araya gelemeyeceklerini çok iyi biliyordu. Maria ona bunca kötülük yapan bir erkeğin kollarına atılmayacak kadar gururluydu. Ama onun hoşuna gitmekten ince bir zevk alıyordu. Eddie ona hayran olacak, onu arzulayacak ama asla sahip olamayacaktı. Bu ahlaksızca bir doyumdu, biliyordu ama bundan hoşlanıyordu.

New York'u fethetmek aynı zamanda rakibi Renata Tebaldi'nin kraliyetini tehdit etmek anlamına da geliyordu. Kendisi Scala tahtını ele geçirince Renata da Amerika'ya gitmişti; tiyatrosu onu ne kadar yücelttiyse o kadar kolayca kapının önüne koymuştu ve bu müthiş bir hayal kırıklığı yaratmıştı. 'Meleğin sesi' bir başka cennete sığınmak

zorunda kalmış, New York Metropolitan operasına geçmiş ve birkaç yıl içinde seyircinin kalbini kazanarak buranın kraliçesi olmuştu. New York'ta bir caddeye adı bile verilmişti. Ama şimdi Maria tiyatroya gelecek ve sanatıyla o kadını ikinci kez tehdit edecekti. Maria "Ben olduğum sürece huzur bulamayacak," diye yemin etmişti. Ve o sözünü hep tutardı.

Elsa, Canım

New York, 30 Ekim, Salı

"O üç kuruşluk orospu bu tüyler ürpertici satırları nasıl yazabilir?" Maria öfkeden delirmişti. Metropolitan operasındaki ilk zaferinin ertesi sabahında keyifle uyanmıştı. Otuz iki dakika boyunca yalnızca o alkışlanmış, on altı kez sahneye çağrılmıştı. En büyük hayranlarından biri olan Bing ile yaptığı uzun bir telefon konuşmasında hiddetle "Mario Del Monaco ne sanıyor kendini?" demişti. "Yıldızın o mu sanki? Ama operanın adı *Pollione* değil, *Norma.*" Marlene Dietrich bile onu kutlamak için kulisteki odasına koşup gelmişti. Bitkin bir halde elini okşayarak ve kesinlikle kaypak bir bakış fırlatarak "Gerçekten bir tanrıçasın. Son derece büyüleyici bir tanrıça..." demişti. Sabah, üzerinde keten sabahlığıyla kahvaltısını ederken, gazetelerin kendisini yüceltme haberlerini okuyordu. Tam bir kutsanma söz konusuydu.

New York Times'a gelene kadar. Birleşik Devletler'in en yaygın gazetesinin eleştirmeni şöyle yazmaya cüret etmişti: "Callas'ın insanı sersem eden bir sesi var. Kimi zaman bunun doğal bir armağandan çok iradenin bir meyvesi olduğu izlenimini veriyor." Ve sonra bu eleştirmene des-

tek çıkmak istercesine o lanet olası köşe yazarı, Amerika'nın en güçlü sesi, gemlenmesi olanaksız yargılarıyla Hollywood oyuncularının ve yönetmenlerinin olduğu kadar orkestra şeflerinin ve şarkıcılarının da mesleklerini belirleme kudretine sahip olan Elsa Maxwell'in yazısı vardı. Elsa'nın milyonlarca okuru onun iğrenç korkunç dudaklarından dökülecek sözlere bakardı. Bunun yanı sıra uluslararası yüksek sosyete ile son derece yakındı. Her yıl tatillerini Windsor dükleriyle geçirirdi; Prens Rainier ve Grace Kelly'nin çok yakın arkadaşıydı, Rothschild ailesinin dostuydu. Sözün kısası Amerika'da sözü geçenlerin dikkatini çekmek isteyen herkes için mükemmel ve benzersiz bir yayın aracıydı.

Ezelden beri Tebaldi'nin büyük bir hayranı olan Maxwell, Metropolitan operasındaki bu açılışa bütün bir sütununu ayırmıştı. Bu gerçekten olağandışı bir durumdu çünkü lirik müziği sevmezdi. Maria, o sabahki eleştiriyi okurken gözlerine inanamıyordu. Maxwell söze Mario Del Monaco'nun canlandırdığı Pollione kahramanını yücelterek başlamış, Fedora Barbieri'nin Adalgisa rolünde kusursuz olduğunu belirtmişti. Hattâ *routinier* diye nitelendirdiği Fausto Cleva için bile güzel sözler söylemişti. Yazısının en son paragrafına gelene dek baş rolü oynayan Callas'tan söz etmemişti. En son iki satırı ona layık görmüştü. İnsafsızca. Bir bıçak gibi keskin sözlerle. "Bayan Maria Meneghini Callas'ın yorumladığı Norma'ya gelince, bunu söylemek istemezdim ama benim dikkatimi çekemedi."

"Dikkatimi çekemedi mi? Buna nasıl cesaret eder? Bu sözleri birer birer yedireceğim ona. Kiralık kalemden baş-

ka bir şey değil. Ondan nefret ediyorum!" diye avaz avaz haykırırken sofrada eline ne geçerse havaya fırlatıyordu.

Titta, "Maria, sevgilim, bağırma. O sadece bir gazeteci," diyerek onu yatıştırmaya çalışıyordu.

Maria alaycı bir öfkeyle kocasına "Sen ne bilirsin ki? Ne konuşuyorsun? Sen bu çıyanın ne yazdığını okumaktan bile acizsin! Bir dahaki sefere senin için Verona diline tercüme ettiririm," diye bağırdı ve gazeteyi yüzüne fırlattı. Elsa Maxwell denen bu kadın günlerini ve zaferinin keyfini mahvetmeyi başarmıştı. Bu zehirli çıyanın dedikodularının kamuoyuna ayrık otu gibi yayılmasını önlemek için en kısa zamanda bir çözüm bulmak gerekiyordu. Sesini kesmek için bütün gazete yöneticileri ve editörlerine müdahale etmesine karşın bu eşek arısının sokmaları Aralık başına dek sürmüş ve o günlerde "Hollywood Dedikoducusu" şunları yazmaya cesaret etmişti: "Lucia'nın ünlü delirme sahnesinde Bayan Meneghini Callas her zamanki gibi buz kesmeme neden oldu."

Maria, New York'tan ayrılmak için can atıyordu. Onu bekleyen on beş günlük Noel tatilini Milano'daki villasının huzurlu ortamında geçirmek sinirlerine iyi gelecekti; hem çalışma hayatı hem de psikolojik baskılar ruhsal durumunda büyük bir gerginlik yaratmıştı.

"Hanımefendi, Yunan Büyükelçiliği'nden bir zarf geldi." Bruna, Maria'ya kalın bir mektup uzattı. Gösterişli bir Noel yemeği davetiyesini andırıyordu. Yunan hükümetinin onu her seferinde dâhil etmek istediği ama onun hep kaçındığı can sıkıcı olaylardan biri olmalıydı. Umursamaz bir tavırla zarfı açtı. Davetiye Hollywood'un ünlü zenginlerinden, Yu-

nanlı armatör Spyros Skouras'ın yönetimindeki Amerikan Hellenic Welfare Fund'dan geliyordu. Noel kokteyli onun Titta ile birlikte kalmakta oldukları Waldorf Astoria Oteli'nde düzenleniyordu. Düşününce bu kokteyle katılmak için büyük bir zahmete de girmeyeceğini fark etti. Hem sonra orada Jayne Mansfield ile karşılaşabilirdi, aynı 'diyeti' izlediklerinden beri suç ortakları sevgili Doktor Lantzounis sayesinde iyi dost olmuşlardı.

Maria o akşam her zaman olduğu gibi son derece şıktı. Biki'nin diktiği kısa kollu, siyah kadife bir kokteyl giysisi, tüllü minik şapkası ve boynunda bir dizi incisi vardı. Elbette tül böyle bir kokteylde gerekli değildi: Biki'nin mükemmeliyetçiliği uluslararası yüksek sosyete arasında kasaba işi durabiliyordu. Ama doğal şıklığı, tavırları, ölçülü hareketleri ile gerçek bir *allumeuse*[5] idi. Elbette bütün konuklar içinde en ilgi ve hayranlık duyulan kişi oydu. Titta'sı her zaman olduğu gibi onu yine yalnız bırakmıştı çünkü tek kelime İngilizce konuşamıyordu ve Maria kimseyle sohbet edemeyen, bir söze karışamayan ve koluna asılıp kalan bu adamın kendisine ayak bağı olduğunu hissediyordu. New York belediye başkanının karısıyla dalgın dalgın konuşurken gözleri, karşılaşmak zorunda kalacağını asla düşünmediği bir konuğa takılıp kaldı. Evet oydu, gerçekten oydu: Ölesiye nefret ettiği korkunç Elsa Maxwell. Maria görünmeden onu iyice inceledi: Dünyanın en çirkin ve iğrenç kadınıydı. Kısa boyluydu, boğa gibi kalın bir ensesi vardı, kesinlikle omzu yoktu, sürekli öne doğru uzattığı buruşuk dudaklı küçücük bir ağzı vardı. Gözleri sığır gözlerini an-

[5] Fr. Şuh kadın.

dırıyordu. Boynuna taktığı küçük inci kolyesi bir kolyeden çok tasma gibi duruyordu. Gene de bu insanlar arasında ev sahibesiymişçesine rahat rahat dolaşıyordu, kesinlikle bir çekingenlik belirtisi göstermiyordu. Hanımları selamlarken yanaklarına uyduruk ve yapmacık bir öpücük konduruyordu. Zenginler, petrolcüler ve önemli siyaset adamları onun kısa ve buruşuk elini öpmek için yarışıyorlardı. Kadın, Amerika'nın dinlenen ve önemsenen sesi olmanın getirdiği bilinçli gururu taşıyordu.

"O kadın benim olmalı," diye düşündü Maria. Hemen dostu Spyros'un yanına gitti ve "Maxwell'i benimle tanıştırmalısın," dedi.

"Bundan emin misin Maria?" Bütün Amerika Maxwell'in eleştirisini okumuştu ve aralarının iyi olmadığı malumdu.

Callas "Bunu dünyada her şeyden daha çok istiyorum," yanıtını verdi.

İkisi birlikte kararlı adımlarla Elsa'ya doğru yürüdüler. Erkek, onun kulağına eğilerek alçak sesle "Elsa tatlım. Sana en sevdiğim arkadaşlarımdan birini tanıştırabilir miyim?" dedi.

"Skouras'ın dostları, benim de dostlarımdır," diyen Maxwell'in dönmesiyle karşısında Maria Callas'ı görmesi ve şaşırması bir oldu.

"Sevgili Bayan Maxwell, sizi tanımayı çok istiyordum." Maria bu durum için gülümsemelerinin en baştan çıkartıcısını kullandı.

Gazeteci kadın gülümseyerek "Gerçekten öyle mi? Doğrusunu söylemek gerekirse, ben dünyada görmeyi en son isteyeceğiniz kişi olduğumu düşünüyordum," dedi.

Maria bu kadının gözlerinden, içinde derin ve köklü bir güvensizliğin yattığını okudu. Ama aynı zamanda belirgin bir utanç da vardı. Hayır, bu çekingenlik değildi. Maxwell kudretli insanlara alışıktı. Yazdıklarından ötürü utanç bile duymuyordu: Onun gibi biri eleştirme hakkını ölümüne savunurdu. Hayır, bambaşka bir şey vardı.

Maria, "Sesim ve yorumlarım hakkında düşünebileceklerinizin ötesinde sizin kendini gerçeğe adamış bir insan olduğunuza inanıyorum. Bunu gözlerinizden okuyabiliyorum sevgili Elsa. Siz tanıdığım kadınların en güzelisiniz, soylu bir ruhunuz var," dedikten sonra ona yanıt verme olanağı bırakmadan yanından ayrıldı.

Maria'nın güzelliğinden başı dönmüş olan Maxwell'in ona bakarken dili tutulmuştu. Callas parti boyunca herkesin gözlerinin üzerinde olduğunu hissetti. Bakışları karşılaştığında Maxwell başını utançla öne eğiyordu. Maria anlamıştı. O gözlerde birkaç saniye için Dietrich'in de gözlerinde yakaladığı aynı yıkıntı, aynı arzulu açgözlülük vardı. Ama bu sefer onların isteklerini yerine getirmeye niyetliydi. Bu kadının gönlünü almak, arzularını boşa çıkarmak, en gizli ve yakışıksız cinsel arzularını beslemek Amerikan kamuoyunun görüşlerini doyurmak anlamına geliyordu. Bu kadın parlak kariyerinde henüz eksik olan parçaydı: Tacına ekleyeceği en değerli taştı.

"Size iyi geceler dileyebilir miyim, Bayan Callas?" Maxwell'in eli bu sefer avını kaçırmadı. Maria kaçmadı. Hattâ Elsa'nın ellerini kendi elleri arasına alarak şöyle dedi: "Elsa canım, öyle sanıyorum ki ruhlarımız bir daha ayrılmamacasına birleşti."

Ertesi gün Maria *New York Times* gazetesini açınca gülümsedi. Maxwell sütununu Astoria'daki görkemli partiye ayırmıştı. Yazının en can alıcı noktasında Callas'a olan gerçek ve ciddi aşkını dile getiriyordu. "Bayan Callas ellerimi sevgiyle tuttuğunda onun o olağanüstü, parlak, güzel ve çekici gözlerine baktım ve onun harikulade bir insan olduğunu fark ettim. Böylece savaş baltamı ebediyen gömdüm."

Tamamdı. Korkunç Elsa Maxwell de ayaklarına kapanmıştı. Ayağa kalktığında bulutların üzerinde yürür gibi oldu, tıpkı uçağın penceresinden baktığı gün görmeyi arzuladığı o ruhlar gibi. Kağıt kalemi aldı ve küçük bir kağıda şunları yazdı:

> *Elsa, canım, seni bütün ruhumla seviyorum. Seninle birazcık olsun baş başa kalabilmek için can atıyorum. Senin Maria'n. "Bruna, yüz kırmızı gül ısmarla ve Maxwell'e gönder.*

O ihtiyar orospu için birkaç dolar harcamaya değerdi.

Hepsi Bu Yunanın Kabahati

Venedik, 3 Eylül 1957, Salı

"Canım hiç gitmek istemiyor Titta. Neden bana sormadan evet dedin? Sana kaç kez söyledim. Artık benim yerime karar vermeni istemiyorum. Belki eskiden bir mânâsı vardı bunun ama artık bugün yok. Maria Callas ben miyim, değil miyim?"

Maria azgın bir nehir gibiydi. Edinburgh'dan döneli birkaç gün olmuştu. İskoçya'dan, yağmurundan, alçak bulutlarından, yaz ortasında giyilen kaşmirden nefret ediyordu. Ne var ki bütün o nem sesine iyi geliyordu: Gerçekten de *La Sonnambula* operasını ilahi bir sesle söylemişti. Ama sinirleri harap durumdaydı. Milano'ya gelir gelmez hemen stüdyoya koşmuş, Ricordi için *Medea* kaydını yapmıştı. Önünde onu bekleyen son derece yoğun bir kış olduğundan San Francisco konserlerini iptal etmişti: On beş gün sonra çalışmaya başlayacak, Aralık ve Mart ayları arasında Scala'da *Un ballo in Maschera*'yı, Roma operasında *Norma*'yı; New York'ta ise *La Traviata, Lucia* ve *Norma'yı* söyleyecekti. Peki, Titta ne yapmıştı? Elsa Maxwell'in Maria onuruna Venedik Danieli Otel'de vereceği maskeli balo davetini kabul ederek karısının iki kayıt arasında orada olacağına söz vermişti.

Meneghini kendini savunmaya çalışarak "Maxwell'e hayır denemez, bunu sen de çok iyi biliyorsun," dedi.

"Evet, ama şarkı söylemeye ne sen gidiyorsun, ne de o. Surat asan da hep ben oluyorum!"

Birkaç saat içinde giysilerine, mücevherlerine, çantalarına karar vermek zorundaydı: Artık bu da başlı başına bir iş halini almıştı.

O lanet olası dedikoducu cüceye kulak asmak zahmetli bir işti. Maria bunu çok iyi biliyordu. Son seferinde Paris'te bir hafta sonu için buluşmuşlardı ama bu gerçek anlamda zorlu bir yarışa dönmüştü: Önce Windsor dükü ailesiyle çay, sonra Ali Khan ile at yarışı, sonra Rothschild ailesi evinde kokteyl. Ve akşam da Stavros Niarchos ile ıstakoz ve şampanyalı akşam yemeği. Burada rahatlayacağını ummuştu: Nihayet bir Yunanla aynı masada oturacaktı. Oysa karşısına çıkan kişi yalnızca İngilizce konuşan iflah olmaz bir snoptu. Maria ona Yunanca olarak soğan çorbası sevip sevmediğini sorduğunda adam onu tepeden tırnağa süzmüş ve "Efendim?" demişti.

Maria "Bu tip adamlardan iğreniyorum. Artık zamanımı, hayatının tek amacı böyle insanlarla görüşmek olan akıl hastası bir kadınla boşa harcamak istemiyorum. Bu partilerin üzerine artık bir çarpı işareti koyuyorum," şeklinde bir söz vermişti kendine.

Oysa bunun üzerinden birkaç ay geçmeden boş zamanlarını gene hiç tanımadığı insanlarla paylaşmak zorunda kalmaya başlamıştı. Bunun bütün sorumlusu da kocasıydı. Giyeceği giysiyi düşünerek zihnini rahatlatmaya çalıştı. Bu bir maskeli baloydu ama bir kostüm yaratmaya zamanı ol-

mamıştı. Saçlarını topuz yaptı, Tiffany marka zümrüt kolyesini topuzunun çevresine sardı. Bu gece için dolabından Biki'nin tasarladığı, siyah, kolsuz ve uzun kuyruklu harika kadife tuvaleti seçti. Üzerine de siyah beyaz benekli ipek tafta bir bolero giydi. Şahane görünüyordu.

Titta onu yatıştırmaya çalışarak "Sevgilim, boynuna bir şey takmıyor musun?" diye sordu.

"Benim boğazımda zaten bir servet yatıyor. O bana yeter!" diyerek kocasını susturdu.

Balonun yapıldığı büyük salona girdiklerinde Maria şaşırıp kaldı. Gözlerinin önündeki görüntü ona çılgınlık gibi gelmişti. Salondaki hanımlar farklı olabilmek için yarışıyorlardı ama onun gözüne hepsi gülünç görünüyordu. Portekiz cumhurbaşkanının eşi başında minyatür bir San Marco Çan Kulesi taşıyordu; Prenses Ruspoli ise İran kedisi kılığına girmişti. İyice sarhoş olan oyuncu Merle Oberon, Kırmızı Başlıklı Kız olmuştu ama geniş jüponunun altında külotu yoktu. Maria onun adına utandı: Kadın, kasabalı ruhunu hiç yitirmemişti.

"Titta, bir şey yokmuş gibi davran, kaçalım buradan!" Tam bu sözleri söylemişti ki Elsa Maxwell, tarihte Venedik doçunun karısının taktığı komik bir şapkayla çıkıverdi karşısına ve onu durdurdu.

"Maria, tatlım nereye gidiyorsun? Ah, bir bilsen herkes bana seni soruyor. Ne yediğini, giysilerini kendin mi seçtiğini öğrenmek istiyorlar; seninle yakın arkadaş olduğumuz için bana soruyorlar. Kıskançlıktan da çatlıyorlar..." Boş boş laflar. Maria bu konuların hiçbiriyle ilgilenmiyordu. "Seni çok yakın bir arkadaşımın masasına oturtacağım çünkü se-

nin hakkında bana o kadar çok soru sordu ki kafamı şişirdi. Şu anda dünyanın en önemli ve büyüleyici kadınının sen olduğunu söylüyor." (Gene boş laflar, laflar. Bunun gibi sözleri ne çok duymuştu...). "O da Yunan. Adı Aristotelis Onasis."

Maria, ilk karşılaştıkları akşamdan sonra ilk kez Elsa'nın gözlerinin içine baktı. "Onasis mi? Onun çok bayağı bir adam olduğunu düşünüyorum. Zenginliğini görgüsüzce gözler önüne seriyor; utanmak nedir, bilmiyor. Sanki yoksul olmak dünyanın en büyük suçuymuş gibi davranıyor. Beni böyle bir adamın yanına oturtmayı nasıl düşünebildin? Ben..."

"Elbette, elbette, biliyorum, çok şirindir. Sen haklısın. Gerçekten çok şık bir insandır. Bak işte eşi burada. Maria, Bayan Tina Onasis'i seninle tanıştırmak istiyorum."

Maria bu karşılaşmadan kurtulamadı: Tina karşısında duruyordu. Maxwell'in hayatına bu şekilde müdahale etmesine sinir oluyordu. Bu kadının başkaları adına her şeye karar vermek gibi berbat bir huyu vardı. "Çok memnun oldum hanımefendi," diyerek elini uzattı. Tina gerçekten çok şık bir kadındı: Uzun boylu değildi ama fuşya rengindeki ipek Chanel giysisi ve üzerine taktığı son derece değerli pırlantalarla gerçekten ilahi bir duruşu vardı. Başına taktığı ve pırlantalı bir şeritle toplanmış tuhaf kuş tüylü şapka bile onda kötü durmuyordu.

Elini sıkmadı ama son derece kusursuz bir aksanla İngilizce olarak "Size büyük bir hayranlık duyuyorum, Madame Callas," dedi.

Maria sözünü sakınmadan "Chanel giyinen ve böylesine temiz bir İngilizce konuşan bir kadınla karşılaşmak

ilginç," dedi.

"Ah, bu çok doğal. Konuşmayı Oxford'da, düşünmeyi New York'ta ve giyinmeyi Paris'te öğrendim," diyen Tina onu Maxwell ile yalnız bırakarak yanlarından ayrıldı.

Maria "Tanıdığım en yüzsüz, küstah ve snop kadın," diye söylendi.

"Senden sonra Maria. Senden sonra," yorumunu yaptı Elsa.

Akşam yemeğinde sıkılmak için gerekli ne varsa, hepsi tamamdı. Her şeyden önce oturma düzenli bir yemekti ve bu saatler boyunca sofrada kalmak zorunluluğu getiriyordu. Bu hiç hoşuna gitmiyordu. Üstelik tam *Medea* kayıtları sırasında sesine çok zarar veren sigara dumanına katlanmak durumundaydı. Konuklar başka bir dertti: Sağında Titta, Colonna prensi ve eşi, Maxwell, Begüm Han; solunda ise Tina ve Aristotelis Onasis'in iskemleleri. Şimdilik bunlar boş duruyordu.

Maria, Titta'sına usulca "Bunlar gerçekten çok görgüsüz. Bizi beklemek zorunda bırakıyorlar," dedi.

Üç sözün ikisinde asla unutamadığı annesine ait bilgeliğin incilerini ortaya dökmeye bayılan Titta "Annem Giuseppina haklı: Para insanı zengin eder ama efendilik için eğitim şarttır," dedi.

"Bizi bağışlayın, yemeğe başlayın lütfen. Kocam kumarhanede zaman öldürüyor." Tina Onasis nihayet sofraya oturmuştu. Onasis geldiğinde onlar ikinci tabağa geçmişlerdi bile.

"Bağışlayın, ben alçak adamın tekiyim. Ama benim gibi ün yapmış biri için kumarda kaybetmek saygısızlık olur.

Zorla kazanmak durumunda kaldım."

Onasis'in bu sözleri, şakacı ve resmiyetten uzak tavrı Maria'nın onun hakkında kötü düşünceler üretmesini engelledi.

Elini mazide kalmış bir nezaketle öperken "Bayan Callas, benim için gerçek bir mutluluk. İzin verirseniz sizinle Yunanca konuşmak istiyorum. Bu bana kendimi evimde hissettirecektir," dedi.

Maria bu adama bayılmıştı: O da Yunancayı özlüyordu. Yıllardan beri konuşmadığı için şimdi kendi dilinde sohbet etmek, onu öteki düşüncelerinden uzaklaştırmıştı. Dikkatini adama verdi. İnanılmaz çirkinlikte bir adam olduğunu düşünüyordu: Saçlarını briyantinlemişti, gözlük camları çok kalındı, zeytunî bir teni vardı. Tıknaz ellerini saran sık kıllara bakılacak olursa bedeni fazlasıyla kıllıydı. Hiçbir özelliği onun güzellik anlayışına uymuyordu. Gene de bir albenisi vardı. Son derece kibar davranışlarının yanı sıra müthiş bir özgüven sahibiydi. Güzel ve bulaşıcı bir gülümsemesi vardı. Ve mutlu içtenliği onu fethediyordu.

"Görünüşe göre bu sofrada açlık çekmiş tek kişi ben değilmişim. O halde annenizin gazetecilere anlattıklarının palavra olduğunu mu düşünmeliyim?"

Maria ve Aristotelis son derece yalın bir biçimde hayatlarından söz etmeye başladılar. Adam, birkaç kuruş kazanabilmek için Tesalya'daki bir köyde garsonluk yaptığını, Maria da savaş zamanı yabanî birkaç kök toplayabilmek için toprağı kazışını anlatıyordu. Maria gülerek *Rüzgâr Gibi Geçti* filminin ünlü sahnesinde Rosella O'Hara'nın yaptığı gibi," diyordu. Aristotelis'in yanında o gece pek çabuk

geçti. Onu bu erkekte büyüleyen şey enerjisi ve yaşam sevinciydi. Hayvansı bir güç yayıyor ve bunu karşısındakine geçiriyordu.

Ansızın "Burada, Venedik'te mi söylüyorsunuz?" diye sordu.

"Ah, hayır. 7 Aralık'ta Milano'da söyleyeceğim: Scala'da çıkacağım sahneye. Şu ara *Medea*'nın kaydını yapıyorum."

Aristotelis gülerek "Anlıyorum. Ben bu şarkılardan bir şey anlamam. Siz söylerken sözcükler seçilmiyor," dedi.

Erkeğin konuşma tarzını gülünç ve içten bulan Maria "Ama bunlar şarkı değil ki. Opera romansları," diye düzeltti.

"Eh, eğer yarın şarkı söylemiyorsanız, Akdeniz'in bütün havasını içinize çekebilirsiniz. Ben ve karım sizi teknemiz *Christina*'ya davet ediyoruz. Değil mi bebeğim?" diyen Aristotelis öteki yanına döndü ama karısı bir süre önce sıkılıp gitmişti. Titta ve sofradaki herkes gibi.

Maria ve Aristotelis saatlerce sofra başında kalmışlar, ötekilerin anlamadığı bir dille sadece kendilerinin çok yakından tanıdığı bir dünyadan konuşmuşlardı. Herkesin gittiğini fark ettiklerinde birbirlerine baktılar ve çocuklar gibi kahkahaya boğuldular. Onasis gülümseyerek "İki olasılık var: Ya biz çok sıkıcıydık, ya onlar sıkıcıydı. Siz ne düşünüyorsunuz?" dedi ve sofradan kalkarak Maria'yı salonun bir köşesinde çene çalan Titta ile Elsa Maxwell'in yanına doğru yönlendirdi.

Elsa ona hemen "Maria, neler oluyor sana? Deli gibi gülüyordun. Titta ile seyrettik seni!" dedi.

Maria, Onasis'i göstererek "Hepsi bu Yunan'ın kabahati," dedi ve gülümsedi.

Meneghini gayet ekşi bir ifade ile "Tanrım, kaygı verici bir durum söz konusu: Şimdiden onun gibi konuşmaya başlamışsın," dedi.

"Gitmemiz gerekiyor. İki gün sonra kayıtlar yeniden başlıyor. Bu gece yatmamız üçü bulacak. Dinlenmelisin. Sesin etkileniyor." Titta, Maria'yı Milano'ya dönme konusunda ikna etmeye uğraşıyordu.

"Sesim etkileniyor. Bu sözü ne çok duydum biliyor musun? Ben de şöyle diyeceğim: Hayatta hiç olmazsa bir kez eğlenmeme izin var mı? İki gün tatil yapabilir miyim? Bunlar ajandamda yazmıyor mu? Eh, ben otuz üç yaşında bir kadınım, belki benim de biraz gülmeye ve eğlenmeye hakkım vardır. Yoksa yok mudur?"

Titta ona dehşet içinde bakıyordu: Karısının bu biçimde akıl yürüttüğünü ilk kez görüyordu. Oysa şarkı onun için daima her şeyden önce gelmişti.

"Önce görev, sonra keyif..."

"... 'der annem Giuseppina,' diyeceksin şimdi. Ne diyeceğim biliyor musun? Sen annenin deyişleriyle baş başa kal burada, ben bir aperatif içmek için Harry's Bar'a gideyim. Benimle buluşmak istersen sonra Onasisler'in yatı *Christina*'ya gelebilirsin. Henry Fonda ve karısı da orada olacaklar."

Danieli Otel'deki süitlerinden karısının bakır rengi Biki giysisiyle çıkışını seyreden Titta, önünden geçen, yanağına umursamazca bir öpücük konduran bu güzeller güzeli kadının on yıl önce Verona'nın küçük bir lokantasında tanıdığı yalnız, şaşkın ve aç kızla bir ilgisinin kalıp kalmadığını sordu kendine.

İlk Kriz

Sirmione, 6 Kasım 1957, Çarşamba

Salonunun penceresinin önünde duran divana uzanmak hoşuna gidiyordu. Bahçeyi seyrediyordu: Kayın ağaçları birkaç gündür ince ince yağan yağmurun altında ışıldıyordu. Çamların iğne yaprakları gümüşî yansımalar saçıyordu. Fonda yer alan Garda gölü, ufukta gezinen kara ve tehditkâr bulutlara karışıyordu. Bu küçük villada, üzerinde kaşmir Hermes battaniyesiyle uzanırken kendini gerçekten huzurlu hissediyordu. Milano'nun gürültüsünden, hayranlarının çığlıklarından, günün ve gecenin her anında çalan telefonlardan uzaktaydı. Ayaklarının arasında uyuyan Toy, altını çizmesi gereken *Un Ballo in Maschera* partisyonları, ballı sıcak ıhlamur çayı, mutfakta yemek pişiren Bruna'nın kaynayan tencerelerinin tıkırtısıyla burası onun yeni eviydi. Titta bankalar ve avukatlarla yapacağı pek çok sözleşme ve buluşma yüzünden Milano'da kalmıştı.

Hayatını düşünüyordu. Ona eşlik etmiş olan yüzleri. Ansızın babasını, Tata Geo'sunu aramak için güçlü bir istek duydu. "Baba, ben Maria. Nasılsın?" Henüz uyanmış olan George bu sesi artık duyamaz olmuştu. Kızını gazetelerde, televizyonda görüyordu ama telefonda duymak

şaşırtıcıydı. Üstelik yalnızca onunla konuşuyordu.

"İyiyim, kızım. Annen para yüzünden canıma okuyor. Ne versem yetmiyor. Şimdi de daha büyük bir apartman dairesine taşınmış, kirayı nasıl ödeyeceğini bilmiyor. Burada, New York'ta hayat gittikçe daha pahalı oluyor. Henüz senin çekini de alamadım. Neden acaba?"

Bu sözcüğü duymamak için ahizeyi kulağından uzaklaştırmıştı: Babasının sesini duymak için çaresizce bir ihtiyaç duyuyordu ama işitmek istediği bu sözcük değildi. Para, para, gene para. Anne ve babası ile ilişkisi sadece buna indirgenmişti. Ahizeyi yeniden kulağına götürdü.

"... ve o anlamıyor ama sen Jackie'nin nasıl bir insan olduğunu bilirsin. Şimdi o da kafasına şarkıcı olmayı takmış. Yunanistan'da herkesin onun peşinde olduğunu ve Callas'ın kardeşi olarak sunulduğunu söylüyor. Ama iyi para ödüyorlarmış. Belki bir plak bile dolduracakmış."

"Baba, beni duyuyor musun baba?"

"Söyle kızım."

"Beni kucaklamaların nerede kaldı?"

"Maria, yorgunsun. Dinlenmelisin. 7 Aralık'ta Scala'da çıkacağını okudum. Bir kez daha büyük bir sorumluluk altına giriyorsun. Peki, ama sana iyi para veriyorlar mı? Gösteri başına bir milyon liret aldığını okudum. Bu mümkün mü? Tanrım, ne çok para..."

"Hoşça kal Tata..."

"Benim burada bin beş yüz dolarla ay sonunu getirmeye çalıştığımı düşünürsen, sen bir akşamda babanın bir ayda aldığını kazanıyorsun. Tabii annen Litsa'yı hesaba katmayalım. O sanıyor ki..."

Maria bıkmıştı. Sessizce kapattı telefonu. Gözlerini yumdu ve derin bir hüzne boğuldu.

Onu yalnızca müzik oyalayabilirdi. Partisyonunu açtı ve Amelia'nın aryasını geçmeye başladı.

"Che ti resta, perduto l'amor? Che ti resta, mio povero cor!"[6] Ansızın bir nota çatladı. Maria içgüdüsel bir hareketle elini boğazına götürdü. Nefes alamadığını hissetti. Yüreğinin deli gibi attığını duyuyordu. Gözleriyle umutsuzca tutunacak bir dal aradı. Ne olmuştu? Sesi neden çatlamıştı birdenbire? Ya bu sahnedeyken de olsaydı? O zaman ne yapardı? Seyircisi nasıl bir tepki verirdi? Ansızın korku, dehşet, panik içinde kaldı. Boğazı inanılmaz biçimde kurumuştu, konuşamıyordu bile. Başı dönmeye başladı.

Divana uzandı. "Sakin ol Maria. Rahatla. Sadece sinirlerin yıprandı. Yorgunsun. Şimdi uslu uslu otururşan her şey geçer. Toy, gel annenin kucağına." Akşamın inmesiyle yüreği biraz huzur buldu. Yeniden ufka baktı: Bulutlar yavaş yavaş dağılıyordu. Ama Maria sesinin onu savunmasız bırakarak, hiçbir uyarıda bulunmadan kısıldığı anı zihninden kovamıyordu. "Kader beni öyle yükseklere oturttu ki düşüşüm korkunç olacak," diye düşündü.

[6] Aşkı yitirdikten sonra ne kalır? Ne kalır sana zavallı yüreğim? (ç. n.)

473 Adet Kırmızı Sevda Gülü

Paris, 19 Aralık 1958, Cuma

Nihayet Paris'teydi. Bu ışıltılı meslek yaşantısında Maria henüz Opera'da şarkı söylememişti, oysa çocukluğundan beri bunun hayalini kurardı, bu ışığa boğulmuş kent onu her zaman büyülemişti. İçten içe onu Paris'e bağlayan gizemli bir bağ olduğunu hissediyordu. Buraya ilk geldiğinde bir arkadaşı onu Alphonsine Duplessis'in, yani Alexandre Dumas'nın ona *Kamelyalı Kadın*'ın trajik aşkını esinlendiren genç sevgilisinin mezarına götürmüştü. Yüzyılın en ünlü ve en çok alkış alan *Violetta*'sı olan Maria bu mezar üzerine eğilmiş ve üzerine 'Pişmanlık' sözcüğü ile bir kırmızı gül resmi kazınmış mezar taşının karşısında gözyaşı dökmüştü. O günden sonra Paris onun için pişmanlık kenti anlamını kazanmıştı.

O yıl Maria için gerçekten de bir *annus horribilis* (korkunç yıl) olmuştu. Olaylar Roma'da yaşanan Norma skandalıyla başlamıştı: İlk perdeden sonra sesinde ortaya çıkan ani düşüş yüzünden gösteriyi yarıda bırakmak zorunda kalmıştı. Bu öncü, işaret vermeyen bir deprem olmuştu çünkü kraliyet locasında onu dinlemek için gelmiş olan Cumhurbaşkanı Giovanni Gronchi ve eşi Donna Carla vardı. Sonra yürekler acısı bir *Pirata* ile Scala'ya veda et-

mişti: Onu İlahe Callas olarak yaratan tiyatroyla ilişkileri sonsuza dek bozulmuştu. Yönetici Ghiringhelli son gösteride seyircinin çağrılarına yanıt vermesini engellemek için demir perdeyi indirtmişti. Dallas'ta *Medea*'yı söylemişti. *Washington Post* gazetesi ertesi gün şöyle yazmıştı: "Sahnede Maria Callas'tan geriye kalanı gördük." Bu sözler yüzünden günlerce ağlamıştı. Maria, sesinin artık asla eskisi gibi olmayacağı gerçeğine kendini inandırmıştı. Onu dünyanın bütün tiyatrolarında mekanik bir bülbül gibi sürekli opera ve konser vermeye zorlayan Giovanni Battista Meneghini'nin açgözlülüğü yüzünden ses tellerini harap etmişti. Kendi isyankârlığı ve narsisizmi de ona ihanet etmişti: Yarattığı kahramanı kendisiyle özdeşleştirmişti ama Callas adındaki kahraman hata kabul etmiyordu. Callas, kusursuzluk ve mutlaklık anlamına geliyordu. İnsanlığın sınırlı dünyasıyla ilişki kuramazdı ve kurmamalıydı.

Her şeye karşın Paris'te ilk kez sahneye çıkmak onu yeni bir heyecanla doldurmuştu. Orada efsanesi henüz leke almamıştı ve çok iyi biliyordu ki o akşam her zamanki Callas burada ışıl ışıl parlayacaktı. Öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde inanılmaz büyüklükte bir gül buketi aldı: Gülleri sayması on dakikasını aldı. Tam 473 gül vardı.

Maria kendi kendine "Böyle bir çılgınlığı kim yapmış olabilir?" diye düşündü. Merakla kartı açtı ve Yunan alfabesiyle yazıldığını görünce hemen anladı: "Çiçekleri saymakla zaman yitirmeyin. Venedik'teki karşılaşmamızdan beri geçen 473 gün kadar gül var bukette. Günleri bir bir saydım. Bu akşam buluşmak üzere! Aristotelis Onasis."

Maria "Bu adam her zaman beni şaşırtmayı beceriyor,"

diye düşününce içini bir sevinç kapladı. Böyle bir erkeğin ona hayranlık duyması kendini farklı hissetmesine yol açıyordu. Oysa Titta için her şey rutin hale gelmişti. O akşam bir amacı daha olacaktı: Aristotelis Onasis'i şaşırtmak için mutlak olarak elinden gelenin en iyisini yapacaktı çünkü kendisini ilk kez sahnede seyredecekti. Onun için ve yalnızca onun için bu akşam sahneye İlahe Callas çıkacaktı.

Biki, giysisinin son ayrıntılarını düzenlerken Maria, Elsa Maxwell'in ona yazdığı ve hiç yanından ayırmadığı mektubunu bir kez daha okuyordu:

> *Maria, bir insanın bir başkasına duyabileceği en büyük aşkın kurbanı olduğun için sana teşekkür ediyorum. Sen bu aşkı öldürmeme yardım ettin, bu aşk seni mutlu etmedi; birkaç harikulade haftadan sonra bana da mutsuzluktan başka bir şey yaşatmadı... Sen rahat ol. Kocandan başka biriyle ilişkiye girmeye ya da dostluk kurmaya hevesli olmadığını beyan ettiğim sayısız röportaj verdim. Seni daima tatlılıkla ve sevgiyle anacağım.*
>
> *Senin Elsa'n*

Durum son aylarda giderek daha da berbat bir hal alıyordu. Maria'nın artık Maxwell'den gelecek dünyevî desteğe ve reklama ihtiyacı yoktu ve onun bütün önerileri karşısında mutsuzluk duyuyordu.

Telefonda acımasızca "Şımarıklıklarından bıktım. Şimdi kamuoyuna aramızda bir şey olmadığını açıklayacaksın. İnsanlar dedikodu yapıyorlar ama ben lezbiyen değilim. Senden hoşlanmıyorum ve insanların bunu bilmesini istiyorum," diye avaz avaz bağırmıştı.

O günden sonra aralarındaki ilişki nezaket çerçevesinde yürümüştü ama artık imalar söz konusu değildi. Gene de Elsa'nın dile getirdiği böylesine özel bir aşk ilanı onu heyecanlandırmıştı. İlgi odağı olmaktan, başkalarının kendisine hayranlık duymasından çok hoşlanıyordu. Karşısındaki kişinin onun için onurunu ayaklar altına almasına bayılıyordu. Bu tuhaf duygular onu gitgide daha da fazla ele geçiriyordu. Sanki yıllar öncesinde kalan, Eddie Bagarozy'nin güçlü ve kaslı kollarınca kucaklanabilmenin hayvanî arzusuyla yağmur altında saatlerce bekleyen genç Maria geri gelmişti.

Aynada kendini seyrediyordu. Gerçekten çok güzeldi. Biki'nin tasarımı olan, kenarlarına samur geçirilmiş şampanya renkli giysi ve omuzlarına zarafetle düşen kapüşonu müthiş yakışmıştı.

Bruna giysinin kuyruğunu düzeltirken "Hanımefendi tiyatro tıklım tıklım doldu. Kimi ararsanız salonda. Brigitte Bardot'yu gördüm: Makyajsız ve çok güzeldi," diyordu.

"Windsor dükü ve eşi, Rothschild ailesi ve Maxwell de buradalar. Sonra bir de Onasisler, Begüm ve Charlie Chaplin ve..." Bruna'nın gevezelikleri, Paris'in ünlü mücevher firması Van Cleef&Arpels'in o gece özellikle heyecanlı olan sorumlusunun odaya ansızın girmesiyle yarıda kaldı. Madame Callas'ın boynuna ve kulaklarına değeri bir milyon dolar olan bir takım takılmıştı. Mekik kesimli pırlantalar üzerine dillendirilen efsaneler parıltı üzerine parıltı ekliyordu.

"Madame, kolyem nerede?" diye sordu.

"Pelerinin altında duruyor. Burada," diyen Maria şalını kaldırarak kolyeyi gösterdi.

"Ah, quel scandale! Bu mümkün değil! Bu akşam boynunuza taktığınız gerdanlığın dünyada eşi benzeri yok. Bunu herkese göstermelisiniz. Van Cleef olarak bizim reklamımızı yapmanız için tonlarca para ödüyoruz. Açın yakanızı." Callas öfkeden delirdi.

"Birkaç dakika sonra konserime başlıyorum. Üç kuruşluk tüccarlarla kaybedecek zamanım yok benim!" diye haykırarak adamı odasından kovdu. "Merak etmeyin, yarın dünyanın bütün gazeteleri sizin kolyenizden söz edecek."

Salonda gerilim bıçakla kesilecek yoğunluğa ulaşmıştı. Bu akşamın gösterisini Eurovizyon da izlediği için Callas'ın Paris'te sahneye çıkışını milyonlarca kişi aynı anda seyredebilecekti. Bir ışık huzmesi uzun ve kırmızı bir merdivenin tepesini aydınlattı. Koro iki kenara dizilmişti. Maria en büyük silahı olan *Casta Diva* ile başladı. Sesi, tiyatroda yayılmaya başladığında, onun büyüsüne kapılan seyirci benzersiz ve yinelenmesi olanaksız bir olaya tanıklık ettiğinin bilincindeydi. *"A noi volgi il bel sembiante, senza nube e senza vel!"* şarkısını söylerken Maria elini yavaşça boynuna götürerek giysisinin yakasını okşamaya başladı. Kimse fark etmeden değerli Van Cleef'in çok değerli kolyesinin vidasını yavaş yavaş gevşetti. Gerdanlık, seyircinin şaşkın bakışları altında yere düştü. Gözlerini insanlığın sefilliklerine indiren bir tanrıça edasıyla bakışlarını yere indirdi. Ve ayağının çok küçük ve şık bir hareketiyle değerli kolyeyi bir köşeye itti. Ertesi gün dünyanın bütün gazeteleri Maria'nın Paris zaferini manşetten verirken şöyle yazmıştı: "İlahenin ayakları dibinde bir milyon dolar." Madame Callas sözünü bir kez daha tutmuştu.

Trajedi Kapıya Dayandı

Sirmione, 2 Temmuz 1959

Maria bahçesinde güneşleniyordu ama elleri ve ayakları buz gibiydi. Çalışmalarını azaltmasına karşın (yalnızca konserlerde sahneye çıkıyordu çünkü bir operanın sayısız sahnesinde şarkı söylemek sinirler için cehennem azabıydı) inanılmaz bir yorgunluk çekmekteydi. Londra'dan henüz dönmüştü. Covent Garden sahnesinde beş *Medea* gösterisi onu perişan etmeye yetmişti. O sabah da özellikle gergindi. Üşümese de omzuna aldığı şal onu terletiyordu, kalbi dur durak bilmeden gümbürtüyle çarpıyordu. Hattâ evi saran güneş ışığı bile onu rahatsız ediyordu.

"Titta, kesinlikle bir tatile çıkmalıyım. Şimdi Amsterdam ve Brüksel'e gidiyoruz ama sonra Eylül ortasına kadar hiçbir şey duymak istemiyorum. Biraz Venedik Lido'ya gidip kumlara uzanalım, kemiklerimin ısınmasına ihtiyacım var."

"İyi ama Onasis denen o adam ısrar ediyor. O ve karısı Tina her ne pahasına olursa olsun *Christina* yatıyla Akdeniz'de bizimle birlikte bir gezi yapmak istiyorlar. 22 Temmuz'da Monte Carlo'dan denize açılacaklar. Neden onlarla gitmek istemiyorsun?"

"Çünkü ben kendi başıma huzurlu olmak, canım ne çe-

kerse onu yapmak istiyorum. İşte nedeni bu!" dedi sıkkın bir sesle.

Maria gözlerini yumdu ve uyuyormuş gibi yaptı. Kocasıyla tartışmak istemiyordu. Kendi düşünceleriyle baş başa kalması daha iyi olacaktı. Kendini ne kadar yaşlı hissettiğini düşünüyordu. Henüz otuz beş yaşındaydı ama enerjisi olduğu gibi tükenmişti. İçi bomboş bir kadındı. Seyircisine kendini hiç sakınmadan vermişti ama şimdi erken koparılmış bir çiçek gibi solmuştu. Sirmione'de ya da Milano'daki evindeyken bile Titta ile işten, turnelerden, gazete söyleşilerinden başka bir şey konuşmuyorlardı. Cinsellik konusunu bir süre önce kapamıştı. Bu onun için önemli bir vazgeçiş olmamıştı. Titta ile yatakta bugüne kadar hiçbir şey hissetmemişti zaten. Onu kaygılandıran, her gününü belirleyen heyecan eksikliğiydi. Zaman otel süitlerinde, kulis odalarında ve çevreye dağıtılan gülümsemelerle hep aynı akıyordu. Artık biraz da kendi kendini sahiplenmek istiyordu. Bütün o yıllar içinde gözlerinin önünden akıp giden sayısız çehre içinden aklında tek bir yüz kalmıştı: Aristotelis Onasis'in yüzü.

O adamdan korkuyordu. Neden olduğunu da bilmiyordu. Onu tedirgin ediyordu, onun yanındayken tedirgin oluyordu. Erkek, kendini incinebilir bir kadın olarak hissetmesine yol açıyordu. Hayvansı tarzı, hep gafil avlaması, şaşırtması onu bir yandan büyülüyor bir yandan da itiyordu. Sözün kısası bu adamı her düşündüğünde içinde dizginleyemediği bir huzursuzluk canlanıyordu. Yunandı, göçebeydi, yoksul doğmuştu. Aynen kendisi gibi. Evliydi, azimliydi, benmerkezciydi; aynen kendisi gibi. Bir kere-

sinde erkeğin kudretli aletinin utanç verici boyutlarına ilişkin zengin detaylar veren Maxwell ile konuşurlarken "Acaba nasıl düzüşüyordur?" cümlesini ağzından kaçırmıştı. Ne var ki bu düşüncesi onu telaşlandırmadı: -Onu düşünürken kullandığı adıyla- Aristo onda ilkel, alçak ve lanet olasıca dalavereci duygular uyandırıyordu. Onun tatil çağrısını kabul etmek, bu hayvansılığın pençesine düşmek anlamına gelecekti. Maria bunu hissediyordu. Bu nedenle ondan kaçıyordu.

Christina Yatında

Temmuz-Ağustos 1959

Monte Carlo, 21 Temmuz 1959, Salı

Sonunda Hotel Hermitage'a gelmişlerdi. Maria süitinin minik balkonundan hamalların onun valizlerini ve sandıklarını *Christina*'ya yüklemelerini seyrediyordu. Belki de abartmıştı. Biki'ye 23 gündüz, 23 akşam giysisi, 23 de mayo ısmarlamıştı ve bütün bunların kendi aksesuarları vardı. Elbette küçük düşmek istemiyordu. Armatörün bütün dünya gazetelerine çoktan sattığı habere göre teknede onur konuğu olarak bulunan iki kişi vardı: Winston Churchill ve Maria Callas. Diplomasi ve sanat, strateji ve terk: Bu iki farklı dünya yüksek sosyetenin en lüks ve en çok merak edilen yatında ilk kez buluşacaklardı. Seçkin konuklardan yata alınmayan biri vardıysa bu Elsa Maxwell idi. Maria kendini ona karşı biraz borçlu hissediyordu. Onu Aristo ile tanıştıran Elsa'ydı ama Onasis hiçbir gerekçe duymak istememişti. Yatta, ayaklarının arasında bir gazetecinin dolaşmasını istemiyordu.

Ertesi gece saat ikide limandan ayrılacaklardı. Şimdi gidip yemek salonunda Tina ve Aristotelis ile buluşma

zamanıydı. Denize açılmadan önce, onun onuruna küçük bir davet düzenlemişlerdi. Maria kapıyı açtı, merdivenlere doğru yürürken yüzü bembeyaz oldu. Bakışları cam gibi donarken, yüzünden bir korku gölgesi gelip geçti. Merdivenlerin tepesinde Vassilis duruyordu. Gözlerinin içine bakıyordu. Yüzündeki her türlü kaygısızlık ifadesini yitirmişti. Mavi gözleri sönüktü ve çocukluğuna özgü ışığı yansıtmıyordu. Ona sessizce bakıyor ve şöyle diyordu: "Gitme. Gitme. Gitme." Bunu ifadesiz, insanın beynini delen, atonalliği içinde buz gibi soğuk olan bir ninni gibi söyleyip duruyordu. Maria kuvvetle Meneghini'nin kolunu sıktı. Bu görüntüyü silmek istiyordu. Vassilis'in önünden geçti, ona gülümsedi ama çocuk ona son derece ciddi bakışlarla bakmayı ve ninnisini tekrarlamayı sürdürdü: "Gitme. Gitme. Gitme." Maria onu son kez görmek için sertçe geriye baktı ama Vassilis yoktu. "Kaderime doğru yürüyorum, sevgili Vassilis," diye fısıldadı.

"Ne diyorsun canım?" diye sordu Titta.

"Sinirlerim hayatım. Sinirlerim..."

Monte Carlo, 22 Temmuz 1959, Çarşamba

Titta o sabah erken uyanmıştı. Gökyüzü masmaviydi, pırıl pırıldı; sıcak bir rüzgâr esiyordu. Bu güzel havada yatakta kalsa yazık olacaktı. Kasabalı bir iş adamı olarak annesi Giuseppina'dan sabah saatlerinin bereketli olduğunu öğrenmişti. Maria daha uyuyordu ve öğleden önce uyanmazdı. Gürültü etmeden Hermitage Oteli'ndeki süitin kapısını çekti ve

Christina'ya bakmak için rıhtıma indi. Gerçekten etkileyici ve ihtişamlı bir tekneydi. Lüks bir otomobilin sokağa çıktığı ilk günkü halini hatırlatıyordu: Her şey cilalanmıştı, sınırsız zenginliğin ve lüksün simgesi gibiydi. Bu saatte teknede yalnızca denizcilerinin son çalışmalarını denetleyen kaptan vardı. Her şey kusursuz olmalıydı. Öğleden sonra ilk konuklar geleceklerdi.

"Commendator Meneghini, günaydın! Binmek ister misiniz? Sizin kamaranız İthaki çoktan hazır. İsterseniz sizi gezdireyim. Ama kimseye bir şey söylemeyin yoksa Bay Onasis beni öldürür. Teknesinde konuklarına her şeyi kendisi göstermek ister."

Meneghini daveti heyecanla kabul etti. O ve Maria, iki yıl önce Venedik'te tekneye binmişlerdi ama iyice gezmeye zamanları olmamıştı. *Christina* yüz metre uzunluğundaydı. Kaptan haklı olarak 'evim' diye nitelediği mekânı tanıtmaya girişti.

"Emrimde elli altı denizci var. Ayrıca dört de aşçı görevli: ikisi Fransız, biri İtalyan, biri de Yunan. Beş terzimiz, üç masörümüz ve üç kuaförümüz yirmi dört saat konuklarımızın hizmetinde olurlar. Revir de burası." Titta, dünyada bunca lükse para harcayabilen biri olduğuna inanmakta güçlük çekiyordu.

Kaptan gururla "Burası da havuzumuz," dedi: Devasa teknenin ucunda yer alan koca havuzun zemininde altın ve lapis damalı mozaikle Girit'teki Knossos Sarayı'nın duvarında yer alan boğanın cambazlara saldırma sahnesi resmedilmişti. Teknenin içi de muhteşemdi: Bara dizilmiş küçük varillerde Barbados romu konukları bekliyordu,

dört bir yan Ming vazoları, El Greco ve Rembrandt tabloları, Bizans ikonaları; yeşim, altın ve yakutlarla işlenmiş Buda heykelleriyle süslenmişti. Meneghini hayatında böyle bir şey görmemişti.

"Bu daha hiçbir şey. Gelin Commendatore, size en iddialı parçayı göstereyim," dedi kaptan. Ve onu kabinlerin banyolarına soktu. Duvarlar mitolojik sahnelerin işlendiği değerli mozaiklerle kaplıydı. Yunus ve siren biçimindeki musluklar som altındandı. Sonra bir de öyle tuhaf bir aygıt vardı ki banyodaki kişi küçük bir düğmeye basarak telefonu eline almadan kabindeki kişiyle konuşabiliyordu.

Titta, kendisi uyurken kocasının gördüklerini dikkatle dinleyen Maria'ya heyecanla "Böyle ses yayını yapılıyor," dedi. Maria, ilk kez okula giden bir çocuğun heyecanını yaşıyordu.

"Churchill ne zaman geliyormuş?"

"Kaptan, Churchill ile karısının saat iki sularında beklendiğini söyledi," dedi Meneghini.

"Tanrım, çok az zaman kalmış. Yalnızca üç saatimiz var. Daha hazırlanmaya başlamadım bile."

"Maria, Winston Churchill'den sonra tekneye çıkacağımızı düşünmeye bile cesaret edemiyorum."

"Elbette öyle yapacağım. O Churchill ama ben de bir hanımefendiyim. Adı Maria Callas olan bir hanımefendi. Bu seni tatmin etmiyor mu?" diyerek gülümsedi.

Maria rıhtımda görüldüğünde saat on beş otuzu gösteriyordu. Bütün konuklar çoktan gelmişlerdi. Aristotelis onu görür görmez koşarak yanlarına geldi ve onlara eşlik etti. Maria son derece şıktı. Her ayrıntıya delicesine bir

titizlikle özen gösterilmişti. Eteği tığ ile süslenmiş krem rengi kolsuz giysi üzerine ipten örülmüş kalın bir kemer takmış, topuksuz ayakkabılar giymişti. Saçlarını topuz yapmış, yüzüne ışık veren iri akarsu incisi küpeler takmıştı. Titta ise tütün rengi keten bir takım giymiş, beyaz bir Panama şapka takmıştı.

Onasis'i gördüğü anda Callas'ın yüzü karıştı. Müthiş sinirli bir ruh haliyle "Ah Tanrım, Titta kravat takmadı. Oysa Aristo takmış. Görgü kurallarına göre doğrusu budur: Tekne gezisinin ilk gününde kravat takılır. Yoksa bu kural yalnızca armatör için mi geçerlidir?" diye düşünürken denizcilik dünyasına ilişkin hiçbir şey bilmeyen Biki'ye sövüp saymaya başladı. Maria'da Tina Onasis'in kadınsı bir fesatlıkla çoktan 'sonradan görmelik' olarak nitelendirdiği mükemmeliyetçilik takıntısı vardı. Kaldı ki o ve Titta bu gezide kusursuz olabilmek için on beş milyon liret harcamışlardı. En iyisi olmayı hak ediyorlardı.

Christina'nın gölgelik güvertesinde oturan büyük İngiliz devlet adamını gören Callas hemen onu selamlamak için yanına gitti. Maria'yı büyük bir şaşkınlığa düşüren Churchill onu görünce ayağa bile kalkmadı. Tam tersine bu kadar uzun süre bekletilmekten ötürü memnuniyetsizliğini belli etti. Öpmeden elini sıktı.

Maria "Callas'a bunu yapmaya nasıl cüret eder?" diye düşünürken şöyle bir ses duydu: "Merhaba, ben Toby. Ya sen?"

Etrafına bakındı. Bu Churchill'in asla yanından ayırmadığı, şimdi de kafesiyle koltuğunun yanında duran papağanı Toby idi. İlk anda yaşanan gerilim, keyifli bir gülüşle

dağıldı.

"Gelin Maria, Titta. Sizi odanıza götüreyim. Sizi arkadaşım Greta Garbo'nun da kaldığı İthaki kamarasına yerleştirdim. O da bizimle olacaktı ama ihtiyar ne yazık ki iyice sersem oldu: Böyle yorucu bir deniz gezisine katlanmaya cesaret edemedi." Böylesine yoz bir samimiyet karşısında Meneghini hayal kırıklığı ve öfke belirtileri gösterdi. Gündelik ve dostça bir ifade altına gizlenmeye çalışılsa bile terbiyesizlikten hoşlanmazdı. Öyle görünüyordu ki bu terbiyesizlik Onasis'in ayırıcı özelliği halini almıştı. İşin en berbat yanı Maria'nın bunu eğlenceli bulmasıydı.

"Anlamaya çalış Titta. Düşündüğü her şeyi söyleyebileceğini sanan özgür bir adam o. Zenginliğin en büyük lüksü bu. Ve Aristo olağanüstü bir biçimde zengin," diyordu buna kendi de inanarak.

Portofino'ya doğru yol almak için Monte Carlo Limanı'ndan ayrılmadan önce Onasis o akşam yatta bir yemek daveti verdi. "Maria sağıma, Winston'un karşısına. Titta da buraya Tina'nın yanına." Sofrada herkese yer göstermeye bayılıyordu. Onların ve başka dostların yanı sıra teknede Aristo ve Tina'nın çocukları Christina ve Alexandros da vardı. Konukseverlik yüzünden iki çocuk denizcilerin kamaralarının yanındaki en küçük kamarada uyuyorlardı. Maria'dan nefret etmeleri için genellikle kendilerinin kaldığı kamaraya onun yerleşmiş olması yetmişti. Callas sofraya oturur oturmaz olduğu yerde sıçradı: Alexandros onun canını yakmak için kırık kristal kadehin parçacıklarını yastığın içine doldurmuştu. Bu alacağı intikamın daha başlangıcıydı.

Biraz geç kalan Titta akşam yemeği için güverteye çıktığı zaman Tina Onasis, ancak kendisinin nasıl yapıldığını bildiği bir edayla onu baştan ayağa süzdü: lacivert ceket, beyaz pantolon ve iki iğrenç, utanç verici beyaz makosen.

Ağır bir Amerikan şivesiyle konuştuğu İtalyancası ve kibirli bir ses tonuyla "Siz nerede doğdunuz Bay Meneghini?" diye sordu.

"Verona'nın Zevio kasabasında."

"Belli oluyor." Bayan Onasis'in tek yorumu bu oldu ve sonra Churchill ailesine dönerek onlarla İngilizce konuşmaya başladı. Gecenin geri kalanı Meneghini için müthiş sıkıcı geçti. Maria ile Onasis Yunanca, Tina ve öteki konuklar İngilizce konuşuyorlardı. Yalnızca Verona lehçesi ve İtalyanca bilen Meneghini ise otomatik olarak onların konuşmalarının dışında kalıyordu. Kimse fark etmeden yanlarından ayrıldı ve İtalyan aşçının yanına giderek sardalye ve morina balıklarından söz etti.

"Titta, neredesin?" Maria kamaralarının kapısına vurup duruyordu. Heyecanlı bir biçimde kocasını arıyordu.

"Neyin var Maria? İçtin mi sen?" Titta bunu hemen fark etti. Maria çok fazla içki ve şarap içmeye alışkın değildi. İki kadehten sonra kontrolünü kaybederdi. "Hayır aşkım. Yalnızca biraz neşelendim," diyerek onu rahatlatmaya çalıştı. "Gel, beni yalnız bırakma. Barda ötekilerle buluşalım," diyerek onu elinden tuttu.

Callas bar tezgâhının önüne oturdu ve duble malt viski istedi.

Onasis alaycı bir tavırla "Maria, nereye oturduğunun farkında mısın?" diye sordu. Callas tabureye baktı ama tu-

haf bir şey göremedi. "Hah hah! Dünyanın en büyük .ükünün üzerinde oturuyorsun." Bütün konuklar (Churchill bu arada papağanı ile kamarasına çekilmişti) kahkahalarla güldüler. Gülmeyen bir tek Titta idi çünkü Onasis İngilizce konuşmuştu.

"Bu taburelerin yastıkları balina .ükü derisiyle kaplıdır. Anladın mı? Bunu çok eğlenceli bulmadın mı?" Maria belli belirsiz gülümsedi: Kendini hayatı boyunca bu kadar hafif hissetmemişti.

"Hey, ne yapıyorsunuz?" Tina Onasis olduğu yerde duruverdi. İleri gidemiyordu. Titta korkunç beyaz ayakkabılarıyla kadının giysisinin kuyruğuna basıyordu.

"Ah beni bağışlayın Tina. Giysinizi görmemişim." Kadın ona müthiş hakir gören gözlerle baktı.

Churchill'in kişisel danışmanının karısı olan arkadaşı Nonie Montague Browne'un kulağına eğilerek "Bu Meneghini değil, Menenjit," dedi.

Meneghini o akşam kamarasına çekilirken dayanılması olanaksız o iki kadının, arkasından neden o kadar çok güldüklerini merak ediyordu.

Capri, 25 Temmuz 1959, Cumartesi

"Maria, ben burada bir gün daha kalamam. Bu tuhaf insanlardan bıktım. Yola çıkmadan önce anlaşmıştık. Memnun kalmazsak bavullarımızı toplar ayrılırız demiştik. Şimdi yapmamız gereken de bu. Şimdi harekete geçersek Napoli gemisinde yer bulur, oradan da Venedik Lido'ya

uçarız. Tatilimizi orada tamamlarız."

Meneghini son derece kararlıydı. *Christina* yatı Monte Carlo Limanı'ndan ayrılalı daha üç gün olmuştu ama ortam Titta için dayanılmaz bir hal almıştı. Elbette dil konusu aşılması olanaksız bir engeldi. Teknede Maria'nın dışında İtalyanca konuşanlar kaptan ve bir aşçıydı. O da bütün gün oturup görevlilerle çene çaldığının görülmesini istemiyordu. Karısına gelince, o Sir Churchill ile İngilizce konuşmadığı zamanlarda Aristo ile Yunanca konuşuyordu ve geri kalan herkesi otomatik olarak konu dışı bırakıyordu.

Ayrıca *Christina*'da alışkanlıklar son derece farklıydı. Bu lanet olası teknede öğlen olmadan kimse uyanmıyordu. Sabahları bir tek Winston Churchill erkenden uyanıyordu ve viski ve portakal suyundan ibaret kahvaltısını yapıyordu. Zaten tekneye bindiklerinden beri Titta'ya bir kez bile bakmaya tenezzül etmemişti. Tina da onu küçük düşürmekten hoşlanır gibiydi. Sofrada bir yığın çatal, bıçak vardı ve Tina, Titta'nın hangi yemek için hangi takımı kullandığına dikkat edip gürültülü bir kahkaha ile onun yanlışlarını yüzüne vuruyordu. Küçük düşmekten müthiş korkan Maria da bu durumdan son derece rahatsızdı. Öte yandan Titta'yı deniz tutardı. Karısının ses tellerine zarar verdiği için kamarada klima çalıştıramıyordu. Sözün özü bu gezi bir cehenneme dönüşmekteydi. Ve buna bir gün daha katlanamayacaktı.

Maria "Dinle Titta. Ari'ye böyle bir kabalık yapamayız. Birkaç gün daha dişini sık, çok geçmeden her şey bitecek," diyerek ona karşı çıktı. Ona göre bir sorun yoktu. Onasis'in eğlenceli ve keyifli bir kişi olduğunu düşünüyordu. Kuşku-

suz aralarında bir uyum yakalamışlardı. Akşam yemeğinden sonra Maria onunla yıldızların altında oturup saatlerce çene çalmaya bayılıyordu. Her şeyden söz ediyorlardı: savaş sırasında Yunanistan'da yaşadıkları hayatlarından, başarıya ulaşma sürecinde tırmanılması gereken basamaklardan... Maria ona hassas malî durumundan bile söz etmişti.

Pek yakınlaştıkları bir anda ona, "Dünyanın bütün sahnelerinde geçirdiğim bunca yıllık meslek yaşantım boyunca hiç tasarruf yapmadım ve kenara tek lira bile ayırmadım. Her şeyi kocam idare ediyor. Hiçbir şeyin efendisi değilim," itirafında bulunmuştu.

"Maria, iyi ama bu korkunç bir şey. Aldığın kaşelerle bu saatte çoktan milyarder olmalıydın. İzin verirsen, şimdiden sonra birikimini ben yöneteyim; birkaç ay sonra varlığının artmaya başladığını görürsün." *Christina* yatında geçirdiği her an, Maria, Aristo'ya karşı inancının ve güveninin arttığını hissediyordu.

Maria kuşkuyla "Ari, hangi nedenle işlerinin arasına bir de benim durumumu katmak istiyorsun?" diye sordu. Maria, Callas olduğundan beri insanların samimi duygularla ona yardımcı olmaya çalıştıklarına inanmaması gerektiğini öğrenmişti. Dünyanın en ünlü şarkıcısından para sızdırmak söz konusu olduğunda her şey bir kazanca yönelik oluyordu.

Onasis hiç beklemediği bir yanıt vererek "Çok basit, çünkü senden hoşlanıyorum," deyiverdi. "Ama henüz kendini serbest bırakmayı öğrenemedin. Ama benden kaçamayacaksın Maria. Ben bir hayvanım. Yabanıl ortamda büyüyen, hayatta kalabilmek için savaşan ve öldüren o hayvanlardan biriyim. Hayatıma iyi gelecek şeyin kokusunu hemen alırım.

Ve sen benim olacaksın, çünkü kader böyle istiyor. Yunanız, aynı kanı taşıyoruz, bunu ikimiz de çok iyi hissediyoruz; birbirimize ihtiyacımız var. Yenmen gereken binlerce kentsoylu ve kasabalı korkun var. Şansını aramak için Yunanistan'dan gemiye binerek New York'a giden Atinalı genç kız hâlâ senin içinde yaşıyor. Sonra Birleşik Devletler'in binlerce güçlüğü ile yüzleşmek yerine İtalyan kasabalarında ün kazanmayı yeğledin. Bütün bunlar seni biraz kırgın ve mütevazı kılmış. Ama ben senden bir kadın yaratacağım."

Maria bu sözler karşısında bir yandan allak bullak olmuş bir yandan da bu sözleri harika bulmuştu. Aristo ile birlikte geçireceği bir geleceğin hayalini kurmaya bayılıyordu. Öte yandan bunu tedirgin edici buluyordu. Bu adam kendisiyle böyle konuşmaya nasıl cüret ediyordu? "Aristo, geç oldu. Belki yatsak daha iyi olur. Sana iyi geceler diliyorum. Yarın görüşürüz," diyen Callas kamara kapısını ardından kapadı. Aralarında tek bir kapı olması ikisini de güçlü kılıyordu. Titta horluyordu. Kocasının yanına uzandıktan sonra minik pencereden dışarı bakarak gökyüzünde parlayan yıldızları seyretti. "Neler oluyor bana? Ne zamana dek dayanabileceğim?" O gece yüreğini ve beynini merhametsizce döven bu soruyla uyuyakaldı.

Sakız Adası, 3 Ağustos 1959, Pazartesi

Christina birkaç günden beri Ege denizinde seyrediyordu. Maria, çok uzun yıllar önce Yunanistan'dan son kez ayrılışını düşündü. Dimitris'in masum aşkını, Milton'un

çıkarsız dostluğunu, Albay Bonalti'yi... Ve bu yıllar içinde şarkıcı olarak ün kazanan, popülerliğinin doruk noktasında 'İkinci Callas' olarak nitelendirilen ablası Jackie'yi geçiriyordu aklından. Güvertede denizin kokusunu derin derin içine çekerken anne Litsa'nın New York'a doğru yola çıktığı zaman ona söylediklerini düşünüyordu: "Başaracaksın Maria, Olimpos'un doruğuna tırmanacaksın ama eninde sonunda buraya dönmek zorunda kalacaksın. Çünkü senin toprağın burası ve yazgın yüzünden sen buraya aitsin."

Litsa haklıydı. Maria, Yunan olmasının giderek su yüzüne çıktığını hissediyordu: Aristo ile arasındaki ilişki ancak onlar gibi iki Yunan evladının hissedebilecekleri kan bağından kaynaklanıyordu. Bu nedenle onunla Yunanca konuşmaya bayılıyordu, o zaman sanki sadece ikisinin anlayabildiği şifreli bir dille konuşuyorlarmış gibi hissediyordu. Onasis'i tanıdığından beri içinde kendini ona armağan etmek için güçlü bir dürtü duyuyordu. Bu şiddetli fiziksel duygu yüzünden utanma, sıkılma yaşamıyordu. Duygularına, baskın tutkularına yenik düşerek yaşamak nedir hiç bilmemişti ama şimdi yakında, çok yakında kontrolü elden bırakacağını hissediyordu.

"Nihayet Sakız'a geldik. Annemle babamı kucaklamak için can atıyorum. Kıskanç ve fesat insanlarla birlikte olmaktan bıkıp usanmıştım." Tina Onasis arkadaşı Nonie ile konuşuyordu ve onun yanından geçerken Callas'ın bu sözleri duyması için sesini özellikle yükseltmişti.

Kocasını elinden almak için saf numaraları yapan bu çapkın kadına dayanamıyordu. Bir akşam kocası Ari'ye kaşıkla dondurma yedirirken yakalamıştı onu. "Hiç görmemiş

olmayı dilediğim acıklı bir sahne bu," dedi gözlerinin ta içine bakarak. "Kocan olacak o çiftçiye böyle hizmet versen daha iyi olur!"

Tina çocuklarını da ona karşı kışkırtıyordu: Christina artık onunla tek kelime konuşmuyordu, Alexandros ise Maria yanından geçerken acayip sesler çıkartarak eğleniyordu.

O sabah Sakız adasının küçük limanında suyun yüzeyinde binlerce küçük, beyaz gül yüzüyordu: *Christina* rıhtıma yanaşınca bütün kiliseler bayram çanlarını çalmaya başladı. "Baksana Titta, ne kadar hoş." Maria bu şenlikli karşılamanın kendisi için yapıldığını sanıyordu. Oysa Yunanistan, kurtarıcısını, Sir Winston Churchill'i karşılamaya hazırlanıyordu. Karaya indiklerinde insanlar Churchill'in ve Onasis'in çevresini sardılar ve giderek artan bir heyecan seliyle onlara Tina'nın ailesinin yaşadığı Livanos villasına kadar eşlik ettiler. Memleketlilerinin ona böyle nankörlük etmeleri nedeniyle hayal kırıklığı yaşayan Maria şiddetli bir baş ağrısını bahane ederek teknede kalmaya karar verdi. Düşmanının inine girmeye niyeti yoktu. Tina'nın nefret dolu bakışlarındansa, Titta'nın mızmızlanmasını çekmeyi yeğlerdi.

Sonra kamarasına çekildi. Karaya inmemiş olan Titta, kaptanla yemek yiyordu. Zorunluluk yüzünden çok iyi iki arkadaş olmuşlardı. Öğleden sonranın ilk saatlerinde karısının uyuyacağını tahmin ediyordu.

"Titta, hâlâ iyi değilim. Beni rahat bırak." Titta kapıya vurmayı sürdürüyordu. "Şimdi de sağır mı oldun?" Maria gözlerine inanamadı. Karşısında kocası değil, Aristo duruyordu.

"Ne yapıyorsun burada? Kayınpederinin evinde yemeğe gitmedin mi sen? Tina'yı yalnız mı bıraktın?"

"İçim rahat etmedi Maria. Burada yalnız kalmana dayanamadım. Seninle olmak istiyorum. Sen yanımda değilken bir tarafım eksikmiş gibi hissediyorum. Bize ne oluyor bilmiyorum ama buna bir yanıt bulup bulamamak da umurumda değil. Tek bildiğim, sadece sen yanımdayken iyi olduğum."

Maria bütün bedeninin ürperdiğini hissetti, yüreği hızla çarpıyordu. Artık ne düşünebiliyor, ne konuşabiliyordu. Aristo gözüne her zamankinden güzel görünüyordu. Güneşte yanmıştı, briyantinin yatıştıramadığı isyankâr saçları yüzüne dökülüyordu, kolları denizcilerinki gibi güçlüydü.

"Eh, pek temkinli bir hareket değil bu. Ama söylediklerin çok hoşuma gitti ve..." Maria ne geveleyeceğini bilemiyordu. Aristo onu kolları arasına aldı ve ihtirasla öptü. Bu öpücüklerin içinde bunca gündür bastırdıkları kendini sunma ve sahip olma duyguları saklıydı. Maria bayılacağını hissetti.

"Aşk bu olmalı," dedi. "Ari, ben hayatımda böyle bir şey yaşamadım. Yaşama, yaratma arzusuyla doluyum. Hayatım, hayatımız için yepyeni şeyler tasarlamak istiyorum. Evet, ikimiz için düşünüyorum. Bunu şimdiye dek hiç yapmadım ama seninle böyle olacağını hissediyorum."

Onunla konuşurken, Ari boynunu öpüyor, dilini ensesinde gezdiriyor, kulak memelerini emiyor, kadını ürpertiden çıldırtıyordu. Bu ilk kez oluyordu. Kendini, ilk aşkını yaşayan bir yeniyetme gibi hissediyordu. Bu adamın hırslı, sıcak, baştan çıkartıcı öpüşleri hayatında mutluluk nedir

tatmadığını anlamasına neden oluyordu.

"Şimdi o insanların arasına daha huzurlu ve güçlü olarak dönebilirim," diyerek kadının kollarının arasından sıyrıldı.

"Bu iğrenç şeyin işi ne burada?" Onasis'in gözü, Maria'nın komodinin üstüne koyduğu ağır ve büyük Bulova saate takıldı. Ona yanıt verme fırsatı bile tanımadı. "Lütfen... diyerek pencereyi açtı ve saati denize attı. Son bir iştahlı öpücük kondurduktan sonra odadan çıktı. Alt dudağının içini emmiş, biraz da kanamasına yol açmıştı. Maria şaşkındı, ne düşüneceğini bilemiyordu. Aristo, onun Aristo'su hayatının bir parçasını denize atmıştı. On bir yaşında radyodaki yarışmayı kazandığından beri yanından asla ayırmadığı saatti bu. Erkek, ilişkilerinin ilk adımını kadının geçmişine ait bir parçadan kurtulmaya çalışarak atmıştı. "Böylesi doğru," dedi yüksek sesle Maria. "Şimdiye dek şan için yaşadım. Bundan sonra Aristo için yaşayacağım. Yepyeni bir kadınım. Maria bugün doğuyor. Callas yeterince yaşadı."

İstanbul, 6 Ağustos 1959, Perşembe

"Ne yapıyorsunuz siz? O zaten evli!" Titta Meneghini'nin umutsuz haykırışı Ayasofya Bazilikası'nın kubbeleri altında yankılandı. Herkes dönüp ona baktı. Maria ve Ari dışında herkes. İkisi evli bir çift gibi Patrik Atenagoras'ın önünde duruyorlardı. Din adamı ikisinin başı arasındaki eliyle çifti kutsarken, ikili son derece saygılı biçimde duruyorlardı. Katolik Commendatore için bu tören haram bir eylem, ade-

ta bir küfürdü. Varlıklı grubun geri kalanı için bu basit bir sevgi ve inanç hareketiydi. Ama haklı olan aslında Titta'ydı. Atenagoras için Callas ve Onasis o anda dünyanın en ünlü iki Yunanıydı ve onları kutsamak, Tanrı'ya bu iki pek yetenekli evladını topraklarının elçisi olarak görevlendirdiği için şükretmek anlamına geliyordu. Maria ve Ari için ise Patrik, Tanrı'nın vekiliydi; Tanrı'nın onları sarıp sarmalamış olan aşklarını ve birlikteliklerini kutsayan kişiydi. Bazilikanın çıkışında her ikisi de gruba yabancılaşmış gibiydiler. Maria kendi düşüncelerine dalmış olarak ve herkesi görmezden gelerek Ari'nin kolunda yürüyordu. Ari'ye, Yunanca "Bizi kutsadı, anladın mı?" dedi.

Aristotelis, "O anda, Tanrı'nın bizim aşkımızı onayladığını ve gülümsediğini gayet güçlü bir şekilde hissettim. Bugünden itibaren ben sana aidim, sen de bana," yanıtını verdi.

"Ari, karar verdim. Bugün kocamla konuşacağım," diyen Maria, *Christina*'nın bulunduğu rıhtıma doğru kararlı adımlarla yürüyordu.

"Artık senin karın olmak istemiyorum. Seninle aramdaki her şey bitti. Bunu anlamak istiyor musun?"

Titta, Maria'ya bakıyor, karısını tanıyamıyordu. Karşısında soğuk, aklı başında, gözlerini uğursuz bir ışığın sardığı bir kadın vardı ve sanki başkasının ağzından konuşur gibiydi. Azgın bir nehir gibi çağlamaya başlayan karısının içini dökmesini sessizce dinledi.

"Hayatımın en güzel yıllarını boş yere sana adadım. Beni kasaba et satar gibi tiyatrolara satarak insanlık dışı bir tempoda çalıştırdın, beni kullandın. Bugünden itibaren

kendi kendime sahip çıkmaya karar verdim. Buna hakkım olduğunu sanıyorum. İşler yüzünden hayatımı, kendi çıkarlarımı hep ihmal ettim. Doğduğumdan beri üstün yetenekli çocuk diye oradan oraya taşındım. Ama artık otuz beş yaşındayım: Çocuk büyüdü."

Titta ne diyeceğini bilemiyordu. Annesini, şirketinin çıkarlarını, tutkularını bu kadın için mi bir kenara atmıştı? Buna değmiş miydi?

"Ne diyorsun sen Maria? Seni tanıyamaz oldum!" derken gözlerinde yaşlar belirmişti. "Her şeyi, her zaman birlikte inşa ettik. Sanatsal seçimlerde ikimiz birlikte karar verdik. Sen, ben ve Toy her zaman uyuştuk, anlaştık. Ya güzel evimiz? Onu birlikte kurduk." Maria ona meydan okuyan gözlerle bakıyordu. Yüzünde en ufak bir duygu belirtisi yoktu.

"Nasıl böyle söyleyebiliyorsun? 'Birlikte' sözcüğünü nasıl kullanabiliyorsun? Beni daima her şeyden uzak tuttun. Kazandığım onca paranın bir lirasını, tek bir lirasını görmedim. Her şeyi sen idare ettin: Evler aldın, paramı hisse senetlerine yatırdın; altınlar, evler, mücevherler satın aldın. Ama beni asla hiçbir şeyin içine katmadın. Evet doğru, bunu yapman için sana izin verdim. Yanımda beni koruyan, çocuğu gibi hissettiren bir erkeğin olmasından hoşlandım. Ama bu nedenle de hiçbir zaman büyüyemedim. Hayır Battista. Benim için büyüme zamanı geldi. Artık kendi ayaklarımın üstünde durmak istiyorum."

"Bana en azından tek bir şey söyle," diye sözünü kesti Titta. "Ama samimi ol. Onasis'e âşık oldun değil mi? Aşkımıza nasıl ihanet edebildin? Bizi bağlayan büyüyü, Tanrı

karşısında ettiğin yemini nasıl çiğneyip geçtin?"

"Ne büyüsünden söz ediyorsun sen? Hangi aşkı soruyorsun? En azından on senedir sevişmiyoruz. Bizi birlikte tutan alışkanlıktan başka bir şey değil. Hayatımızı yalnız başımıza sürdürmenin verdiği korku. İşte ben artık bu korkudan sıyrıldım Battista. Aristo'ya âşık olup olmadığımı sorma bana. Şu anda yalnızca kendine ve özgürlüğüne âşık bir kadınım."

Meneghini ne diyeceğini bilemiyordu. Maria karşısında onurunu yitirmişti. Onu geri döndürebilmek için hangi kozları öne sürebileceğini düşünüyordu.

"Bana başka bir şey söyle o halde. Gelecekteki işlerini nasıl halledeceksin? Konserler ve operalar için belirlenmiş tarihlere uyabilecek misin?" diye sordu bu kez.

"Ben profesyonelim. İmzalanmış sözleşmelere uyacağım elbette. Ama gelecekte çalışmalarımı seyreltmeyi düşünüyorum. Sana söyledim: Maria'yı yaşatmak istiyorum. Şimdiye dek hep Callas onun yerine de yaşadı."

Sonra kocasına öldürücü darbeyi vurarak "Ve zaten," dedi; "bugünden itibaren resmî olarak menajerliğimi bırakmanı istiyorum. Her şeyi ben kendim hallederim. Teşekkür ederim."

Titta "Bunu avukatlar belirleyecektir," dedi. Para söz konusu olunca Meneghini yaşlı bir aslan gibi onurunu ele almıştı.

O gece *Christina* yatında gökyüzü sanki denize değiyordu. Yıldızlar hiç bu kadar yere yakın ve parlak olmamışlardı. Maria ve Ari, Frank Sinatra'nın duygulu notaları eşliğinde iki âşık gibi dans ediyorlar, birbirlerine sarılıyorlardı.

"Aşkım, seni arzuluyorum," diyen Maria onu hafifçe dudaklarından öptü. Elleri ellerini arıyor, göğsü göğsüne değiyordu. Her ikisi de yüreklerinin çılgın gibi attığını hafif giysilerin altından görebiliyorlardı.

"Benimle gel sevgilim. Geceyi seninle geçirmek istiyorum." Aristo, Maria'yı elinden tuttu ve onu kamarasına götürdü.

O gece tutkuyla seviştiler. Maria, hayatında hiç böyle bir şey tatmamıştı. Keten çarşafların arasında ilk kez çıplak bedeninden utanıyordu. Çıplak bacaklarının Aristo'nun sıcak ve kaslı bacaklarına değmesinden hoşlanıyordu. Onun geniş göğsünü okşamak, dilinin ucuyla göğüs uçlarını yalamak hoşuna gidiyordu. Bu erkekle her şey doğaldı. Elleri, ağzı içgüdüsel bir biçimde yolunu buluyordu. Hiç bu denli vahşice sevişmemişti. Bir erkek tarafından böylesine şiddetli ve kudretli biçimde sahip olunmak nedir, bilmemişti. Sanki bedeni bir enstrümandı ve Aristo onu çalarak zevk ve uyum nağmeleri yaratıyordu. Erkek onu yönlendiriyordu. Kadın erkeğin ellerinde bir saz olmuş, çalıyordu. Düşünceleri yönetmek olanaksızdı. Maria, erkeğin ateşli öpücükleriyle yarattığı heyecana, bedeninin irkilmesine bıraktı kendini. Bütün gücüyle böbreklerinin arkasındaki yastığı itti, kalçasını aşağı kaydırarak kendini erkeğe açtı ve haykırdı. Hayatının ilk orgazmını tatmıştı.

Elveda Titta

Monte Carlo, 13 Ağustos 1959, Perşembe

Monte Carlo'dan Milano'ya yapılan yolculuk son derece iç kapayıcıydı. Erkeğin yüzüne bile bakamıyordu. Titta'yı hiç umursamıyordu, üstelik o fiziksel bir rahatsızlık, hafif bir mide bulantısı yaratıyordu. Aristo ile bedensel temas kuramamak, onun kokusunu duyamamak, ellerinden uzak olmak gerçekten dayanılmaz bir durumdu. Ama hiç olmazsa Tina'nın varlığından kurtulmuştu. Deniz gezisinin son günleri gerçekten çok zorlu geçmişti. İki sevgili olarak ötekilerle köşe kapmaca oynamak rahatsız ediciydi; çünkü Tina kıskançlık krizleri geçiriyordu.

Onasis'in karısı bu aşkın doğuşunu önce iğrenme sonra da giderek artan öfkeyle izlemişti. Aristotelis umurunda değildi. Onun tek arzusu kaybetmemekti. Çünkü bunu hayatı boyunca hiç yaşamamıştı, şimdiden sonra da kaybetmeye niyeti yoktu.

Bir öğleden sonrasında onu kocasıyla battaniyelerin altında, fazlasıyla özel bir pozisyonda yakalayınca "Sen eşi benzeri olmayan bir orospusun!" diye haykırmıştı. "İnsan senin gibi paçavralarla doğarsa Paris'in en iyi ipeklerine bürünse bile o paçavraları üzerinden atamaz. Aristo'yu mu istiyorsun? Al, senin olsun. Ama gidip başka bir yerde

fuhuş yapın. Benim evimde değil."

Maria bu ciddi hakaretler karşısında gürültülü bir kahkaha atmakla yetindi, Aristo ise romdan sarhoş olmuş durumda koca aleti elinde öylece duruyordu. "Sen bana ahlak dersi mi vereceksin? Sen mi? Sen ki sevgilinin seni herkesin gözü önünde düzmesine izin veriyorsun. Oğlun yaşında bir çocuğu kendine sevgili diye tuttun. Canın çektikçe onu yatağa atıyorsun da bana ahlak dersi mi veriyorsun? Evet, doğru, ben yoksulluk içinde doğdum ama şunu unutma. Sahip olduğum her şeyi kendi alın terimle kazandım. Ben bütün dünyanın gözünde Maria Callas'ım. Sen ise yalnızca birinin kızı, birinin karısısın; başkalarının ışığını yansıtmaya mahkûmsun."

Maria bu sırtlanı susturmayı bilmişti. Onu iki Aşil tendonundan vurmuştu: Gururu ve 25 yaşındaki, Yunan tanrısı gibi güzel Arjantinli sevgilisi Reinaldo Herrera.

Tina onu hakir gören bakışlarla süzerek "Avukatlarım senin defterini dürecekler. Bir Livanos'u yenmek için Callas olmanın yettiğini sanıyorsan, çok yanılıyorsun," dedi. O günden sonra, gezi bitene dek aralarında daimi bir sessizlik yaşandı. Sadece annelerinin kışkırttığı Alexandros ve Christina gündelik işkencelerini uyguluyorlardı. Oğlan Maria'ya rastladığı zaman güvertenin koridorunda bir yere saklanıyor ve Churchill'in papağanı Toby'nin sesini taklit ederek "Orospu! Orospu!" diye bağırıyordu. Kız ise gizlice Maria'nın kamarasına girmiş ve Biki'nin ona Hindistan'dan getirdiği iki el işlemesi antika şalı makasla paramparça etmişti. Maria öfkeden kuduruyordu. Şallarına çok düşkündü, teknede geceleri bunlara sarınıyordu ve

Christina da bunu biliyordu.

"Şuna bak, kızının bana karşı beslediği saygı ve sevgi bu işte," diyerek yatağının üzerine dağılmış değerli kumaş parçalarını gösteriyordu Aristo'ya.

"Bunu Christina yapmış olamaz. Kanıtın var mı?"

"Tayfalar onu elinde koca bir makasla kamaraya girerken görmüşler. Başka söze gerek var mı?"

"Evet. Asla ama asla diyorum çocuklarıma dokunma. Kemiklerini kırar atarım seni tekneden!" diyen Onasis ansızın buz gibi bir adama dönüşmüştü. Maria o gün dersini almış oldu. Erkeğinin çocuklarını ebediyen görmezden gelecekti.

Karabasan bitmişti. Milano'ya sadece birkaç saat kalmıştı. Sonra yeni bir hayata başlayacaktı. Maria ve Titta otomobile bindiklerinden beri birbirlerini yok sayıyorlardı. Otomobilde aralarına giren buz tabakası iletişimsizliklerinin işaretiydi. Artık bir daha asla konuşmayacaklardı. Maria bu adama karşı nefret duymuyordu. Yalnızca onu umursamıyordu.

Buonarotti Caddesi'ne geldiklerinde şoför Ferruccio valizleri boşaltmakla uğraşırken Maria sadece az ama öz birkaç söz söylemek için ağzını açtı ve şöyle dedi: "Kırılmazsan Milano'da yalnız kalmak istiyorum. Sen Sirmione'ye git. Artık seninle aynı çatı altında yaşayamam."

Titta bütün cesaretini toplayarak onu kolundan tuttu ve "Maria, yalvarırım bir kez daha deneyelim. Benimle Sirmione'ye gel. Birlikte yaşadığımız bunca yılı bir kenara atmayalım. Sana Tanrı aşkına yalvarıyorum." Hâlâ sevdiği kadına bu sözleri söyleyebilmek için çok zorlanmıştı. Ama

Maria kararlıydı.

"Battista, ebediyen bitti. Artık Sirmione'ye dönmek istemiyorum. Aristo beni Garda Gölü gibi bir kirli su birikintisi yanında nasıl tutabildiğini merak ediyordu. Bundan sonra avukatlarımız aracılığıyla konuşacağız."

Fino köpekleri Toy ve Tea'yi kucağına aldı ve bir daha geriye bakmadan eve girdi. Titta, gözlerinde yaşlarla villalarının ağır demir kapısını ardından kapattı. Bu parmaklığın arkasında onların geçmişi vardı. Asla geri gelmeyecek olan bir geçmiş.

Minik Omero ile İlk Noel

Milano, 25 Aralık 1959, Cuma

Bu yalnız başına geçirdiği ilk Noel'di. Doğduğu günden beri. Bayramların sıcak ve kucaklayıcı havasına bayılan Maria, Bruna'nın ona pişirdiği leziz yemekleri tek başına yiyordu. Ama bu yalnızlık ona ağır gelmiyordu. O gün kendisine arkadaşlık eden iki sevgili finosu Toy ve Tea, güzel Milano evi (ayrılık sırasında her ne pahasına olursa olsun bu evin kendisinde kalmasını istemiş, Sirmione'yi Titta'ya bırakmıştı), yanan şöminesi ve anıları vardı. Ari ile birlikte geçirdiği hayatının en güzel yazına ilişkin anılar.

Elbette o gün yanında değildi. İğrenç Tina, gayrımeşru ilişkisi yüzünden boşanma davası açtığından beri Ari, Noel'i çocuklarından uzakta geçirmeyi asla kabul etmiyordu. Artık anlamıştı, bu adam için çocukları her şeyden önce geliyordu. Ondan bile. Onun ailesine bağlılığı hoşuna gidiyordu. Dünyanın en varlıklı ve kudretli insanlarından biri olmasına karşın Ari, her Yunan için en önemli değer olan aile bağlarını koruyordu. Bu da kendisini özellikle gururlandırıyordu. Özellikle de hayatının böyle mutlu bir döneminde.

"Bilseydi, bugün benim yanımda olurdu..." Şömineden yükselen neşeli alevlerin karşısında oturan Maria tatlı tatlı göbeğini okşarken böyle düşünüyordu. Ondan bir be-

bek bekliyordu. En tatlı sırrı buydu: Gebeliğinin dördüncü ayındaydı. Bunu hiç kimseye, Ari'ye bile söylememişti. Anne olacağından iyice emin olmak istiyordu. Onu izleyen Profesör Palmieri rahminin ters olduğunu saptamıştı. Bu da gebeliği özellikle hassas kılıyordu. İlk üç ay en zoruydu. Maria bu nedenle gelecek yılın Eylül ayına dek bütün işlerini ertelemişti. Ajandasının bütün sayfalarının neden bembeyaz olduğu konusunda açıklama isteyen Ari'ye de "Sen benim erkeğimsin ve kendimi sana adamak istiyorum," yanıtını vermişti. Şimdi ona bu müjdeyi vermek için can atıyordu. Aristo o gece gelecekti. Cenevre'den özel jetiyle gece yarısı Linate Havaalanı'na inecek ve Noel gecesini onunla geçirecekti. Maria gözlerini yumdu; ona haberi verdiğinde Aristo'sunun yüzünün ne hal alacağını hayal etmeye çalışıyordu.

Beklerken zaman öldürmek için ne zaman hamile kaldığını tahmin etmeye çalışıyordu. Her ne kadar hepsi birbirlerinden farklı idiyse de her bir geceyi anımsıyordu. Maria'nın kendi evi gibi hissettiği *Christina* yatı üzerinde olmuş olmalıydı. Aşkları denize aitti, orada doğmuştu ve nasıl ve neden olduğunu bilmiyordu ama aşkları gene denize dönecekti. "Belki de Ari'min Glyfada'da sirenleri çaldığı o çılgın gecede olmuştur," diye haykıran Maria, hanımının deliler gibi kendi kendine konuştuğunu duyarak kaygılanan Bruna'nın da dikkatini çekti. Maria çok iyi hatırlıyordu. İki genç gibi bütün gece sevişmişlerdi. Üç, dört kez. Şu ana dek var olduğunu hayal bile edemeyeceği zevkleri keşfederek kendini bütünüyle erkeğe teslim etmişti. Önce iki duygusal âşık, sonra iki sevgili, sonra da

vahşi hayvanlar gibi. En sonunda bitkin düşen Aristo şafağı kendi yöntemiyle selamlamaya kalkışmıştı.

"Şimdi yukarı çıkıyorum ve sireni çalıyorum. Güneş ve dünya seni ne çok sevdiğimi bilsin istiyorum," diyerek gözlerinden öpmüştü.

"Sen deli misin? Herkesi uyandıracaksın," diyen Maria mutluluktan ağlıyordu.

"Benim istediğim de o: Dünya, bütün dünya bu kalbin içinde ne çok aşk olduğunu bilsin istiyorum." Evet, bebekleri o gece olmuş olmalı. Maria buna inanıyordu. Gebelik haftalarını sayınca da hesap tutuyordu. Bebeğe Omero adını verecekti: Yunan denizlerinin babası, şairi, ozanı Homeros gibi. "Bu akşam, benim küçük Omero'm, benim tatlı ve büyük hazinem, baban senden haberdar olacak..." diyen Maria gülümsedi.

"Hanımefendi, iyi misiniz?" Bruna tedirgin olmaya başlamıştı.

"Ah Bruna iyiyim. Kendimi çok iyi hissediyorum. Ne diyorum, biliyor musun? Kendimi hayatımda hiç bu kadar iyi hissetmemiştim. Ne zaman yemek yiyeceğim? Kurt gibi acıktım." Bruna ona şaşkınlıkla baktı. 'Hanımefendi' genellikle iştahsız olurdu ama son zamanlarda onun yemeklerini öve öve bitiremiyordu. Görünüşe göre aşk ona iyi gelmişti.

"Uyu, uyu, uyu küçük aşkım. Uyu, rüya gör, başını yüreğime daya." Piyano başına oturan Maria o Noel sabahı küçük bebeğine ilk ninnisini söylüyordu. Bu anı ne çok arzulamıştı. Ezelden beri. Titta'ya ondan bir evlat sahibi olmak için yalvardığında, yanıtı hep aynı olurdu: "Maria,

sen delirdin mi? Bir yılı hiçbir şey yapmadan mı geçireceksin? Önümüzdeki on beş yıl için bütün tiyatrolarla sözleşmelerimiz var. Bu olanaksız. Zaten köpeklerimiz var." Şimdi hayali gerçekleşmek üzereydi. "Yum gözlerini, dinle melekleri." Brahms'ın tatlı notaları Maria'nın şarkısında mutlu ama hüzünlü bir biçimde akıyordu.

Bruna düşüncelerini yarıda keserek "Hanımefendi, Bay Onasis telefonda," dedi.

"Merhaba aşkım. İyi Noeller!" dedi Maria heyecanla. "Bu birlikte geçireceğimiz ilk Noelimiz, hayatımın aşkı. Ne zaman geliyorsun? Sana özel bir armağanım var!"

"Bebeğim, yapamıyorum. Sabırlı olmalısın. Alexandros ayaklandı. Her ne pahasına olursa olsun onunla Saint-Moritz'e gidip kayak yapmamı istiyor. Ona hayır diyebileceğimi sanmıyorum. Kötü bir dönem geçiriyor. Bu boşanma yüzünden bütün gazeteler bizden söz ediyor. Okul arkadaşları onunla alay ediyorlar. Evet, doğru anladın; babasının yanında olduğunu hissetmesini istiyorum. Sen beni anlıyorsun değil mi? Biraz sabırlı olmaya çalış. Oğlum ve benim için Maria." İşte bunlar hiç işitmek istemediği sözlerdi.

Şu andan itibaren bir başka oğlu daha olduğunu, bu bebeğin de hak ettiği üzere babasının ilgisini istediğini haykırmak isterdi. Bu gece onun ve bebeğinin, babalarının yalnızca onlarla ilgilenmesini istediklerini söylemek isterdi. Noel ağacının altına koyduğu armağan paketini açarken yüzünü seyretmek isterdi. Paketin içinde, üzerinde "Kutlarım babacığım" yazan minik bir bebek önlüğü vardı. Oysa böyle olmayacaktı. Susması gerekiyordu. Bütün gücüyle nefret ettiği o oğlanın kaprisleri önünde bir kez daha

boyun eğmek zorundaydı.

"Ne oldu? Bana hiçbir şey demiyorsun. Maria? Orada mısın?"

"Evet, buradayım. Merak etme aşkım. Yani bir haftamı sensiz mi geçireceğim?"

"Öyle ama günler çabuk geçecektir. Yılbaşında benimle Monte Carlo'da buluşabileceğini düşünmüştüm. Seninle birlikte *Christina*'da oluruz. Yoksa Hermitage'da mı kalmak istersin?"

Bu sözler karşısında yatışan Maria "Hayır, yatta kalalım. Havaî fişekleri denizden seyretmek çok güzel olacaktır," dedi.

Ahizeyi yerine bıraktı. Aslında Milano'dan ayrılmaması daha temkinli bir hareket olurdu. Profesör Palmieri gereksiz yorgunluklardan kaçınması gerektiğini söylemişti. Ama Aristo'nun isteğine uymak ona dünyanın en doğal şeyi gibi geliyordu. Her zaman ve her ne olursa olsun. Seviyordu o adamı. Onun için her şeyi yapardı. Birlikte olduklarından beri her şeyi, müziği bile ikinci plana itmişti. Öte yandan artık notalar aracılığıyla tanımadığı dünyalara ulaşma ihtiyacı duymuyordu. Onun için cennet elinin altındaydı ve bunu Ari ile yaşıyordu.

Red

Monte Carlo, 1 Ocak 1960, Cuma

Jimmi's önündeki havaî fişekler gerçekten görkemliydi. Monte Carlo Körfezi'nin ortasında, *Christina* yatında iki gencecik sevgili gibi birbirlerine sarılmışlardı. Buz gibi şampanyadan çok öpüşmeleri onları mest etmişti. Bir an, çinçilya kürkünü boynuna iyice saran Maria onun elinden tuttu ve pruvaya davet etti.

"Aristo, buraya gel. Seninle özel bir kutlama yapmak istiyorum. Tamamen ikimize ait," diye fısıldadı kulağına. Mutluluktan başı dönen erkek onu kendine çekti, elini güçlü bir biçimde belinin altına bastırdı.

"Seni becermek için delicesine bir arzu duyuyorum." Arzudan çatlamış sesinde kadının son derece kösnül bulduğu bayağılıkla karışık dürüstlük vardı.

"Bekle aşkım. Önce sana bir şey söylemeliyim. Buraya gel, sarıl bana." Maria bu önemli anı hayatının en romantik anlarından biri olarak anımsamak istiyordu. Tablo mükemmeldi: deniz, havai fişekler, yılbaşı çılgınlığı... Büyüyü bozan Ari'nin ısrarcılığıydı.

"Söyle bebeğim," dedi.

Maria ellerini tuttu ve ışıltılı bir gülüşle gözlerinin içine baktı. Hiç bu kadar güzel olmamıştı: "Baba olmak üzere-

sin. Senden bir bebek bekliyorum."

Onasis'in ilk tepkisi beklenmedik bir çarpıntı yüzünden hafif bir öksürük oldu. Heyecanlandığı zaman yüreği ona kötü şakalar yapardı. Ansızın terlediğini hissetti. Alnının buz kesmesine neden olan soğuk bir ter.

Gözlerini ondan kaçırarak "Ne diyorsun sen?" dedi. "Bu nasıl olur? Nasıl olmuş olabilir? Bana hep çocuk sahibi olamadığını söylemiştin. Sen, ben..."

Maria kulaklarına inanamıyordu. Onun Ari'si, kendi hayatından çok sevdiği erkeği, uğruna müziği, şanı feda ettiği adam şimdi yüzüne kapı kapatıyordu.

Maria "Yoksa sana söylediğim şey yüzünden mutlu olmadığını mı söylemeye çalışıyorsun?" diye çıkıştı. Havaî fişekler yeni yılı esenlerken, sesinin denizin sessizliğinde yitip gittiğini duymak onu üzüyordu.

"Evet, aynen öyle. Ben bu çocuğu istemiyorum. Christina ve Alexandros'a böyle bir kahır yaşatamam. Benim çocuklarım onlar, yalnızca onlar Onasis'tir. Sen ve ben evli değiliz Maria. Asla, evet asla diyorum çocuğumuza adımı veremem. Sen de bunu çok iyi biliyorsun. Doğan bebek bir piç olur!" diye haykırdı avaz avaz.

"Evet, babası gibi bir piç. Senden nefret ediyorum. Yeryüzünde tanıdığım en büyük orospu çocuğusun. Senden nefret ediyorum!" Maria sinirlerinin boşalmak üzere olduğunu hissetti. Ve buna izin veremezdi. Kendisi, ama daha çok evladı Omero için izin veremezdi. Kamarasına gitti ve uzandı.

"Sen sakin ol minik Omero. Baban yalnızca biraz öfkelendi. Ama sonra geçer. Ah hayır, o bütün o kötü sözleri

söylemek istememişti. Seni seviyor. Annen gibi. Uyu aşkım..." Yüksek sesle bu sözleri söylerken, Maria ağlıyordu. Hıçkırıkları gözyaşına karışıyordu.

Şimdi ağlamayı hiç istemezdi. Anne Litsa ona yılın ilk gününde asla ağlamamak gerektiğini öğretmişti. Uğursuzluk getirirdi. Oysa 1960 harika bir yıl olacaktı, oğlu doğacaktı.

Ama ağlayışı ondan güçlü çıkmıştı. Maria perişan halde uyuyakaldı; yastık yüzü gözyaşı yüzünden sırılsıklamdı, seherin serinliği kamarasına yayılırken bu yeni yılı tek başına karşılıyordu. Hayır, minik Omero ile birlikteydi.

Omero ve Sonra Karanlık

Milano, 30 Mart 1960, Çarşamba

Yumuşacık, yemyeşil, olağanüstü bir çayırda oturuyordu. Güneşin sıcaklığını ta içinde hissediyordu. Gökyüzü masmaviydi, birkaç küçük beyaz bulut rüzgârla oynaşıyordu. Vassilis salıncaktaydı. Altın rengi saçları güneş ışığının altında parlıyor; ışıltılı gülümseyişi, iri mavi gözlerini daha da güzelleştiriyordu. "Mary, bana bak! Uçuyorum! Uçuyorum!" Vassilis salıncakla yükselmeye bayılıyordu, bacaklarını öne arkaya sallayarak kendini daha da yükseğe itiyordu. Yükseğe, hep daha yükseğe. Ansızın bir gümbürtü. Boğuk bir ses. O yumuşak ve yeşil çayırın üstünde. Kırmızı, canlı, sıcak bir kan lekesi. Giderek genişliyor. Genişledikçe genişliyor. Maria gözlerini fal taşı gibi açtı, ter içinde kalmıştı. Işığı yaktı. Sabahın dört buçuğuydu. Yüreği hem göğsünde hem de başında güm güm atıyordu. Tuhaf. Rüyanın sıcaklığını hâlâ üzerinde hissediyordu. Kendine baktı. Keten çarşaflar kan içinde kalmıştı. "Bruna! Bruna!" Bir çığlık, sonra sessizlik.

"Hanımefendi, hanımefendi, yalvarırım. Sakin olun."

Maria gözlerini açtı. Karşısında ellerini okşayan Bruna vardı. Çevresine bakındı: Küçük bir hastane odasındaydı. Bir rahibe koluna taktığı seruma bir şey ekliyordu.

"Bruna, niye buradayım?" Maria'nın kâhyası gözyaşlarını engelleyemedi, gerçekten başaramıyordu bunu. Maria, içgüdüsel bir hareketle karnını elledi; bütün bu aylar boyunca okşadığı karnını. Artık yoktu. Ellerini yeniden karnında dolaştırdı. Hiçbir şey yoktu.

"Bruna, doğdu mu? Minik Omero'm doğdu mu? Bana evet de."

"Ah, hanımefendi..."

Bruna çaresizce ağlıyordu.

O ana dek sahneyi sessizce izlemiş olan rahibe hemşire Bruna'dan odadan çıkmasını istedi. Maria, umutsuzca onun kollarına yapıştı. "Rahibe ana, yalvarırım. Bana oğlumu gösterin. Yalvarıyorum size. Yüzü nasıl? Gözleri nasıl?"

"Hanımefendi, biraz sakinleşmelisiniz. Biraz dinlenmek size iyi gelecektir," dedi rahibe hemşire.

"Hayır, ben sakinleşmek istemiyorum. Onu kollarımın arasında tutmak istiyorum. O annesi olmadan duramaz..."

Ansızın koluna bir iğne battı. Maria gözlerini daha fazla açık tutamadığını, sözlerini söyleyemediğini hissetti. Başını yastığın üzerinde öteki tarafa çevirdi. Birkaç saatliğine acısını unutarak uykuya daldı.

Son Veda

Bruzzano Mezarlığı, 4 Nisan 1960, Pazartesi

Profesör Palmieri onu vazgeçirmeye çalışmıştı. Ama Maria hiçbir gerekçeyi duymak istemedi. Bebeğine en son veda eden kişinin kendisi olmasını istiyordu. Bruzzano Mezarlığı'nın basamaklarını çıkarken minicik tabutu kolları arasında sıkı sıkı tutuyordu. Burası meraklı gözlerden mümkün olduğunca uzakta, Milano'nun kuzeyinde ve şehir merkezinden uzak bir mezarlıktı. Bebeklerinin öldüğünü haber vermek için Aristo'sunu aradığında o, Sir Winston Churchill ile *Christina* yatında Puerto Rico gezisindeydi ve Maria'ya sıkı sıkı şunu tembihlemişti: "Onu uzak bir yere ve sahte bir adla göm. Skandal olmamalı."

Bu sözlerin acımasızlığını ve hattâ yalnızlığını düşünmek için bile gücü yoktu. Bu minicik tabutu kolları arasında tutuyor ve ağlamaktan şişmiş gözleriyle küçük pirinç levhaya bakıyordu: "Omero Lengrini, 30 Mart 1960" Minik Omero'su birkaç saat yaşayabilmişti, solunum yetersizliği yüzünden can vermişti. Kader ne kadar acımasızdı. Minicik akciğerlerine bir hastalık yuvalanmıştı. Bir zamanlar annesini dünyanın en ünlü kadını kılan o akciğerler. Belki de bu fedakârlığı hak etmeyen bir erkek için annesinin feda ettiği o akciğerler. Maria Omero'sunu son kez okşuyordu.

"Benim biricik aşkım. Annesinin aşkı. Ne çok sevdim seni, ne çok seviyorum! Annen seni asla yalnız bırakmayacak. Annen hep gelecek yanına. Seninle buluşmak, seni okşamak için. Bugün olduğu gibi her ayın ilk pazartesisi. İster misin? Anneni istiyor musun? Elbette istiyorsun. Öpücüklerini hissediyorum. Aşkım..." Rahip bile bu yürek paralayıcı sahne karşısında dayanamadı. Tabutu Maria'nın ellerinden kopararak aldı ve cenaze görevlilerine teslim etti.

Ayaklarının altında bekçi istememişlerdi. Mutlak bir sır olarak saklanmalıydı. Bruna'nın koluna girmiş olan Maria'nın ağlaması dur durak bilmiyordu. "Annen kötü kalpli senin. Seninle gelemedi. Seni tek başına bıraktı. Yalnız başına. Sana babanın adını bile armağan edemedi. Ah, Tanrım beni bunun için nasıl bağışlayabileceksin? Nasıl?" Haykırarak ağlarken merhametli ama acımasız bir el Omero'sunu beyaz bir mermer ile örterek sonsuza dek gözlerinin önünden yok ediyordu. O mermer üzerinde minik Omero'nun bir fotoğrafı vardı. Bebeğe elleriyle beyaz, keten bir gömlek ve dantelli bir bere giydirdikten sonra fotoğrafı da bizzat Maria çekmişti.

"Aşkımın fotoğrafını çekmek istiyorum. Benim Vassilis'im gibi uyuyor," demişti. Çok uzun yıllar önce anne Litsa da minik Vassilis'inin kırmızı kravatlı fotoğrafını beyaz tabutta dinlenirken çekmişti. Kader birbirinden çok uzak olan ve o güne dek asla bu kadar yakınlaşmamış olan bu iki kadını böyle bağlamıştı birbirine. Bu, Maria'nın Tanrı ömür verdiği sürece anımsayacağı bir gündü.

Kennedy Tasarısı

Epidauros, 6 Ağustos 1961, Pazar

Birkaç saat sonra yeniden *Medea* olacaktı. Onun, onların Yunanistan'ında. Aristo, yeniden şarkı söylemeye başlaması için çok ısrar etmişti. Omero'nun ölümünden hemen sonra yanında olmuştu. Maria hayata ebediyen küsmekten yanaydı. Küçüklüğünden beri ona yoldaşlık etmiş olan anne olma hayali dramatik bir bozgunla sonlanmıştı. Aristo, onu sabırla bunalım tünelinden çıkarmıştı: Önce yaşayabilecekleri bir şato satın almak üzere sık sık Loira'ya gitmişler, sonra giderek uzayan hafta sonlarını *Christina* yatında geçirmişlerdi. Yeniden *Medea*'yı sahnelemesi koşuluyla Aristo da tekneyle Karayip gezilerinden vazgeçecekti.

"Şarkı söylemeyi bırakmak istemenin anlamı yok. Yapmayı bildiğin tek iş bu. Üstelik daha gerçekleştireceğin çok şey var. Bu nedenle her şeye, doğduğun yerden başlayacaksın: Yunanistan'dan. Ve artık senin en büyük silahın olan opera yapıtıyla çıkacaksın sahneye. Bu senin ikinci hayatının başlangıcı olacak," deyip duruyordu sürekli. Maria ona hak veriyordu ama yorgundu. Doğduğundan beri mükemmellik takıntısı olan Maria kendini kandıramazdı.

Sesinin artık ona yanıt vermediğinin pekâlâ farkındaydı. Bütün dünya seyircisinin ilaheleştirdiği, en katı yürekleri bile duygulandırmayı bilen bir zamanların Callas'ı bir süredir yok olmuştu. Eskiden olduğunun yalnızca gölgesi olabilmek için gösterdiği çaba yüzünden her akşam gerçek bir işkence oluyordu. Ve her gösterinin sonunda gerçek bir umutsuzluğa kapılıyordu. Artık seyircisine heyecan iletemiyordu, bu alkışların kendine değil, bir efsanenin anısına ait olduğunun farkındaydı. Tek dostu sakinleştirici ilaçlardı. Onu *neşelendiriyor*, sahneye çıkmadan önce sonucu düşünmesini engelliyorlardı.

Maria'yı asıl tedirgin eden müthiş yalnızlığıydı. Kendi ayakları üzerinde durmayı öğrendikçe Aristo ondan uzaklaşıyordu. Temelde hissettiği huzursuzluk yüzünden daima onun yanında kalması sanki olanaksızmış gibi davranıyordu.

"Beni geriyorsun," diyordu ona. "İşinle kendi başına yüzleşmen daha iyi olacak." Oysa Titta hiçbir gösteri öncesinde onu yalnız bırakmazdı. Onu sürekli bir çocuk gibi şımartırdı. Ama bunu düşünmek istemiyordu. Bu *Medea* öncesinde de Aristo onu terk etmişti: İşleri için Assuan'a gitmişti.

"Yarın Omero'nun yanına gidebilmen için uçağımı senin emrine veriyorum," diyerek onu rahatlatmaya çalışmıştı. Bir süredir bunu kavramıştı, her ayın ilk pazartesi günü Maria'nın oğlunun mezarlığına gitmesi hem onun sinirleri hem de çiftin huzuru için şarttı.

Ve şimdi Maria bütün anaların anası olan Medea'nın peruğunu tarıyordu.

Bruna birinci sırada Elsa Maxwell'in oturduğu haberini verdi.

"Tanrı aşkına, onu görmek istemiyorum." Onasis çiftinin boşanması sırasında Elsa resmen Tina'nın savunmasını üstlendiği için Callas onu hayatından silmişti.

"Dünyada o cüceden daha berbat bir kadın olamaz. Ama yüreğindeki bütün kötülük eninde sonunda yüce Tanrı tarafından cezalandırılacaktır. Söylesene Bruna, başka kim var salonda bu akşam?"

"Scala tam kadro burada: Bay Ghiringhelli ve yanında Wally Toscanini." Maria gülümsedi. Scala bir süredir 7 Kasım açılışı için sahneye dönmesini istiyordu. Kendine en çok güvendiği opera *Medea* idi. Bu gece, sözleşmenin imzalanması için belirleyici olacaktı. Scala'nın önemli adları onu dinlemek için buraya kadar gelmişti. Maria elinden gelenin en iyisini yapmalıydı.

Bruna, sözlerini "Bir de babanız burada," diyerek noktaladı. Tata George, böylesine önemli bir günde kızının yanında olabilmek için bunca yıldan sonra Yunanistan'a dönmüştü. Birkaç ay önce Alexandra adında Yunan asıllı bir kızla nişanlanmış olan George, onun yanında ikinci baharını yaşamaktaydı.

Onu görmek için kulisteki odasına geldiğinde "Maria, bütün Yunanistan ayaklarına kapandı," demişti.

"Baba, değerimi en önce Yunanistan'a göstermeliyim, sonrasını göreceğiz. Ama burada elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorum, biliyorsun. Merak etme, bu akşam kızınla gurur duyacaksın."

Bir zafer yaşandı: Gösteri sonunda on yedi kez sahneye

çağrıldı. Maria, o akşam Callas'ın zihinlere kazınan son zaferlerinden birine tanık oldu.

George Callas, Epidauros tiyatrosunun kulisinden -elbette Maria'nın armağanıydı- nişanlısına armağan edeceği şahane bir pırlanta yüzük ile çıkarken bakışları baştan ayağa Valentino imzalı giyinmiş son derece şık bir hanımla kesişti. Gizemli kadın odaya yönelmişti.

Yüksek sesle "Bayan Callas burada mı?" diye sordu. Maria, gene sayısız hayranlarından biri tarafından rahatsız edileceğini düşünerek başını kapıdan dışarıya uzattı.

Son bir imza vereceğini zannettiğinden elindeki kalemle "Buradayım canım, adınız nedir?" diye sordu.

"Memnun oldum hanımefendi. Ben Lee Bouvier," diyen hanım nazik bir biçimde elini uzattı. "Ben Jackie Kennedy'nin kız kardeşiyim. Bana bu akşam yaşattığınız heyecana teşekkür etmenin yanı sıra size Jackie tarafından özel sayılabilecek bir mesaj getirdim. Ama sanırım burası konuşmak için uygun bir yer değil," diyerek çevresine bakındı.

Maria onu inceledi. Birkaç saniye içinde bunun kendisi ve Aristo için hayatî önem taşıyan bir görüşme olacağını kavradı. Televizyon seyrederlerken ya da *Christina* yatında birlikte gazete okurlarken bu adı sık sık işiten Maria, Onasis'in hem kişisel ilgisi hem de işleri için Birleşik Devletler Başkanı'yla tanışmasının gerekli olduğunu anlamıştı.

İçinden "Aristo'ma harika bir armağanım olabilir," diye geçirdi.

"Hanımefendi, şimdi oldukça yorgunum. Yarın akşam isterseniz sizi yatta ağırlayabiliriz. Böylece rahatça konu-

şuruz." Ertesi akşam birlikte bir içki içmek üzere anlaştılar.

Maria kamarasındaki geniş yatakta sürekli dönerken "Bana söyleyecek ne gibi bir sözü olabilir?" diye düşünüyordu. O gece aslında bitkindi. Sabahın üçü olmuştu ve yoğun bir gün onu bekliyordu. Şafakla uyanmalı, Aristo'nun emrine verdiği uçakla minik Omero'yu ziyarete gitmeliydi.

"Oğlum, yarın annen yanında olacak. İkimiz baş başa olacağız. Başka kimse olmayacak canım." Maria dudaklarında oğlunun adıyla uykuya daldı. *Medea* hiç bu kadar tatlı olmamıştı.

Lee, "Sizi Kennedy ailesi adına son derece önemli bir toplantıya davet etmek üzere burada bulunuyorum. Jackie bir süredir John'un 45. yaş günü için büyük bir gizlilik içinde çalışıyor. Kayınbiraderim söz konusu. Sürpriz parti, gelecek 19 Mayıs'ta New York, Madison Square'de olacak. Ablam, sizin Başkan için şarkı söylemenizi çok istiyor. Biliyorum çok erken geldim ama sizin programınızın çok yoğun olduğunu tahmin ediyorum ve bu yüzden hızlı davranmak istedim. Size güvenebilir miyiz?" diye sordu.

"Elbette. Bütün programımı izleyen Aristo'ya da söyleyeceğim bunu. Başkan Kennedy için bütün randevularımı iptal ederim. Onu o kadar beğeniyorum ki..."

Olmuştu. Maria nihayet dünyanın en kudretli ailesine kanca atmıştı. Onasis çoktan beri onların peşindeydi ama tanışmayı başaramamıştı. Maria ona bu haberi verirken çocuk gibi heyecanlıydı.

"Harika bir şey bu Maria. Kesinlikle son derece seçkin bir gece olacaktır. Orada bulunmamız çok önemli." Onasis, ahizeyi yerine bırakırken gülümsüyordu. Coşkulu sevincini

gizleyebilmek için elinden geleni yapmış, ama mutluluğu
nu saklayamamıştı.

Buzlu sek Martini'sini yudumlarken "Dünyanın e
önemli kadınlarından birini becermem meyvelerini ver
meye başladı," diye mırıldandı.

Marilyn ve Maria: İki Ruhun Karşılaşması

New York, 19 Mayıs 1962, Cumartesi

Maria olağanüstü güzeldi. O akşam John Kennedy'nin doğum günü için Bizet'nin *Carmen* operasından aryalar söylemeye karar verdiğinden Dior imzalı kırmızı ipek giysisine bürünmüş, boynuna Tiffany pırlantalı gerdanlığını takmıştı. Bizet ile opera sahnelerine asla çıkmaya cesaret edemeyişinin nedeni Seguidilla dansı sırasında iri ayak bileklerini göstermekten çekinmesiydi; oysa bu akşam Habanera'nın bitiminde tam yirmi dakika coşkuyla alkışlanmıştı. Eline verdikleri seksen adet beyaz gülle Madison Square Garden'in kulisine döndüğünde karşısında Marilyn Monroe'yu buluverdi.

Pudra rengi, denizkızı edasındaki giysisi içinde şahane görünen Marilyn her ne pahasına olursa olsun onunla tanışmak istiyordu. Gözlerinde yaşlarla Maria'yı kucakladı.

Ellerini elleri içinde tutarak "Yalnızca aşkı tanımış bir kadın sizin gibi şarkı söyleyebilir," dedi.

Maria hiçbir şey söylemeden bakıyordu ona. Hollywood'un seks sembolünden hiç haz etmemişti. Onu hep kadınsı yüzeyselliğin simgesi olarak görmüştü. Maria kendi-

ni böyle bir kadın tipinden kesinlikle uzak hissediyordu. Marilyn'in sözleri onu ansızın yüreğinden hançerledi. "Ama siz mutlu bir kadın değilsiniz. Bunu gözlerinizden okuyorum. Siz de aynı benim gibi aşk yüzünden acı çekiyorsunuz. Biz, bizi hak etmeyen ve kırılganlığımızdan yararlanan erkeklerle kendimizi yok ediyoruz."

Maria sıkkın bir sesle "Bana bunları söylemeye nasıl cüret ediyorsunuz? Sizi hiç tanımıyorum ve sizinle hiçbir düşüncemi paylaşmadım. Sadece Marilyn Monroe olduğunuz için kendi zihninizden geçenleri söyleyebileceğinizi düşünüyorsanız çok yanılıyorsunuz. En azından bana karşı," dedi.

"Dert etmeyin hanımefendi. Size gerçekten büyük bir mutluluk diliyorum. Hayata gülümsemenizi diliyorum. Ben bir süredir bundan vazgeçtim," dedi Monroe oradan ayrılırken. Bu karşılaşma Callas'ı tedirgin etmişti. Bu sözleri bir daha düşünmemek isterdi ama birinci sıradaki yerine döndüğünde aktristin hüzünlü bir hasretle Mister President'ine *Happy Birthday* şarkısını söylediğini işitince yüreği sızladı.

"Siz güzel bir ruhsunuz. Ve ben sizi anlamayı başaramadım. Beni bağışlayın. Maria Callas." Marilyn en sevdiği çiçek olan şahane orkidelerin yanındaki kartı açınca hayal kırıklığına uğradı. Bir an için çiçeklerin Başkan'dan gelmiş olabileceğini umut etmişti. Kendi Başkanı'ndan.

"Maria, canım. Gelsene. Lee'yi bu yaz bizimle tekneye davet ettim. Ne dersin? Bu sence de harika bir düşünce değil mi?" Aristo mutluluktan havalara uçmaktaydı. Nihayet Kennedy ailesine kancayı atmıştı. Yazı yabancılarla geçir-

me düşüncesi onu pek heyecanlandırmıyordu ama başarının, vitrinde yaşanan bir hayatın ederinin bu olduğunun farkındaydı.

"Şahane bir düşünce Aristo. Lee, *Christina*'da kendini evinde gibi hissedecek." Bu trajedinin daha yalnızca başlangıcıydı.

Tekneye Hoş Geldiniz Jackie

Atina, 3 Ekim 1963, Perşembe

"Lanet olsun sana. Hayatıma girdiğin güne lanet olsun!"

Maria'nın gözyaşları seller gibi akıyordu. Kendini perişan hissediyordu. *Christina*'dan ayrılmak üzere bavullarını toplarken kadınsı acılarını haykırıyordu. O, ilahelerin sonuncusu Maria Callas, aşkından alçakça yararlanan bir erkek tarafından küçük düşürülmüştü. Sürekli "Beni buradan böyle tekmeleyerek kovamazsın!" diyordu. Ama Aristo kararından dönmüyordu. *Christina*'ya az sonra Jackie Kennedy gelecekti. Ona yer açmak gerekiyordu. Hiç kimse onun huzurunu bozmamalıydı. Bir bebek düşürmüştü, mutlak biçimde dinlenmeye ihtiyacı vardı ve kız kardeşi Lee aracılığıyla Ari'den onu yatta konuk etmesini istemişti. Bunu Maria'ya anlatabilmek için her yolu denemişti ama boşuna. En sonunda "Valizlerini toplayıp gitmelisin buradan. Bunu anlamıyor musun?" diye haykırmak zorunda kalmıştı.

Maria anlamıyordu. Kendi iradesine karşın çaresizce sevdiği erkeğin onu dünyaya karşı nasıl böylesine küçük düşürdüğünü anlayamıyordu. Sevdiği kadar nefret de ettiği bu yatta kendini neden evinde hissedemediğini anlayamıyordu.

"Unutma, burası senin evin değil. Sen burada yalnızca bir konuksun." Ari, sözleri beynine iyice kazınsın diye yüzüne haykırarak bunu ona sürekli hatırlatıyordu.

Maria ısrarla "Bana burada neden kalamayacağımla ilgili tek bir neden göster," diye yineliyordu. "Yoksa benden utanıyor musun? Bayan Kennedy bulunduğu ortamı Callas ile paylaşmaya katlanamıyor mu?" Aristo'nun o anda ağzından çıkan söz sonsuza dek yüreğine bir kaya gibi çökecekti: "Sen Callas'sın ama Bayan Onasis değilsin ve asla olamayacaksın. Bunu anlamıyor musun? Becerdiğim kadınla Birleşik Devletlerin Başkanı'nın eşi aynı çatı altında kalamazlar."

Daha fazlasına katlanamazdı. Zaten her şeye dayanmıştı. Aristo'nun orji partileri düzenlemek için tekneye orospularını doldurduğu her sefer uyumak ve onların seslerini işitmemek için kendini ilaçlarla uyutuyordu. Sarhoş olduğunda ondan dayak yemeye bile sesini çıkartmıyordu çünkü kendinde olmadığını biliyordu. Ama partileri için para ödediği orospularla onu aynı düzeyde tutmasına razı gelemezdi. Maria, erkeğin karşısına kaplan gibi dikilebilmek için elinde kalan son gücünü topladı ve haykırdı: "Beni kesin olarak öldürmek mi istiyorsun? Benden kurtulmak mı istiyorsun? Callas'ı öldürmek yetmedi mi sana? Beni bütün dünyanın sahnelerinden ve seyircisinden kopartman yetmedi mi? Şimdi de Maria'yı mı öldürmek istiyorsun? Beni, oğlumuzu sahte bir adla gömmeye zorlayarak bunu zaten bir kez denedin. Bizden geriye kalanın son izlerini de silmeyi denedin. Omero dâhil. Evet, o dâhil. Öldüğünü söylemek için telefon ettiğim o sabah ne kadar mutlu ol-

dun kimbilir? Ha? Bizi birbirimize bağlayan tutkudan tek bir anı bile kalmayacağı için ne kadar mutlu oldun? Şimdi de eski bir ayakkabı gibi beni bir kenara fırlatmak istiyorsun. Peki neden öldürmek istiyorsun beni? Bana en azından bunun nedenini açıkla," dedi gözyaşları içinde.

Bu sözler Onasis'i ne üzdü ne de korkuttu. "Sorun nedir biliyor musun? Sen her zaman dokunulmaz olduğunu düşünerek yaşadın. Boğazında paslanmış bir düdük var diye kim olduğunu sanıyorsun? Artık hiç kimsesin," diyen erkek gururunu yaralamıştı. Onu yok saymak, iktidara doğru yükselen basamaklardan uzaklaştırmak için yöntemi buydu. O günden sonra bu basamakları Maria'sız, yalnız başına tırmanacaktı.

"Doğru, birbirimizi sevdik. Delicesine. Seni aldığımda bakireydin oysa şimdi azgın bir fahişe gibi sevişiyorsun. Benimle olmak sana çok yaradı. Bunu sen de biliyorsun. Evet, bütünüyle benim olmanı istediğimde dünyanın en ünlü kadınıydın. Bunu biliyordum. Zaten ben de seni bunun için istiyordum, bunun için dünyada her şeyden çok benim olmanı arzuluyordum. Ailemi, çocuklarımın huzurunu buna değmeyecek bir kadın için bozmazdım. O anda en harika şeyi istedim: Maria Callas'a sahip olmak. Herkesin olanı benim, yalnızca benim kılmak. Beni bir hayvan gibi heyecanlandıran buydu. Ve başardım. Seni hiç sevmediğimi sanma. Benim için yalnızca bir oyuncak değildin. Onlara ne zaman canım çekse sahip olabilirdim. Hayır, seninle birbirimize bu kadar çok benziyor olmamız hoşuma gidiyordu. İki tane bir numara, birleşen iki mutlak değer. Enerjimizle, tartışmasız yeteneklerimizle dünyayı dize ge-

tirmek istiyorduk. Ama Maria, bugün artık tutku kalmadı. Birbirimizin yüzüne bakalım. Seni artık arzulamıyorum. Artık her seferinde öfkeyle sevişiyoruz."

"Ama yakınlığımız kaldı. Bu paha biçilmez bir nimettir Ari. İyi düşün." Maria elindeki son kozları oynuyordu.

"Yakınlığı ne yapayım ben? Ben emekli bir ihtiyar mıyım? Hayatta göreceğim bir hesap daha var: Amerika. Birleşik Devletler'i fethetmek benim gibi sokaklardan gelen birinin son arzusudur. Parasıyla dünyayı satın alabilen ama çevresindekilerin güvenini kazanamayan bir 'sonradan görme' ya da 'tycoon'[7] olarak nitelendirilmek istemiyorum. Ve bu sıçramayı yapmak için sen artık işime yaramıyorsun."

Maria adamın onu yerin dibine sokmasını seyrediyordu. Her bir sözcük keskin bir bıçaktı. Yalnızca aşk yüzünden bu aşağılanmalara katlanıyordu.

"Şu anda dünyanın en önemli kadını sen değilsin. Jackie, John Kennedy'nin karısı. Sen bugün yalnızca bir gece kulübü şarkıcısısın."

Maria bu gemide bir dakika daha kalamazdı. Bunu kendine yediremezdi. Gene de bu erkeği yitirmek zorunda kalmak düşüncesinden korkuyordu.

"Aristo, üzerime kusmakta olduğun bütün bu kötü sözcüklere inanmadığını biliyorum. Bunları sana söyletenin alkol ve öfke olduğuna inanıyorum. Yalvarırım, kapıları kapatmayalım arkamızdan. Seninle fazlasıyla benzeşiyoruz. Fazlasıyla yalnızız. Ebediyen birbirimize ihtiyaç duyacağız. Jackie'nin burada yalnız olması için gidiyorum ama

[7] Çok zengin ve nüfuzlu işadamı.

beni hayatından çıkarma." Daha sözlerini tamamlamadan Aristo onu tek başına bırakarak çekip gitmişti.

Maria son birkaç parça eşyasını toparladı, valizlerini kapattı ve *Christina*'dan ayrıldı. Artık gözlerinde yaş yoktu çünkü daha fazla savaşamayacaktı. Ansızın aklına anne Litsa'nın gerçeklik kazanan sözleri geldi: "Sen Yunanistan'a aitsin. Bunu asla unutma..." Artık o adama ait olmamak isterdi. Ama bunu asla başaramayacağını biliyordu.

Aristotelis Onasis'in Maria'yı düşünmekten başka yapacak işleri vardı. Amerika'nın First Lady'sini ağırlamak için her şey kusursuz olmalıydı. Maria'nın tekneden indiğini görür görmez hemen salona giderek şöminenin üzerinde asılı olan Callas tablosunu kaldırdı. Ve hizmetkârlara oraya annesi Penelope'nin portresini asmalarını emretti.

"Jackie, sizi teknemde konuk etmek benim için büyük bir onurdur. *Christina*'yı eviniz sayın. Size eski dostum Greta Garbo'nun süiti olan İthaki kamarasını ayırdım. Eminim odasında sizin kalıyor olmanız onu çok sevindirirdi." Aristo klasik rollerinden birini oynuyordu. Her seferinde aynı, her seferinde trajik bir farkla.

Dul Kadın

Paris, 22 Kasım 1963, Cuma

Onu yeniden elde etmeye kararlıydı. Erkeğin her arayışında reddetmesi olanaksızdı. Onun limanı olmaktan hoşlanıyordu. Sevgili Aristo'su eski bir denizci yüreğine sahipti: Odysseus gibi serüvenler yaşıyor, yabancı sahillere vuruyor ama yüreğinde evinin tek bir yer olduğunu biliyordu. Ve onun evi Maria idi. Onlar birbirlerine aittiler. O gün öğleden sonra onu aramış ve kocaman bir gül buketinin ardına saklanarak Georges Mandel Caddesi'ndeki dairesine gelmişti. "Sana bütün o gülleri yolladığımı anımsıyor musun? Seni göremediğim gün sayısı kadardı. Bugün 57 gül getirdim. Neden biliyor musun?"

"Bana böyle aptalca sorular sorma. Bizimle ilgili her şeyi hatırladığımı biliyorsun. Tanıştığımız yıl," yanıtını verdi Maria.

"Aynen öyle. Karar verdim sana her hafta yollayacağım bunları. Sana ve bana, yaşamaya o yıl başladığımızı anımsatmak için."

Ari, her seferinde Maria'sının kırılgan yüreğini nasıl kazanacağını biliyordu. O gün şefkatle seviştiler. Birleşmelerinin öfkesi, hayvansılığı zamanla hafiflemiş, yerini yakın-

lığın verdiği yumuşaklığa bırakmıştı. "Maria, çok yakında 40 yaşını dolduracaksın. Bunu özel bir biçimde kutlayalım istiyorum. Sen ve ben, tek başımıza. Ne dersin aşkım?"

"Her zamanki gibi sarhoş olmayacaksan, iyi bir fikir gibi görünüyor derim. Chez Maxim'de, kendi masamızda kutlarız. Covent Garden'da *Tosca*'yı söylemeyi neden kabul ettim sanıyorsun? Seni yeniden kazanmak için benim küçük aptalım. Hayatta olduğum gibi operada da en kıskanç kadın rolünü seçtim. Eski Callas'ın canı isterse pençelerini gösterebildiğini sana kanıtlamak istiyorum," derken erkeğin sırtını tırnaklarıyla acıtıyor ve sonra yeni aşk oyunlarına yol açmak için ona sarılıyordu.

Telefon ısrarla çalıyordu. Maria, yatak odalarının loş ortamında, erkeğin omzunda uyuyakalmıştı. Aristo kadını uyandırmamak için yavaşça kalktı.

"Ne? Öldürüldü mü? Ama nasıl oldu?"

Telefonu kapattı. Bu haber bütün planlarını değiştiriyordu. Jackie nihayet özgür bir kadındı. Aşklarını nihayet gün ışığında yaşayabileceklerdi. Bu korkunç son, kadının ününü ve etkisini bütün dünyada arttırmaktan başka bir şeye yaramayacaktı. Her şey değişecekti. Ve bu sefer ebediyen.

Ansızın uyanan Maria "Ne oluyor aşkım?" diye sordu.

"John Kennedy'yi, Başkan'ı vurmuşlar," dedi Onasis.

"Jackie'nin kocasını..." diye ekledi Maria.

Ufukta Düğün Var

Paris, 18 Ekim 1968, Cuma

"Yalvarırım Maria, yanıma gel. Atina'ya gel. Bu dertten kurtulmam için bana yardımcı ol. Yalnızca seni sevdiğimi biliyorsun. Ve yaşadığım sürece seni seveceğim. Yalnızca sen bütün bunların üstesinden gelebilirsin."

Aristo'nun sesi heyecandan titriyordu. Ama Maria'nın yüreği bir kaya gibi katılaşmıştı: "Başını bu derde sen kendin soktun ve kendi kendine kurtulacaksın. Üzgünüm Ari. Bu kez bensiz başarmak zorundasın." İletişimi kopartmakta çok zorlanmıştı. Ama bunu yapmak zorundaydı. Bitmek bilmeyen ruhsal baskılar ve ablası Jackie'nin Yunanistan'dan kutu kutu yolladığı sakinleştirici Mandrax yüzünden paramparça olan sinirleri daha fazla dayanamayacaktı. Maria, mutfaktaki Bruna'nın yanına giderek "İki gün sonra o kadınla nikâhlanıyor ve hâlâ kurtulabileceğini umut ediyor. Her zamanki gibi çılgın," diye dertleşti.

Jackie Kennedy, Aristotelis Onasis'in hayatına girdiğinden beri ilişkileri bir cehennem azabına dönmüştü. Ari hırsı ile yüreği arasında mücadele ediyordu. En sonunda iktidar susuzluğunu dindirmişti. Jackie ile sürekli olarak görüşmesine geçerli bir bahane bulmak için bir akşam "Yoksul doğdum ve başaramamış olma korkusuyla ölece-

ğim," demişti. En son ana dek her şeyi Maria'dan gizlemişti çünkü ikisini de aynı anda idare edebileceğini düşünmüştü: Bir yanda aşk adına her şeyi kabullenecek olan anlayışlı sevgilisi, öte yanda da sayısız kaprisinin tatmin edilmesini isteyen resmî nişanlısı.

Maria için günler, aylar bir cehenneme dönmüştü. Öğleden sonralarını asla çalmayan telefonun başında bekleyerek geçiriyor, onu yiyip bitiren kaygısını dindirebilen tek şey olan mısırdan tonlarca yiyerek sakinleşmeye çalışıyor; gece korkusunu yenmek için uyku hapları, sabah dinç uyanabilmek için enerji hapları yutuyordu. Karanlık tünelin ucundaki tek ışık huzmesi Aristo'dan çalabildiği gizli buluşmalardı. Bu saatleri yakalanma korkusuyla gizlice yaşıyorlardı. Sonunda Aristo, özellikle sinirli olduğu bir gün ağzından şunu kaçırdı: "Maria, buna dayanamıyorum. Yeter artık, birbirimizi görmemeliyiz. Bunun karşılığında çok ağır bir bedel ödeyeceğim. Hata yapmamalıyım." Bu kaçıncı aşağılamaydı.

O yılın korkunç yazına kadar. O günlerin üzerinden birkaç ay geçmişti ve Maria her şeyi mükemmel biçimde anımsıyordu. Aristo, Skorpios Adası'na gelmesi için yalvarmıştı. *Christina* yatında baş başa birkaç gün geçirebileceklerdi.

Maria, "Ari, gelirim ama artık canımı yakma. Sana yalvarıyorum," diye dil dökmüştü.

"Aşkım, seni sevdiğimi biliyorsun. Seni bir daha asla yaralayamam. Senden yalnızca sabırlı olmanı ve o kadından kopmam için gerekli gücü bana vermeni istiyorum." Maria kimbilir kaçıncı kez Paris'ten yola çıkmış ve onunla buluş-

muştu. Rıhtımda uzun gezintiler yaparak özgürlük içinde yaşamışlar, ilk flörtlerini yaşayan genç sevgililer gibi kumsalda yemek yemişler, Yunanistan'ın güzel günbatımları karşısında el ele tutuşmuşlardı. O lanet olası 28 Temmuza kadar.

Kaptan "Beyefendi, Bay Ted Kennedy acil olarak sizinle görüşmek istiyor," demişti. Bu sözleri duyan Maria ürperdi: Kötü bir haberin önsezisi. Telefon görüşmesinden sonra yanına gelen Ari son derece farklı görünüyordu. Kesinlikle içki içmişti ve Maria onun sarhoşluğundan korkuyordu. Ari'nin kendinde olmadığında onu ölesiye yaralayabilen bir şeytana dönüştüğünü biliyordu. Ama artık bekleyecek sabrı kalmamıştı. Her darbe ölümcül olabilirdi, bunu ona söylemişti de.

"Maria, bavullarını topla. Ted ve Jackie iki gün sonra düğünümüzün ayrıntılarını planlamak üzere burada olacaklar."

"Bu da ne demek? Ne düğünü? Bana onunla konuşacağını vaat etmiştin. Onu rahibin önüne asla götürmeyeceğine söz vermiştin. Dinle Ari. Bu kez ciddi konuşuyorum ve bunu son kez yapıyorum. Eğer o kadınla, o hırs küpüyle evlenirsen beni bir daha asla göremeyeceksin. Bunu iyice anladın mı? Sana yemin ediyorum. Bunun için ölümü göze almam gerekse bile sonsuza dek senin hayatından yok olacağım."

Onasis buna yanıt olarak "Kim hırs küpü? O John Kennedy'nin dul karısı. Bunu unuttun mu yoksa? Kadınsı kıskançlıklar böyle kötü şakalar da mı yaptırıyor sana?" yanıtını verdi.

"O kadının iktidar ve paraya doymadığını aklından çıkarma. Benim gibi değil o. Ben sana asla varlıklı bir adam gözüyle bakmadım. Neyse ki senin milyarlarına ihtiyaç duymuyorum. Üstelik Ağustos ayında nereye gitmemi istiyorsun? Paris yazın bomboş oluyor."

"Bunlar senin sorunların. Benim değil," yanıtı geldi.

Maria bu kez kararlıydı. Bir daha kanmayacaktı: "İyi şanslar Aristo. Sonsuza dek elveda."

Paris'e geldiğinde umutsuzca ağlamaya başladı. Avenue Mandel'deki evi az önce vardığı kenti gibi bomboş görünüyordu. Pencerede, sevgili atkestanelerine tünemiş tek bir serçe bile yoktu. Onlar bile eğlenceye dalıp Maria'yı yalnız bırakmış gibi görünüyordu. Böylesine büyük bir tutkuyla sevdiği erkekten geriye ne kalmıştı? Uğruna her türlü sanatsal arzusuna, her tutkusuna sırt çevirmeyi kabul ettiği o erkekten? Onu tanımadan önce varlığının tek amacı müzikti. Bu son yıllar içinde çalışmalarını o denli seyrekleştirmişti ki sahneye her çıkışına bir mucize gözüyle bakılır olmuştu. Artık ne hayranlarıyla ne de dostlarıyla görüşüyordu. İçinde sadece Aristo ile kendisinin bulunduğu bir dünyaya kapanmıştı. Bütün ötekiler, yabancılar için yanıt hep aynıydı: "Hanımefendi yok." Ya da "Elbette bildireceğim. Ama çok zor olacağını düşünüyorum..."

Bu evdeki her şey ondan söz ediyordu: Girişteki Ming vazosunu birlikte Ankara'dan almışlardı. Şişedeki votkayı Ari yarılamıştı. Kaşmir kazakları dolaptaydı. Parfümü tuvalette. Maria aynaya bakıyordu: Karşısındaki yalnızca mahvolmuş bir kadındı.

"Artık yaşamak istemiyorum," dedi hiç korkmadan. "Bu-

rada yaşayıp da ne yapayım? Herkes beni terk etti. Aristo, sesim... Kaderimde başkalarının mutluluğuna tanık olmam için yaşamak varsa, bu işe bir son vermeyi yeğlerim." Ansızın aklına Atina Konservatuvarı'nda okurken öğretmeni Helvira de Hidalgo'nun anlattığı 'karabaşlı ötleğen kuşu' efsanesi geldi. "Maria, sen karabaşlı ötleğen kuşu gibi olmalısın. Şarkınla yaşamalısın. Bu kuş mutlu olduğu zaman ötüşüyle herkesi alt eder. Ama mutsuz olduğunda herkesten uzaklaşarak yuvasına kapanır ve orada ölür." İşte kendisi aynen bu kuş gibi olmak istiyordu. Sakinleştirici haplarını avucuna boşaltı ve hepsini yuttu. Hepsini bir anda. Onu son anda kurtaran şoförü Ferruccio oldu.

Ertesi gün, Maria Callas'ın acil olarak Paris Amerikan Hastanesi'ne kaldırıldığı haberini alan bütün gazeteler bu intihar haberini ilk sayfadan vermişlerdi. Zorunlu olarak bir basın toplantısı düzenleyerek günlük sakinleştirici ilaçlarının dozunu şaşırdığını söylemişti.

Şimdi Maria kendini daha güçlü hissediyordu. Aristo iki gün sonra evlenecekti ama o her şeyden önce kendini sevmeye karar vermişti. Onu hiç kimsenin ölümüne yaralamasına izin vermeyecekti; hele Jackie Onasis'in hiç!

Lanetli Bir Evlilik

Skorpios, 20 Ekim 1968, Pazar

Kurşun gibi ağır gökyüzünden sağanak yağmurlar boşanıyor, acımasız bir rüzgâr esiyordu. Hava bile uğursuzluk yüklüydü. Deniz dalgalıydı; alçak ve tehditkâr bulutlar ufukta geziniyordu. Tanrıların lanetlediği bir gündü sanki. Aynen Aristotelis Onasis'in evlenmek üzere olduğu kadın gibi, bir yabancı. Hem ana hem yar olan bu Yunan topraklarının evladı, atalarının geleneğine uyarak bir Yunanla evlenmeliydi. Babası ona "Asla tohumlarını dağıtmayacaksın," diye tembihlemişti. Amerikalı bir kadınla yapılan bu evlilik kutsal değerlere saygısızlıktan başka bir şey değildi.

Aristotelis müstakbel karısına gülümseyip "Yağmur yağıyor. Bu şans getirir," derken numara yapıyordu. Jackie'ye eşlik eden kızı Caroline ve oğlu John az sonra yapılacak Yunan-Ortodoks nikâhında mumları taşıyacaklardı. Jackie, Lacroix imzalı krem rengi tuvaleti içinde son derece şıktı. Aristotelis'in ona aşklarının göstergesi olarak armağan ettiği Harry Winston imzalı inci kolyeyi takmıştı. Onasis'in ciddi görünümlü siyah takımını aydınlatan tek renk ceketinin yakasındaki beyaz karanfildi.

Bir gün Maria yemeğe çıkmadan önce onun yakasına çiçek takarken "Erkek ceketinde beyaz karanfile bayılı-

rım," demişti.

Bunu o sabah ansızın anımsamış ve bütün hizmetkârlarının paniğe kapılmasına sebep olmuştu çünkü Skorpios Adası'nda tek bir beyaz karanfil bulunamamıştı. Ama bu çiçek onun için çok önemliydi; hayatının kadınını bugün bile yanında taşımanın bir yoluydu bu. Bu çiçekle ona bir mesaj yolluyor, aşkını ilan ediyordu.

Ari, Maria'sını çok iyi tanıyordu. Düğününü televizyondan izleyeceğini bildiği için bu mesajı ona iletmek çok önemliydi. Törenin yapılması için Atina'nın en kadim Bizans bazilikası olan Kapnikareas'ın başrahibi davet edilmişti. Bu kiliseyi sevgili Maria'sı sayesinde tanımıştı.

Ona anılarının Atina'sını gezdirirken "Çocukluğumdan beri gelip bu Meryem Ana'nın ayaklarına kapanır, dua ederim," demişti. Bu da ona, yalnızca ona bir mesajdı. Jackie bir oyuncudan başka bir şey değildi. Asıl anlamını kavrayamadığı bir senaryodaki rolünü oynuyordu. Onasis, teknenin elli altı görevlisini, ellerine verdiği sepetleri dolduran beyaz gül yapraklarını Christina'ya çıktıklarında yeni evli çiftin üzerlerine atmaları ve "Nazissete" (Mutlu yaşayın!) diye seslenmeleri için görevlendirmişti. Aslında bu uygulama, geçen yıla kadar tatilini geçirmek üzere tekneye çıkan Maria'ya her zaman yapılırdı.

Maria ekranın başından kalkamıyordu. Her şey ondan söz ediyordu. Törenin her anı, her ayrıntısı ona ve Ari ile yaşadıkları çok özel aşka gönderme yapıyordu. Ve bütün bu gösterinin mimarı gene, her şeye karşın içten içe sevmeyi sürdürdüğü adamdı. Sonunda dayanamadı. Bütün gücünü toplayıp televizyonu kapattı. "Artık kendime kötü-

lük yapmayacağım. Tepki göstermeliyim. Herkesin tanıdığı kaplan, Callas nereye gitti? Bu canavar bunun bedelini ödeyecek. İşkencenin beni yumuşatacağını mı sanıyordu? Tam tersine, yaramı kanattı. İki kez acımasız olduğunu gösterdi."

Zihni, uzun süredir göstermediği bir parıltıyla aydınlandı ve aklına intikam alma fikri geldi. Korkunç bir intikam.

Kâhyasına, "Bruna geçen gün ütülediğin uzun Valentino giysimi ve Aristo'nun yakutlarını hazırla," dedi. Ömer Şerif'in ona gönderdiği orkide sepetinin içindeki davetiyeyi aldı ve *A Flea in Her Ear* filminin galasına gitmeye niyetlendi.

"Bu gece en güzel ben olmalıyım," dedi Bruna'ya. Salona son derece geç varmıştı ama gerçekten kusursuzdu. Gene de ilk dansı yapma şerefini kaçırmadı. Herkes anlamıştı, Callas geri gelmişti. Sahne ışıkları rakipleri değil gene onu aydınlatıyordu. O gün tek bir rakibi vardı: Jacqueline Onasis.

Valsin bitiminde flaşlar ve muhabirler Maria'nın çevresini sardılar ve yılın düğününe ilişkin sorular sordular.

"Bayan Callas, bugün bir başkasıyla nikâhlanan eski sevgiliniz Bay Aristotelis Onasis hakkında ne düşünüyorsunuz?"

Muhabirin bu haddini aşan sorusu salonun buz kesmesine neden oldu. Hiç kimse İlahe Maria Callas'a böyle bir soru yöneltmeye cesaret edemezdi. Yalnızca manşetlik haber peşinde olan bir çaylaktı o. Bütün gözler en küçük tepkisini gözlemek üzere tanrıçanın, İlahe Maria'nın üzerine çevrildi. Gerilim doruktaydı. İçgüdüsel olarak bu

yüzsüzü mahvetmek isteyebilecek olan Maria bir anda kefaret ödemek üzere olduğunu sezdi. Aristotelis Onasis denen canavara karşı intikam alma anıydı. Derin bir soluk aldı, kameraya bakarak en büyüleyici gülümseyişiyle şöyle dedi: "Yeni evliler adına çok seviniyorum. Ve Bayan Jacqueline Kennedy'ye özel bir dilekte bulunmak istiyorum. İki evladına bir dede kazandırmakla iyi yaptı."

"Bir dede mi?" diye haykırdı televizyonu öfkeyle kapatan Jackie. "Bu üç kuruşluk şarkıcı nasıl cüret eder böyle bir şey söylemeye? Yarın sabah avukatlarımı arayacağım." Aristo gülüşünü saklayamadı.

"Böyle iğrenç sözler karşısında nasıl gülebiliyorsun?" diye çıkıştı kadın. Ama erkek artık onu dinlemiyordu. Evliliklerinin ilk gecesinde kamaranın ışığını söndürürken bu namussuz kadını sevmekten asla vazgeçemeyeceğini düşündü.

Yeniden Ari ile

Paris, 27 Ekim 1968, Pazar

Yağmur camları dövüyordu. Maria, sabahtan beri yataktaydı. Baş ağrısı geçmek bilmiyordu. Zaten kalkması için geçerli bir nedeni de yoktu. Üstelik o gün kara finosu Plixie'nin doğum günüydü. Bruna yatağa üzerinde mumlar olan çikolatalı bir pasta getirmişti ve hep birlikte kutlama yapmışlardı. Bu küçük dünyası içinde kendini güvende hissediyordu. Yalnızca orada, kendi yuvasında güvendeydi. Küçük, gündelik alışkanlıkların yarattığı bir yuva. Uyanır uyanmaz okunan *Herald Tribune* gazetesi, Ferruccio'nun haftada bir bedenini arındırmak için içirdiği bir kaşık reçine yağı, Catherine Deneuve ve kızı Chiara'nın üst kattan gelen gürültüleri, komşusu Fernandel ile belki bir kadeh kırmızı şarap eşliğinde bir el kâğıt oyunu...

"Aynen *don Camillo*'da olduğu gibi," diyerek gülüyordu Maria. Sonra bir de sevgili piyanosu vardı. Şarkı çalışmaya asla ara vermemişti. Sesi eskisi gibi olmasa bile şarkı söylemeye devam ediyordu. Piyano tuşlarının önüne oturmayı, hizmetçilerin duymaması için kapıları iyice kapadıktan sonra önce şahane plak kayıtlarını dinleyip sonra şarkı söylemeyi seviyordu. Kimi zaman yenildiğini hissedip hıçkıra hıçkıra ağlıyor kimi zaman yeniden cesaretleniyor ve

daha hırsla çalışıyordu; görkemli geçmişini ve gizlenen sesini arıyordu.

Dünyanın bütün tiyatroları Callas'ın yeniden sahneye çıkması için boş yere çabalıyordu. Ama inatçı bir çocuk olduğu günden beri onu asla terk etmeyen aşk ve gurur duygusu hâlâ içindeydi. Para için asla boyun eğmeyecekti. O varlıklı bir kadındı. Aristo, gizliden gizliye ihtiyaçlarını karşılamayı sürdürüyordu. Bunu kendisine söylediğinde Ari şöyle demişti: "Sen hayatımda benim parama ihtiyaç duymayan tek kadın oldun. Şimdi bırak, ben istediğimi yapayım."

Artık canı telefona bakmak da istemiyordu. Arada sırada çok sevgili arkadaşı Luchino Visconti ile çene çalıyordu. İkisi de tiyatronun içine gömüldüğü kültürel düzeysizlikten yakınıyorlardı ("Luchino, hatırlıyor musun, *Traviata*'nın üçüncü sahnesinde Alfredo 'Kötü kadın... Senin paranı ben ödedim,' diye bağırdığında bana bayılmamam gerektiğini, tam tersine çarmıha gerilmiş gibi kollarımı iki yana açarak dimdik durmamı öğütlerdin. Ah, senin bu öğüdünü fırtınalı hayatım boyunca ne çok düşündüm biliyor musun?"). Küçük dedikodular yapmaktan hoşlandığı bir başka arkadaşı da, onun Giulia diye seslendiği mezzosoprano Giulietta Simionato idi. Sevda acılarını, yalnızlığını kimi zaman onunla paylaşırdı. Ama bunlara bir çare yoktu.

O sabah da telefon çalıp duruyordu. Ama boşunaydı. Bruna hep aynı yanıtı veriyordu: "Hanımefendi şu anda evde yok."

"Hanımefendi, böyle yanıt vermek zorunda olduğum-

dan emin misiniz?" Bruna, Maria'nın Aristo ile konuşmak istememesini anlayamıyordu.

"Dört saatten beri ısrar ediyor. Her on dakikada bir arıyor," diyordu.

Ama Maria'nın kararı kesindi. "Onun için yokum."

Maria saat üç civarında camlara vuran yağmur sesi eşliğinde, polisiye kitabını okuyarak uyuklarken Bruna geldi: "Bay Onasis Paris'te olduğunu ve bu akşam sizi ziyaret etmek istediğini söylememi rica etti," dedi.

"Evde olmadığımı söyle. Yalnız kalmak istiyorum," dedi Maria.

Her geçen gün onu daha çok ele geçiren ve yavaş yavaş öldüren hüzün yüzünden bitkin düşmüş olan Maria akşamın sekizinde lambasını söndürmek üzereyken penceresinin altında Aristo'nun kimselere benzemeyen sesini işitti. Dördüncü katta oturuyordu ama bu sesi bin ses arasından duysa tanırdı. "Maria, parmaklığı aç. Seninle konuşmalıyım. Anladın mı?" "Ah, şimdi burada bir gazeteci olsaydı..." diye düşündü Maria; "Nasıl bir skandal olurdu." Pencereden bakmak için müthiş bir istek duyuyordu. Bu erkeğe bir kez sarılabilmek, öpücüklerinin kokusunu içine çekmek, boğuk sesini işitebilmek için şu nafile hayatının bir yılını Tanrı'ya verirdi. Aristo, evet, hayatının anlamı Aristo idi. Her soluğun neşesini ona iade etmeyi beceren bir tek Aristo idi. Ama artık yeterince acı çekmişti. Son yıllarda sergilediği onca kötülükten sonra ona telefon etmek dâhil her türlü arzusunu yenmek üzere kendine söz vermişti.

Ansızın müthiş bir demir gürültüsü işitti. Onasis, siyah Buick otomobiliyle Maria'nın apartmanının şık parmaklığı-

nı kırmaya uğraşıyordu. Bahçeye girebilmek için arabasını öfkeyle bir ileri bir geri sürüyordu. Maria kendisine gösterilen bu düşkünlüğe bayılmıştı. "Eski Ari'm geri geldi. Sonrasında vahşice sevişmek için *Christina*'da kavga ettiğim Ari bu. Ari benim için her türlü deliliği göze alıyor," diye düşünerek gülümsüyordu. "Üstelik düğününden bu yana yalnızca bir hafta geçti. Bir ay sonra ne olacak acaba?"

Bir ay sonra Chez Maxim'de pek çok sevda gecelerine tanıklık etmiş olan özel masalarında karşı karşıya oturuyorlardı. Bu saçma, şiddetli ama ölmemek için direnen bir sevdaydı.

Aristo Maria'nın elini tatlı tatlı okşarken "Bu kadına artık katlanamıyorum Maria," diye itiraf etti. "Ona her türlü rakamı teklif ettim ama dinlemek bile istemiyor. Tek bir derdi var, benim paralarımı harcamak. Bir ay içinde sadece giysilere sekiz yüz bin dolar harcadı. Ne kadar mânâsız bir para, görüyor musun? Eninde sonunda bütün gemilerimi yiyip bitirecek."

Maria her zamanki gibi gerçekçi düşünüyordu: "Boşanmayı asla kabul etmeyecektir. O her zaman John Kennedy'nin dul eşi ve evlatlarının annesi. Böylesine büyük bir skandalı göze alamaz."

"Ama artık ondan söz etmeyelim Maria. Kendimizden söz edelim. Neden benimle sevişmek istemiyorsun? Bana ihtiyaç duymuyor musun? Ya öpücüklerime?" Ve sonra onu kendine çekerek, kimsenin duymayacağı bir şekilde şöyle diyordu: "Ya aletime?"

"Umurumda bile değil. Bana geri verdiğin enerji ve güç yetiyor. Buluştuğumuzdan beri yeniden yaşama arzusu

duyuyorum. Bu da benim için büyük bir armağan zaten. Hem sonra Aristo, şunu hiç unutma: Tutku çabuk ölür ama şefkat asla." Bir zamanlar olduğu gibi iki sevgili olmuşlardı. Artık hareketlerinde geçmiş yılların öfkesi, şiddeti, sancısı yoktu. Geriye birbirini seven insanlara ait sağduyu, bilinçlilik, huzur kalmıştı.

Medea'nın İntikamı

Milano, 3 Aralık 1968, Pazartesi

Tata George'un dantelli mendiliyle küçük Omero'sunun yüzünü okşuyordu.

"Birkaç gün sonra Noel olacak aşkım. Her kutsal gecede olduğu gibi anneni ziyarete geleceksin değil mi? Ağacın ışıklarını yalnızca senin için açık tutacağım. Senin ve Vassilis'im için," diyordu ağlayarak. "Yarın aynı zamanda annenin doğum günü. Yaşlanan annenin. Ve sen gelip bana bir öpücük konduracaksın. Bunu bekliyorum, biliyor musun?"

Merdivenlerin başında siyah otomobilin içinde bekleyen Ferruccio'nun klaksonu, aşk konuşmalarını yarıda kesti.

Ama bu sefer tuhaf bir şey oldu. Şimdiye dek hiç olmamış, gizemli bir şey. Omero ayrılırken her zaman yaptığı gibi onu terk ettiği için öfkeyle bakmadı annesine. Hayır. Bu karlı ve kurşunî günde Omero harika bir gülümseme ile annesinin gününü aydınlattı. Maria bu armağan sayesinde eşi benzeri olmayan bir rahatlama hissetti.

Paris'e dönmek için onu özel havaalanında bekleyen Onasis'in uçağına doğru giderken, otomobilde "Ne olacak acaba? Kesinlikle güzel bir şey!" diye düşünüyordu.

"Bayan Callas, size uygunsuz bir öneride bulunmak için buradayım."

Callas'a yaklaşmak her zaman olanaksız bir durumdu. Maria artık kimseye güvenmiyordu. Ama o sıradan bir dinleyici değildi. Çok, çok özel bir hayranıydı.

"Ve siz beni dinlemek zorundasınız."

Pier Paolo Pasolini'nin ısrarcılığı hoşuna gitmişti. Onun gibi entelektüellerden pek hoşlanmazdı ama gene de bu küçük ve neşeli gözlerden etkilenmişti. Bu adamdan kötülük gelmeyeceği belliydi.

"Visconti bana defalarca denemeye bile kalkışmamamı söyledi. Sizin sahnelere dönmek için bütün önerileri reddettiğinizi anlattı. Ama benim herkesten farklı bir düşüncem var ve bu öneriyi reddetmeyeceğinize inanıyorum."

Maria, ona bir fincan yaseminli çay ikram ederken "Bu kadar özgün olan bu düşünce neymiş bakalım?" diye sordu.

"Size oyunculuk öneriyorum. Siz şahane bir şarkıcısınız ama aynı zamanda müthiş bir aktrissiniz. Sizi sahnede defalarca izledim. Her hareketiniz ölçülü; her ifadeniz ruhunuzda yaşadığınız heyecanların yarattığı kördüğümü seyirciye yansıtıyor. Böyle bir yeteneği bütün dünyaya, sizi canlı olarak izleme şansını yakalayamamış olan, bizden sonra gelecek olan kuşaklara tanıtmak gerektiğini düşündüm hep."

Pasolini'nin önerisi inandırıcıydı. Ama bu Maria'nın geçmişte pek çok kez reddettiği bir öneriydi. Visconti'nin ricasıyla Aristo bile ona *Traviata*'yı sinemaya taşımasını söylemişti. Hattâ bütün çalışmayı kendisi finanse edecekti. Ona, hayatının erkeğine bile hayır demişti.

"Size teşekkür ederim Pier Paolo ama sanırım..."

"Durun. Bana hemen hayır demeyin. Ben size reddedemeyeceğiniz bir öneride bulunmak istiyorum. *Medea* filmini çevirmek istiyorum. Sahnelerde defalarca seslendirdiğiniz Euripides'in *Medea* oyununu. Sizin ait olduğunuz Yunanistan'ın kızı, trajik *Medea*'yı."

Pasolini haklıydı. Bu ötekilere göre yeni bir tasarıydı. Aslında onu heyecanlandıran bir tasarı. Hem şu anda bir işle meşgul olmak ona çok iyi gelecekti. Takıntılı bir biçimde Aristo'yu düşünmeye zaman bulamayacaktı. Yunanistan'a dönecek, Ege rüzgârını soluyacaktı. Ama o her zaman için Callas idi ve işi yokuşa sürmeliydi.

"Samimi olun Pasolini. Bana önerinizi kabul etmem için bir, tekrar ediyorum yalnızca bir gerekçe söyleyin. Onun gibi Yunan olduğum için mi oynamalıyım *Medea*'yı? Bu sizce yeterli bir neden mi?"

Pasolini düşündü. Çevresine bakındı: Bu ev Aristotelis Onasis ile yaşanmış sevda öyküsünün bütün izlerini taşıyordu. Bunu yabancılar bile fark edebiliyordu.

"Bu tütsülükler ve pagodalar çok güzel. Sizin Uzakdoğu nesnelerine ilgi duyduğunuzu bilmiyordum," dedi.

Maria utandığını belli eden bir ifadeyle "Aslında pek meraklı sayılmam. Uzak arkadaşların anıları diyelim," dedi.

Pasolini "Eminim o puro da uzak bir arkadaşın anısıdır. Yoksa Callas'ın gizlice Havana purosu içtiğini düşünemiyorum. Sesiniz bundan etkilenirdi..." diyerek gülümsedi. Tam on ikiden vurmuştu.

Maria, güzel ellerini sinirli bir şekilde sallayarak sözünü kesti: "Bay Pasolini, yanıtınızı bekliyorum.

"*Medea*'yı oynamanız için tek bir neden olduğuna inanıyorum: Medea, sonradan kralın kızıyla evlenen Iason tarafından terk edilmişti." Maria ve Pier Paolo birbirlerinin gözlerinin içine baktılar.

"Kabul ediyorum. Ne zaman başlanıyor?"

O akşam kendini son derece hafif hissediyordu. Hayatı yeniden bir anlam kazanmıştı. *Medea* çekimleri, Haziran'da Kapadokya'da başlayacaktı. Aristo'dan uzakta. Yalnızca sanatını düşünecekti. Callas'ın kötü bir kopyasını yaratmayacaktı. Yepyeni bir kadın, bambaşka bir sanatçı olacaktı. Fazlasıyla yüklü geçmişinden farklı olacaktı. Uyumadan az önce bunu ve benzeri binlerce şeyi düşünüyordu ki penceresinin perdesinin beklenmedik bir rüzgâr çıkmış gibi ansızın havalandığını gördü. Maria gözlerini yumdu. Yanağında küçük bir öpücük hissetti. Hafifçecik. "Seni bekliyordum aşkım, benim bir tanecik sevgilim. İyi geceler minik Omero," diyerek gülümsedi. Omero bir kez daha annesinin yanındaydı. Bir önceki gün gülümseyişi Maria'nın hayatının en güzel doğum günlerinden birini geçireceğini müjdelemişti.

Yeniden Başlamak İçin Bir Gala

Paris, 28 Ocak 1970, Çarşamba

Paris Operası o akşam yeni Maria Callas'ı kutluyordu. *Le Figaro* gazetesi ondan *la tragédienne* diye söz ediyordu.

Pier Paolo Pasolini'nin heyecanla beklenen ve Callas'ın oyunculuğunu ortaya koyduğu filmi *Medea*'nın galası için salon hıncahınç dolmuştu. Eskiden her akşam yaptığı gibi Bruna ona salonda kimlerin olacağını haber veriyordu.

"Arkadaşlarınız Rothschild ailesi burada olacak. Ve Ağa Han ile Begüm. Madame Pompidou ve Maurice Chevalier."

Maria bunları dinlemiyordu. Onu tek bir kişi ilgilendiriyordu. Bruna da bunu çok iyi biliyordu.

"Aristo gelecek mi diye sordun mu?"

Kâhya "Elbette hanımefendi. Sordum. Bana dört kişilik bir loca ayırttığını söylediler," yanıtını verdi. İşte bu akşam Aristo ve Jackie'si onun zaferi karşısında küçüleceklerdi. Bütün o ağır çalışma koşullarıyla geçen zaman süresince alacağı intikamdan başka bir şey düşünmemişti. Aşklarının küllerinden ışıltılı bir Anka kuşu, yepyeni bir Callas doğmuştu. Bu, Maria'nın o olmadan da yaşamayı sürdürebileceğinin somut kanıtıydı.

Bütün o aylar boyunca sete ilk gelen hep oydu. Sabahın altısında Türkiye'nin yakıcı sıcağı altında makyaj için ha-

zırlanmış oluyordu. Onasis'in sabahtan akşama kadar telefon ederek deli gibi onu aramasını hiç umursamıyordu. Hiçbir telefonuna çıkmamıştı. Hiç kimse onu amacından saptıramazdı.

Maria o gün Aristo'sunun beklenmedik davranışlarını hesaba katmamıştı. Öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde Bruna, Onasis'in adına ayırttığı locayı iptal ettiğini bildirdi.

"Ne? Ayırttığı yeri iptal mi etti? Nasıl yapar bunu? Neden?" Yaşadıkları öyküde yenilen kişinin daima yalnızca bir kişi olmasını artık kabul etmek istemiyordu. Yenilen hep oydu. Bruna düşüncelerini yarıda kestiğinde Maria, Tiffany broşunu takmaktaydı. Gözleri ışıl ışıldı.

"Hanımefendi, Bay Onasis. Ona hayır demeye cesaret edemedim," diyerek telefonun ahizesini eline tutuşturuverdi.

"Maria, özür dilemek istiyorum. Bu akşam seninle olmayı çok isterdim. Senin zaferine tanık olmak hayatıma birazcık neşe getirecekti. Ama yapamıyorum. Skorpios'tan ayrılmam mümkün değil."

Maria, iğneli bir dille "Hanımını mı eğlendirmek zorundasın?" diye sordu.

"Saçmalama. Jackie artık benimle yaşamıyor. Yunanistan'a dayanamadığını, Skorpios Adası'nda öldüğünü hissettiğini söylüyor. Zamanının büyük bölümünü kız kardeşi Lee ile Palm Beach'de geçiriyor. Söylesene, sen nasılsın? Gala için yüreğin heyecanla çarpıyor mu?"

Maria, masum bir şekilde "Evet Ari. Yüreğim çarpıyor ama bunun bir nedeni de senin sesini duymam," diye itiraf etti.

"Birbirini kovalayan iki çocuk gibiyiz. Ama yakında buluşacaklar. Seni kucaklamak istiyorum. Yeniden öpmek istiyorum." Ari'nin sesinde alışılmadık, neredeyse görülmemiş bir tatlılık vardı. "Şimdi gitmeliyim. Kendine iyi bak ruhum."

Telefonu Bruna'ya iade eden Maria elinin titrediğini fark etti.

"Gala, her zaman galadır..." diyerek zorla gülümsedi. Maria Callas, *la tragédienne* sahneye çıkmaya hazırlanıyordu.

Geçmişten Bir Armağan

Monte Carlo, 15 Temmuz 1970, Çarşamba

Vuittonları ile Hermitage Oteli'nin holüne girdiğinde anılar belleğine üşüştü. Bunun olacağını biliyordu. Zaten bu nedenle buradaydı, geçmişin havasına bürünmek için.

"Madame Callas, sizi yeniden aramızda görmek ne kadar güzel. Her zamanki şampanyanızdan ikram edebilir miyim?" Otelin yöneticisi Georges için zaman hiç geçmemiş gibiydi. Neşesini ve zarafetini korumuştu; Sadece saçları biraz daha kırlaşmıştı, o kadar. Maria, otelin şahane terasında güneşin tadını çıkartıyor, Monte Carlo Körfezi'ni seyrediyordu. On bir yıl önce *Christina* yatında yapılacak büyüleyici ve lanetli gezi için Titta ile buraya gelişini çok iyi anımsıyordu. Biki'nin yeni koleksiyonu ile doldurduğu onlarca valizi, Winston Churchill'i tanıyacak olmanın heyecanıyla yapılan hazırlıklar, Battista'nın duruma ayak uyduramama kaygısı... Evet, Battista... Nerelerdeydi acaba? Neler yapıyordu? Sirmione'de tek başına nasıl yaşıyordu? Onunla konuşmayı, hayatını alt üst eden ama her şeye karşın onu hâlâ ayakta tutan o delice aşkı anlatmayı çok isterdi.

"Hanımefendi, size şimdiden çiçekler ve mektuplar geldi."

Maria şaşkınlıkla, "Buraya geleceğimden nasıl haber-

dar oldular Georges?" diye sordu.

Otelin yöneticisi o karşı konulmaz gülümsemesiyle "Callas'ın attığı adımlar asla gözden kaçmaz," yanıtını verdi. Kendini evinde hissettiren bu oteli seviyordu. Öğleden sonra Saray'a gidecek; Prenses Grace ile bir çay içecek ve arkadaşça sohbet edecekti. Ayrıca Yunanistan için uçak biletini ayırtmayı unutmamalıydı: Tragonissi adasında harika bir villa kiralamıştı. Paris'teki evinin odalarına kapanarak karanlıkta geçirdiği bunca hüzünlü yazdan sonra denizi özlemişti.

Randevularını ve yapacağı işleri not etmek için ajandasını karıştırırken terasın öteki ucunda oturan bir beyin kendisini dikkatle izlediğini fark etti. Şık giyimli bu adam karşısındakini klâsıyla korkutan tiplerdendi: Kusursuz lacivert takımı, bembeyaz gömleği ve beyaz Panama şapkası ile dikkat çekiyordu. Yanında esmer teni, kara gözleri, sportif havasıyla kesinlikle İtalyan olduğu belli olan bir delikanlı vardı. Bu atletik ve çevik bedene bakılacak olursa tenis şampiyonu olmalıydı. "Oğlu olamaz. Adam çok yaşlı, belki de torunudur..." diye düşündü Maria. Kırmızı şarap kadehleriyle karşılıklı oturmuş konuşurlarken kesinlikle ondan söz ediyorlardı. Onların bakışları ve konuşmaları Maria'yı şımartacak değildi; o dikkatlerin odağında olmaya alışıktı. Gene de bu erkeğe karşı tuhaf bir çekim duymasını anlamlandıramıyordu. Belki de adamda ona tanıdık gelen, güven veren bir şey vardı. Varlığı bile ona iyi geliyordu. Çantasını şöyle bir karıştırdıktan sonra gözlerini kaldırdığında iki erkeğin de ayrılmış olduklarını fark etti.

Son zamanlarda kendi kendine konuşmaya alışan Maria "Gittikçe aptallaşıyorum," dedi yüksek sesle. "Burada oturmuş o ikisinin kim olabileceğini düşünüyorum. Üstelik öğleden sonra çaya giderken ne giyeceğime karar vermedim daha."

Maria, Prenses Grace'e "Onu hâlâ seviyorum. İlk günkü gibi. Sen yıllar önce, onu bana şakayla düzenbazlar kralı olarak takdim ettiğin günden beri hislerim değişmedi," diye itiraf etti. "Birbirimizin sesini duymadan bir gün bile geçiremiyoruz. Geçen hafta beni görmek için Paris'e geldi. Kaşla göz arası bir buluşma oldu çünkü New York'tan geliyordu ve hemen Skorpios'a gitmesi gerekiyordu. Heyecana dayanabilmek için iki Mandrax yutmak zorunda kaldım. Aristo bile heyecanlıydı, üniversitede ilk balosuna giden bir delikanlıya benziyordu."

"Maria, sen olağanüstü bir kadınsın. Sanatçı olarak en inanılmaz heyecanları yaşadın. Özel hayatında da heyecandan kaçmadın," dedi Grace. "Ama kendine kötülük etmemelisin. Sizin ilişkinizde sağlıksız, hastalıklı bir durum var. Bir insana böylesine bağımlı olmamalısın."

"Grace kendimi canlı hissediyorum. O beni yaşatıyor. Aristo ile aşkı gerçekten tanıdığımı söyleyebilirim. Senelerce evli kaldım ve heyecan duyduğum tek bir an yaşamadım. O zaman tattığım tek yürek çarpıntısını bana müzikte canlandırdığım kahramanlar yaşatıyordu. Yaşlı, solgun bir kadın haline gelmiştim ve bunun farkında değildim. Sonra o çıkageldi. Beni coşkun bir nehre dönüştürdü. Doğru, onunla suyun üzerinde durmayı başaramadım. Ama tutkunun uçurumlarını, akıntılarla sürüklenmenin heyeca-

nını tattım. Bir zamanlar yaşadığım o durgun hayatı asla istemem," dedi Maria gayet inançlı bir şekilde.

Grace onu dikkatle dinliyordu. Anlattıklarından Maria'nın hayatını hayal etmeye çalışıyordu.

"Ama şimdi kendini kötü hissediyorsun, öyle değil mi?" diye sordu Grace.

"Kendimi kötü hissediyorum ama bu yürek çarpıntısı, bu soluk gene de bir hayat belirtisi. Bütün bunları can sıkıntısına, durgunluğa yeğlerim." Grace bu sözler üzerine hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Hiç beklenmedik ve umulmadık bir ağlamaydı bu.

"Grace, neyin var? Neden ağlıyorsun böyle? Seni üzmek istemezdim. Ben aptalın biriyim. Ve de bencilim, dikkatlerin üzerime çevrilmesini istiyorum. Sanki dünyanın merkezinde ben duruyorum. Beni bütün bunlar yüzünden bağışlayabilecek misin?"

"Benim için kaygılanma Maria," dedi Grace. "Hayatını yaşa. Sen şahane bir insansın. Senin için daima burada olacağım. Sonsuza kadar."

Hermitage Oteli'nin lobisine girdiğinde Maria hâlâ Grace'in bu beklenmedik tepkisini düşünüyordu ki otelin yöneticisi Georges onu durdurdu: "Madame, sizin için bir paket var," diyerek küçük bir paket uzattı.

"Kimden geliyor?"

"Ne yazık ki bunu söylememe izin yok. Size sadece en sadık müşterilerimizin birinden olduğunu söyleyebilirim."

Maria, meraklı bir çocuk gibi paketin kâğıdını hemen yırttı; içinden Rosa Ponselle'nin bir plağı çıktı.

"Bana böyle bir armağanı kim almış olabilir? Ponsel-

le'yi hatırlayan on kişi kaldık," diye düşündü.

Georges gülümseyerek "Beyefendi sizi barda bekliyor," diye ekledi.

Maria içeriye girer girmez piyanist ve yanı başındaki genç soprano *La Paloma* şarkısına başladılar.

"*Una Paloma Blanca.*" Bu müziği duyunca Maria bembeyaz oldu. Ayakta duracak gücü kendinde bulamayınca, karşısına çıkan ilk koltuğa oturdu. Yüreğini parçalayan, derin mi derin bir heyecan şiddetle bütün bedenini ele geçirdi. Gözünün önüne kendi küçücük hali geldi. Güvercinin uçuşunu taklit ederek kollarını iki yana sallıyordu ve Tata George ile Rosalinda onu alkışlıyorlardı. Ne anılar! Ve şimdi çok ama çok uzun yıllardan beri ilk kez duyduğu bu notalarla onlar da ansızın canlanmışlardı.

"Sevgili Maria, küçük bir çocuk gibi ağlamadan nasıl bakabilirim sana?" Heyecandan çatlayan ses arkasından geliyordu. Maria döndü. Karşısında birkaç saat önce terasta gördüğü bey vardı. Gene çok şık, gene çok tanıdıktı.

"Kimsiniz? Yalvarıyorum size. Beni daha fazla merakta bırakmayın. Yüreğim bunca heyecanı kaldıramaz. Beni üzmeyin."

Adam, Maria'nın ellerini aldı, zarifçe öptü.

"Ben Milton, Maria. Senin Milton'un." Maria düşüp bayılacağını hissetti.

Demek ki Milton Embirikos yeniden hayatına girmişti. Sevilmediği bir evde ayakta kalmaya uğraştığı günlerde ona herkesten çok güvenen erkekti o. Milton onun hamisiydi. Milton onun cömert hayranıydı. Milton, ablası Jackie ile evlenmeyi hiç istememişti. Milton şimdi uluslararası

hukuk avukatıydı. Üç bürosu vardı: biri Paris'te, biri burada Monte Carlo'da ve biri de Londra'da. O akşam, o ve Maria, gecenin ilerleyen saatlerine kadar doyasıya konuştular.

"Seni ne çok düşündüğümü bir bilsen sevgili Maria. Dost bir ses duymaya ihtiyacın olduğunu ne çok hissettim. Ve şimdi kader yeniden karşılaşmamızı istedi."

"Bir daha asla ayrılmamak üzere," diye araya girdi Maria. "Milton, hayatıma ilişkin her şeyi biliyorsun. Omero'yu, Battista'yı ve hattâ Ari'yi. Gerçek bir dosta ne kadar ihtiyaç duyduğumu da biliyorsun. Beni artık bırakmayacağını çok iyi biliyorum. Öyle değil mi?" Maria'nın sözleri bir istek değil, bir yakarıştı.

"Bundan emin olabilirsin. Ama ben de sana birini tanıştırmak istiyorum. Sanırım bunu yapmak için doğru an geldi." Milton bir garsona işaret etti. Birkaç dakika sonra sabah gördüğü delikanlı içeriye girdi. "Seni Antonio ile tanıştırayım. Bari'li genç bir avukat. Beş yıl önce tanıştık. Hayatımın bir parçası. Mutlak olarak en çok sevdiğim insan. Sen de onu sevmelisin. Biz bir aile olacağız Maria. Otuz yıl sonra birbirimizi bulduk. Bir araya geldiğimize göre, bir daha seni kaybetmek istemiyorum."

Maria onlara baktı ve bakışlarından anladı. Milton'un ablası Jackie ile ilişkisini resmîleştirmek istemesindeki çabanın nedenini de anladı. Onun farkını ve içten gelen zarafetini anladı. "Seni sonsuza dek seveceğim Milton. Daha doğrusu sizi seveceğim," diyerek sözlerini düzeltti. O gün hayat ona karşı cömert davranmıştı. Geçmişine ait çok önemli bir parçayı bulmuştu. Aslına bakılacak olursa, Cal-

las biraz da Milton, onun plakları ve cömertliği sayesinde doğmuştu. Şimdi ona en azından başkalarından esirgediği dostluğu sunabilecekti. Ve içten içe mutlu olduğunu hissediyordu.

Son Mutluluk Anları

Tragonissi, 15 Ağustos 1970, Cumartesi

Agios Nikolaos Kilisesi'nin çanları onu o sabah çok erken uyandırmıştı. Maria denize bakan evinin pencerelerini açtı. Güneşin onu sarıp sarmalamasının tadını çıkartıyor, ciğerlerinin alabildiği kadar havayı içine çekmek istiyordu. Bugün onun isim günüydü.[8] Ve o gün hayata karşı açlık ve susuzluk çekiyordu. Her sabah olduğu üzere ilk düşüncesi Aristo idi.

"Güllerini Paris'e göndermiş olmalı. Burada tatilde olduğumu bilmiyor. Ferruccio'yu arayacağım," diye düşündü. Adını taşıdığı Azize Meryem yortusunu erkeğinin iyi dilekleri olmadan kutlamamıştı şimdiye dek. Ve bu sene bu dileklerden yoksun kaldığı için üzülüyordu.

Maria, "Bruna, Milton ve Antonio'yu uyandırma: Bırak uyusunlar çünkü kanasta oynayarak ve cin içerek güneşin doğuşunu karşıladık. Biraz da sarhoştular: Onları yatağa ben taşımak zorunda kaldım," diye neşeyle anlatırken, bir yandan da ballı yoğurdunu yiyordu. "Döndüğümde onları yataktan ben atarım. Şimdi Gedda ile kumsala iniyorum."

---

[8] Ortodoks Hıristiyanlık geleneğinde, doğan çocuklara aziz ve azize isimleri verilir. Aziz veya azizeler için kilise tarafından belirlenen anma günleri, o ismi taşıyan kişilerin isim günü olarak kutlanır.

Beyaz finosuna bayılıyordu: Sadece doğum gününde Aristo hediye ettiği için değil, aynı zamanda onu kızı saydığı için de çok seviyordu. Aralarında gerçek bir ruh yakınlığı olduğundan emindi.

Gözleri boşluğa dalmış olarak deniz kenarında oturuyordu. Kumsal henüz boştu. Daha sabahın sekiz buçuğuydu. Şafağın renkleri henüz tam dağılmamıştı: Gökyüzü, kayalar, deniz yumuşacık, kadife gibi bir ışığa bürünmüşlerdi. Maria hayatını düşünüyordu. Yaşasaydı, Omero on yaşını dolduracaktı. Oğlunun, gözünün önünde oturmuş, kovası ve küreği ile oynadığını görür gibi oldu. Sonra Aristo'sunu düşündü: Evliliğinin tadını çıkartamıyordu. Sadece duygusal olarak değil, aynı zamanda finansal olarak da iniş ve çıkışlar yaşayan göstermelik bir evlilikti.

Maria, Gedda'yı okşayarak ona "Kardeşi Artemis onu uyararak 'Maria ile evlenmelisin. Bir Yunan ile evlenmelisin yoksa hem sen hem de ailemiz lanetlenir,' demişti," dedi. Bir yandan da işini düşünüyordu. İlk kez oturmuş projeler yapıyordu. Covent Garden'da arkadaşı Franco Zeffirelli'nin dâhiyane rejisi altında *Tosca*'yı oynayalı beş yıl olmuştu. Sahneden çok uzun süre ayrı kalmıştı. Müziğe geri dönmek istiyordu çünkü sesi yavaş yavaş daha iyi yanıt vermeye başlamıştı. Philadelphia Operası yirmi beş öğrencilik bir ustalık sınıfına öğretmenlik etmesi için öneride bulunmuştu. Bu fikir hoşuna gitmişti.

"Gedda, ben artık dönüp *Norma* ya da *Poliuto* oynayamam. Artık yaşım uygun değil. Ders vererek başlarım: Öğrencilere bir parçanın nasıl söylenmesi, bir bestecinin nasıl incelenmesi gerektiğini anlatırken şarkı söylemek

zorunda kalırım ve sesim açılır. Şana dönmek için zekice bir yol olur," diye konuşuyor, konuşuyor, konuşuyordu. Bu Maria Callas idi. Artık yarı yarıya kör bir hanım, deniz kenarında oturmuş, bir köpekle yüksek sesle konuşuyordu. Oralardan geçen birileri onu deli yerine koyabilirdi. Ama başkalarını umursamayalı çok zaman olmuştu. "Başkaları benden sadece aldı. Artık yalnız kendimi düşüneceğim," diyordu genellikle.

Maria, Gedda ile sahnelere dönüşünü konuşurken uzaktan bir gürültü duydu. Gözlerini kıstı: Ufukta küçük, kara bir leke belirmişti ve giderek yaklaşıyordu.

"Bir helikopter. Ne işi var bu saatte burada? Neden bu kadar alçaktan uçuyor? Eyvah Gedda, kaçalım buradan!" diyen Maria huzursuzlanmaya başlamıştı. Tam ayrılmak üzereyken helikopterin o küçük kumsala inmek üzere olduğunu fark etti. Eğilerek çalıların arkasına saklanan Maria helikopterden çıkan birisinin onu kaçıracağından korkuyordu. Pervaneler yavaş yavaş durdu. Ve kumsal yeniden sessizleşti.

"Maria, dur bekle! Yalvarırım!" Bu sesi bin ses arasında olsa tanırdı.

"Aristo, sensin! Buradasın. Bu gerçek olamaz! Bunun bir rüya olmadığını söyle!" Erkeğin elinde onların sayısı haline gelmiş olan 57 gül vardı.

"Gülleri ben getirmek istedim. Paris'te hemen solacaklardı. Kutlarım ruhum!"

Birbirlerine sarılmış olarak, konuşmadan öylece durdular. Birbirlerini solumak, birbirlerine dokunmak ihtiyacı duyuyorlardı.

"Milton bana toparlandığını söyledi. Ağır ağır."

"Milton mu? Sen Milton'u tanıyor musun? Benim bir sırrım olamayacak mı?" dedi Maria.

"Antonio'yu onunla kim tanıştırdı sanıyorsun? Milton bir ömürdür seninle karşılaşmak istiyordu. O gün Hermitage Oteli'nde bulunması bir rastlantı değildi," diyerek gülümsedi Onasis.

"Beni deli eden ne biliyor musun? Sen gene de uzaktan benim hayatımı yönetiyorsun. Piyonları canının istediği gibi oynatmaya bayılıyorsun. Ama biliyor musun, bu hoşuma gidiyor. Çünkü hâlâ bana özen gösterdiğini kanıtlıyor."

"Nasıl olur da yapmam bunu? Bizim damarlarımızda aynı kan akıyor. Biz birbirimize aidiz. Birbirimizi reddetmek için elimizden geleni yapıyoruz ama bunu asla beceremeyeceğimizi de biliyoruz. Kimi zaman aşkımızın gerçekten lanetli olduğunu düşünüyorum, Maria."

"Jackie ile aran nasıl?" diye sordu ansızın.

"İki yabancı gibiyiz. Alexandros onunla savaşıyor, aynen seninle olduğu gibi. Babasını kıskanıyor ve bu konuda Christina'dan beter. Onunla öyle gurur duyuyorum ki! Yakışıklı bir genç oldu. Modellik yapabilir. Üç yıldan beri Alman Barones Fiona von Thyssen ile birlikte. Yaş farkları beni korkutuyor. Oğlum daha yeni yirmi iki yaşına bastı, kadın ise otuz sekiz yaşında ve iki çocuğu var. Bu yakışıklılığıyla istediği kadar kız arkadaşı olabilir ama gözü ondan başkasını görmüyor."

Maria, "Demek ki bu konuda babasına çekmemiş. Asla senin gibi bir orospu çocuğu olmayacak," diyerek şaka yaptı.

El ele tutuşarak kumsal boyunca yürüdüler. Konuşmadan. Aralarında sessizlik olması onlara ağır gelmiyordu. Sözlerle değil, hareketlerle beslenen bir yakınlığa sahiptiler. Bu yakınlık, birbirini seven kişilere özgü bir ayrıcalıktı.

"Şimdi gitmeliyim sevgilim." Bunu birdenbire söyleyiverdi. Ve kadın onu oyalamak için bir şey yapmadı. Bu sabahın anısı en soğuk günlerini ısıtmaya yetecekti.

"Ziyaretin için teşekkür ederim Aristo. Bana verebileceğin en güzel hediyeyi verdin. Bana zamanını armağan ettin."

"Her zaman daha fazlasını verebilmek isterdim. Ben buradayım ve her zaman burada olacağım çünkü bizi birbirimize bağlayan bu aşktır, bu denizdir. Daima bir arada olacağız."

Saat ikiydi. Aristo gideli birkaç saat olmuştu. Uzun zamandır yapmadığı bir şekilde şarkı söylüyordu. *"O mio babbino caro, mi piace ê bello, bello."* Aristo'nun sevdiklerinden biri olan Gianni Schicchi'nin bu aryası sonunda Milton'u uyandırdı.

Maria'ya sarılarak "Mümkün değil; yoksa şarkı mı söylüyorsun?" dedi. Maria, altın ipliklerle dokunmuş beyaz sarisi içinde çok güzel görünüyordu. Aristo'nun kırmızı güllerini evin her yanına yerleştiriyor, kendini uzun yıllardır olmadığı kadar mutlu hissediyordu. Yeniden seveceği bir ailesi olmuştu. Zayıf da olsa, sesi geri geliyordu. En karanlık saatlerinde bile tutunabileceği bir anısı vardı: Deniz kenarında geçirdiği bu sabah. Bunu ta içinde taşıyacaktı; ömrünün sonuna kadar.

Alexandros Uçuyor

Paris, 22 Ocak 1973, Pazartesi

Maria televizyonda seyretmekte olduğu habere inanamıyordu. Alexandros Onasis çok ağır yaralıydı. Sevgili Aristo'sunun bir uçak kazasına kurban giden ilk evladı, biricik oğlu, imparatorluğunun varisi Atina Hastanesi'nde can çekişmekteydi. Çift motorlu uçağının zemine şiddetle çarpması sonucunda beyninin bir tarafı madeni levhayla kesilmiş ve delikanlıya telafisi olanaksız bir zarar vermişti. Makineye bağlı olarak zorla yaşatılıyordu. Maria, Aristo'nun o anda çekmekte olduğu acıyı düşünmek bile istemiyordu.

Aristo, hep oğlu için yaşamıştı, küçüklüğünden beri her arzusunu yerine getirmişti. Sevdiği tek kadını, Maria'yı bile 'oğlunu üzmemek' adına kendinden uzaklaştırmıştı. Eğitime ara vermek istediğinde, onu ailenin uçak şirketi olan Olympic Aviation Havayolları'nda yanında çalıştırmıştı. Monte Carlo'da yardımcı pilot olarak çalışmaya başladığında on altı yaşındaydı.

Uçmak hayatının en büyük tutkusuydu. Birkaç yıl içinde Alexandros, Yunan takım adalarını başkente bağlayan bir *charter* uçak şirketinin başına geçmişti. Babasının tam

tersine içe dönük bir çocuk olan Alexandros'un özel hayatı da son derece sakindi: Fiona'sına âşık ve sadık bir erkek olarak flörtleriyle dünya basınına renkli malzeme sağlamıyordu. Maria onu hiç sevmemişti. *Christina* yatında, annesi Tina'nın öğütlemesiyle ona 'orospu' diye seslenmesini ya da çelme takmasını unutmuyordu. Babası, annesinden boşandıktan sonra da davranışları değişmemişti. O ve ablası Christina; Maria'ya karşı duydukları nefreti her zaman belli etmişlerdi. Maria, uzun bir turne dönüşü onlara armağanlar getirdiğinde bile paketlere özellikle el sürülmez; hizmetkârlar onları yok edene kadar paketler kondukları yerde dururlardı. Maria bunu anlayabiliyordu ama zaman geçtikçe Alexandros'un haksız kötülüklerinin yalnızca ona yönelik olmadığını gördü. Aristo karısından boşandıktan sonra Alexandros da annesi Tina ile de bütün ilişkisini kesmişti. Aslında babasına ve onun ön planda olma takıntısı yüzünden sergilediği kibirli huysuzluklarına da zar zor katlanıyordu.

"Ne olacak şimdi Bruna? Ari'yi aramalıyım." Milton'dan, Ari'nin o anda Jackie ilé New York'ta bulunduğunu öğrenmişti. Aradığında, şaşırtıcı bir şekilde telefona Jackie yanıt vermişti.

"Ben Maria. Aristo orada mı?"

Bayan Onasis, alaycı bir tavırla "Aristo Atina'ya uçuyor. Yalnızca sizin gibi bir yüzsüz bu saatte acıdan mahvolmuş bir ailenin evini arayabilir," dedi.

Maria "Siz acıdan ne anlarsınız? Konuşacağınıza dua edin. Dua etmesini de bilmiyorsanız, susun," dedi canı sıkkın bir biçimde. Ve telefonu kapattı.

Kendini kesinlikle suçlu hissetmiyordu. Maria, Alexandros'un babasının yeni karısını da sevmediğini çok iyi biliyordu. Milton, ikisinin bir yıldan beri konuşmadıklarını anlatmıştı. Kaldı ki Ari'nin evlendiği gün bir İngiliz gazetecinin sorusuna sözlerini sakınmayarak şöyle cevap vermişti: "Babam ve Jackie mi? Kusursuz bir çift oldular. Babam güzel isimlerden hoşlanır. Kadın da paradan." Bu sözlerle Maria'nın gözünde çok puan kazanmıştı.

Jackie ile yaptığı telefon konuşmasından sonra Maria hemen yatak odasında komodinin üzerinde duran Kutsal Aile tablosunun önüne gitti ve dua etmeye başladı. İçten içe Alexandros'un kurtulamayacağını hissediyordu. Babası geldiğinde onu canlı görebilsin diye makineye bağlı tutuyorlardı. O, Aristo için dua ediyordu; onun hayatı ve dengesi için.

"Tanrım, onu çok iyi tanıyorum. Bu darbe onun için çok ağır olacak. İstersen benden al ama ona bütün bunlara katlanma gücü ver." Sonra Mandrax haplarını yuttu, telefonu aldı, yatağının yanına koydu ve telefonun çalmasını bekleyerek uyuklamaya başladı.

Onasis, Atina Hastanesi'nin reanimasyon odasına geldiğinde sevgili Alexandros'unu tanıyamadı: Yüzü korkunç derecede şiş ve yaralıydı; beyni feci biçimde ezilmişti. Yapay bir solunum aygıtıyla hayatta tutuluyordu.

"Bana hemen Atina başpiskoposunu çağırın. Çabuk olun, yalvarırım!" diye bağırdı Aristo. Oğlunu bu hastane yatağında cansız yatarken görmek onu son derece çaresiz kılmıştı. Gözyaşları içinde oğlunun başucuna yığıldı. "Ben hayatım boyunca ne için mücadele ettim? Her şeyi senin

için yaptığımı sanıyordum oğlum. Ve şimdi sen beni terk etmeye karar verdin. Neden? Neden? Sana ve kardeşine bir imparatorluk bırakabilmek için sevgimden fedakârlık ettim. Ama artık elimde hiçbir şey kalmadı. Ben bitmiş bir adamım, oğlum benim, kanımın kanı." Aristo çocuk gibi ağlıyordu. Onu kimse bu halde görmemişti. Karşılaştığı herkeste korku ve saygı uyandıran adamdan geriye hiçbir şey kalmamıştı. Acı dolu bu odaları dolduran ötekiler gibi o da bir gölge haline gelmişti.

"Ekselansları size yalvarıyorum. Timos'un mucizevî Meryem Ana ikonunu oğlumun başucuna getirmeme izin verin!" diye yalvardı başpiskoposa. "Meryem Ana'dan yalnızca bu mucizeyi istiyorum. Oğlumun kurtulduğunu görürsem bütün servetimi bağışlayacağım." Mucizevi ikona dâhil hiçbir şey işe yaramamıştı. Bitmek bilmeyen on üç saatlik can çekişmesinin ardından Aristotelis Onasis hekimlerin solunum aygıtının fişini çekmelerine razı oldu. Sevgili Alexandros'u ölmüştü.

Ona haberi ilettiklerinde Maria "Ve onunla birlikte Aristo," yorumunu yapmıştı.

Oğlunun cenazesinden birkaç gün sonra Onasis, ablası Artemis'e "Şu anda görmek istediğim tek bir kadın var. O da Maria'm," diye bir itirafta bulunmuştu. Oğlunu Skorpios Adası'na, denize uzanan yeşilliğin ortasına gömmüştü. Mezarlığı kayalıkların tepesindeydi: Pilot Alexandros buradan istediği kadar uçabilirdi.

Maria onu Paris, Georges Mandel Caddesi'ndeki apartmanının merdivenlerini ağır ağır tırmanırken gördüğünde koşarak karşılamak geldi içinden. Yorulmasın diye koluna

girmek isterdi. Aristo onu hüzünlendiriyordu, hem de çok.

Geçmişte onun için bir dayanak noktası, bir kaya, gücün ve savaşçılığın simgesi olan erkek, bu öğleden sonra onun limanına sığınmaya gelirken ayaklarını zar zor sürüyordu. Aynen savaştan çıkan eski denizcilerin ölmek üzere evlerine dönerken yaptıkları gibi... Aristo bakışlarını yerden kaldırdığında Maria'yı gördü. İşte Maria'sı kollarını açmış, onu yeniden hayatına, evlerinin sıcaklığına kabul ediyordu. Burası hayatının tek limanı, tek güvenli sığınağıydı.

"Ne kadar güzelsin!" diyebildi.

Hiç konuşmadan, uzun uzun kucaklaştılar evin kapısında. Gözyaşı olmadan, ağlamadan, tek söz etmeden.

"Senin dışında hiçbir şeyim kalmadı. Artık gitme. Yalvarıyorum. Beni yalnız bırakma." Tanıştıklarından beri o gece ilk kez Aristo ve Maria sevişmeden, birbirlerine sarılarak uyudular. Birbirlerinin kucağında, sıcaklığında kendilerini yitiriyorlardı ama yumuşaklık, yan yana olmalarının verdiği güç ihtiyacı her türlü temastan iyiydi.

Aristo bebek gibi kıvrılmış onun yanında yatarken "Yalnızca senin kollarında huzur buluyorum Maria," diyordu.

Maria, gülümseyerek ve onu öpücüklere boğarak "Eh, bu seni teselli edecekse, sen de benim Mandrax'ımsın. Burada olduğundan beri yarım pastil bile almadım," yanıtını veriyordu.

"Keşke minik Omero'muz yaşasaydı..." Doğduğundan beri Aristo oğlunun, oğullarının adını ilk kez ağzına alıyordu.

"Yeter canım. Artık geçmişimizin hayaletleriyle yaşayamayız. Sen acınla yaşamayı öğreneceksin. Benim bunca

yıldır yaptığım gibi. Ve gene de şanslı bir erkek olduğuna kendini inandıracaksın, hiç olmazsa ben varım, senin Maria'n. Biz daima birbirimizin olacağız. Hatırlıyor musun? İki yaz önce Ege'de, bizim denizimizin kıyısında bana söz vermiştin." Maria döndü, sadece Ari'nin ağır soluğunu işitiyordu. Bebek gibi göğsünde uyumuştu. Onun bebeği.

Birlikte üç gün geçirdiler. Sıradan, gündelik heyecanlarla dolu üç gün. Sabah kahvaltıları, divana uzanıp birbirlerine sarılarak seyredilen eski polisiye filmler... Ona Havana purolarından içirmek isteyişi... Gözlüklerini saklayarak evin içinde el yordamıyla yolunu bulmasını seyredişi... Geceleri sevişiyorlardı: Hâlâ harika iki âşıktılar. Tutkulu. Ateşli. Maria onun yanında olduğunu düşündükçe heyecandan uyuyamıyordu. Son gece gözlerini üzerinden ayıramadı. Pencerelerinden gün ışığı sızana dek. Aristo sabah dokuzda uyanıp onun asık yüzüne baktığında "Niye surat asıyorsun?" dedi.

"Güneşe kızıyorum. Ondan nefret ediyorum."

"Neden?"

"Seni benden alıp götürüyor."

Sonun Başlangıcı

Skorpios, 23 Haziran 1973

Bu adam onu gittikçe daha hızlı bir biçimde felakete sürüklüyordu. Bunun farkındaydı. Gene de karşı koyamıyordu. Ona hiçbir zaman hayır diyememişti. Elbette bunu şimdi öğrenecek değildi. Alexandros öldüğünden beri Aristo hayata, işlerine ilgisini yitirmişti. Şirketlerinin pek çoğu batmak üzereydi. Dillere destan olan mücadele arzusunu yitirmişti. Maria, oyalanmak için ve Aristo'nun onu da kendi çılgınlığına yuvarlamaması için kendini bir kez daha işine vermişti. Torino'nun Regio tiyatrosunda *Vespri Siciliani* operasını sahneye koyup yönetmişti. Benzeri görülmemiş bir fiyasko olmuştu.

Telefonda Ari'ye "Ama orada hiç olmazsa en leziz Peyrano çikolataları yeniyor," diyerek durumu hafife almaya çalışmıştı. Ve bundan birkaç ay sonra büyük bir dünya turnesine çıkacaktı.

"Dolaşıp sadaka istemeye gitmeyeceksin. Tanrım, sen her zaman Maria Callas'sın," diye bağırmıştı erkek ona.

"Bunu yapmaya ihtiyacım var. Kendimi ilaçlarla ayakta tutsam da bunu denemeliyim. Hâlâ gencim Ari. Eve kapanıp ölümü bekleyemem."

"Ben ölümden korkmuyorum artık." Aristo bir süredir

ölümle yaşamaya başlamıştı. Skorpios Adası'nda, geceleri ay ışığında çıkıyor, oğlunun kayalıklardaki mezarlığında dolaşıyordu. Onunla yüksek sesle konuşmaktan hoşlanıyordu. "Onun sesini net bir şekilde duyuyorum. İnan bana deli değilim. Rüzgâr da değil. Benimle konuşan o," diye açıklamalar yapıyordu.

Maria'nın da kendini dışarı atmaya, başka insanlar görmeye, hava almaya ihtiyacı vardı. Bu nedenle sadık dostu Giuseppe Di Stefano'nun önerisini heyecanla kabul etmişti: Almanya'dan Japonya'ya uzanan, elli gösterilik bir dünya turnesi. Bir tür sahnelere veda. Bu turne sayesinde cebine bir milyar liretten biraz daha fazla bir para girebilecekti.

"Paraya ihtiyacın yok. Bir milyar mı istiyorsun? İki milyar mı? Ben sana veririm. Tanrı aşkına, ben hâlâ kadınıma bakabilecek güçteyim," diyordu Ari.

Öfkelenen Maria "Ama ben senin kadının değilim, Aristo," diyordu. "En azından Jackie aramızda olduğu sürece. Kendime yeni bir hayat kurmaya hakkım olduğunu düşünüyorum."

"Sahnelere veda etmek için dünyayı dolaşarak mı yeni hayat kuracaksın kendine? Bundan daha içler acısı bir şey olamaz. Üstelik Callas sahnelere bir süre önce veda etmişti." Aristo haklı olabilirdi ama denemeye değerdi. Bu da ölmemek için uygulanan yöntemlerden biriydi.

Piyanonun başına oturup *Cavalleria Rusticana* operasından *Voi lo sapete o mama* aryasını söylemeye başladığında korkunç bir şey oldu. Sesi gitti. Diyafram dâhil her şeyi yeniden oluşturması gerekiyordu ama artık diyafram

bile kalmamıştı. Ne var ki Di Stefano satış konusunda sabırlıydı ve birkaç ay içinde iskeleyi yeniden ayağa dikmeyi başarmıştı. Bir zamanlar var olan anıtla ilgisi olmasa da Scala'da söyleyen bazı tavuklardan daha iyiydi. Hamburg'a gidecekti.

Maria, Milton'a "Ama turneye başlamadan önce New York'a gitmek istiyorum," itirafında bulundu. "Neden bilmem ama biraz babamla olmak istiyorum." Provalar başlayacağı için üç günlük kısa bir gezi olacaktı.

Beklenmedik bir sürprizle kızını karşısında bulan George'un yüzü aydınlanıverdi.

"Seni bekliyordum, biliyor musun?" Elinde Rosalinda'nın ona Asuncion'dan gönderdiği fotoğraf vardı. Saçları biraz kırlaşmış olan Rosalinda oğlunun düğününde son derece şık görünüyordu. Büyük aile fotoğrafında ise Rosalinda, Maria'nın *Medea* giysileri içindeki resminin yanında duruyordu.

"Dükkânımızda seni kucağına oturtup *La Paloma*'yı öğrettiği günleri hatırlıyor musun? Bak görüyor musun? Senin anılarınla yaşayan insanlar var. Aynen baban gibi."

"Ah baba, haklısın. Evlatların en iyisi olamadıysam bağışla beni. Ama hayat beni uzaklara savurdu. Şimdi gittikçe kök salma arzusu duymaya başlıyorum. Bu nedenle uçup sana geldim. Bir süre dünyayı dolaşacağım. Ama daha önce senin, Tata Geo'mun beni kucaklamasını istedim," diyen Maria, babasının boynuna atıldı.

"Maria, biliyorsun artık yaşlı bir adamım. Tanrı'ya şükürler olsun sağduyumu yitirmedim. Sen ve Jackie için iyi bir baba olamadığımı biliyorum; zamanımı kadınların

peşinde koşmakla tükettim. Ben farkına bile varmadan, kendi kendinize büyüdünüz. Doğru, annen Litsa her evladın hak edeceği sevgi dolu ve tatlı annelerden değildi. Ama her şey bir yana, gene de benim yükümü de o üstlendi. Bütün bu yıllar içinde yalnızlıkla savaştım. Hayatımın sonuna geldiğimde ektiğimi biçmekten başka bir şey yapmadığımı anladım. Hayır, sizin merhametinizi dilenmiyorum. Senin ve ablanın kendi hayatınızı yaşamanız gayet doğal. Arzum ikinizi de çok sevdiğimi bilmeniz. Elbette kendime göre, ama sevdim sizleri."

Maria gözyaşlarını tutamıyordu: "Biliyor musun baba, bana Yunanistan'a giderken armağan ettiğin dantelli mendili hâlâ saklıyorum. Bana bu yıllar içinde ne çok güç verdiğini bir bilsen. Sen her an benim Tata Geo'm oldun. Biliyorsun, hayatta erkeklerden yana başarısız oldum. Belki de sevmeyi bilmiyorumdur. Her şeyi ve hepsinin benim olmasını istiyorum. Çocukken de öyleydim, anımsıyor musun? Sen yalnızca benimdin. Başka bir kadınla gittiğinde senden uzaklaşmaya başladım. İhanete uğradığımı sandım. Bağlandığım bütün erkeklerde senden bir şeyler aradım çünkü önümdeki başlıca örnek sen oldun. Seni seviyorum baba. Sana bunu Maria'n söylüyor."

"Ya Callas? Callas'a ne oldu?"

"Callas beni öldürdü baba. Onu gömmek için biraz uğraştım. Kimi zaman mezarından çıkmak istiyor ama becerebildiğim kadarıyla onu orada tutuyorum."

Maria ve Tata George'u birlikte üç gün geçirdiler. Bunlar huzurlu ve aydınlatıcı günler oldu.

"Artık birbirimizi görmesek de olur, kendimle barıştım

baba. Seninle de," diyerek babasının başını okşadı.

"Bana son defa sarıl Maria. Baban yorgun bir adam. Bir daha görüşebileceğimizi sanmıyorum. Ama bana armağan ettiğin bu günler, bana olan sevginin harika bir göstergesiydi ve bunu hiç unutmayacağım."

"Elveda baba. Benim için dua et."

Havaalanına dönerken Maria uzakta ve kimi zaman görünmez olsa bile onu sevmekten hiçbir zaman vazgeçmemiş olan babasına vefa borcunu ödediğini hissediyordu. Hayatının önemli bir dönemini kapattığını biliyordu. Huzurluydu, zaten New York'a da bunun için gelmişti.

Elli Aşk Yılı

Londra, Salı 4 Aralık 1973

Elli yaşındaydı. Bunu çok iyi hissediyordu. Yorgundu. İki akşam önce Royal Festival Hall'de Pippo di Stefano ile birlikte bir konser vermişti. Sonra Omero'yu görmek için Milano'ya uçmuştu. Bruzzano Mezarlığı'ndan çıkarken bunca yıldan sonra ilk kez mezarlık bekçisi Ginetto, Ferruccio'ya küçük bir zarf vermiş ve bunu "Hanımefendi"ye iletmesini rica etmişti. Bu ziyaretlerden sonra derin bir hüzne kapılan Maria bu kez de kederlendiğinden bu zarfa dikkat etmemişti. Şimdi, Londra'ya dönmüş, doğum gününü kutlamak üzere giyinmeye başlamıştı. O akşam Dorchester Oteli'nde yemek yiyeceklerdi; yıllar önce Aristo'nun, ondan ve Titta'dan *Christina* yatına gelme sözü aldığı yerdi burası. Rudolf Nureyev ve Ava Gardner onunla birlikte olacaklardı. Boynuna taktığı şahane yakut gerdanlık bile onu birazcık olsun neşelendirememişti. Maria son derece sinirliydi. Aristo onu kutlamak için aramamıştı bile. Bu özensizliğini bağışlayamıyordu. Onun bütün rezilliklerini anlayabilirdi ama umursamazlığını asla.

Sonunda dayanamamış ve kendi onu aramıştı: "Beni aramıyorsun bile. Utanmıyor musun? Bugünün doğum günüm olduğunu hatırlamıyor musun?"

Aristo yumuşak bir sesle "Elbette hatırlıyorum. Bu önemli bir yaştır: İnsan her gün elli yaşını doldurmaz," diye onu yatıştırmaya çalıştı.

Maria şakayla, "Ne kadar yüzsüzsün. Üstelik seni ben aradım. Ne bir pırlanta, ne bir kolye, ne de bir demet çiçek!" dedi.

"Bu armağanlar yabancılara ya da yatağa atmaya çalışılan kadınlara verilir. Bunların ikisi de bize uymuyor tatlım."

Maria, onun iyi dileklerde bulunmasını bile beklemeden konuşmayı yarıda kesti. Yüksek sesle "Gerçekten tokatlanmayı hak ediyor ama onu bu yüzden seviyorum," dedi.

Dorchester'daki yemek son derece sıkıcı geçti. Deha ve sanat bakımından kendisi de bir ilah olan Nureyev, ona Covent Garden'da *Kuğu Gölü*'nü sahnelemesini öneriyordu. Bütün akşam Maria'yı ikna edebilmek için uğraştı ama sonuca varamadı.

"Hanımefendi, sizi telefona istiyorlar. Acilmiş."

"Kim?"

"Ablanız Jackie, New York'tan arıyor."

Nureyev'in sıkıcı sözlerinden kurtulmak için Jackie ile konuşmaya bile razıydı.

"Maria, sana kötü bir haber vermek zorundayım, babamız ölüyor. Biliyorum, korkunç bir haber. Bunu sana doğum gününde söylemem de özellikle kötü oldu." Ablasının yapmacık sözlerini bir süredir umursamaz olmuştu. Babasıyla birkaç ay önce hesabı kapatmıştı. Kucaklaşarak vedalaşmışlardı. Babası hem kendiyle hem de Maria ile barışık

ölmüş olmalıydı.

"Sana teşekkür ederim Jackie. Ona benim adıma da bir öpücük ver."

"Hepsi bu mu? Bir evlat için yeterli görünmüyor bana. Yıllardan beri onu görmezden geliyorsun. Biraz daha vicdanlı olacağını sanıyordum. Anne Litsa bunu gazetecilere anlatacaktır. Şimdiden gazete manşetlerini görür gibi oluyorum: "Hayırsız evlat Callas!" Ama bunu hak ediyorsun çünkü..."

"İyi geceler Jackie," diyen Maria telefonu kapattı.

Yattığında babası Tata Geo'yu düşündü ve birkaç ay önce birbirlerine armağan ettikleri gerçek huzurdan ötürü mutlu olduğunu hissetti. Dua ederken, Omero'ya dedesine göz kulak olmasını tembih etmek ona çok doğal gelmişti.

"Bugünden sonra beni koruyacak üç meleğim olacak: babam, Omero ve Vassilis," diye gülümsedi Maria. Ansızın zihninde bir şimşek çaktı ve Ferruccio'nun mezarlık çıkışında verdiği ve o anda çantasına tıkıştırdığı zarf geldi. Kalktı ve zarfı açtı. İçinde bir kart vardı: "Doğum günün kutlu olsun Maria. Senin Aristo'n." Yanında da bir fotoğraf vardı. Ari, Bruzzano Mezarlığı'nda, minik Omero'nun mezarı yanında duruyordu. Erkeğinin yaşlanmış, iki büklüm olmuş halini gören Maria gözyaşlarını tutamadı. Demek ki Ari gidip oğlunu görmek istemişti. Ve bunu ona armağan etmek, elli yaşı için en güzel armağanı verebilmek için yapmıştı.

Telefona gitti ve "Seni seviyorum Aristo," dedi.

"Yaşlanıyorum Maria. Bitirilmemiş hesabım kalsın istemiyorum. Bu sana bir çekle satın alamayacağım tek arma-

ğandı. Ve sana borçlu olduğum tek çek."

O gece Maria ödenmemiş hesapları düşünerek uyuyakaldı; babasının, Aristo'nun... Hayat bunları geri ödemeye başlamıştı.

"Korkuyorum. Gökler cömert olduğu zaman, tanrılardan korkmak gerekir." Belki de bu kez yanılıyordu. Belki de Yunanların kadim batıl inanışları bu kez isabetli olmamıştı.

Önceden Bildirilmiş Bir Ölümün Haberi

Sapporo, 12 Kasım 1974, Salı

Gazeteyi bıraktı. Bembeyaz olmuştu. Gözlerinin feri kaçmıştı.

"Milton, bugünden itibaren Callas ebediyen ölmüştür. Onu bir daha mezarından çıkartmayacağım."

Milton ve Antonio aşağılanmanın ağırlığı altındaki Maria'nın iki büklüm uzaklaşmasını seyrettiler. *Le Figaro* gazetesini aldılar ve ilk sayfadaki manşeti okudular: *İlahe sanki ağzında dişçinin matkabı varmış gibi şarkı söylüyor.*

Skorpios'un Kralı

Skorpios, 15 Ocak 1975, Çarşamba

O yıl sert geçen kış Skorpios Adası'na bile ayrıcalık tanımamıştı. Aristotelis Onasis'in villasının bahçesindeki limon ağaçları henüz tomurcuklanmamışlardı. Artık yürümekte bile çok zorlanan Aristo denize bakan koltuğuna oturmuş birbirini kovalayan kara bulutları izliyordu.

Doğum günüydü, o gün yetmiş beş yaşını bitiriyordu. Artık hasta bir adamdı. Ağır kas erimesi yüzünden göz kapaklarını açık tutabilmek için bant yapıştırıyordu; yüz kasları düşmüş, ona trajik bir maske ifadesi vermişti. Kesinlikle iştahı yoktu. Kardeşi Artemis'in ısrarlı çabalarına karşın birkaç haftada on beş kilo vermişti. Artık sona yaklaştığını hissediyordu. Ölümden korkmuyordu. Zaten hiç korkmamıştı. Artık denizini göremeyeceği, kokusunu içine çekemeyeceği için üzülüyordu. Ve her şeyden çok Maria'sını yalnız bırakacağı için üzgündü.

"Kim ilgilenecek onunla? Yılbaşlarında, isim günlerinde kim ona iyi dileklerde bulunacak? Artık onun sesini duyamayacağım." Bunları düşünmediği gün yoktu.

Noel'i birlikte Glyfada'da geçirmişlerdi. Jackie bavullarını toplayıp Saint Moritz'e gider gitmez Aristo, Paris'e telefon etmişti. "Sana uçağı gönderiyorum. Benimle gel.

Musakka yiyip uzo içeceğiz." Fazla ısrar etmesine gerek kalmamıştı, Maria Paris'i ve hüzünlerini geride bırakmak için can atıyordu.

"Düşünsene Aristo. Bu yıl ilk defa evi bile süslememiştim. Görüyor musun? Beni yanına alacağını, Noel'i vatanımızda kutlayacağımızı hissediyordum."

Milton'un ölümünün açtığı yara henüz tazeydi. Bir akşam Monte Carlo'daki evinde koltuğa oturmuş Maria'nın sesinden *Tosca* dinlerken can vermişti.

Maria, ölüm üzerine *Le Figaro* gazetesine "Benimle var oldun ve benimle öldün," diye yazdırdı. Atina'ya geldiklerinde Aristo kendini pek iyi hissetmese de denize bakan İtalyan lokantası Bussola'da *spaghetti all'arrabbiata* yediler.

"Aristo, kimsenin haberi olmadan, burada, kendi şehrimizde olmamız ne güzel! Ne yapalım biliyor musun? Beni Pire'ye götür."

"Pire'ye mi? Ne yapacağız orada?"

"Anne Litsa'nın beni çocukken şarkı söylemem için götürdüğü lokantayı görmek istiyorum. Ne korkmuştum o akşam! Üzerime çevrilmiş gözleri hâlâ hatırlıyorum. Sarhoş denizciler girip çıkıyordu. Bir gün iyi yürekli Milton beni dinlemeye gelmişti. Onu ilk kez orada görmüştüm."

"Sevgili Milton'u çok özlüyoruz. Antonio ne yaptı?"

"Londra'da yaşıyor, Milton'un oradaki evine taşındı. Zaten Milton bütün mirasını ona bıraktı. Yılbaşında yanımıza gelecek. Hâlâ ağlıyor zavallı."

Aristo ve Maria sevgilerinden, hastalıklarından, aralarında olmayan dostlarından konuşuyorlardı. Tina gi-

bi. Onasis'in karısı Ekim ayında kalp krizinden ölmüştü. Alexandros'u ise her an anıyorlardı.

"O yaşıyor ve hâlâ yanımda. Her gece sesini tam yanımda işitiyorum, gerçekten. Huzurlu olduğunu biliyorum. Bana bu yetiyor."

Maria, Aristo'nun eline dokundu, anılarla yaşamanın ne anlama geldiğini çok iyi biliyordu: Hayatı bizi terk etmiş olan kişilerin sessiz varlıklarıyla paylaşmak... O ve Omero da birlikte yaşıyorlardı. Ama Aristo'ya bundan söz etmedi. O bebekle ilgili konuların onda büyük bir acı yarattığını, alt edemediği bir vicdan azabına yol açtığını biliyordu. Bir saat sonra çoktan Mikrolimano'ya varmışlardı bile. Eski meyhanenin yerinde uyduruk bir spor salonu vardı, birkaç günlüğüne karaya inen denizcilerin kendilerini formda tutmak için buraya devam ettikleri belliydi. Eski mahalleden geriye hiçbir şey kalmamıştı.

Aristo'nun elini tutarak otele dönen Maria gülümseyerek "Marcel Proust haklıymış, asla geçmiş zamanın peşine düşmemek gerekiyormuş," dedi.

* * *

"Ari, bu Paris'ten geliyor. Maria'nın armağanı olmalı. Ama çorbanı bitirmediğin sürece vermeyeceğim."

Artemis kardeşine çocuk gibi davranıyordu. Gene de hastalık evin efendisinin gücünü azaltmamıştı. "Artemis, lafı uzatmadan ver şunu. Buna ihtiyacım var, Tanrı aşkına."

Titreyen eliyle paketin kâğıdını açarken Maria'nın onu ne çok sevdiğini ve kendisinin onu ne çok üzdüğünü dü-

şünüyordu. Ama artık kabahatini kabul etmekten başka elden bir şey gelmediği gibi, zaman da buna izin vermeyecekti. Maria, ona Hermes marka kırmızı kaşmir bir battaniye armağan etmişti. Kartın üzerinde birkaç sözcük yazıyordu: "Bitmek bilmeyen bu uzun kış için, senin Maria'n." Aristo o gün, dizinde kaşmir battaniyesiyle alışılmadık bir iştahla karnını doyurdu. Hattâ Artemis'ten iki kez çorba istedi.

Kardeşi, "Maria'nın buraya gelmesini sağlamalıyım. O seni hemen hizaya sokar," yorumunu yaptı.

Yatmadan önce Jackie aradı. New York'taydı, zamanının büyük bölümünü orada geçiriyordu. Skorpios'a ve orada yaşayanlara asla alışamamıştı.

"Sevgilim, bugün sana doğum günün için güzel bir armağan aldım. Vacheron'un harika bir saati."

"Jackie, gözlerim artık görmüyor. Saati ne yapayım? Sadece üşüyorum," yanıtını verdi.

"Ah, merak etme. İlkbaharın eli kulağındadır. Sonra da yaz geliyor. Bu yaz *Christina*'ya Long Island'lı arkadaşlarımı davet etmek istiyorum. Şahane saksofon çalıyorlar. Göreceksin bak, ne çok eğleneceğiz. Sevindin mi canım?"

"Elbette. İyi geceler Jackie. İyi geceler."

Hayat Sona Eriyor

Şubat-Mart 1975

Paris, 6 Şubat 1975, Perşembe

"Maria'nın yanında ölmek istiyorum, Maria'nın yanında ölmek istiyorum..." Saatlerden beri bunu yineliyordu. Aristo'nun durumunun ağırlaşması üzerine New York'tan Skorpios Adası'na, kocasının başucuna koşan Jackie, bu sözleri duymazdan geliyordu. Christina da onu tedavi için Atina'ya götürme konusunda ısrar ediyordu. Ama Aristotelis Onasis'in en büyük müttefiki, aile evini ayakta tutmayı sürdürecek olan kişi kardeşi Artemis idi. Ve Artemis her şeyi anlamıştı.

"Hemen yola çıkıyoruz. Uçağı hazırlayın. Onu Paris'e, Neuilly Amerikan Hastanesi'ne götürüyoruz," dedi ağabeyinin elini sıkarak.

Paris'e geldiklerinde Onasis olağanüstü bir güç denemesinde bulundu. Korkunç ağrılarına karşın ayağa kalktı, yardımla giyindi, üzerine paltosunu geçirdi: "Ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum. Ölümün karşısına bir korkak gibi değil, bir erkek gibi dikileceğim. Artemis, git hastane odamı hazırla. Ben önce eve uğramalıyım." Jackie'nin karşı

koymaları işe yaramamıştı.

"Sen ve Christina kardeşimle gidin. Ben önce Avenue Foch'taki evime uğrayacağım. Ve oraya yalnız gideceğim."

Onasis evinin kadınları onun buyruklarına karşı gelinmemesi gerektiğini öğrenmişlerdi. Jackie Kennedy bile.

"Hanımefendi, Bay Onasis telefonda." Bruna, Maria'nın gözlerindeki neşeyi fark edince onu fazla umutlandırmamak için ekledi: "Sesi biraz tuhaf..."

"Maria, aşkım. Paris'teyim. Senin yanında ölmeye geldim." Aristo, Hotel Danieli'de tanıştıkları ilk gün olduğu gibi Yunanca konuşuyordu.

İnatla yüzünden süzülen gözyaşlarını kovmaya çalışan Maria, "Saçmalama. Senin derin kalındır. Bu sefer de kurtarırsın paçayı," dedi.

"Hayır aşkım. Ölümün yakın olduğunu hissediyorum. Bu nedenle buraya getirilmemi istedim. Senin yanımda olduğunu bilmek bu anı benim için kolaylaştırıyor."

"Hemen geliyorum. Neredesin Aristo?"

"Hayır, ne zaman geleceğini ben sana söyleyeceğim. Jackie New York'a gider gitmez. Yanımda kalmaya fazla dayanamıyor. Ben seni aratacağım."

"Jackie ve kızın umurumda değiller. Ben senin yanında olmalıyım, bunu istiyorum," diye haykırdı Maria.

"Hayır, beklemelisin. Zavallı aşkım, seni hep beklettim. Bütün hayatım boyunca. Görüyor musun? Ölmeden önce bile sana acı çektiriyorum. Neyse ki yakında kurtuluyorsun bu ihtiyardan. Ama seni yanıma çağıracağımdan emin ol. Seni bir kez görmeden gitmek istemiyorum."

Maria telefonu kapattı ve aynada kendine baktı. Karşısın-

da yaşlı bir kadın vardı. Özensiz birkaç kırın araya karıştığı uzun saçlar, kalın camlı gözlükler, onu birazcık olsun ısıtabildiği için değiştirmeyi hiç düşünmediği o sabahlık. Ve şimdi Aristo da gidiyordu. Hayatının bir parçası kopuyordu. Yüzünü okşayarak, gözlerinin ışıktan yoksun ifadesini seyretti. "Canım, seninle birlikte yaşama arzum da gidiyor, artık savaşmak için gücüm olmayacak, hiçbir şey bir anlam taşımayacak. Sen ve ben birlikte gideceğiz."

Paris, 6 Mart 1975, Perşembe

"Maria, Maria, Maria..." Hekimler ve hemşireler bu ninniye alışmışlardı. Onasis uyuyakaldığında ya da verilen morfin onu uyuşturduğunda, hiç durmadan hayatının kadınının adını sayıklıyordu. Jackie bir süre önce çekip gitmişti: Beşinci Cadde'de yeni ilkbahar koleksiyonu tanıtılıyordu ve o bunu kaçıramazdı. Kızı Christina ise Paris'te babasının yanında kalmıştı ama bildiğinden dönmüyordu. Halası Artemis hekimlerin ve psikologların desteği ile Callas'ı Aristotelis'in başucuna çağırmakta ısrar ediyordu ama kız bütün gücüyle buna karşı çıkıyordu.

Babasının uyanık ve bilinçli olduğu ender anların birinde "O orospu ailemizi mahvetti. Buraya asla adımını atamaz!" diye haykırmıştı. Ama o gün aynı zamanda Chanel'in defilesi vardı. Orada bulunmazlık edemezdi.

"Artemis hala, çok oyalanmayacağım. Yalnızca birkaç saatçik. Eğer acil bir durum olursa, otomobil telefonundan ara beni," diye tembihleyerek odadan çıktı.

Artemis çevresine bakındı. Yitirecek zaman yoktu. Hemen evinden Maria'yı aradı.

"Hanımefendi yok." Bruna, Maria'nın tembihiyle herkese aynı yanıtı veriyordu. Aristo dışında herkese.

"Dinle Bruna. Hanımefendiye söyle, eğer kardeşimi canlı görmek istiyorsa hemen arabasına atlasın ve hastaneye koşsun."

Maria anladı. Haftalardan beri bu anı bekliyordu. Erkeğine ebediyen elveda demenin zamanı gelmişti.

Hemşireye ve Artemis'e "Bizi yalnız bırakın rica ederim," dedi.

Aristo'ya tüpler ve solunum aygıtı bağlanmıştı, gözleri kapalıydı. Zayıf ve kemikli elleri buz gibiydi.

Yüzünü okşayarak "Aşkım, ben Maria. Senin Maria'n," dedi. "Nihayet sevgili Aristo'mu görmeye geldim. Ah, beni göremeyeceğini biliyorum ama beni dinlediğinden eminim. Beni duyduğunu söyle." Aristo, Maria'nın elini sıktı. Küçük bir hareketti ama kadınıyla birlikte olduğunun işaretiydi. "Seni bütün hayatım boyunca sevdim. Daha küçücükken seviyordum seni. Her zaman benimle oldun aşkım. Çünkü sen benim beyaz atlı prensim, karşılaşmayı hayal ettiğim, beni Atina'daki evden kurtaracak olan erkektin. Biliyorum, kendime göre sevdim seni. İnişler ve çıkışlarla. Berbat bir kişiliğim var, terbiyeye gelemiyorum. Ama seni sevdim. Bana yaşattığın acıların tümünü hak ettiğimi sanmıyorum. Hayır. Kendime pek çok kez sordum: Neden? Önceleri yanıt bulacağım diye deli oluyordum ama artık bütün bu acının kaderimde yazılı olduğunu bilerek duruma razı oluyorum."

Maria konuşurken Aristo gözlerini kapalı tutuyordu.

Ama gözlerinden çok yaş akıyordu.

"Sana, elimden gelen en büyük armağanı verdim: sesimi. Sen her şeyden önce geldin. Zaten her şeyi sende bulduktan sonra, şarkının ne önemi olabilirdi ki? Şarkılarla olan hesabımda ödeştik. Kimileri bana daha fazlasını verebileceğimi söyledi. Aslında verecek daha fazla bir şeyim yoktu. Geriye baktığımda, bu kadarını becermiş olduğuma bile şaşırıyorum. Oysa seninle hesabı hiç tutturamadık. Aslında bunu yapabilirdik. Ama bugün buradaysam, sana önemli bir şey söylemek içindir bu. Bilmeni istediğim tek şey şudur: Beni yaşattığın gibi, beni öldürüyorsun. Seninle doğdum ve seninle ölüyorum."

Aristo birdenbire Maria'nın elini daha sıkıca yakaladı. Zorla biraz havaya kaldırdı.

"Bu veda anı aşkım. Bekle beni. Maria'n çok yakında yanında olacak," diyerek onu gözyaşlarından öptü. Artemis kapıyı çaldığında oda boştu. Maria yoktu. Aşkının gülümsemesi yüreğinde, sessizce çekip gitmişti.

Palm Beach, 15 Mart 1975, Cumartesi

Plajda hayat eğlenceliydi. Kollarının altında sörf tahtasıyla dolaşan delikanlılar yaşıtları arasındaki ilk üstsüzleri işaret ediyorlardı birbirlerine. Güneş yüzünden gözleri kısmak gerekiyordu. Yollar araba ve çanta, pareo almak için can atan insanlarla kaynıyordu. Maria ise odasının derin karanlığına gömülmüştü. Televizyonun karşısına oturmuş, kucağındaki bir kutu dolusu çikolatayı dalgın dalgın yi-

yordu. Aristo'dan ve ölümünden mümkün olduğunca uzağa kaçmak için Paris'ten Florida'ya gelmişti ama daha çok içine kapanmıştı. Paparazzilerin onu kovaladığını sanarak bütün gün evinde oturuyordu. Öğleden sonranın ilk saatlerinde Bruna'ya kepenkleri kapattırıyordu. Evde inanılmaz bir sıcak vardı.

O gün, öğleden sonra sokaktaki insanlar haftasonuna hazırlanırlarken Maria şiş bacaklarını pufa uzatmış, çizgi film izliyordu. *Çakal Vayli*'ye bayılıyordu: *Bip Bip* onu deli ediyordu. Gecenin geç saatlerine kadar televizyon seyrediyordu. Paris'i ve Aristo'yu düşünmemek için polisiye filmlerden Lana Turner'in aşk romanslarına kadar her şeyi yutuyordu.

"Hanımefendi, yarın ben ve Ferruccio nöbetleşe mi çalışacağız?"

Haftasonu yaklaşırken Bruna hep aynı şeyi sorardı. Yanıt da her zaman aynıydı: "İki katı ödeme yapacağım. Benimle kalın. Birlikte iskambil oynarız." Yalnız kalmaktan dehşetle korkuyordu: Geçmişine ilişkin karabasanların onu ele geçireceği düşüncesi en büyük korkusuydu.

İki gün önce sabah kahvaltısını ederken, radyoda spiker şöyle demişti: "*Norma* operasından Maria Callas *Casta Diva* aryasını söylüyor." Hiçbir heyecan belirtisi göstermeden Bellini'nin notalarına tırmanan sesini dinledi; yorumunun yüce güzelliğini ve bunu artık yapmasına engel olan zayıflığını biliyordu.

"Neden, neden kader sefaletimi, bugünkü zavallılığımı yüzüme vuruyor? Neden Callas peşimi bırakmıyor?" Görmezden gelmeye çalışsa da, *Le Figaro* gazetesinde çıkmış

olan o lanet haberle ölmüş ve gömülmüş olsa da Callas'ın hayaleti Maria'nın peşini bırakmıyordu.

Çakal Vayli kanyondaki maceralarını henüz bitirmişti ki CNN kanalı haberi verdi: "Aristotelis Onasis birkaç saat önce Paris'te vefat etti. Yetmiş beş yaşındaydı."

Bu sözleri duyunca taş kesildi. Günlerden beri bu anı bekliyordu: İçten içe Aristo'nun her an ölebileceğini biliyordu, ama hazırlıklı değildi. Gene de ağlayamıyordu, gerçekten bütün gözyaşlarını dökmüştü.

"Bruna, gel hemen. Aristo öldü. Sonsuza dek gitti."

Maria bütün gece Bruna'nın elini tutarak, Onasis'in ölümü üzerine Paris'te yapılan röportajları izledi. En sert ve kötücül yorumlar bile boşunaydı: "Onasis ölürken Callas Florida'da gece kulüplerinde eğleniyor." Onu üzen bu değildi. Artık oyunun kurallarını anlamıştı. Onu daha çok dehşete düşüren bu günden sonra Aristo'sunun olmayacağıydı. Ve artık ona özen gösteremeyecekti.

Maria, "Artık her şey gerçekten bitti Bruna," diyerek ağlamaya başladı. "Bugünden sonra dünyada gerçekten yapayalnızım. Benim hayatım da onunla bitti." Sabahın ikisinde Maria hâlâ koltukta oturuyordu. Nihayet kepenkleri açmıştı: Bu saatte paparazziler yataklarında olurdu (Bruna yatağında dönerken "Nihayet biraz serin hava geldi," yorumunu yaptı). Televizyon gecenin son haber kuşağını yayınlıyordu. "Aristotelis Onasis'in kutsal cenaze odası Paris Amerikan Hastanesi'nde kuruldu. Armatör, ailesinin arzusu üzerine tabuta üzerinde kırmızı, kaşmir bir battaniyeyle yerleştirildi."

Maria kazanmıştı. En azından ölümünde erkeğinin dai-

ma yanında olacaktı. Son gözyaşını dökerken ve odasındaki küçük televizyonun düğmesini kapatırken minik köpeği Gedda'yı kendine çekti ve şöyle dedi: "Aristo, en sonunda beni yanına istedin. Bana çektirdiğin bütün acıların bedelini ödemiş oldun. Huzur içinde uyu."

Sonsuza Dek Birlikte

Paris, 16 Eylül 1977, Cuma

O sabah özellikle erken kalkmıştı. Oysa uykuya daldığında sabahın beş buçuğuydu. Bütün Paris uyurken gecenin derin sessizliğinde kendi sesini dinlemeyi seviyordu. Kulaklıklarını takıyor; büyük, emsalsiz Maria Callas'ı dinliyordu. Pek çok hayalet gibi gece olunca Norma, Violetta, Tosca, Lucia yeniden canlanıyorlardı. Plağı pikaba koyuyor, Scala ya da Metropolitan operasının sahnesinde oynamaktaymış gibi hareketler yaparak ve bir kukla gibi ağzını açıp kapatarak büyülenmişçesine kendini dinliyordu. Kimi zaman sesiyle kayıtlara eşlik etmeye çalışıyordu ama ses sonunda daima yetersiz kalıyor ve güçsüzlüğünün acısıyla iki büklüm oluyordu. Gene de bu anları yeniden yaşadığında ortaya çıkan büyülü heyecana karşı koyamıyordu. Ayışığı salonun geniş pencerelerinden eve doluyor ve bütün evi gümüşî ışığıyla aydınlatıyordu. Ve o sanki bir mucize olmuş gibi, birkaç saniyeliğine de olsa kendini eski Callas sanıyordu.

Ne var ki o gece çok tuhaf bir şey olmuştu. Yorgunluktan yatağına düşüp sızmadan önce kahramanlar geçidini *Suor Angelica* ile sonlandırmak istemişti. Evet, Angelica'nın ölmüş bebeğine seslendiği yürek paralayıcı aryayı,

Senza Mamma aryasını söyleyecekti.

"Senza mama, o bimbo, tu sei morto! Le tue labbra senza i baci miei"[9] diye başlamıştı ki girişteki uzun, yeşil kadife divanda Vassilis'i gördü.

New York'taki minicik odasında *Paloma*'yı söylediğinde onun tek dikkatli izleyicisi olduğu zamanlardaki gibi şimdi de oturmuş Maria'yı dinliyordu. Sonuna kadar sessizce dinledi. Sonra sessizlik büyük, çok büyük bir alkışla bozuldu. Yatağa giderken gözlerinin önünde minik kardeşinin imgesi vardı: "Yarın kesinlikle güzel bir şey olacak," diye düşünmeden edemedi. Vassilis onun hayatının en önemli anlarına işaret etmişti. Toscanini'nin evine sesini dinletmek üzere giderken, hayatını sonsuza dek etkileyecek olayların başlangıcı olarak *Christina* yatına binmeden önce ve minik Omero'nun ölümünden önceki gece ona görünmüştü.

"Hanımefendi, bunu benim saklamam gerektiğinden emin misiniz?" diye sordu Bruna. Maria o sabah erken uyanmıştı. Mutfakta kahvaltısını ederken, Bruna'ya bir mektup teslim etmişti.

"Evet Bruna. Bunu benim ölümümden sonra açacaksın."

"Ama neden bugün veriyorsunuz bunu? Kalsın şimdi. Sonra düşünürsünüz. Şimdi ne gereği var?"

Maria, "Bir casusluk romanının sonuna geldim. Soluk soluğa okuyorum. Katilin her an gelebileceğini anladım," diyerek gülümsedi.

---

[9] Annen olmadan bebeğim, sen ölüsün! Dudaklarında benim öpücüklerim olmadan. (ç. n.)

Yatağına uzanmış, kitabının son sayfalarını okurken tuvaletten hafif bir gürültünün geldiğini işitti. Plixie ve Gedda pek sinirliydiler ve hiç nedensiz havlayıp duruyorlardı. Maria saate baktı, saat on iki otuzdu. Terliklerini giymek için yataktan kalktığında şiddetli bir şekilde başı döndü.

"Ah, tansiyonum. Gene bana kötü bir şaka yapıyor." Ne olursa olsun banyoya kadar gitmek istiyordu. Kim vardı orada? Kim yapıyordu bu gürültüyü? Gittikçe daha çok meraklanıyordu. Kapıyı açmasıyla göğsüne müthiş bir acı saplandı. Soluğu kesildi. Ansızın bayılacağını hissetti. Zemine serilirken karşısında kara lekeler olduğunu gördü. Maria daha derin soluk almaya ve bu görüntüleri netleştirmeye çalıştı. Bağırmaya takati yoktu. Hissettiği acı yüzünden ağzını bile açamıyordu. Hayatı hızla bir film şeridi gibi gözlerinin önünden aktı gitti. Arena di Verona'da ilk kez sahneye çıkışı, Titta'nın annesi, evlilikleri, Scala'da alkışlanma, *Christina* yatıyla gezi... Son görüntülere kadar geldi: Bruzzano Mezarlığı'ndan otomobille çıkarken düşünceleri arasına çekiç darbeleri gibi sızan sözler: "Bir daha olmayacak... Bir daha olmayacak..." Şimdi anlamıştı. Bir daha asla olmayacaktı. Bu onun Omero'ya son ziyareti olmuştu.

Üzerine çağlayan gibi inen imgeler ve düşünceler arasında bunları düşünürken karşısında üç net imge belirdi. Maria gülümsedi. Bunlar güzel ve gülümseyen yüzüyle Vassilis ve elinden tuttuğu Aristo. Evet, onun Aristo'su. Beyaz keten gömleği ve denizci pantolonuyla ışıl ışıl karşısında duran Aristo'nun kucağında Omero vardı. Bebekleri gülümseyerek elini annesine uzatıyordu. Maria kalktı, kol-

larını onlara doğru uzattı ve yere yığıldı. Ansızın her şey karanlık ve soğuk bir hal aldı. Son.

Bruna ve Ferruccio onu böyle buldular; banyonun zemininde kollarını karşıya doğru uzatmış olarak yatıyordu. Son yıllarda onu boğan düşünceler ve anılar yüzünden maskelerin en trajiğini takmak zorunda olan Maria'nın yüzünde kalan gülümsemelerin en güzeliydi. Ölümün katılığı bile bu gülümsemeyi silememişti.

Jackie ve anne Litsa ölüm yatağında uzanan Maria'ya veda etmeye gelen birkaç dosta eşlik etmek için girip çıkarlarken, Bruna mutfakta kahve fincanının önüne oturdu ve Maria'nın anlaşılamaz bir kehanetle bir önceki gün ona teslim ettiği minik zarfı açtı.

Sevgili Bruna, mutlu ölüyorum. Oğlumun ve hayatımın erkeğinin yanına gidiyorum. İyi yürekli Tanrı'nın ebediyen birlikte yaşamamıza izin vereceğini umuyorum. Maddi varlığımla avukatlarım ilgilenecekler. Ama bütün hayatım boyunca bana eşlik eden sevgili dostum, senden son bir ricam olacak. Küllerimin Ege denizine serpilmesini sağla. Bu benim son arzumdur. Aristo'm Skorpios Adası'nda gömülü. Ben de oraya ulaşmak istiyorum. Onu denizden kucaklayacağım. Deniz onu okşamama izin verecek. Bu yuvama dönmemi ve onunla ebediyen bir arada olabilmemi sağlayacak. Yardım et bana Bruna. Aristo ile bir aşk yaşadım. Kimi zaman güzeldi, kimi zaman kötü. Öykümüzün mutlu sona ulaşması şimdi yalnızca senin ellerinde.

Senin Maria'n

Son Söz

Milano, 3 Ekim 1977, Pazartesi

O terra, addio, addio, valle di pianti
Giuseppe Verdi, Aida[10]

Saat on biri çeyrek geçiyordu. Ginetto gergin bir şekilde saatine bakıyordu.

"Bu sefer de geç kaldı. Bir daha olmayacağını söylemişti oysa..." Bulmaca çözerek oyalanmaya çalışıyordu. Ama zaman geçmek bilmiyordu. Otomobil görünmüyordu. Ne olmuştu "Hanımefendi'ye?" Aslında Ginetto'nun merak ettiği o değildi. O aya ait beş yüz bin liretini alamamak onu rahatsız ediyordu. Artık alışmıştı buna. Bekliyordu. Son kez saatine baktı: Saat biri çeyrek geçiyordu.

Karısı Stefania'nın pişirdiği makarnasını minik tenceresinin içinden yedikten sonra "Gel de anla bu zenginleri," diye söylendi. "Paraları var diye istedikleri gibi davranabileceklerini sanıyorlar. Üzüntüden ne anlarlar. Cehennemin dibine kadar yolları var!"

Ayağa kalktı, mezarlığın kapısının güzelce kapatılıp kapatılmadığını denetledi. Sonra şapkasını gözlerinin üzerine indirerek, sobanın yanında horlamaya başladı. Bu Maria olmadan geçirdiği ilk pazartesiydi.

[10] Elveda, elveda dünya; ağlayışlar vadisi. (ç. n.)

Teşekkürler

Öğütleriyle bu romanı yazmam için beni yüreklendiren bütün arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Değerli anıların bekçisi Ginetto'nun oğlu Riccardo C.'ye teşekkür ediyorum.

Bu kitap yazılırken değişik metinler temel alındı. Özellikle Renzo Allegri, *La Vera Storia di Maria Callas* (Mondadori); Camilla Cederna, *Maria Callas* (Longanesi); Attila Csampai, *Callas* (Rizzoli); Nicholas Gage, *Fuoco Greco* (Sperling&Cupfer).

***

Roman Maria Callas'ın şimdiye dek yayınlanmamış ve özel bir koleksiyona ait olan mektup ve belgelerine dayanarak yazılmıştır. Her ne kadar bu kişiler gerçekten yaşamış olsalar da bu sayfalarda anlatılan olay ve konuşmalar yazarın hayal gücünün ürünüdür.

"Dünyanın gelmiş geçmiş en iyi opera sanatçısı ve aynı zamanda en güçlü kadınlarından biri..."

"Diğer sopranolardan sesi ile olduğu kadar, kolaylıkla bulunmayan dramatik yeteneği ve rol kabiliyeti ile de ayrılan, unutulmaz büyük ses..."

"Son derece teatral o güzel yüzüyle, her biri birbirinden trajik operaların kahramanlarını canlandırmak için yaratılmış gibidir..."

MARIA CALLAS muhtemelen çoğu insan için bu nitelemelerin vücut bulmuş halidir. Ancak elinizdeki kitap size dünya çapında ba[redacted]erin çok zor ve müc[redacted]aluğunu gösterecek

Aşağılan[redacted]ttan kitlelerin hayra[redacted] kazanmış bir şekilde ayrılan La Divina'nın kendini yaratma mücadelesini, hayatının tek ve en büyük aşkı olan Aristotelis Onassis ile yaşadığı çalkantılı aşk uğruna kendini nasıl yok saydığını, kucağına alamadığı bebeği için çektiği ızdırapları ve Maria ile Callas arasındaki savaşı okurken La Divina olmanın sanıldığı kadar kolay olmadığını görecek; başarı, mutluluk, fedakârlık gibi kavramların ne anlama gelebileceğini bir kez daha sorgulayacaksınız...

pankitap.com
panyayincilik
PanDukkan
ISBN: 978-605-9646-41[redacted]